

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Кіровоградської обласної державної адміністрації
Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості»
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міжнародна асоціація позашкільної освіти
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

**I Всеукраїнська науково-практична
інтернет-конференція**

«ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»

19 березня 2024 р.

м. Кропивницький

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Кіровоградської обласної державної адміністрації
Комунальний позашкільний навчальний заклад «Кіровоградський обласний центр дитячої та
юнацької творчості»

Міжнародна асоціація позашкільної освіти
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

«ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»

19 березня 2024 р.
Кропивницький

За загальною редакцією Т. С. Плачинди

УДК 374:[37.091.12:005.745

В 25

Друкується за рішенням педагогічної ради Комунального позашкільного навчального закладу «Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості»
(протокол № 3 від 27 лютого 2024 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 3 від 29 лютого 2024 р.)

Рецензенти:

Охріменко З.В., завідувач лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, канд. пед. наук;

Кліменко В.І., заступник директора Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність та об'єктивність наданої інформації

В 25 Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. 290 с.

ISBN 978-617-8112-17-2

Збірник містить матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій» за такими основними напрямками: виклики сьогодення та перспективи розвитку позашкільної освіти в умовах повоєнного відновлення країни; організація освітнього процесу в закладі позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій; формування ціннісних орієнтирів вихованців закладів позашкільної освіти: практика, інновації, ефективність; професійна компетентність педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти.

У матеріалах авторів акцентовано увагу на осмисленні необхідності розвитку сучасної позашкільної освіти та консолідовано зусилля щодо перспективи вдосконалення освітнього процесу у закладах позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій. Збірник адресовано науковцям, педагогам, методистам, здобувачам вищої освіти та всім зацікавленим особам.

УДК 374:[37.091.12:005.745

ISBN 978-617-8112-17-2

© Кіровоградський обласний ЦДЮТ, 2024

© Інститут проблем виховання, 2024

© Колектив авторів

© Поліум

ЗМІСТ

<i>ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ</i>	
<i>Бех І. Д.</i> Наукові позиції організації освітнього процесу у позашкільлі	6
<i>Береславська О. М.</i> Розвиток емоційного інтелекту вихованців як засіб формування успішної особистості	7
<i>Вербицький В. В.</i> Програма розвитку позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в умовах повоєнного відновлення країни	11
<i>Желєзнова Т. П.</i> Безпечний освітній простір як чинник забезпечення якості позашкільної освіти	15
<i>Колотуха О. В.</i> Дитячо-юнацький туризм та виклики сьогодення	20
<i>Кузик О. Є.</i> Позашкільля: столітній досвід та перспективність майбутнього	24
<i>Литовченко О. В.</i> Актуальні аспекти діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення	32
<i>Нікітченко Н. А.</i> Виклики сьогодення та перспективи розвитку позашкільної освіти в умовах повоєнного відновлення країни	35
<i>Підколотний М. В.</i> Сучасні виклики до завдань взаємодії вищів із навчальними закладами позашкільної освіти	39
<i>Тодосієва Ю. О.</i> Розвиток креативних здібностей дітей та учнівської молоді у закладах позашкільної освіти	42
<i>Чанковська А. М.</i> Розвиток технічних навичок бандуристів, як одна із складових національно-патріотичного виховання гуртківців	47
<i>Чехун С. Ю.</i> Проектування гармонійної особистості засобами пластичної виразності	50
<i>ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ</i>	
<i>Акопян А. А.</i> Розкриття акторського потенціалу вихованців вокального гуртка	53
<i>Вертель В. В.</i> STEM-освіта й поглиблене вивчення біології: з досвіду роботи гуртків центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді сумської міської ради	59
<i>Долгополова Н. К.</i> Арт – лабораторія життєвих завдань - авторська інноваційна технологія педагогічного колективу Кіровоградського обласного ЦДЮТ	62
<i>Коновалова Т. М.</i> Застосування ІКТ в освітньому процесі закладу позашкільної освіти	65
<i>Кордонська Л. М.</i> Виховна система Кіровоградського обласного ЦДЮТ як дієвий інструмент залучення учасників освітнього процесу до реалізації науково-методичної проблеми закладу	69
<i>Кузьмінська В. В., Хлус Л. М.</i> Організація і проведення практико-орієнтованої дослідницької роботи в умовах дистанційного навчання	74
<i>Мачуський В. В.</i> Аксіологічний підхід в освітньому процесі закладу позашкільної освіти	79
<i>Мурована І. В.</i> «Діалог традиції і новаторства» як засіб формування загальнолюдських цінностей під час освітнього процесу в гуртку хореографічного профілю	83
<i>Недял А.А.</i> Особистісний підхід як основа професійної підготовки педагогів позашкільної освіти	86
<i>Рогожина В. Ф.</i> Інноваційно-методичний кластер – форма оновлення роботи методичної служби закладу позашкільної освіти	89
<i>Романюк У. С.</i> Соціалізація особистості гуртківців в умовах дистанційного навчання в КПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості «Мрія» Криворізької міської ради	94
<i>Рум'янцева Г. М.</i> Навчальна програма з позашкільної освіти науково-технічного напрямку «STEMНМО РАЗОМ» як складова Програми подолання освітніх втрат КПНЗ «СЮТ Покровського району» КМР	98
<i>Сапухіна О. В.</i> Можливості музейної педагогіки в освітньому процесі закладу позашкільної освіти	102

<i>Синягівська І. С.</i> Організація освітньої діяльності в закладі позашкільної освіти в умовах війни (з досвіду роботи полтавського обласного центру естетичного виховання учнівської молоді)	105
<i>Суркова Г. П.</i> Організація освітнього процесу у закладі позашкільної освіти на засадах компетентнісного підходу	110
<i>Сусахіна Л. В.</i> Організація освітнього процесу закладу позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій	114
<i>Цатурян І. П.</i> Розвиток цифрового патріотизму у сучасному закладі позашкільної освіти	118
<i>Шинкарчук О. В., Чайка Т. В.</i> Як зробити самоврядування в ПЗО дієвою справою	121
<i>Шульга Ю. Г.</i> Застосування технологій штучного інтелекту на гурткових заняттях: відкриття нових можливостей	124

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИКА, ІННОВАЦІЇ, ЕФЕКТИВНІСТЬ

<i>Абрамов Д. О., Лебедик Л. В.</i> Формування професійних ціннісних орієнтацій вихованців закладів позашкільної освіти	129
<i>Бойко А. Е.</i> Застосування штучного інтелекту в позашкільній освіті: перспективи та сучасні виклики	134
<i>Волобуєва Д. О.</i> Використання народних традицій як засобу формування ціннісного світогляду дітей під час освітньої діяльності у Кіровоградському обласному центрі дитячої та юнацької творчості	137
<i>Валуйко І. В.</i> Роль засобів музичного мистецтва у контексті формування національно-патріотичних цінностей вихованців театру-студії «маска»	142
<i>Глушина Н. О.</i> Засоби превентивного виховання учнів з проблемною поведінкою в позашкільному закладі освіти	145
<i>Гумирова Ю. Ю.</i> Виховання національних цінностей у дітей та молоді під час вивчення витинанки, як виду мистецтва	148
<i>Дороганич О. С.</i> Особливості художньої виразності української популярної пісні у призмі масового впливу на формування національної культури	153
<i>Дубінка М. М.</i> Ціннісні орієнтири як основа предметно-практичної діяльності та суспільних відносин	155
<i>Корнієнко А. В.</i> Формування національних цінностей у вихованців закладів позашкільної освіти	159
<i>Ніщепенко О. А.</i> Вплив української духовної музики на процес формування духовних цінностей здобувачів освіти позашкільного закладу	163
<i>Пузєєва С. М.</i> Інноваційні форми і методи як спосіб формування «4К» компетенцій на заняттях гуртка екологічного спрямування	167
<i>Савченко Н. С.</i> Ціннісні орієнтації як важливий елемент особистісної структури: інтересів, потреб, установок людини	170
<i>Сивоконь Л. Л.</i> Робота з батьками щодо організації дозвіллевої діяльності у закладах позашкільної освіти як засіб формування сімейних цінностей	173
<i>Суружю Т. В.</i> Формування хореографічних вмінь і навичок засобами асоціативного мислення	178
<i>Фільченкова Н. О.</i> Формування всебічно розвиненої творчої особистості гуртківця народного художнього колективу театру-студії «Маска» Кіровоградського обласного ЦДЮТ шляхом впровадження педагогічної та літературної спадщини Василя Сухомлинського	181
<i>Чичикалова М. Ю.</i> Розвиток самоефективної особистості гуртківців на заняттях гуртка «Інтер'єрна іграшка»	186
<i>Шалига С. М.</i> Формування громадянсько-патріотичних цінностей у вихованців дошкільного віку засобами гурткової роботи	189

Ярошенко О. І. Ціннісні орієнтації учнівської молоді: залучення до природоохоронних заходів екологічного спрямування	195
---	-----

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бойченко О. М. Професійна компетентність педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти	200
Божемовська Н. В. Формування компетентності педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти	203
Гарковенко О. В. Модель формування професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти	206
Горбань О. В. Конструктор педагогічної майстерності: нові підходи до формування педагога нової формації	209
Довга Т. Я. Професійний профіль педагога закладу позашкільної освіти: арт-педагогічний підхід	212
Келембет Л. І., Риндич О. М. Розвиток громадянських компетентностей педагога закладу позашкільної освіти	217
Козирод О. Г., Злидар Н. В. Теоретичні засади підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти до ефективної суб'єкт-суб'єктної освітньої взаємодії	222
Козоза В. М., Лебедик Л. В. Професійна компетентність керівника закладу позашкільної освіти у побудові професійного іміджу	226
Кравцова Т. О. Тьюторська компетентність як складова професійної компетентності педагога позашкільної освіти	230
Краснощок І. П. Виховна компетентність педагогів закладів позашкільної освіти	233
Лебедик Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти у сучасних формах організації навчання	238
Мисан К. Л., Лебедик Л. В. Формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти	243
Місько В. В., Стрельніков В. Ю. Розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни	247
Мостова С. О. Організація самоосвітньої діяльності педагога у контексті формування професійної самоефективності	252
Опошнян О. І., Лебедик Л. В. Формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки	257
Пахолівецька М. В. Підвищення кваліфікації педагога – необхідна складова для формування лідерських якостей вихованців закладів позашкільної освіти	262
Плачинда Т. С. Професійна підготовка педагога позашкільного закладу освіти за дуальною системою навчання	266
Пустяк Р. А., Лебедик Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення інклюзивної освіти	269
Рибалко І. В. Готовність фахівців позашкільної освіти до організації соціокультурної діяльності в умовах сьогодення	273
Святенко Л. В. Професійна компетентність педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти	278
Стрельніков В. Ю. Ознаки неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагогів закладів позашкільної освіти в умовах війни	281
Циба І. А. Професійна компетентність педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти	286

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

НАУКОВІ ПОЗИЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПОЗАШКІЛІ

(З виступу на конференції)

Бех Іван Дмитрович,

директор Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України

Ваша науково-практична конференція – це серйозний крок у модернізації нашої освіти в умовах війни й повоєнного відновлення України. Тож вітаю Вас з цією знаковою освітньою подією. Незважаючи на складні обставини, якраз творчість і надихає особистість на професійні звершення, і надає необхідні душевні сили для повноцінного життя.

Дозвольте поділитися своїми розмірковуваннями, що стосуються запропонованої тематики конференції.

Наша наукова позиція полягає у наступному.

1. Недоцільно вести мову про виклики сьогодення і виклики перспективи, тобто найближчого майбутнього, коли ці субстанції розглядаються рядоположно. Тут втрачається основне – доцільна зовнішньо-змістова інтеграція, а значить втрачається наступність і послідовність інтелектуально-духовного розвитку вихованця. Те що інтерпретується як розриви у зовнішньо-внутрішній ситуації.

2. Цій першій фундаментальній позиції має передувати прогностично-соціологічна процедура, яка повинна дати необхідний і достатній соціофактологічний матеріал, щоб у сутнісних показниках вести мову про ці два види викликів про широкі суспільні потреби, з одного боку, орієнтації, можливі майбутні спонуки й тенденції, тобто бачити те, що ще не досить прояснене у теперішньому часі, з іншого. Без такої дослідницької роботи ми зустрінемося з масовою поверхневістю, а значить і марнотністю цих прагнень

3. Врахувавши ці позиції можна розпочинати пошук найефективнішого змісту, методів і форм освітнього процесу у позашкільлі.

4. При цьому недоцільно копіювати як на рівні загальних підходів, так і на технологічному рівні напрямки, на основі яких вирішуються проблеми змісту, методів і форм у середній загальноосвітній школі. Адже провідною діяльністю у останній виступає навчальна діяльність, а у позашкільних закладах нею є професійно-навчальна діяльність. Якраз її специфіка накладає сутнісний відбиток на ці освітні компоненти.

5. Згаданий соціологічний інструментарій може виступити реальним підґрунтям для формування у першому наближенні вихованців закладів позашкільної освіти як конкурентоспроможних суб'єктів ринку праці.

6. Означену суб'єктність важливо розглядати у контексті ціннісних орієнтацій, де духовні чесноти, насамперед національні імперативи служіння, жертвовності, патріотизму, громадянськості є провідними. Ці особистісні надбання для вихованців виступатимуть не як абстрактні символи, а як дієві способи життєдіяльності, набуті через власні безкорисні продукти у тривалому процесі позашкільля.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВИХОВАНЦІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Береславська Оксана Миколаївна

Практичний психолог

Комунального закладу

«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,

м. Кропивницький, Україна

На сучасному етапі розвиток емоційного інтелекту – важлива складова успішного розвитку і самореалізації кожної особистості. Потреба розвитку емоційного інтелекту зумовлена необхідністю удосконалення освітнього процесу у контексті його практичної спрямованості. Такі поняття як комунікабельність, успішність, компетентність набувають практичного змісту у формуванні оновлених підходів до освіти. Тобто, здатність вихованців ефективно комунікувати та розв’язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, адекватно реагувати на виклики сьогодення, діяти відповідно до власних потреб і соціально прийнятих норм і є необхідними складовими у такому розвитку.

На теперішньому етапі розвитку суспільства одним з найбільш актуальних питань психологічної науки є поняття «емоційний інтелект» – EQ. Таким чином позначають здатність людини розуміти й контролювати свої емоції та емоції оточуючих. Вважається, що EQ є набагато важливішим фактором, який сприяє успіху людини, ніж «звичайний» інтелект – IQ. Саме завдяки йому особистість має змогу стати великим бізнесменом, топ-менеджером та ефективним політиком.

Емоційний інтелект – це здатність людини до усвідомлення, прийняття та управління емоційними станами і почуттями, власними та інших людей, що формуються протягом життя людини у спілкуванні та професійній діяльності. Люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту здатні керувати своєю емоційною сферою, їхня поведінка більш гнучка, тому вони з більшою легкістю досягають поставлених цілей шляхом взаємодії з іншими людьми.

Емоційний інтелект є головною складовою у досягненні максимального відчуття щастя та успішної самореалізації, необхідний чинник активізації розумової вправності, оскільки визнання своїх почуттів і керування ними в конструктивний спосіб збільшує інтелектуальні сили особистості.

Дослідження зарубіжних учених довели, що високий рівень загального інтелекту (IQ) не гарантує його володареві успіху в кар’єрі та щастя в особистому житті. З огляду на найбільш загальне визначення EQ як на здатність людини тлумачити власні емоції і почуття з метою використовувати отриману

інформацію для реалізації своїх цілей, IQ слід вважати системою пізнавальних здібностей (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, знання та вміння). На відміну від IQ, рівень якого багато в чому визначений генетично, рівень EQ залежить від зусиль самої людини.

У EQ простежується декілька рівнів:

- перший – усвідомлення своїх емоцій, вміння визначити, яку емоцію відчуваєш, з'ясувати, які базові емоції покладено в основу складної емоції;
- другий рівень – вміння керувати власними емоціями, визначати джерело і причину їх виникнення, ступінь корисності, змінювати інтенсивність емоцій, замішати їх іншими;
- третій – усвідомлення емоцій інших людей, визначення емоційних станів за вербальними і невербальними ознаками;
- четвертий – управління емоціями інших людей, цілеспрямована дія на їх емоції. Звідси випливає, що емоційний інтелект – це самосвідомість, самоконтроль, соціальна чуйність та управління стосунками.

Емоційний інтелект сприяє пошуку рівноваги між розумом і почуттями особистості, не дозволяє діяти під впливом емоцій і запобігає маніпулюванню з боку інших осіб. Емоційний інтелект особистості можливо розвивати й нарощувати, він є поглибленням емоційного й пов'язаних з ним форм практичного і творчого інтелекту. управління емоціями інших людей, цілеспрямована дія на їх емоції.

Емоційний інтелект формується насамперед у сім'ї. Стиль стосунків та емоційна культура батьків, вправління дітей у розумінні своїх емоційних станів та емоцій інших людей, навчання адекватному і соціально прийнятному способу вираження почуттів, прищеплення звичок у ставленні до виконання обов'язків. Емоційна сфера продовжує інтенсивно розвиватися в закладах дошкільної і шкільної освіти.

Особливі можливості для розвитку емоційного інтелекту містить освітній процес і система позашкільної освіти. Перебування та навчання в Кіровоградському обласному ЦДЮТ має емоційно позитивне забарвлення для вихованців і свої переваги. Це добровільність навчання за предметом інтересу, комфортне соціальне оточення, можливість обирати педагога та змінювати гуртки, колективи. Колектив вихованців позашкільного закладу постійно перебуває в процесі вирішення творчих завдань, участі в організації та реалізації творчих проєктів та ініціатив. У психологічно комфортному середовищі дитина має змогу розкривати свій творчий потенціал. Педагоги не займають домінуючу позицію, а емоційний зв'язок виникає як результат спільного інтересу, спільної праці та перемог. Це сприяє самопізнанню вихованців і формує навички конструктивної взаємодії та ефективної комунікації.

З метою підвищення творчої активності та розвитку базових компетентностей вихованців, зокрема і такої важливої складової як емоційний інтелект в Кіровоградському ОЦДЮТ напрацьовано форму довгострокових гуманітарних проєктів під загальною назвою «Арт-лабараторії життєвих

завдань». Такий метод у пізнавально-практичній діяльності вихованців належить до складних проєктів з різними тематичними заходами, що створюють умови для формування системи моральних цінностей та ефективної соціалізації.

Учасники тематичних Арт-лабараторій опановують уміння: застосовувати отримані знання для цілеспрямованого формування власного емоційного інтелекту в процесі навчання та життєдіяльності; об'єктивно оцінювати та сприймати погляди інших на розуміння закономірностей функціонування емоційної сфери людини; управління емоціями.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту вихованців залежить від використання системи методів пізнання власних емоцій та емоцій інших людей, методів формування навичок і звичок поведінки, методів саморегулювання власних емоцій і почуттів (бесід, роз'яснень, диспутів і дискусій, методу проєктів, ділових і ситуативних ігор, виховних ситуацій).

В проєктах тематичних Арт-лабараторій для сприяння розвитку емоційного інтелекту, поєднуються різноманітні методи та прийоми:

- вербалізація вихованцями свого емоційного стану, також використання жестової, невербальної мови емоцій (міміка, жести, пантоміміка);
- асоціативна актуалізація наявних знань;
- завдання, що підвищують самооцінку дитини та дають відчуття власної цінності, впевненості в собі, дискусії, рольові ігри;
- проблемні ситуації, що передбачають самостійний пошук, знаходження рішення;
- завдання, з допомогою яких вихованці повинні дізнатись про інтереси один одного, звички переваги та вдачу;
- ігри та завдання, що сприяють оволодінню прийомами міжособистісного спілкування, які розвивають вербальні та невербальні засоби комунікації, уважність, емпатію;
- релаксаційні вправи для зняття психологічної напруги, тривожності;
- навчання прийомам саморегуляції з використанням музики, кольору, елементів арт-терапії.
- асоціювання з позитивними спогадами, трансформація набутих знань в досвід.

Засобами розвитку емоційного інтелекту також можуть виступати казка, гра, твори мистецтва (література, музика, танець, зображувальна діяльність).

Оскільки емоції виникають відповідно до сприйняття особистістю навколишньої дійсності та можливостей для задоволення її потреб, одна і та ж ситуація для кожного суб'єкта має своє емоційне забарвлення. Вміння здійснювати емоційний обмін під час спілкування, відчувати почуття інших, допомагати їм та самому собі у складних, емоційно напружених ситуаціях розвиває емпатію та стресостійкість. Це сприяє здатності досліджувати і проєктувати власну діяльність, міркувати і діяти незалежно від чужої волі, обставин, самостійно здійснювати вибір і приймати рішення, виробляти індивідуальні стратегії та досягати поставлених цілей без надмірних вольових зусиль.

В довгострокових проєктах відбувається постійне розширення рольового простору кожного вихованця, включаючи його в різноманітні види діяльності, що створює можливості для творчої самореалізації та накопичення досвіду соціальних стосунків, відкритості новому досвіду.

Вибір вихованцями напрямів та завдань для роботи, гнучка система організації освітнього процесу з урахуванням здібностей, нахилів, побажань вихованців та їх батьків, можливість реалізувати себе в обраних видах діяльності є головною умовою формування внутрішньої свободи та відповідальності особистості.

В кінці кожного заняття і проєкта в цілому використовується саморефлексія. Стратегію розвитку цієї якості є включення вихованців у процес самоаналізу. Рефлексія може відбуватись на рівні усвідомлення психічних процесів та засобів оптимізації пізнавальної діяльності, аналізу моральних вчинків та соціальних ролей, що створює сприятливі умови для розвитку особистості.

Розвинутий емоційний інтелект – компетенція майбутнього. Розвиток емоційного інтелекту – тривалий системний процес, що потребує планування та визначення напрямів, завдань роботи, особливостей кожного вихованця і специфіки колективу, моделювання психологічно комфортного і безпечного освітнього середовища.

Подальшого дослідження потребує аналіз ефективності форм і методів розвитку емоційного інтелекту, підбір оптимальних технологій з вирішення зазначеної проблеми для різних вікових груп. На майбутнє доцільно приділити більше уваги розвитку творчої діяльності. Це тренінгова система розвитку творчих здібностей, активізації мислення, вироблення вміння розв'язувати нові життєво важливі проблеми конструюванням, аналогізуванням, реконструюванням, універсальною стратегією та стратегією спонтанних дій. Вихованцям до вподоби такі методи роботи і види роботи. Можливість активно спілкуватися та висловлювати свою думку, знаходити спільні рішення, створювати без обмежень, дають позитивний результат і стимулює розвиток креативності.

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Вербицький Володимир Валентинович,
доктор педагогічних наук, професор,
директор Національного
еколого-натуралістичного центру,
м. Київ, Україна

Відновлення і розвиток позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку має бути спрямований на створення умов для досягнення цієї сферою освіти рівня, відповідного запитам суспільства повоєнного періоду. Діяльність педагогічних колективів в умовах повоєнного відновлення зосереджується на формуванні цінностей, необхідних для творчої самореалізації компетентностей, вихованні відповідальних громадян, здатних обстоювати національно-державницькі інтереси України в глобалізованому світі.

Метою програми є визначення перспектив діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в умовах повоєнного відновлення країни.

У відбудовчий період планується вирішити такі *завдання*:

- проведення інвентаризації матеріальної бази, моніторингу кадрового та науково-методичного компонентів забезпечення функціонування закладів позашкільної освіти, відпрацювання економічних моделей їх відновлення та відбудови у тому числі за рахунок репарацій;
- забезпечення вимог безпеки і збереження здоров'я дітей, якості та доступності позашкільної еколого-біологічної освіти в різних форматах її реалізації для кожної дитини у тому числі реалізація можливостей дистанційного отримання освіти;
- створення умов для розвитку потенціалу обдарованих дітей, підтримки дітей з особливими освітніми потребами та дітей, які опинились в складних життєвих ситуаціях;
- оновлення змісту позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку для формування сучасних компетентностей, підтримки професійного самовизначення у відповідності з інтересами дітей та молоді, потребами суспільства і держави, особливостей повоєнного періоду України;
- розвиток виховного компоненту освітнього процесу, формування української національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти, впровадження змісту громадянської освіти в освітній процес; реалізація проєктів у сфері екологічного, трудового виховання; зміцнення здоров'я дітей та програм інтеграції дітей з родин переселенців у місцеві громади;
- підготовка, підвищення кваліфікації й перепідготовка педагогів закладів позашкільної освіти з урахуванням особливостей повоєнного періоду, створення оновлених програм підвищення кваліфікації відповідно до нових

підходів і сучасних викликів, розширення організаційних форм методичної роботи, спрямованої на підвищення рівня професійної компетентності педагогів;

- розширення системи соціального партнерства із закладами науки, культури, спорту, охорони здоров'я, лісового господарства, захисту довкілля, агропідприємствами, організаціями патріотичного спрямування, інститутами громадянського суспільства, батьківською громадськістю;

- забезпечення функціонування системи позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку на засадах сталого розвитку.

Серед основних заходів відбудовчого періоду:

- реалізація проєктів з відновлення і відбудови закладів позашкільної освіти;

- відновлення та розвиток мережі навчально-дослідних земельних ділянок, учнівських теплиць та навчально-дослідних тваринницьких комплексів;

- зміцнення ресурсного забезпечення закладів позашкільної освіти, реалізація інвестиційних проєктів з модернізації матеріально-технічної бази, забезпечення розвитку індустрії сучасного обладнання та засобів навчання;

- розробка навчально-методичного забезпечення з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку (програм, підручників, навчальних посібників, електронних засобів навчання); орієнтація проблемного поля навчальних програм на потреби економіки повоєнного періоду, розширення лінійки програм з STEM-освіти, агропідприємництва; моніторингу і відновлення біоресурсів, енергозбереження, використання сучасних цифрових технологій в реалізації навчальних програм;

- чільне місце в змісті навчальних програм має бути відведено питанням збереження агрорізноманіття, генетичного потенціалу у тваринництві, зокрема, збереження унікальної колекції українських порід і популяцій курей та індиків, які є не лише нашим національним надбанням, але і безцінною частиною світового генофонду птиці; ефективне ведення агробізнесу; ознайомлення з науковими об'єктами, що мають статус національного надбання;

- забезпечення і підтримка привабливості іміджу і престижності професій аграрного сектору економіки;

- залучення до розробки та реалізації навчальних програм представників наукових установ, природоохоронних організацій, вчених, викладачів закладів вищої освіти, екологічно орієнтованого бізнесу;

- реалізація проєктів із залученням широких кіл місцевої громади; поширення практик організації дитячо-дорослих виробництв аграрного профілю, агрофірм, агропарків;

- створення нових моделей освітньої практики, спрямованих на розгортання дослідницько-експериментальної роботи в сфері сільського господарства з сортовивчення та сортовипробування зернових та овочевих культур, розвитку сучасного сільськогосподарського підприємництва, реалізації сучасних безпечних агротехнологій, органічного землеробства, проєктів з відродження садівництва для забезпечення продовольчої безпеки України; інноваційних агротехнологій як інструменту адаптації сільського господарства до змін клімату;

- впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій та сучасних психолого-педагогічних розробок, методик психологічної реабілітації дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій;
 - розвиток системи неперервної якісної еколого-біологічної освіти та виховання дітей та молоді, соціалізації здобувачів освіти на основі інтеграції освітніх ресурсів та потенціалу загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, наукових установ галузевих інститутів НАН України, НААН України, НАПН України, представників інститутів громадянського суспільства для здобуття молоддю актуальних на ринку праці компетентностей;
 - пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих дітей та молоді, сприяння участі здобувачів освіти в міжнародних конкурсах, освітніх програмах і проєктах;
 - оптимізація мережі гуртків відповідно до потреб економіки повоєнного періоду, запитів батьків та інтересів дітей;
 - застосування державно-громадської моделі управління закладами позашкільної освіти;
 - посилення виховного потенціалу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку засобами всеукраїнських масових заходів, проєктів, конкурсів з ландшафтного дизайну, моніторингу якості довкілля, дослідження природних компонентів, відтворення і збереження біологічного різноманіття, практичної природоохоронної роботи, реалізації екологічної ініціативи Президента «Зелена країна»: створення нових парків, алей, захисних смуг, інших об'єктів зеленого будівництва;
 - підвищення професійного рівня педагогів відповідно до особливостей повоєнного періоду.
- Виконання Програми дасть змогу:
- відновити функціонування центрів еколого-натуралістичної творчості і відбудувати зруйновані заклади позашкільної освіти;
 - зміцнити матеріально-технічну базу закладів позашкільної освіти;
 - розвинути мережу закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку як осередків досягнення цілей сталого розвитку;
 - упровадити міжвідомчі програми розвитку позашкільної освіти, які ґрунтуються на соціальному партнерстві;
 - сформувати цілісну систему забезпечення якісної позашкільної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя здобувачів освіти;
 - забезпечити функціонування гнучкої, орієнтованої на запити суспільства і держави, системи освіти, спрямованої на розвиток творчого потенціалу дітей та молоді на основі особистісно зорієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів, диференціації, неперервності освіти, унікальності еколого-натуралістичної освіти;
 - створити інноваційне освітнє середовище, спрямоване на підвищення якості освіти в галузі природничих наук, розвиток STEM-освіти, винахідницької діяльності;

- розвинути інноваційне підприємництво, залучити до розробки і реалізації програм аграрного профілю представників аграрних підприємств, бізнесу, організацій, діяльність яких пов'язана з розвитком аграрного сектору економіки;

- забезпечити використання сучасних цифрових технологій в реалізації навчальних програм, забезпеченні дослідницької діяльності;

- створити ефективну виховну систему засобами залучення дітей та молоді до колективних суспільно корисних практик в галузі сільського і лісового господарства, створення нових можливостей для використання набутих компетентностей для розв'язання реальних проблем суспільства і країни;

- забезпечити розвиток системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, підвищення професійної компетентності педагогів із безпекової підготовки, здоров'язбереження, психологічної підготовки, технологій організації освітнього процесу, оволодіння основами педагогічного менеджменту;

- поглиблення інтеграції системи освіти України до європейського і світового освітнього простору.

Оцінювання ефективності результатів буде здійснюватися шляхом запровадження системного моніторингу якості еколого-натуралістичної освіти на всіх рівнях.

БЕЗПЕЧНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Желєзна Тетяна Петрівна,
старший викладач кафедри
інформаційно-комунікаційних
технологій та безпечного
освітнього
середовища КЗ «КОШПО
імені Василя Сухомлинського»
м. Кропивницький, Україна

Ми усі є свідками активізації таких негативних явищ серед учнівської молоді, як насильство, кібертретування, секстинг, булінг тощо, що не може не викликати стурбованості й посиленої уваги широких кіл громадськості, освітян, батьків у більшості країн світу. Цілком логічно, що виникає необхідність захистити, убезпечити, попередити наслідки впливу на особистість несприятливих факторів і чинників. Особливо це актуально для освітнього закладу, адже будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів, психологічних факторів, міжособистісних відносин.

Для дітей і молоді несприятливі впливи середовища виявляються, насамперед, у вигляді складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні (конфліктів з батьками, друзями, вчителями, непорозумінні з оточуючими тощо), проявах психологічного та емоційного насильства (ігноруванні, приниженні, погрозах, недобррозичливому ставленні тощо), дії несприятливих факторів, пов'язаних з процесом навчання. Сьогодні суспільство бажає бачити заклад освіти не лише одним з освітніх ресурсів, а, скоріше, простором розвитку та співпраці як всередині, так і по відношенню до зовнішнього світу.

Сучасне освітнє середовище створює неповторне індивідуалізоване та персоналізоване враження, де у кожного є можливість відшукати себе. Середовище школи – це місце, де: зустрічаються і взаємодіють не лише учні та вчителі, а й батьки, мешканці району, гості закладу освіти відбуваються не лише заняття, цікаві зустрічі, свята та концерти, але й лекції, семінари, тренінги, діють лабораторії та майстерні у різних галузях науки, мистецтва й технологій.

У Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти [1] зазначено, що *освітнє середовище* – це сукупність умов, що створюється в закладі освіти для навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти та праці педагогічних працівників з урахуванням їх потреб і можливостей. Даний нормативний документ висуває й вимоги до освітнього середовища, а саме:

- забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці;
- створення освітнього середовища вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації;

- формування інклюзивного та розвивального, мотивуючого до навчання освітнього простору.

За сучасних швидкозмінних умов освітнє середовище закладу освіти не існує ізольовано від зовнішніх та внутрішніх впливів, що можуть спричинити як позитивний результат, так і нести деструктивні загрози, небезпеки й ризики. Для протидії таким чинникам необхідно, щоб освітнє середовище закладу освіти було захищеним і безпечним. Єдиного визначення поняття «безпека освітнього середовища» немає через різні підходи до розуміння його сутності. Проте, безпечне освітнє середовище має передбачати:

- наявність безпечних умов навчання та праці;
- комфортну міжособистісну взаємодію, сприяючи емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків;
- відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання;
- дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

З метою формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки на державному рівні була розроблена Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [2].

Одним із варіантів усталити систему захисту та безпеки особистості в закладі освіти є створення й запровадження Кодексу безпечного освітнього середовища (далі - КБОС) – це внутрішній документ закладу освіти, що:

- регулює діяльність закладу щодо запобігання порушенням прав особистості на безпеку;
- визначає способи підтримання та втручання в ситуації, загрозливі життю, здоров'ю та благополуччю особистості.

У КБОС визначають критерії фізичної, психологічної, соціальної, інформаційної безпеки учнів, відповідно до яких і розробляють конкретні дії, визначають заходи, процедури, що допоможуть учасникам освітнього процесу у випадках ризиків та загроз. У КБОС чітко прописують:

- дії, що стосуються захисту дітей від загроз, ризиків під час перебування у закладі;
- рекомендації з забезпечення комфортних умов життєдіяльності учнів та вчителів.

Положення КБОС розроблюють усі учасники освітнього процесу – учні, педагоги і батьки – тобто враховуючи потреби і визначаючи обов'язки кожної групи. Основні завдання КБОС:

- виявити чинники, що перешкоджають безпеці учасників освітнього процесу;
- відпрацювати систему узгоджених поглядів і уявлень учнів, педагогів, психологів, батьків на освітнє середовище закладу освіти;

- обґрунтувати умови організації безпечного освітнього середовища та вимоги (критерії) до його ефективної організації для кожного учасника освітнього процесу;
- скласти мінімальну та доступну програму навчання для учнів, педагогів, батьків;
- сформулювати конкретні рекомендації учням, педагогічним працівникам, адміністрації закладу освіти, батькам щодо організації безпечного середовища в закладі освіти.

Робота над створенням освітнього середовища не припиняється з досягненням певного результату – це безперервний процес.

Варто з'ясувати питання безпеки, з чого вона складається і що потрібно робити для того, щоб дитина була у безпеці. *Безпека* – це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними. Є різні види безпеки (людини, екологічна, державна, соціальна, інформаційна тощо). Акцентуємо на безпеці освітнього середовища та безпеку дитини в освітньому середовищі.

Формула безпечного середовища для дітей наступна: *безпечне місце + безпечний дорослий = дитина в безпеці*.

Створити безпечне освітнє середовище – одне з першочергових завдань закладу освіти, виконання якого має реалізувати право на безпечне навчання в умовах війни. Тож цим мають займатися керівники закладів освіти, педагогічні працівники, батьки учнів, громадськість спільними зусиллями. Батьки та педагоги мають навчати дітей безпечної поведінки та дій у разі виникнення загрози. Особливо потрібно дбати про безпеку дітей, чий рідні не можуть виконують свої батьківські обов'язки. Така дитина має знати, хто може прийти їй на допомогу із родичів, сусідів, фахівців, за потреби уміти зателефонувати комусь із них.

Зауважимо, що наразі, в наших реаліях, функціонування освітніх закладів регулюється значною кількістю нормативно-правових документів. різних рівнів: державний, обласний, районний рівень. Охоплюють вони різні рівні діяльності – навчальну, виховну, методичну, адміністративну, фінансову. Кожен документ покликаний максимально допомогти педагогічним працівникам виконувати професійні обов'язки, а учням, в комфортних умовах оволодівати новими знаннями. Батьки, у тому числі, мають бути активними учасниками освітнього процесу.

Відповідно до чинних нормативних документів розробляється Паспорт безпеки закладу освіти на навчальний рік та включає наступні дані:

I. Відомості про заклад освіти, адміністрацію. Команда реагування закладу освіти:

- загальні дані про заклад освіти;
- відомості про адміністрацію закладу освіти, у тому числі контактні дані уповноваженого поліцейського та працівника ДСНС;
- контактні дані членів команди реагування закладу освіти;

- інформація про роботу постійно діючої технічної комісії (зокрема, зазначаються результати висновків комісії щодо готовності закладу освіти до навчального року).

II. Характеристика місцевості в районі місцезнаходження закладу освіти:

- характеристика рельєфу та наявність автомобільних шляхів загального користування;
- об'єкти, які розташовані поблизу закладу освіти (інші заклади освіти, торговельні, адміністративні та інші об'єкти у радіусі до 1,5 км у сільській місцевості та до 750 м у містах);
- транспортні комунікації, розташовані біля закладу освіти (зупинки, вокзали, станції тощо у радіусі до 1,5 км у сільській місцевості та до 750 м у містах);
- суб'єкти господарювання, що обслуговують заклад освіти (логістика, харчування, вивіз сміття, ремонтні роботи тощо).

III. Територія закладу освіти:

- найменування та короткий опис, зокрема загальна площа всіх ділянок та їхні географічні координати;
- опис укриття;
- середня кількість учасників освітнього процесу, які одночасно перебувають у закладі освіти.

IV. Стан забезпечення засобами охорони закладу освіти:

- системи відеоспостереження;
- металодетектори;
- кнопки тривожної сигналізації;
- охоронна сигналізація;
- охорона закладу освіти;
- інші засоби безпеки.

V. Пожежна безпека закладу освіти.

VI. Додаткова інформація щодо закладу освіти, де зазначається інформація щодо діяльності у закладі освіти поза освітнім процесом, пов'язаної із дозвіллям дітей (гуртки, секції, пришкільні табори), включно із даними щодо осіб та суб'єктів господарювання, які мають доступ до закладу освіти, їх контактна інформація.

Надзвичайно важливо, щоб у закладі освіти був мінімальний набір для забезпечення життєвих потреб для дітей та працівників. У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце – до найближчого бомбосховища, підвалу чи іншого укриття, або назовні. Скільки часу дітям і працівникам закладу освіти доведеться перебувати в укритті – передбачити неможливо, тому надзвичайно важливо, щоб у закладі був мінімальний набір для забезпечення життєвих потреб для дітей та працівників.

Отже, питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності воно набуває, коли та чи інша країна потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. На жаль, сьогодні в такій кризовій

ситуації опинилась Україна. Надважливо в цей час створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною.

Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру, сподіваємось, допоможе ефективніше впоратися з кризою та зменшити її негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Про затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09 січня 2019 року №17, зі змінами від 04 лютого 2020 року № 127 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-institucijnogo-audituzakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

2. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195/2020

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>

ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИЙ ТУРИЗМ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Колотуха Олександр Васильович,
доктор географічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного
туризму та країнознавства
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

Значне місце у вихованні підростаючого покоління займає позашкільна освіта, спрямована на забезпечення потреб учнівської молоді в здобутті умінь і навичок за інтересами, в творчості, самореалізації. Особливостями позашкільної освіти є формування гармонійно розвиненої, творчої особистості через невимушене, неформальне спілкування, вільний вибір форм і засобів діяльності, використання їх на свій розсуд, керуючись внутрішніми мотивами. Важливу роль у формуванні особистості дітей та підлітків відіграє туризм та краєзнавство.

Жоден з видів позашкільної освіти та виховання дітей та юнацтва не охоплює такого великого спектру світогляду дитини як *дитячо-юнацький туризм*. Він зачіпає майже всі сфери дитячих інтересів. Це і активний відпочинок, чого учням так не вистачає впродовж навчального року, і спорт, і пізнання світу, природи рідного краю, його історії, культури, архітектури тощо. Не забуті в туризмі і національно-патріотичне виховання, і охорона природи, і технічна творчість, адже в туристських гуртках є місце і технічному конструюванню туристського спорядження, і основам фотографії тощо.

Отже, дитячо-юнацький туризм, орієнтований на важливу соціальну категорію нашого суспільства – підростаюче покоління – посідає особливе місце в системі позашкільної педагогічної діяльності. Його можна оцінити як своєрідний соціальний феномен сучасності, який можна розглядати з різних позицій, в різних аспектах.

Соціальна значущість дитячо-юнацького туризму величезна. Крім задоволення різноманітних потреб кожної конкретної дитини, масові заняття туризмом виконують ряд завдань, що мають вагому соціальну значущість для держави в цілому: освітньо-виховне та пізнавальне значення; орієнтація підростаючого покоління на здоровий спосіб життя, формування активної життєвої позиції; розвиток кращих моральних людських якостей та відносин, викоренення егоїстичних тенденцій; фізичне оздоровлення та профілактика захворювань; підготовка підлітків до служби у лавах армії; екологічне виховання тощо.

Таким чином, туристсько-краєзнавча діяльність – один з найдійовіших видів позашкільної діяльності. Туризм з активними формами пересування є чудовим засобом фізичної рекреації, особливо для учнівської молоді. Основними формами туристсько-краєзнавчої діяльності є туристські походи, подорожі, екскурсії, прогулянки, тренування та змагання з різних видів туризму, спортивного орієнтування, спортивного скелелазіння.

Дитячо-юнацький туризм містить практично всі напрямки виховної роботи. Однак виклики сьогодення – а це російсько-українська війна – виокремили ряд напрямків, які є життєво важливими для виживання України, для досягнення Перемоги. Це, насамперед, – національно-патріотичне виховання, моральне виховання, фізичне виховання (в першу чергу – для юнаків), спеціальна туристська підготовка, пов'язана з набуттям навичок виживання в складних природних умовах, долаття складних природних перешкод, орієнтування на місцевості тощо.

Національно-патріотичне виховання молоді стало органічною складовою змісту діяльності існуючої в Україні системи центрів дитячо-юнацького туризму та краєзнавства, увійшло у назву та стало важливою складовою роботи таких центрів. Завдання цього напрямку сформульовані в Стратегії національно-патріотичного виховання (Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання») [1].

Метою Стратегії серед іншого є: визначення пріоритетів та основних напрямів національно-патріотичного виховання, зокрема дітей та молоді; формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу; готовності громадянина до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України; розвитку діяльнісної відданості у розбудові України як суверенної держави, формування активної громадянської та державницької позиції, почуття власної та національної гідності; сприяння консолідації суспільства навколо ідей спільного майбутнього, всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, захисту територіальної цілісності України, успішних реформ і державотворення, і як наслідок – збільшення чисельності молоді, готової до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [1].

Згідно Стратегії система позашкільної туристсько-краєзнавчої роботи покликана забезпечити належну організацію науково-дослідної та методичної роботи у сфері національно-патріотичного виховання; розробку та впровадження сучасних виховних систем, технологій і методик у сфері національно-патріотичного виховання, узагальнення та поширення кращого досвіду у цій сфері; підвищення професійної компетентності фахівців у сфері національно-патріотичного виховання, налагодження конструктивної взаємодії, соціального партнерства між суб'єктами національно-патріотичного виховання; сприяння створенню центрів національно-патріотичного виховання та розвитку напряму національно-патріотичного виховання у молодіжних центрах [1].

Моральне виховання та розумовий розвиток у дитячо-юнацькому туризмі здійснюється в безпосередньому пізнанні природного та соціального середовища, збагачуючи новими знаннями та соціальним досвідом, і цим сприяє розширенню загального світогляду молоді. Специфічні умови похідної життєдіяльності: тривале перебування в автономних і не завжди цивілізованих умовах існування, тимчасова відірваність від суспільства і відсутність його підтримки, контакти тільки в середині своєї групи, або навпаки – тісні контакти

з місцевим населенням, що має інший уклад життя, неочікувані природні перешкоди, що потребують вольових рішень, рішучих дій, значних фізичних та психологічних зусиль, тісне спілкування з природою та інші складності – створюють атмосферу для постійного прояву у відкритій перед усім колективом формі широкого спектру різноманітних моральних якостей особистості.

Фізичне виховання в дитячо-юнацькому туризмі здійснюється через похідні навантаження при подоланні перешкод туристського маршруту (природних та штучних) та впливу різних, іноді незвичних кліматичних умов. Багаторічний досвід автора підтверджує, що одноденний похід успішно знімає тижневе навчальне перевантаження, а багатоденний канікулярний – цілої учбової чверті [2].

Спеціальна туристська підготовка – це формування у тих, хто займається спортивним туризмом, системи спеціальних знань, вмінь та навичок, до категорії яких відносяться знання методики організації і проведення туристських походів, особливості технічних, тактичних прийомів подолання природних перешкод туристського маршруту, особливостей топографічної та психологічної підготовки. Крім цього, спеціальна підготовка передбачає формування комплексу практичних умінь і навичок виконання певних дій на високому рівні, доведених до автоматизму в процесі навчання, спортивного тренування, організації та проведення туристсько-спортивних заходів. Формування туристсько-спортивних знань, умінь і навичок відбувається з акцентом на вид туризму за засобами пересування. Техніка організації страхівки, спосіб подолання і сам характер природних перешкод досить специфічні відносно різних видів спортивного туризму [2]. Все вищезазначене виступає дуже важливою складовою підготовки майбутніх захисників Вітчизни.

Туристські походи, екскурсії та змагання – важливий засіб формування світогляду школярів. Подорожі та екскурсії розширюють світогляд, дають можливість краще пізнати історію та географію Вітчизни, пробуджують глибоку любов до природи. Закінчивши навчання, учні часто згадуватимуть туристські стежки, що вивели їх на широку дорогу життя, вечори біля туристського вогнища, які згуртували їх і дали насагу на добрі справи.

Туризм – не тільки фізичний розвиток, бадьорість і працездатність, а й відмінний засіб виховання у учнів цілеспрямованості, зібраності, прагнення до пізнання. Романтика пізнання – чи не найцінніша особливість туризму.

Туристські подорожі та екскурсії є великою школою життя для підростаючого покоління. Крім виховання високих моральних якостей та естетичних почуттів, вони розвивають спостережливість, уяву. Збагачуючи свій розум теорією й практикою пізнання дійсності, діти під час подорожей та екскурсій пізнають життя у всій його різноманітності.

Туристсько-краєзнавча робота дає учням багато нових вражень: вони вчаться розкривати причинно-наслідкові зв'язки у природі, краще усвідомлювати та розуміти окремі явища й закони природи. Всебічні й тривалі спостереження над природними явищами сприяють формуванню в учнів матеріалістичного світогляду.

Туристські походи відіграють важливу роль у формуванні дитячого колективу, виховують в учнів самостійність, підвищують їх відповідальність за доручену справу. У сформованому в походах дитячому колективі з високим моральним гартom слабкий стає сильнішим, боязкий – сміливішим, байдужий – чуйнішим, ледар не може уникнути праці. У згуртованому єдиною метою колективі діти розкривають свої душевні якості, в них викристалізуються найкращі риси характеру.

Важливою складовою частиною туристсько-краєзнавчої діяльності є спортивний туризм. Як вид спорту він включений до Єдиної спортивної класифікації України. За аналогією з іншими видами спорту в спортивному туризмі присвоюються спортивні розряди й звання – від масових юнацьких розрядів до звання “Майстер спорту України”. Присвоєння розрядів і звань відбувається в двох напрямках – за здійснені туристсько-спортивні походи та за участь у змаганнях із туристсько-спортивного багатоборства. Спортивний аспект туризму – це ще одна з можливостей реалізації певних нахилів дітей та юнацтва. Дуже близькі до спортивного туризму за формою та особливістю використання для занять природних полігонів такі види спорту як спортивне орієнтування та скелелазіння [3].

Таким чином можна констатувати, що дитячо-юнацький туризм є багатоаспектним і поліфункціональним видом позашкільної діяльності, який охоплює виховну, освітню, лікувально-оздоровчу, дозвілеву, пізнавальну, науково-дослідницьку, спортивну, екологічну діяльність, технічну творчість. Значення дитячо-юнацького туризму, як напрямку позашкільної освіти та виховання, значно зросло в час важких випробувань для нашої країни – російсько-української війни щодо необхідності набуття дуже важливих навичок захисників України.

Враховуючи високу соціальну значимість цього виду позашкільної діяльності, можна стверджувати, що сучасні політичні, економічні і соціальні передумови, які склалися в Україні сформували соціальне замовлення на подальший розвиток системи дитячо-юнацького туризму в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. К., 2019 - <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025>.
2. Колотуха О.В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні : навчальний посібник. К.: Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2008. 278 с.
3. Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. URL: <https://patriotua.org> (дата звернення 03.02.2024 р.).

ПОЗАШКІЛЛЯ: СТОЛІТНІЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО

Кузик Олег Євгенович,
кандидат педагогічних наук
доцент факультету культури та
мистецтв, кафедри режисури на
хореографії Львівського
національного університету
імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Першочерговою проблемою цивілізаційного поступу України визначено розв'язання завдань економічного розвитку: забезпечення належного соціального забезпечення населення, проведення реформ, завоювання реальної Незалежності на основі досягнення ресурсної і технологічної самодостатності. Разом з тим, не менш важливою постає проблема визначення культурних цінностей, на яких здійснюється вибір пріоритетів та ціннісних орієнтацій, а також визначення складових сучасного українського культурного простору та прогнозованого вибору майбутнього.

Пріоритет 1: Передумови сучасних процесів у діяльності позашкілля.

Сучасна система цінностей українського народу визначалася багатьма чинниками, найважливішим з поміж них є історично сформований культурний код та національна самодостатність суспільства. Основа життєздатності культурного коду полягає в природних тяжіннях традиційної української культури, яка з давніх часів виявляла надзвичайне багатство духу народу, особливо в різних жанрах фольклору, побутової культури, звичаєвості, народній обрядовості.

Система звичаєво-обрядових форм вироблена та культивована українцями впродовж віків і стала ґрунтом зрощення цілих виховних інституцій. Позашкільний навчальний заклад освіти є саме цією установою, яка виконує державне соціальне замовлення щодо виховання підростаючого покоління, розвитку їх творчих інтересів, здобуття ними допрофесійної освіти, організації змістовного дозвілля шляхом проведення концертів, виставок, театрів, туристично-краєзнавчих заходів та інше. Тут проводиться культурно-масова, організаційна, навчально-виховна, рекламно-інформаційна робота, співпраця з батьками вихованців, робота з «важкими» підлітками, з дітьми сиротами та напівсиротами, інклюзія. Навчальний заклад синтезує в організації своєї діяльності всі можливі засоби та форми роботи на створення комфортного мікро середовища навчання, розвитку, пізнання. У попередні історичні періоди саме через систему позашкілля (палаці піонерів) досить ефективно здійснювалась реалізація ідеологічних та виховних програм, інколи суперечливих українській традиційній культурі. За останні тридцять років української Незалежності цей, вдосконалений часом та досвідом, навчально-виховний інститут задіяний в повній мірі, маючи надзвичайний практичний ресурс форм і методів роботи з дітьми та молоддю у вільний від основної школи час.

Навчання молоді у закладах позашкільної освіти носить багаторівневий комплексний характер, де реалізується триєдине завдання: навчання, виховання, розвиток. Етнонаціональне життя функціонує на основі набутих традицій, що проявляються в накопиченні суспільно-історичного досвіду, вираженого у відповідних стереотипах діяльності і їх передачі з покоління в покоління. На відміну від звичаїв, які набуваються емпірично, традиції звернені безпосередньо до духовного світу людини, виконуючи роль стабілізації та відтворення людських відносин.

Традиція (від лат. «tradition») – передача, переказ) – виражений у соціально-організованих стереотипах соціально-культурний досвід, який акумулюється, відтворюється у всіх членів суспільства. Не варто розуміти традицію як відсталість, консервативність, оскільки головна ознака традиції – певний ступінь сталості і неодмінно міцність спадкоємних зав'язків у розвитку.

Наступність це утримання, збереження й відтворення тих духовних цінностей, сукупність яких складає духовну самобутність народу. Наступність забезпечує зв'язок між минулим і майбутнім поколіннями, виявляє себе у нормах і ритуалах життєвої поведінки, в символах єдності поколінь. Важливішою складовою частиною наступності є традиційна звичаєва культура та обрядовість, форми якої, зберігаючи свій зміст, сенс, можуть трансформуватися, пристосовуючись до соціальних змін.

Інновація (від лат. «in» – в, та «novatio» – оновлення, зміна) – якісні зміни в стереотипах національно-культурної творчості, обумовлені потребами національного самоусвідомлення в адекватних формах культурного життя та різними зовнішніми впливами (розвиток засобів масових комунікацій тощо).

Активізація саме цієї послідовності понять у діяльності закладів позашкільної освіти, дозволить вивести на належний рівень престиж освітнього і творчого середовища розвитку нових компетентностей, спонукатиме до бажання участі у спільній діяльності молоді, формування її професійного мистецького бачення і досвіду.

З погляду форм, засобів і методів у системі культурно-мистецького та творчого виховання дітей в діяльності закладів позашкільної освіти невичерпним джерелом цього процесу є українська народна творчість, фольклор та традиційне мистецтво. Це є втіленням інтелектуальної філософської концепції багатьох поколінь.

Велике виховне значення традиційної української культури визначається такими факторами:

а) свята, обряди, ритуали, традиції це спосіб морально-естетичного оформлення буття людини – побуту, трудової діяльності, сімейних та громадських відносин, сфери дозвілля, народної художньої творчості тощо;

б) важливий засіб народної педагогіки (спілкування у невимушеному середовищі, вільному просторі);

в) вид творчої та естетичної діяльності людини.

Враховуючи ці фактори, можна вирішувати такі завдання педагогічного процесу в діяльності закладів позашкільної освіти як: збагачувати духовний потенціал особистості, розвивати естетичні почуття, емоції, сприяти

формуванню естетичних понять, поглядів, переконань та ідеалів, виховувати художні смаки і розвивати творчі здібності молоді.

В організації навчання і виховання досить важливим є вплив свят, обрядів, ритуалів, традицій на чуттєво-емоційну сторону людини, поштовх до дії викликають почуття радості, захоплення, хвилювання, інтересу, насолоди. Високим художньо-емоційним змістом наповнене, наприклад, українське весілля, Різдво і Великдень, купальський вогонь, Андріївські вечорниці. Кожне святково-обрядове дійство складається з багатьох компонентів: обрядової пісні, поезії, музики, хореографії, народної символіки та атрибутики, ігор, магічних дій, драматичного і декоративно-ужиткового мистецтва.

Враховуючи цей фактор, в даний час педагогічний процес в позашкільній слід скеровувати на виховання дітей засобами етнопедагогіки та народознавства. Це не чиясь забаганка і не дань моді, це шлях до національного воскресіння через відродження духовності і гідності, національної самосвідомості, до виходу з важкої кризи як економічної, так і духовної. Висока загальна культура українського суспільства має відігравати вирішальну роль у протистоянні таким негативним проявам, як культ насильства, політичний екстремізм, ксенофобія, злочинність та моральна деградація. Особливої уваги вимагають проблеми духовного виховання молоді, формування її високих естетичних і етичних запитів.

Досягнення цих цілей можливе на засадах поєднання традиційного галузевого підходу, що в сучасних умовах означає створення ефективних механізмів підтримки культурно-мистецької сфери, і значно ширшим підходом до національної культури, як цілісного способу життя українського народу.

З метою відродження та збереження духовної спадщини, подальшого розвитку локальної культури регіонів необхідно:

- забезпечити всебічне вивчення історії культури України – літератури, театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кіно, архітектури, народної творчості, традиційних форм фольклору, декоративно-прикладного мистецтва, традицій, звичаїв та обрядів;
- проводити всеукраїнські та міжнародні фестивалі професійного мистецтва;
- приділяти увагу естетичному вихованню дітей та молоді, вивченню професійної та народної музичної творчості.

На сучасному етапі розвитку національної школи система знань української етнопедагогіки це складова частина загальноосвітньої і культурологічної підготовки людини. Народознавчі елементи освіти займають значне місце в духовному відродженні України.

Пріоритет 2: Духовна основа пізнавальної активності молоді

Вчені стверджують, що культура виникла на ранніх стадіях розвитку суспільства і нерозривно пов'язана з його історією, поєднує у собі все, що створено працею, розумом і творчою енергією людини.

Одним із питань дидактичного процесу виховання є активність людини у пізнанні генетичних коренів української традиційної культури, відтворенні автентичної основи обрядовості, бажання відтворити втрачене і навчитись берегти набуте.

Результатом цього процесу може виступати естетична культура особистості, а отже і формування особистості в цілому, включаючи національну самосвідомість, окремі якості особистості, її естетичної культури, змінені смаки, інтереси. Тому процес вивчення і засвоєння традиційної обрядовості в діяльності закладів позашкільної освіти розглядається не тільки як самоціль у засвоєнні зразків традиційної народної культури, але і як засіб виховання підростаючого покоління.

На основі всебічного аналізу поняття «активність» (від лат.- діяльний, енергійний, ініціативний) у навчанні має на меті викликати пізнавальну активність, яка і є передумовою розвитку людини. Пізнавальна активність починається з орієнтовної реакції і пройшовши етапи цікавості, допитливості, стійкого пізнавального інтересу в ідеалі повинна сформуватись в пізнавальну проблему. Пізнавальна потреба переводить активність людини на внутрішню необхідну діяльність, викликає підвищену жадобу знань, потяг до творчого їх осмислення і практичного застосування. Пізнавальна потреба - основний мотив навчальної діяльності особи, при якому закінчується процес стимулювання педагогом і починається само стимулювання та самоосвіта.

Підтвердженням вищевикладеної теоретичної основи пізнання і засвоєння знань молодим поколінням є реальна методика діяльності позашкільних закладів. У порівнянні з будь-яким іншим навчально-виховним закладом освіти, чи то дошкілля, чи загальної середньої освіти, і тим більше закладом вищої освіти, система навчальних закладів позашкілля залишається єдиною не обов'язковою мережею для здобуття додаткової освіти дітьми. Тобто, дитина у позашкільний навчальний заклад приходить виключно за покликанням або бажанням побачити щось для себе нове, поспробувати здібності, втілити свої мрії, розкрити свій талант. Саме в таких умовах є важливими фактори:

1) педагогічний працівник (керівник гуртка, студії, колективу), який змушений максимально прикласти зусиль і створити такий мистецький (творчий) клімат у навчальному процесі щоби захопити, закохати дитину. Тільки при такій умові дитина прийде на наступні заняття і залишиться на довший час;

2) творче середовище, де дитина (юнак чи юначка) можуть почувати себе вільно, невимушено, розкомплектовано, де є вибір для реалізації думок, ідей, первинних навичок і вдосконалення себе з часом;

3) застосування методики занять, яка базується на взаємному діалозі, обміну думками, дискусії рівних, орієнтовного визначення пріоритетних цілей і реалізація бажань та захоплень.

Однією з важливих особливостей педагогічного процесу в культурно-освітній і дозвіллевій діяльності закладів позашкільної освіти є формування і розширення духовного світогляду особи, віри у християнські цінності. Зростаючи на ґрунті певних суспільних і економічних відносин, світогляд має величезний вплив на помисли і діла особистості, коли знання і уявлення переростають в ідеали, визначають прагнення.

Національна система освіти і виховання, що ґрунтуються на міцних підвалинах культури українського народу минулих епох і сучасності, як найбільше сприяє формуванню духовності людини, створює умови для розвитку

й розквіту її природних нахилів і талантів кожного громадянина, формує духовний потенціал. Прийняття вчення церкви, особистісна віра в Бога і виховання молоді на християнських цінностях є невід'ємним компонентом і ментальною складовою української культури та історії.

У системі підготовки і формування особистості важливу функцію виконує професійне виховання, яке розглядається як одна із підсистем цілісного педагогічного процесу з чітко вираженою професійною спрямованістю. Освітню і виховну функції важливо розглядати в єдності. На основі одержаних знань, умінь та навичок у процесі навчання і виховання формується психологічна готовність до професійної і творчої діяльності у сфері культури, дозвілля, організації вільного часу та освіти.

Важким до вирішення і неврегульованим залишається питання тісної співпраці закладів позашкільної освіти і вищих навчальних закладів, що мало б стати логічною послідовною системою здобуття знань та професійної освіти молоді. Відсутність такої взаємодії не дозволяє дітям бути впевненими і бачити перспективність у майбутніх кроках здобуття освіти, яка б стала змістом життя у поєднанні з бажанням займатися улюбленою справою, обраною ще у дитячі роки. Ці процеси потроху вирішуються, у зв'язку з відкриттям спеціальності 011 «Педагогічні науки. Позашкільна освіта» першого бакалаврського і другого магістерського освітнього рівня в університетах Львова, Кропивницького і Києва.

Пріоритет 3: Особливості навчально-виховного процесу в закладі позашкільної освіти.

На сьогодні, коли система навчання і виховання повертається до особистості (дитино центризм) і особа поступово стає самоцінністю, виникає необхідність оволодіти кожним педагогом особистісним підходом, не тільки індивідуальним, а саме особистісним (креативним, оригінальним, постійно-цікавим). Це окреслює визначення якостей унікальної, неповторної особистості, врахування не тільки його/її вікових психофізіологічних особливостей, але й всієї сукупності внутрішнього світу.

Приходимо до висновку, що організувати навчання та виховання молоді в педагогічному процесі закладів позашкільної освіти і дозвілля потрібно так, щоб наблизитись до логіки молодої людини і на цій основі розробити стратегію педагогічного впливу, розвиваючи загальну і фахову ерудицію, формуючи у них творче ставлення до майбутньої практичної діяльності. Відчуття людиною психологічного комфорту є необхідною умовою успішного засвоєння знань, швидкого формування навичок.

Мистецтво взаємин - одна з найтонших сфер людського пізнання. При досягненні завдань дидактичного процесу, потрібно дбати, щоб молода людина була оптимістом, щоб не боялася життєвих труднощів, почувалася впевнено і вірила, що за будь-яких умов найціннішим є доброта і любов. Адже український народний досвід навчання й виховання в своїй основі передбачає доброту і мудрість.

Одними із особливостей педагогічного процесу в позашкільлі, у питанні виявлення індивідуальності, оригінальності, неповторності якостей особистості

і вміння творчо вирішувати складні проблеми, є розвиток творчих здібностей його учасників (вихованців). Цей процес, розвиваючи психофізичні якості людини, одночасно вимагає від неї ініціативності, самостійності у прийнятті рішень, різноманітний пошук засобів досягнення мети, високої працездатності, ерудованості та інших якостей. Тобто, дана система навчання повинна виховувати в людині творчий стиль діяльності і бажання постійного руху до пізнання нового.

Отже, правильна організація культурно-дозвілєвої діяльності закладів позашкільної освіти справляє значний вплив на особистість, що формується; значно компенсує складні психічні стани, такі як стрес, монотонія, самотність; допомагає молодій людині скоріше адаптуватись до нових умов життєдіяльності, оптимізує процес соціальної корекції осіб з девіантною поведінкою.

Так, для молодих людей з акцентуаціями характеру ефективно використовується методика творчої самореалізації у сфері проведення вільного часу та здобуття допрофесійної освіти. Методика містить комплекс засобів, що направлені на формування потреби до духовного самовдосконалення, прищеплення таких якостей, які викликають стан творчого захоплення, натхнення, сприяють виникненню сталого світовідчуття.

Змістовна організація дозвілля молоді забезпечує знання її смаків, уподобань і створення умов для їх формування і задоволення. Саме тут, на спільному дозвіллі, можливі врахування і координування змісту та особливостей функціонування молоді субкультури (музики, моди, засобів спілкування, манер поведінки тощо), яка істотно впливає на розвиток особистості молоді людини.

Виходячи з цього, процес навчання в групових формах позашкільної діяльності включає такі її види:

1) художню діяльність, яка представляє собою взаємодію особи з багатожанровою традиційно-обрядовою системою в процесі художнього сприйняття, відтворення традиційних форм (текстів, музики, обрядодійств, ритуалів, тощо). Її предметом є зразки традицій, звичаїв, мистецьких творів різних авторів, а сукупним суб'єктом - учасники і керівник колективу, які разом займаються вивченням традиційної культури;

2) художньо-виховну діяльність, яка включає і художньо-освітню. Вона має подвійну природу, бо в ній поєднується діяльність керівника з навчанням традицій та самоосвіта учасників у галузі традиційної національної культури (набуття теоретичних знань, оволодіння прийомами і навичками художньо-виконавської діяльності); художнього виховання і самовиховання (формування і розвиток елементів художньої свідомості, естетичного ставлення до традиційної народної культури, художніх потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій); художньо-естетичний розвиток і саморозвиток учасників.

Головним методом такого впливу є ціннісно-орієнтаційне і мотиваційне стимулювання самовиховання, самоосвіти і саморозвитку особистості на матеріалі традиційної народної культури;

3) художньо-комунікативну діяльність, яку у вузькому контексті слід розуміти як процес міжособистісного спілкування на матеріалах традиційної обрядової і звичаєвої культури. В більш широкому контексті вона представляє

міжособистісний і опосередкований процес обміну предметними та духовними особистісними цінностями (фольклором, текстами, діями, знаннями, думками, оцінками, способами фольклорної діяльності) між керівником і учасниками. Кожен з цих видів діяльності, в свою чергу, пов'язаний з дослідницькою, збиральницькою, репродуктивно-реставраційною роботою;

4) художньо-організаторська діяльність повинна забезпечувати відродження традиційного механізму функціонування мистецької самореалізації. У зв'язку з цим, у керівника-педагога, що за своєю природою є одним з елементів механізму саморозвитку художньо-аматорської діяльності в групах, особливого значення набувають функції стимулювання та забезпечення саморуку, самоуправління такої діяльності.

За допомогою різноманітних теоретичних і практичних занять (творчого спілкування з мистецтвом, природою, людьми, натхненного занурення в минуле, одухотворення буденності, споглядання тощо) у молоді людини збуджуються високі інтереси та спрямування. На основі вивчення особливостей різних характерів у суспільстві та мистецтві особистість вчиться об'єктивно оцінювати свої позитивні й негативні якості, відтворювати їх в творчій діяльності, а відтак пом'якшувати складні риси свого характеру, знаходити їм відповідне застосування, направляти до ствердження вищих духовних ідеалів та цінностей.

Отже, нові вимоги до культурно-дозвілєвої сфери в загальній системі закладів позашкільної освіти, яка залишається основною базою відпочинку, розваги, самодіяльної творчості і безперервної освіти, стає ведучим центром громадського культурного життя, повинні створити певну систему інформаційно-освітньої діяльності для практичного втілення в реалії життя.

Програма розвитку позашкільної освіти повинна бути зорієнтована на розвиток регіональної освіти. Регіональний аспект розвитку освіти визначається соціально-економічною ситуацією, інфраструктурою виробничої та невиробничої сфер, потребами особистості на ринку праці в регіоні, а також етнографічними особливостями. Завдання на реалізацію програми необхідно спрямовані на розв'язання регіональних проблем та їх відповідності сучасним вимогам суспільства та цивілізованого, розвиненого суспільства.

Базовим матеріалом для переосмислення діяльності закладів позашкільної освіти і визначення стратегічних пріоритетів розвитку діяльності є вимога часу, суспільні виклики, створення мотивації до безперервного навчання і пізнання, соціальні, культурні, політичні та економічні зміни в контексті євроінтеграційних процесів та часткове прийняття ціннісних орієнтирів розвинених країн світу. Значну увагу на цьому етапі необхідно приділяти виявленню та розвитку інтересів і здібностей кожної дитини, реалізації особистісно орієнтованої системи навчання, що забезпечується структурою та технологією навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Герої України та події національно-визвольної боротьби ХХ століття (матеріали навчальних семінарів: Збірник 2) / Упор. О. Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2013. 176 с.
2. Кузик О.Є. Організаційно-методичний супровід навчально-виховного процесу у ПНЗ: поради ч.1. Львів: ЦТДЮГ, 2013. 35 с.
3. Кузик О.Є. Рекомендації до підготовки та оформлення методичних матеріалів, досвіду роботи педагогічних працівників ПНЗ: поради ч.2. Львів: ЦТДЮГ, 2013. 58 с.
4. Кузик О.Є. Тенденції реформ соціокультурної діяльності в Україні: оновлення змісту роботи закладів і формування сучасних менеджерів культури. Традиції та інновації в підготовці фахового молодшого бакалавра сфери культури і мистецтва: матеріали II-й Всеукр. очно-заочної наук. практ. конф. (Гадяч 9-10.12.2021р.). Гадяч: КФККіМ ім. І.П. Котляревського. 198 с.
5. Кузик О.Є. Трансформація традиційної обрядовості та її використання в сучасній педагогічній, культурно-дозвілєвій діяльності установ культури: дис... канд. пед. наук: 13.00.05; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. Київ, 1998. 205 с.
6. Методичні рекомендації з організації позашкільної освіти. Методичний збірник. / Упор. О.Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2009. 320 с.
7. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О.Биковської, автори: О.Биковська, О. Кузик, С. Лихота, І.Первушевська, Н.Кардаш та ін. Київ: ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.
8. Стратегія розвитку позашкільної освіти Львівщини на 2018-2025р.р. / за заг. ред. О. Кузика. Львів : ЦТДЮГ, 2018. 64 с.
9. Теорія і методика позашкільної роботи на основі творчого доробку педагогів ЦТДЮГ за 2015-2016н.р. (матеріали навчальних семінарів): Збірник 8 / Упор. О.Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2016. 268 с.
10. Теорія і методика позашкільної роботи на основі творчого доробку педагогів ЦТДЮГ за 2016-2017н.р. (матеріали навчальних семінарів): Збірник 10 / Упор. О.Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2017. 188 с.
11. Теорія і методика позашкільної роботи на основі творчого доробку педагогів ЦТДЮГ за 2017-2018н.р. (матеріали навчальних семінарів): Збірник 12 / Упор. О.Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2018. 136 с.
12. Теорія і методика позашкільної роботи на основі творчого доробку педагогів ЦТДЮГ за 2018-2019н.р. (матеріали навчальних семінарів): Збірник 13 / Упор. О.Кузик. Львів: ЦТДЮГ, 2019. 90 с.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Литовченко Олена Віталіївна,

доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, завідувач
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН
України
м. Київ, Україна

В умовах воєнного часу позашкільна освіта реагує на виклики, удосконалюється, розвивається у відповідності до національних пріоритетів та міжнародних тенденцій в освіті, вирішує важливі освітні завдання.

У воєнний час та період повоєнного відновлення країни на позашкільну освіту покладаються не лише освітньо-виховні функції та організація власне позашкільної діяльності. Значною стає її роль як інституту соціально-педагогічної, психосоціальної підтримки, надолуження освітніх втрат, створення умов для здобуття освіти на деокупованих територіях. В умовах реалізації реформи НУШ, організації профільного навчання у старшій школі ЗЗСО – також актуалізується потенціал позашкільної освіти. Відповідно змінюється зміст освіти, удосконалюються її форми.

Метою цієї публікації є окреслення актуальних аспектів діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного часу.

Найпершим пріоритетом кожної освітньої ланки є створення безпечного освітнього простору (фізична безпека, психологічна безпека, необхідна підтримка).

- *Національні цінності у змісті освіти*

Освіта є соціальним інститутом, який не лише надає знань, формує компетентності, але також чинить вплив на світогляд, цінності дітей та молоді. Серед цінностей, які є особливо важливими у час війни та післявоєнного відновлення країни, – національна ідентичність, незалежність, готовність відстоювати українські цінності та сприяти розвитку України.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді у позашкільній освіті набуло нового значення у період Революції Гідності, окупації Криму, вторгнення РФ в Україну і початку війни у 2014 році. Широкомасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року створило умови для національної консолідації, зумовило ще більшу актуалізацію національно-патріотичного виховання, потребу єднання українців навколо спільних цінностей.

Форми і методи роботи з національно-патріотичного виховання дітей та молоді різноманітні. Наприклад, серед проєктів, які об'єднали позашкільля України на початку повномасштабної війни: проєкти і флешмоби на тему цінності України, єднання українців, віри в Перемогу, підтримки захисників («Генетичний код нації», «Молитва без слів», «Вишиваю Перемогу», «Земле

наша - Україно!»; всеукраїнський мистецький марафон «Віримо у Перемогу!», флешмоб «Єднаймося заради миру!»; всеукраїнська акція «Віримо! Пишаємось! Підтримуємо!»; урочисті програми «Серцем і думками – разом із захисниками» (Кіровоградський ОЦДЮТ) та багато інших. Значення цих проєктів 2022 року для українських дітей та молоді неможливо переоцінити.

В умовах воєнного часу потенціал позашкільної освіти щодо національно-патріотичного виховання, військово-патріотичного виховання – це цінний ресурс для закладів загальної середньої освіти, інших освітніх ланок. Українські цінності, українська історія та сучасність – основа змісту навчальних програм різних напрямів позашкільної освіти, різноманітних соціальних і творчих проєктів, освітнього середовища загалом.

У контексті такої тези слід вказати також на виклики. На тимчасово окупованих територіях України ворог чинить масові спроби зміни національної ідентичності дітей та молоді, шляхом пропаганди, викривлення історії окупанти намагаються вплинути на свідомість дітей. Отже актуальності набувають і такі напрями, як відновлення історичної пам'яті, протидія пропаганді, формування критичного мислення, медіаграмотності тощо.

- *Усвідомлення приналежності до європейської спільноти*

Серед важливих чинників, що наближають Перемогу і є запорукою успішного розвитку України, - *реалізація європейських прагнень України*, різнобічна міжнародна підтримка. Наразі *євроінтеграційна тематика* є частиною змісту багатьох творчих об'єднань різних напрямів позашкільної освіти. Варто також зазначити про діяльність євроклубів, проведення чисельних тематичних заходів і проєктів.

- *Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу*

Окупація, переміщення, небезпека – значні виклики, які потребують психологічної стійкості. Діти та молодь, на думку фахівців, мають особливості переживання травматичних подій війни, відтак потребують більшої уваги і підтримки [2]. Відтак особливої актуальності набула *психосоціальна підтримка* дітей та молоді, яка має на меті підвищити стійкість до викликів, знизити рівень стресу, зняти емоційну напругу та навчити, як потурбуватися про себе і своїх рідних. Таке поняття сьогодні часто вживане не лише у контексті професійної соціальної роботи, але й в освітній сфері (специфіка такого виду підтримки у тому, що її надавачами можуть бути як фахівці (соціальні працівники, психологи), так і педагоги та волонтери. Значний потенціал психосоціальної підтримки дітей та молоді, які постраждали від війни, має позашкільна освіта, заклади позашкільної освіти [1].

Окрім зазначених, варто наголосити на інших, не менш важливих аспектах:

- *Формування у дітей та молоді культури безпеки життєдіяльності та компетентностей, важливих в умовах воєнного стану.*
- *Зміст освіти, який відповідає національним пріоритетам і міжнародним новаціям, враховує соціальний запит.*
- *Розвиток інклюзивного і безбар'єрного освітнього середовища.*

- *Заклади позашкільної освіти як освітні центри/хаби для надолуження освітніх втрат, організації освітніх послуг на деокупованих територіях, реалізації освіти впродовж життя (освіта дорослих) тощо.*

- *Соціальне партнерство.*

- *Підтримка захисників України, розвиток волонтерства серед дітей та молоді та інші.*

Відповідні ключові аспекти складатимуть основу дослідження лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України: «Науково-методичні засади інтеграції змісту позашкільної освіти та позаурочної діяльності в умовах повоєнного відновлення країни».

У основі дослідження – сучасні теоретичні підходи та актуальний практичний досвід; дослідження базується на положеннях міжнародних документів: *соціального змісту* (Конвенція ООН про права дитини (1989); Постанова Ради Європи щодо прав дітей та розвитку соціальних послуг, дружніх до дітей та сімей (2010); *щодо неформальної освіти* (Рамкова програма «Освіта для всіх (ОДВ)» (Дакар) (2000); Меморандум про безперервну освіту Європейського Союзу (2000) та ін.). Зміст державної політики у такому контексті знайшов відображення у основних положеннях Законів України: «Про освіту» (2017), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2021) та ін. Актуальними є положення таких документів, як Концепція Нової української школи (2017); Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022); Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та інші.

За результатами дослідження буде підготовлено методичний посібник та рекомендації центральним органам виконавчої влади України; статті, методичні матеріали, навчальні програми.

Список використаних джерел

1. Плетка О. Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхіття війни. Методичний посібник. Київ: Центр реадаптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.

2. Литовченко О. Зміст позашкільної освіти в контексті воєнного часу та повоєнного відновлення України. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 27. Кн. 2. 2023. С. 5-15. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-5-15>

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ.

Нікітченко Наталія Андріївна,

в.о. директора комунального
позашкільного навчального закладу
«Центр туризму, краєзнавства та
екскурсій
учнівської молоді «Меридіан»
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Україна

Із перших днів активної військової агресії на території України Міністерством освіти і науки України здійснюється цілеспрямована робота з організації позашкільної освіти в умовах воєнного стану. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги дітей, розвитку їхніх творчих здібностей, розширенні й поглибленні знань дітей, організації змістовного дозвілля для них у позанавчальний час. Тому саме закладами позашкільної освіти в усіх регіонах України створено всі можливі умови для доступності позашкільної освіти в умовах воєнного стану для дітей, їхніх родин, особливо тих, які через війну опинились у скрутних життєвих воєнних дій зруйновано та пошкоджено значну кількість закладів позашкільної освіти через що велика кількість дітей та учнівської молоді втратили доступ до якісної освіти та були вимушені переміщуватися у межах країни та за кордон.

В умовах воєнного стану освіта України реагує на виклики. Першочергового значення набуває створення безпечного освітнього простору та не менш важливим є забезпечення доступу до якісних освітніх послуг всіх дітей, незалежно від місця проживання, тимчасового перебування, освітніх труднощів. Все це ми спостерігаємо станом «тут і зараз» [5, с. 2].

Воєнні дії зумовили збільшення тієї частки дітей, які мають тимчасові соціоадаптаційні, соціокультурні труднощі та потребують додаткової уваги. Відтак питання розвитку інклюзивного і безбар'єрного середовища закладами позашкільної освіти особливо на часі. Педагоги торкаються ще однієї важливої проблеми – питання формування оборонної свідомості, формування компетентностей самозахисту, корисних умінь та навичок в умовах воєнного часу (набувають ваги знання із основ домедичної допомоги, мінної безпеки, управління дронами та орієнтування на місцевості тощо).

Через війну в Україні відбулися значні зміни в кадровому забезпеченні педагогами закладів освіти:

- частина педагогічних працівників ЗПО з територій, де велися або ведуться бойові дії, виїхали до західних областей країни або за кордон; при цьому частина з них влаштувалася на роботу до ЗПО, що розташовані в регіонах, віддалених від зон бойових дій;

- значна частина працівників ЗПО з територій, де велися або ведуться бойові дії, продовжують працювати зі своїми вихованцями дистанційно, активно

співпрацюють із колегами-позашкільниками з тих міст, куди вимушено перемістились;

- працівники ЗПО регіонів, віддалених від фронту, надають освітні послуги не лише своїм вихованцям, а й працюють з дітьми переселенців, забезпечуючи їм необхідну психологічну підтримку та змістовне дозвілля.

Внаслідок війни росії проти України є виклики у гуманітарній сфері і значною стає роль позашкільної освіти як інституту соціально-педагогічної, психосоціальної підтримки та забезпечення реалізації прав дітей на якісну позашкільну освіту.

Під час дії воєнного стану всі категорії працівників ЗПО беруть участь у волонтерській діяльності, активно залучаючи до цього процесу дітей та учнівську молодь: виготовляють маскувальні сітки, збирають допомогу для армії, чергують у волонтерських осередках. Актуалізувалася практика прямої комунікації, живого спілкування з дітьми, їхніми батьками, сім'ями. Педагоги позашкільної освіти запроваджують нові актуальні форми роботи, адаптують заняття до умов сьогодення. Вихованцям пропонуються майстер-класи, вікторини, віртуальні подорожі, екскурсії, мультимедійні презентації, участь у проєктній і дослідницькій діяльності.

В умовах воєнного стану ЗПО забезпечують психологічну підтримку дітей, організовують змістовне дозвілля, здійснюють національно-патріотичне виховання молоді.

У суспільстві триває процес дерусифікації, відновлення історичної пам'яті, зумовленого подіями російсько-української війни. Саме це спричинило набуття особливого значення утвердження української національної ідентичності та розвиток україномовного середовища. Це може постати новим викликом в умовах повоєнного відновлення країни [2, 5, с. 9]. У супереч тому, що на тимчасово окупованих територіях шляхом пропаганди, спотворення української історії ворог чинить масові спроби зміни національної ідентичності дітей та молоді процес вже запущено і його не спинити. Тепер вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що зараз ми маємо приділити особливу увагу національно-патріотичному вихованню. Виникає нагальна необхідність переосмислення і здійснення системних заходів, спрямованих на формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- повага до прав людини;
- верховенство права.

Саме тому надзвичайно важливо:

1. проводити заходи національно-патріотичної спрямованості;
2. займатися волонтерською діяльністю;
3. розповідати дітям про українську культуру;
4. влаштовувати акції пам'яті;

5. проводити години спілкування, присвячені етапам війни РФ проти України;
6. створювати навчальні проекти, присвячені борцям за незалежність та свободу нашої країни;
7. організовувати зустрічі із ветеранами АТО, ООС та війни РФ проти України.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України зумовила низку викликів для сфери освітніх цифрових технологій, а саме:

1. Неможливість швидкого повернення здобувачів усіх рівнів освіти до стаціонарного навчання через несприятливу безпекову ситуацію, що потребує широкого використання технологій он-лайн навчання та викладання.
2. Недостатня забезпеченість технічними ІТ-засобами навчання здобувачів освіти та засобами викладання педагогічних і науково-педагогічних працівників.
3. Недостатній рівень розвитку цифрової освітньої інфраструктури, зокрема забезпечення швидкісним Інтернетом, закладів освіти, регіонів України.
4. Обмежена можливість отримання он-лайн послуг та сервісів у сфері освіти внаслідок недостатньої розвиненості електронних освітніх платформ.
5. Брак, в екстремальних умовах, що склалися, достовірної, актуальної інформації у сфері освіти, яка надходить у режимі реального часу.

Відтак, ухвалюються нормативні, організаційні питання, оновлюється зміст освіти та освітні технології. У контексті означених викликів позашкільна освіта продовжує розвиток, реагує на соціальні запити, вирішує найбільш важливі завдання освіти, виховання, психосоціальної підтримки дітей та молоді.

Основними завданнями розвитку позашкільної освіти у воєнний і найближчий повоєнний періоди є:

- організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням фактора місця їх розташування та спроможності закладу щодо надання освітніх послуг в умовах воєнного стану;
- відновлення мережі ЗПО з дотриманням принципів безбар'єрності, забезпечення доступності, високої якості освіти на рівні міжнародних стандартів;
- створення креативного освітнього середовища з урахуванням європейського досвіду, розвиток матеріально-технічного забезпечення ЗПО відповідно до сучасних вимог;
- подальше посилення національно-патріотичного виховання з метою формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [2; 5, с. 8].

У контексті операційних цілей та завдань щодо перспективи розвитку позашкільної освіти в умовах повоєнного відновлення країни гостро піднімається питання надолуження освітніх втрат та головним залишається завдання – допомогти дітям реалізувати здібності та творчий потенціал і створити хоч невеликий простір безпеки, дати можливість відкритого доступу до якісної позашкільної освіти.

Освітній процес у закладах позашкільної освіти здійснюється за дистанційною та змішаною формами навчання. У зв'язку з цим у закладах освіти

удосконалюються та формуються умови безпечного освітнього середовища, сам зміст освіти, форми і методи роботи з дітьми та молоддю, які мають бути спрямовані на адаптацію до нових вимог. Перед керівниками закладів позашкільної освіти стоїть завдання створити безпечні і нешкідливі умови навчання та праці.

Список використаних джерел

1. Корнієнко А.В. Освітня діяльність закладів позашкільної освіти в умовах бойових дій// Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Вип. 26. Кн. 1. 2022. С. 190-198. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-190-198>

2. Литовченко О. Заклади позашкільної освіти України в умовах війни: освітня, просвітницька, громадська діяльність. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Вип. 26. Кн. 1. 2022. С. 213-225. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-213-225>

3. Литовченко О.В. Актуальні вектори діяльності закладів позашкільної освіти в умовах війни та післявоєнного відновлення країни. V Відкритий методичний фестиваль закладів позашкільної освіти "KYIVM-FEST2023" URL: <https://youtu> .

4. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в мовах воєнного стану» 2022. URL: <http://surl.li/qqvgk>

5. Литовченко О. В. Позашкільна освіта у контексті сучасних викликів та освітніх реформ. URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/22.08.23.pdf>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ЗАВДАНЬ ВЗАЄМОДІЇ ВИШІВ ІЗ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Підколотний Микола Вікторович,
заслужений працівник культури
України, асистент кафедри
музикознавства та методики
музичного мистецтва Тернопільського
національно
педагогічного університету імені
В. Гнатюка, заввідділом музично-
естетичного виховання Комунального
закладу Тернопільської міської ради
«Центр творчості дітей та юнацтва»
м. Тернопіль, Україна

Сучасні суспільно-політичні реалії ставлять нові складні виклики перед усією національною освітньою системою, зокрема, і перед системою мистецької освіти на усіх її рівнях. Серед комплексу завдань актуалізується питання збереження і плекання музично-виконавських традицій в Україні із урахуванням їх впливу на формування національної самоідентичності шкільної та студентської молоді.

Вважаємо, що сучасний соціокультурний контекст вимагає також перегляду проблеми науково-методичної та творчої взаємодії викладачів вищої школи із закладами позашкільної освіти, зокрема, і у такому важливому на сьогодні напрямку, як організація спільних патріотичних і благодійних акцій, підтримка школярів та їх родин із числа внутрішньо переселених осіб (ВПО).

Так, випускники ТНПУ імені В. Гнатюка, педагоги Центру творчості дітей та юнацтва від березня 2022 року проводили додаткові заняття для школярів із числа внутрішньо переселених осіб із вокалу, хорового класу, організували спільне свято «Заспіваймо паняночки веселої гаївочки», флешмоби до Свята матері, до Міжнародного дня вишиванки та ін.

На базі ЦТДЮ проводилися численні майстер-класи, розвиваючі заняття, психологічні тренінги тощо; для прикладу, згідно до програм ЮНІСЕФ проводилась реалізація проєкту «Дитячі точки – СПІЛЬНО», яким передбачено забезпечення дотримання прав дитини та надання соціально-психологічної допомоги їй та її сім'ї у час війни. В рамках акції «Ангел світла та добра» гуртківцями ЦТДЮ виготовлялись сувеніри-обереги для воїнів ЗСУ «Підтримай воїнів ЗСУ». Творчими колективами та педагогами центру проведено низку благодійних концертів та ярмарок-продажів з метою збору коштів для ЗСУ.

У цих творчих проєктах були задіяні також випускники та студенти ТНПУ імені В. Гнатюка, зокрема, учасники ансамблю народної музики «Музіки», незмінним керівником якого є заслужений працівник культури України, доцент Анатолій Баньковський. Виконавське мистецтво учасників ансамблю «Музіки»

відзначене численними нагородами Міжнародних, Всеукраїнських, регіональних конкурсів та фестивалів, ансамбль має і широку гастрольну географію [1].

Участь в діяльності колективу значною мірою визначила творчий шлях заслуженого працівника культури України, асистента кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва, заввідділом музично-естетичного виховання Центру творчості дітей та юнацтва м. Тернополя Миколи Підколодного. Як соліст-сопілкар ансамблю народної музики «Музіки», він продовжив кращі виконавські традиції ансамблю на базі ЗПО ЦДТЮ як керівник гуртка «Сопілка».

Серед гуртків інструментального напрямку ЗПО «Центр творчості дітей та юнацтва» м. Тернополя, крім згаданого зразкового гуртка «Сопілка», успішно працюють, виховуючи творчу соціально активну молодь, низка гуртків. Серед них: зразковий ансамбль сопілкарів «Дударики» (керівник Гарник О.М.), ансамбль баяністів «Акорд» та ансамбль синтезаторів «Дольче» (керівник – Іщук Т.І.), ансамбль гітаристів «Срібні струни» (керівник Дячина О.С.), ансамбль скрипалів «Живі струни» (керівник Ленишин О.М.), ансамбль «Дударик» (керівник Васевич І.С.), гурток гри на фортепіано (керівники Охоб Є.І., Жмінка С.В.). Зазначимо, що ряд із вказаних вище педагогів є випускниками факультету мистецтв ТНПУ імені В. Гнатюка, а сьогодні – успішними педагогами, під керівництвом яких школярі беруть активну участь у творчих фестивалях і конкурсах, патріотичних мистецьких акціях тощо.

Так, успішно представляють українське хорове мистецтво вихованці утвореної у 2004 році дитячої хорової студії (з 2012 року – зразкова художня дитяча хорова студія духовної пісні «Фантазія»), керівник Дмитрук-Тимченко Т.Г., концертмейстер Вільган (Догляд) Н.Є., які теж є випускницями факультету. Знаковим є те, що хорова студія «Фантазія» зарахована до кращих дитячих хорових колективів асоціації Mundi Cantus. Колектив відзначений званнями володаря Гран-прі, лауреа перших премій у конкурсах та фестивалях-конкурсах низки країн, серед них: Болгарія, Чорногорія, Румунія, Польща, Грузія, Греція.

Керівники колективу особливу увагу приділяють вибору художньо цінного та актуального репертуару. Так, виступаючи на III Міжнародному двотуровому фестивалі-конкурсі «Україна і світ» (м. Катаріні, Греція, 2023), хор «Фантазія» виконував «Мій ангел» (А. Вокер, Е. Макс в аранжуванні Т. Дмитрук-Тимченко), «Hallelujah» (Л. Коен). Вокальний ансамбль «Ліра» виконав «Коли заснули сині гори» (А. Кос-Анатольський), вокальний квартет «Ніжність» – «Човен» (обр. С. Стельмащука), вокальний ансамбль «Зірнички» – «Дві зірнички» (І. Золотуха). Керівники підкреслюють, що особливо тепло у час воєнного лихоліття сприймалася слухачами у виконанні школярів українська пісня.

Окремим напрямком співпраці викладачів факультету і ЦДТЮ залишається методичне консультування щодо забезпечення освітнього процесу. Відповідно, до основної мети діяльності закладу – надати школярам широкі можливості для залучення до культурних цінностей, ознайомити з народною творчістю, мистецтвом вокалу, хореографії та інструментальним мистецтвом на заняттях гуртків, – розробляються та впроваджуються різні актуальні форми, апробуються новітні методики роботи з акцентом на спрямування діяльності гуртків щодо соціального виховання, формування ставлення до дозвілля як до часу для

самовдосконалення, саморозвитку, створення умов для самостійної, творчої діяльності школярів.

Сучасна соціокультурна ситуація поглиблює розуміння соціалізації не лише як процесу засвоєння системи цінностей, норм та зразків поведінки, обов'язкових у певному суспільстві, а як формування компетенцій, що дозволяють школяреві увійти у світ суспільних організацій і структур.

Педагоги центру працюють над формуванням комунікативних навичок особистості, стилю та культури поведінки засобами народної творчості, над послідовним прилученням школярів до різних типів та видів відносин в основних сферах її життєдіяльності – спілкуванні, грі, пізнанні, практичній діяльності тощо.

Отже, тісна науково-методична, творча взаємодія викладачів факультету та педагогів ЦТДЮ збагачує її учасників новим досвідом, мотивує до наступних кроків у напрямку плекання кращих традицій українського музичного мистецтва, що є актуальним на сьогодні, у час складних соціальних викликів для України. Про це свідчать і спільні мистецькі дійства та акції, результативна науково-методична допомога, зокрема і у накопиченні відповідного виконавського ансамблевого та хорового репертуару, у створенні обробок та аранжувань для різних складів виконавців [2]. Вважаємо, що ефективна співпраця «університет – заклади позашкільної мистецької освіти» дозволяє розвивати творчі традиції колективів, заохочує студентів як майбутніх педагогів до постійного самовдосконалення, мотивує їх до наступної успішної діяльності як виконавців та педагогів.

Список використаних джерел

1. Баньковський А. Вокально-інструментальні ансамблі як навчальні осередки (на прикладі ТНПУ імені В. Гнатюка). Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан», 2015. С. 52–55.

2. Гринчук І., Баньковський А. Інструментальна музика українських композиторів: стильовий та репертуарний аспекти. Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. 2021. №.2 (106). С. 148 – 152.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тодосієва Юлія Олександрівна

методист дозвіллево-масової роботи,
координатор хореографічного та
театрального напрямів
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

Позашкільна освіта є найбільш сприятливим простором для розвитку Soft skills з юного віку, навчальні програми будь якого напрямку гармонійно поєднують функції виховання і розвитку. Здатність створювати, знаходити нові оригінальні ідеї, які відрізняються від стандартних схем розв'язання задач, знаходження цікавого й унікального у простих і звичних речах, здатність успішно вирішувати проблеми нестандартним чином, а власне результат несподіваних рішень називають *креативністю*.

Терміном «креативний» позначається творчість, що «не тільки висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату. А слово «творчий» залишається зі своїм вихідним значенням, що не розрізняє діяльність результативну й, навпаки, безрезультатну.

Багато людей сприймають креативність як вроджену рису, яку неможливо у собі розвинути, помилково вважають, що особистість або креативна, або ж зовсім позбавлена уяви. Проте вміння бути креативним також можна розвинути.

Креативне мислення – це процес встановлення нових зав'язків між ідеями або подіями, на перший погляд непов'язаними. Креативне мислення – це процес створення нового, шляхом об'єднання і переплетення різних ділянок знань. Ця відмінна якість сприяє досягненню успіху чи не у всіх сферах життя.

Основні риси креативного мислення:

- уміння вирішувати типові завдання нетиповими способами;
- прагнення відшукати всі можливі способи вирішення, в тому числі і найбезглуздіші;
- звичка максимально вдосконалити вже знайдену відповідну ідею;
- уміння шукати, знаходити і ефективно використовувати різного роду підказки [1].

Креативна освіта орієнтована на розвиток творчих здібностей людини, на закріплення в його професійній свідомості установки на інновації, що включає аналіз проблем і варіантів діяльності. Така освіта мотивує самостійне осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань в потенціал мислення та саморозвитку. Креативна освіта орієнтована на утвердження і розвиток мистецтва управління, яке народжується та виявляється лише за певних обставин і в певних умовах освіти.

Креативна педагогіка – це наука та мистецтво творчого навчання. Креативна педагогіка вчить учнів вчитися творчо, ставати творцями самих себе і творцями свого майбутнього.

Для створення умов, які б сприяли розвитку креативності важливо розрізняти:

- *креативне навчання* – педагогічна діяльність спрямована на те, щоб урок був якомога цікавішим для дітей;
- *навчання креативності* – передбачає забезпечення найвищого ступеня активності вихованців (міркування, дослідження, планування діяльності, презентації ідеї тощо);
- *креативне середовище* – це адаптування освітнього середовища для створення простору, що стимулює допитливість і уяву;
- *креативні ресурси* – ресурси, які допомагають заохочувати винахідливість та уяву дітей.

Для формування у дітей креативного мислення важливо застосовувати в освітньому процесі прийоми, користуючись якими, обов'язково потрібно враховувати вікові особливості дітей, їхні потреби та умови навчання: заохочення допитливості та генерування ідей; моделювання можливісного мислення; можливість помилятися; створення цінності для світу; використання сучасних технологій; періодична зміна середовища навчання тощо.

Інструментарій формування креативності у підростаючого покоління саме на заняттях хореографією та сценічним рухом, а особливо якщо ці заняття є складовою театральних колективів, є досить широким і доречно буде навести приклади саме тих, які успішно використовуються в нашій роботі.

Даючи волю дитячій фантазії на заняттях з хореографії, доречно буде перед створенням і затвердженням конкретного образу пофантазувати, пропрацювати з вихованцями засобом «мозкового штурму» спочатку в усній формі, а потім і практично. Вислухувати всіх бажуючих, намагатися знайти плюси в ідеях, виділити несподівані рішення, обрати найдоречніше, знайти спільне пояснення «чому?», а головне – не боятися помилятися.

Намалюй позу. Не обов'язково мати папір та олівець, щоб намалювати свої фантазії і задумки, хоча в даному випадку це теж не буде зайвим, а допоможе ще більше заглибитися у задачу. Фіксація творчих ідей в образах – це важлива звичка, вона організовує свідомість і зміцнює зв'язок з реальністю. Приклад використання інструмента: вихованцям спочатку педагог пропонує на конкретний рахунок позуванням виразити конкретний або абстрактний образ, уявивши своє тіло до прикладу, у прозорій геометричній фігурі, наприклад шар. Завдання – запропонувати, а потім прикрашаючи деталями та емоціями спочатку виставити схематичне положення свого тіла, яке на думку вихованця співвідносна до заданого образу, та у просторі знаходиться саме в уявних рамках. Після аналізу перших результатів і виправлення можливих помилок продовжуємо працювати з позами, знову використовуючи то й же простір. Темп змін пришвидшуємо і додаємо динаміки та ритму. Результат – готова частина етюдів для подальшої постановки в заданій тематиці, зняття зажимів та остраху невдач у вихованців, отримана навичка продуманої та осмисленої імпровізації.

Використай простір. Використовуючи дану техніку «contraction - release», можливо ускладнивши рухами рук та зміною траєкторії руху на кожній фазі заповнювати заданий простір, максимально використавши площини, головне у завданні - висловити рухами якусь тезу або висловлювання, а точніше власне пластичне її відображення. Складніший варіант, де використовуються площини, які перетинаються і вимагають контактної імпровізації. Тоді виконавці теж стають частиною простору один для одного і результат виглядає цікавішим. Краще використовувати цей інструмент по черзі, або робити відео для подальшого аналізу та обговорення. Після аналізу перших результатів повторюємо дію, з урахуванням обговорених моментів та фіксуємо результат, знову ж таки для використання у номері.

Замість «правильно» – «класно», «цікаво», «відмінно». Замість «неправильно» – «а чому?», «може бути», «давай спробуємо так» ... вчимося відстоювати свою позицію, аргументувати, вести дискусію.

Знайомимо вихованців з поняттями, образами, історією, культурою та іншими речами, які стосуються теми конкретного заняття. Для того, щоб результат креативного завдання був відмінний, необхідно усвідомлення вихованцем суті питання, його відчуття та емоції, його висновки мають велике значення-тільки в цьому випадку пластичне рішення завдання буде відповідати умовам. Навіть якщо діти розпочали вивчати нову синхронну комбінацію, усвідомлення та розуміння суті буде мотивувати до виконання рухів на повну силу, з розумінням та кращим розкриттям теми, легшого запам'ятовування та свого бачення виконання однакового для всіх завдання.

Знайомимо вихованців з найцікавішими зразками робіт, перфоменсів відомих арт-діячів світового рівня. Інструмент схожий на так званий «тьютерський». Визначається тематика, що цікава одночасно як дітям, так і корисна для результатів в освітньому процесі. Викладач підбирає якісний матеріал, відповідно до вихідних даних і дозовано надає його вихованцям, залишаючи право коментувати й аналізувати як собі, так і дітям, бачити креативні рішення та пробувати свої варіанти на ту ж тематику, дотримуючись обов'язково доброчесності. Важливо одне: щоб дитині було цікаво, повинно бути захоплення та задоволення, спектр емоцій – власні роботи педагога це дійсно гарний приклад, а зірки жанру, їх цікаві роботи теж можуть надихнути вихованців на нові звершення.

Використовуємо гумор. Особливі процеси, що дуже близькі креативному підходу – це жарти, іронія та гумор. Вони теж дозволяють відходити від стереотипів і серйозних насуплених схем, дають новий погляд на світ, оживляють емоції і живлять спонтанність. Але використовуємо цей інструмент дозовано та доречно, щоб заняття не перетворювалося на «балаган».

Спостереження, уважність, фіксація – дієвий інструментарій для створення нового. Ідеї можуть з'являтися непередбачувано, тому пропонуємо дітям завжди мати можливість занотувати, записати на диктофон, зняти на відео, або намалювати. Іноді зупиняти шалений темп життя та спостерігати за простими речами (за птахами, небом, ранковими звуками тощо), а також слідкувати за новою, актуальною інформацією у сферах, які цікавлять дитину. Що більш

допитливим буде мозок, чим більше інформації, яку можна проаналізувати, то більше буде простору для нових сенсів.

«*The worst possible idea*» – метод пошуку ідей, в якому спеціально пропонуються найгірші варіанти для рішення задачі, щоб всі розслабилися і відчували себе комфортно під час продукування вже справжніх ідей.

Це лише невелика кількість прикладів інструментів для розвитку креативного мислення, які можна використовувати на заняттях, але і вони можуть дати приголомшливі результати зробити захопливим та легким освітній процес, тим самим відкриваючи більший простір для прогресу.

До прикладу: навчальне заняття за темою «Елемент «контракшн-реліз» – він є базовим у розумінні сценічного руху, розуміння як та коли його застосовувати – правильне його виконання дає артисту потужний інструмент для вдалої передачі задачі образу засобами сценічного руху. Це рух – початок, на його основі розучуються й інтерпретуються безліч інших вправ сценічного руху та сучасної хореографії (трек 15):

- техніка виконання: «контракшн» – стискання. Вихідне положення учбове – II паралельна позиція ніг, руки догори, спина рівна. Рухаємося на видих до центру тіла (пуп) на видих, поступово округлюючи спину, повинно складатися враження, або відчуття, що точка в районі пупка наче засмоктує поступово все тіло і воно починає займати якомога менше простору. Тіло стискається природньо, без перешкод, «реліз» – вивільнення, визволення, рух від центру, виконуючи робимо видих;

- повторюємо попередню вправу в учбовому варіанті 4-5 разів. Потім пропонується змінити позицію, виконуючи «контракшн - реліз» з інших поз – 4 - 5 повторень з різними позами;

- пропонується додати емоційний підтекст, наприклад додати настрій, або відчуття – «натхнення», «піднесення», «радість» і виконати під завчасно підібраний до теми музичний матеріал у повільному темпі, виконуючи кожен з етапів вправи на 4 рахунки;

- пропонується теж саме, але використовуючи протилежне емоційне забарвлення – «сум», «незадоволення», «розчарування» (трек 16).

Висновки проводяться в формі бесіди та опитування, з наступними пропонованими питаннями:

– Чи вдалося Вам передати за допомогою нового елемента задуманий образ, емоцію?

– Чи сподобалося у відображенні дзеркала Ваша пластика?

– Чи легко Вам було передати своїми рухами за допомогою нового інструменту задачу хореографа?

– Чи відчули Ви самі себе постановником маленького але наповненого змістом власного етюд?

– Коли можна використовувати такі чи інші інструменти сценічного руху у майбутньому?

– Як вважаєте, чи сприяють такі вправи розвитку креативності і знаходження різних шляхів вирішення однієї задачі?

– А що на Вашу думку креативність, креативне мислення?

Практична частина(тренінг), інструментарій навчального заняття.

Пропозиція до вихованців попрацювати над розвитком креативності, результатом якої стане гарний етюд (трек 17). Тема обирається легка, і узгоджується з дітьми. Наприклад: на занятті ми обрали актуальну осінню тему, а саме «Листя». Короткі питання допомагають вихованцям налаштуватися емоційно і продумати саме свій образ – асоціювати себе з осіннім листком, уявивши якого він буде кольору, розміру, формою, а також важлива передача настрою й емоцій осені. Одразу дається установка на те, що варіантів передачі образу безліч, тож виражати своє бачення через рух – задоволення та натхнення для артиста. Перед початком постановочної роботи ми розробляємо для кожного свою партію, але обмежуючі в положенні в залі і заздалегідь кожному задаючи маршрути переміщення.

Фіналом заняття є готовий етюд, який групувою роботою на даному занятті за допомогою вищезгаданих інструментів створили вихованці. Етюд повторюємо декілька раз у фіналі заняття і фіксуємо на відео. Обговорення результатів з одночасними вправами на релаксацію.

Отже, наведені інструменти лише мала частина, тих які використовуються в роботі хореографічного гуртка у складі театрального колективу. Використовуючи їх потрібно діяти в партнерських відносинах з вихованцями, та безперечно дотримуватися як і дисципліни на заняттях, так і застосовувати інструменти для досягнення мети та цілей заняття згідно навчальної програми. Поступовість і планування таких занять призводять до високих результатів, на власній практиці підтвердженням тому є висока оцінка глядачів, режисерів концертів, багаточисельні перемоги вихованців на міжнародних та всеукраїнських фестивалях та конкурсах як в Україні, так і за кордоном. І головна мета – розвиток креативного мислення у вихованців, сміливості і бажання її використовувати формується поступово, від заняття до виступів, від звичайних концертів до кращих результатів на фестях. Відчувши яскраві емоції від своїх маленьких і великих перемог, діти бажають повторення і з задоволенням використовують свою креативність як на заняттях хореографією і сценічним рухом, так і в інших сферах навчання та життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Деньгаєва С. В., Самойлюкевич І. В. Розвиток креативного мислення у дошкільників у процесі навчання англійської мови. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Вип. 5(161) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. Чернігів: НУЧК, 2019. С. 74-81.

РОЗВИТОК ТЕХНІЧНИХ НАВИЧОК БАНДУРИСТІВ, ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГУРТКІВЦІВ

Чанковська Алевтина Миколаївна

керівник Народного художнього
колективу України
ансамблю бандуристів «Орія»
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

Згідно Концепції національно-патріотичного виховання головним принципом є принцип національної спрямованості виховання, який передбачає формування у молоді національної свідомості, любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Наразі, як ніколи, постає головне питання – виховання свідомих громадян України, для яких «народ і держава» – єдині, а «правильне виховання» полягає в цілеспрямованому формуванні української нації, яка знає своє коріння, свою історію, культуру, цінує й береже свою рідну українську мову та пісню.

Бандура – музичний символ України. Що й не дивно, адже це стародавній український інструмент, який вже давно став справжньою візитівкою нашої країни, сьогодні заграє новими – трендовими, модними барвами. Сучасний світ дає необмежені технічні можливості для розвитку цього інструмента. Зараз головна мета виконавців – адаптувати бандуру до сучасного мислення, сучасної культури, зробити це популярним, цікавим та молодіжним.

Постановка руки та розвиток технічних навичок – є одним із важливіших завдань навчання в народному художньому колективі України ансамблі бандуристів «Орія» Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості.

Навчання гри на бандурі, як і на будь-якому іншому інструменті бажано починати якомога раніше. В основному це діти 6-7 років.

Слід пам'ятати, що у дітей цього віку переважає наочно-дійове образне мислення; сприйняття та засвоєння інформації вважається сенситивним (базується на відчуттях); добре розвинута наочно-образна пам'ять; сприйняття музики тісно пов'язане з руховими переживаннями; властивий інтерес до чуттєво забарвлених музично-слухових вражень. Часто діти цього віку не вміють контролювати інтонаційну чистоту голосу, мають погано розвинуту координацію рухів, швидко втомлюються від постійного сидіння та одноманітної діяльності, процес засвоєння нового матеріалу триває успішно лише 5-7 хвилин, після чого увага слабшає, настає втома. Але дитина цього віку здатна до довготривалого сприйняття інформації через гру, тому дуже корисно залучати елементи гри безпосередньо у навчальний напрям.

Гра-це головна сфера спілкування між 5-7 річними дітьми. Вона завжди викликає задоволення. Людина ніколи в житті не переживає таких чистих, радісних хвилин, як під час гри. Крім того, потрібно пам'ятати, що гра є вищою формою зосередженості. Кожен педагог, який працює з дітьми, знає, наскільки важко сконцентрувати увагу дитини. Якщо в потрібний момент підключити елементи гри, проблема уваги вирішується сама собою. І, як було сказано, гра мобілізує. Тобто, завдяки своїй емоційній привабливості для учня, викликає вищу форму зосередженості – мимовільну увагу (І. Г. Пуриц). С. Рубінштейн вказував на те, що гра дорослої людини з дитиною є найвищою формою навчання.

Знайомство зі звуковидобуванням на бандурі потрібно починати з елементарного. Елементарне – це значить складне з першочергових корінних елементів. Тобто, першочергових рухів на бандурі, але об'єднаних в елементарну музику. Елементарна музика складається за допомогою найпростіших елементів музичної мови: ритму, тембру, голосу, і саме тому стає музикою, в якій є високе педагогічне призначення. Це музика, яка дійшла до нас із глибини віків, а саме, українська народна дитяча пісня. Елементарна музика нерозривно пов'язана з мовою та рухами [3]. В ній є усе, що близьке дітям: своя весела поезія, спів, що переходить у декламацію, та декламація, що переростає у спів. К. Чуковський, один із кращих пошукачів формування дитячої мови, писав, що діти, декламуючи вірші, захоплюються ними, як музикою. Тому автор Марина Залізник, відома бандуристка, викладач Вінницького фахового музичного коледжу, за методикою якої працює й автор, спробувала поєднати першочергові вправи початківців із віршиками, створивши образи, близькі до самих рухів бандуриста. Промовляючи текст вірша, дитина концентрує увагу на його змісті і рухи пальців і руки стають природними без затискання.

Як доводить у своїх роботах Н. Брояко [1; 2], українська бандуристка, заслужений діяч мистецтв України, професор Київського національного університету культури і мистецтв, в процесі звуковидобування на бандурі беруть участь: рука, кисть, пальці, згиначі та фаланги. Якщо проаналізувати апарат 6-річної дитини, можна зробити такі висновки: основними проблемами на цьому етапі буде робота кожного пальця окремо; використання незвичних, малорозвинутих м'язів-згиначів; звільнення кисті та уміння «зібрати», активізувати роботу пальців. Для їх вирішення у бандурній методиці існують вправи. Навіть студенти-бандуристи, а не вихованці позашкільних навчальних закладів, неоднозначно ставляться до роботи над вправами та технічним матеріалом. Хоча, вони дають можливість набуття необхідних технічних навичок, сприяють витримці та впевненості виконання «розігрівають руку», але будуються на сухих формулах, що потребує вольових якостей від студента.

Якщо до вирішення цієї проблеми підійти творчо, вивчення технічного матеріалу стає найулюбленішим видом роботи вихованців. Запропоновані педагогом необхідні вправи, допоможуть оволодіти першочерговими рухами на бандурі: познайомлять учня з основними прийомами звуковидобування та штрихами; допоможуть розвинути пам'ять, пробудити творчу уяву та увагу.

Систематичні та продумані заняття над вправами сприятимуть легкому включенню дитини в процес оволодіння навичками гри на бандурі.

Отже, використання необхідних вправ надасть можливість сформувати правильне звуковидобування на інструменті. А процес навчання буде легким, невимушеним, приносити задоволення учневі та викладачу. В такому випадку учень не буде відчувати на заняттях дискомфорту, скованості чи страху. Він по-справжньому зацікавлений, навчатися грі на бандурі буде легко та цікаво.

Саме навчання в гуртку бандуристів, де вихованці, можуть реалізувати свої здібності й обдарування в оволодінні цим інструментом, який є музичним символом України, забезпечить становлення громадянина нашої держави.

Список використаних джерел

1. Брояко Н. Б. Методика навчання гри на бандурі : навч. посіб. Київ: КНУКіМ, 2007. 230 с.
2. Брояко Н. Б. Теоретичні аспекти виконавської техніки бандуриста: монографія. Івано-Франківськ: Облдрук, 1997. 152 с
3. Сточанська М. П. Чернецька Н. Г. Спеціальний музичний інструмент [Ноти]: метод. рек. для самостійної роботи над технічним матеріалом у класі бандури. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 28 с.

ПРОЄКТУВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПЛАСТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Чехун Світлана Юрїївна

керівник гуртка «Танець та
пластика руху»

Комунального закладу

«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,

м. Кропивницький, Україна

Проектування гармонійної особистості засобами пластичної виразності є надзвичайно актуальним в наш час, оскільки формування гармонійно-розвинутої, самостійно мислячої, незалежної особистості – це основна мета виховання у закладі позашкільної освіти.

Поняття «гармонія», «гармонійна особистість» останнім часом дуже часто звучить у просторі, теми «гармонійного розвитку», «гармонійних відносин» один з одним, зі світом все частіше висвітлюються в медіа, соціальних мережах, тощо. Та варто надати відповідь на питання, чи часто ми зустрічаємо в житті людей, які живуть у мирі із собою та оточуючим світом? Звісно, що гармонія – це стан рівноваги, співзвуччя, злагодженості. Отже, гармонійна особистість – це така, яка знаходиться у рівновазі з оточуючим світом, з людьми і, насамперед, із собою.

Показників гармонійно-розвинутої особистості дуже багато – від позитивного уявлення про себе, гнучкості в управлінні своїми емоціями і діями, орієнтації на загально-людські цінності, пошуку істини, добра, краси до задоволеності життям в цілому та вмінням ощадливо витратити свою життєву енергію.

Під поняттям «гармонійно-розвинена особистість» розуміємо естетичну, інтелектуальну та фізичну досконалість людини. Звичайно, не всі люди, які знайшли гармонію, можуть бути однаково розвиненими у всьому цьому. Метою виховання гармонійно-розвинутої особистості є створення необхідних умов для її всебічного та гармонійного розвитку. І саме в позашкільній таке мета досягається і такі умови створені.

Кожен колектив Кіровоградського ЦДЮТ, зокрема театр-студія «Маска», працює над формуванням досконалої, всебічно-розвинутої, гармонійної особистості, формуванням ціннісних орієнтирів вихованців.

Програмою підготовки дітей, які відвідують народний художній колектив театр-студію «Маска», передбачено вивчення курсу «Танець та пластика руху». Як відомо, виразити своє ставлення до певної ситуації, до себе, до оточуючих, передати свої емоції легше за допомогою рухів. Саме, за допомогою рухів і не просто звичайних рухів, а виконання пластичних елементів під час танцю, дитина може передати свої відчуття, переживання, показати своє внутрішнє Я.

Актуальність курсу «Танець та пластика руху» зумовлена особливістю поняття «театральне мистецтво», яке включає в себе декілька видів різноманітних мистецтв, важливе місце серед яких займає пластична виразність актора. В колективі театального напрямку викладання хореографії дещо

відрізняється від стратегій викладання хореографічних дисциплін в суто хореографічному гуртку. Це обумовлено метою та завданням танцю або пластичного етюду в театральній виставі.

Безумовно, в нашій програмі збережені стандартні розділи, а навчання відбувається відповідно до методичних вимог, проте у нашому гуртку наявні певні нюанси роботи з дітьми. До театральної студії приходять діти з різними фізичними даними, іноді без відчуття ритму, різного рівня підготовки та різного віку. Через це багато уваги приділяється музично-ритмічним вправам, вправам на орієнтування у просторі, іграм щодо створення сценічного образу, особливо на перших етапах навчання.

На цих етапах закладається основа, по-перше – інтересу до мистецтва, естетичного смаку, гармонізації відповідності рухів з музичним матеріалом, фізичного розвитку, здорового способу життя, реалізації потреби в русі. По-друге – розуміння свого значення як особистості в колективі, ознайомлення з правилами взаємовідносин у співдружності, у позитивному взаємозв'язку, взаємодопомоги, ставлячи загальні інтереси в пріоритеті, вболівання за спільну справу. Ці основні аспекти – моральні, естетичні, духовні, фізичні – надзвичайно важливі у становленні гармонійної особистості, проектуванням якої є метою всіх освітянських закладів. У цьому контексті необхідно ретельно спостерігати за психологічним мікрокліматом у гуртку, підбором матеріалу, музичним супроводом, диференційованим та індивідуальним підходом тощо.

Вивчення елементів класичного танцю відбувається, безперечно, починаючи обличчям до станка, в подальшому, зберігаючи стандартну структуру уроку та вправ на середині зали. Однак екзерсис більш спрощений, вивчення певних елементів вимагає більше часу, деякі елементи не вивчаються так глибоко, як у танцювальному колективі. Більшої уваги приділяється вправам на формування правильної постави корпусу, голови, рук, ніг, відчуття музичних творів, виразності їх пластичного відображення та гармонійності рухів.

Безперечно, теоретичні та практичні знання з основ класичного танцю закладають розвиток моторної сфери та моторної пам'яті, оскільки головним відкриттям останнього часу стала наявність безпосереднього зв'язку між рухливістю й інтелектом. Позаяк рухи тіла повністю контролюються мозком, то разом з тілесним розвитком, також розвивається і мозок, особливо його частина, яку можна назвати «руховий інтелект». У дітей зоровий і слуховий інтелект швидше розвивається саме тоді, коли вона має можливість доступу до величезного обсягу інформації – і її інтелект зростає пропорційно кількості отриманої інформації, більше того, це веде до фізичного росту мозку. Класичний екзерсис – це основа фізичного розвитку і естетичного виховання.

Вивчення основ народного танцю йде паралельно з класичним екзерсисом. Народна хореографія, її чарівна та яскрава лексика, народна музика, пісні, ігри закладають у дитини дбайливе ставлення до надбань української та світової культури, любов до рідного краю та традицій, до національного костюма, а також сприяють опануванню основ акторської майстерності.

Зазначимо, що гармонійний тандем хореографа й акомпаніатора має велике значення як для позитивних емоцій дітей і педагогів, так і для ефективного

засвоєння та розуміння музичного матеріалу й елементарних основ музики. Вдало підібраний матеріал, яскраво й емоційно виконаний твір допомагають дитині виразити свої емоції, зрозуміти характер явища або персонажа, відчутти музичні пульсації і перенести відчуття в тілесну пластичну форму.

Хореографічна діяльність має великі можливості для організації творчої роботи з гуртківцями. Творча діяльність дітей яскраво проявляється в ігрових ситуаціях. На всіх етапах і в групах всіх рівнів ми використовуємо найдоступніший для дітей вид творчості – імпровізацію та вправи зі створення сценічного образу. Спочатку це прості рухи на наслідування – кошачий крок, рух поїзда, політ літака, стрибки зайчика тощо. Саме з наслідування починається творча активність, тому що воно не перешкоджає вияву індивідуальності дитини. В подальшу роботу включаються створення образних скульптурних композицій, імпровізації на казкові сюжети, фантазування в умовах вільного діяння, етюди на виявлення емоційних станів, настрою, почуттів. Роль, яку виконує учень в імпровізаційних етюдах, вимагає від нього перевтілення, передачі емоцій через володіння системою рухів, уміння виразно передавати свої переживання, що допомагає дитині виявляти свої почуття і думки та зростати як особистість.

Отже, кожний із етапів розвитку характеризується новим змістом, формами, структурами, рівнем і складністю рухових дій, їхніх комплексів, систем та образів руху. На заняттях гуртка «Танець та пластика руху» успішно розвивається чуття ритму, пластичність, виразність рухів. Заняття танцем формують не лише правильну поставу, але і прищеплюють основи етикету і грамотної манери поведінки в суспільстві, дають уявлення про акторську майстерність.

Діти, у яких розвинені різноманітні м'язові рухи, стають більш здатними до гармонійного розвитку. Завдяки розвитку психомоторних здібностей через динаміку танцю відбувається творіння краси в гармонії. Ця краса виражається в поведінці дитини, в її способі спілкування. У процесі навчання відбувається насамперед розвиток хореографічної обдарованості. Це багатогранний процес, що здійснюється на основі природних задатків та умов навчання і виховання, набуття спеціальних умінь, що відкрили нашим вихованцям можливість продовжувати своє навчання в професійних закладах освіти як театрального, так і хореографічного профілю.

Колектив є дієвим засобом виховання почуття товаришкості, поваги до оточуючих, взаємодопомоги та гуманності, що є основними моральними принципами взаємовідносин між людьми. Підчас занять на гуртку «Танець та пластика руху», розвиваються вольові якості дитини: вміння долати труднощі, працювати цілеспрямовано, зосереджуватись на головному, завершувати розпочату справу, вміння правильно розподіляти свій час, свою енергію та виявляються лідерські й організаторські здібності гуртківців.

Отже, серед безлічі форм художньо-естетичного виховання, заняття хореографією займає особливе місце. Вона, як і інші види мистецтва, володіє величезними можливостями для повноцінного естетичного вдосконалення дитини, для її гармонійного розвитку і закладає основу й умови для проектування гармонійної особистості.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

РОЗКРИТТЯ АКТОРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИХОВАНЦІВ ВОКАЛЬНОГО ГУРТКА

Акопян Артем Артурович,
заступник директора з НВР,
керівник вокального гуртка «Звуки
миру» комунального закладу
«Міський Центр дитячої творчості»
м. Білгород-Дністровський, Україна

Завданням сучасної позашкільної освіти є комплексне та різнобічне виховання дітей. Адже сьогодні змушує нас швидко пристосовуватися до нових умов, вміти застосовувати свої *soft skills* та набувати широкий спектр компетентностей. Останнім часом у системі позашкільної освіти набуває популярності інтегрований підхід до навчання. Таким чином сучасний керівник гуртка не може обмежуватися в своїй роботі єдиним напрямком діяльності. Вихованці потребують отримання знань та вмінь з різних аспектів творчого становлення, тому в рамках художньо-естетичного напрямку важливим є синтез мистецтв в процесі опанування окремого профілю.

Основним своїм завданням під час вокального навчання гуртківців я вбачаю не лише навчити дітей правильно співати, а й допомогти дітям усвідомити механізми та принципи правильного співу. Але, звичайно, сучасних дітей важко зацікавити «сухою» теорією та нудними правилами. Тому у процесі своєї педагогічної діяльності я шукаю креативні та творчі підходи в опануванні теоретичних засад та практичних основ вокального мистецтва.

В цьому мені допомагають техніки акторської майстерності, які я активно впроваджую під час своїх гурткових занять. На перших роках навчання я застосовую елементи театрального мистецтва при формуванні в гуртківців правильної вокальної манери під час виконання дихальних вправ, розспівок та поспівок. А коли мої вихованці опановують початкові навички вокального мистецтва, ми починаємо з ними створювати творчі проекти на стику театрального та вокального мистецтв. Сьогодні хочу поділитися з вами своїми методичними напрацюваннями щодо розвитку акторських здібностей під час навчання у вокальному гуртку.

Не секрет, що до того, як перейти до звукоутворення, співацької позиції та технік виконання, потрібно навчити дітей правильно дихати. Замість того, щоб розповідати дітям, що «Нижньореберне, діафрагмальне дихання є основою вокального апарату і сприяє утворенню вільного звуку...» і т.д., я вирішив наочно продемонструвати своїм вихованцям принцип діафрагмального дихання за допомогою повітряної кульки. Надуваючи кульку, я пояснюю дітям, що наш живіт під час дихання має відтворити такі ж самі рухи, які робить кулька

(набираючи повітря, розширитися і стиснутись при видиху), тоді ми зможемо співати так гарно, як це робить кулька. А далі я демонструю «спів повітряної кульки», стиснувши кільце кульки та повільно пропускаючи крізь нього потік повітря, таким чином кулька має видати свистячий звук. Так можна дітям наочно пояснити принцип роботи голосових зв'язок та важливість рівномірного розподілу повітря при формуванні звуку.

Коли діти опанують діафрагмальне дихання, можна додати елементи образного мислення при виконанні наступних вправ для закріплення роботи співацького дихального апарату. Запропонуйте дітям уявити себе повітряною кулькою, в якій з'явилася маленька дірочка, через яку пропускається повітря (діти мають зробити повних вдих, а потім повільно видихати на звук «с», поки не закінчиться усе повітря), так ми досягаємо збільшення об'єму легень та рівності подачі звуку. Під час іншої вправи діти мають уявити себе кулькою, яку надули, а потім відпустили, так вони зможуть випрацювати активну подачу повітря та акумулювати тверду атаку при роботі діафрагми.

Також для того, щоб активізувати нижньореберне дихання моїх вихованців, я використовую вправу «Песики». У цій вправі мені допомагають зображення двох песиків: дорослого великого собаки та маленького щеня. Попередньо я пояснюю дітям, що видих теж має свою форму, залежно від того, в якій позиції ми його формуємо. Разом з дітьми ми означили дихання великого собаки як «глибоке», що формується закритою позицією ротового апарату, а маленького щеня – «високе», що відрізняється більш висвітленою позицією. Але треба заздалегідь акцентувати увагу дітей на тому, що голосові зв'язки при цьому не працюють, адже у цій вправі формування звуку відсутнє. Далі я по черзі змінюю картинку песиків, а діти мають уважно слідкувати та змінювати позиції видиху відповідно до зображення.

Вправа «Вокальна трель» є дуже популярною та розповсюдженою у багатьох методиках навчання вокалу. Вона передбачає спів певної мелодії, пропускаючи повітря крізь зімкнені губи. Дійсно, вона є універсальною, адже під час її виконання формується розслабленість гортані, розширюється діапазон голосу, тренуються м'язи мовленнєвого апарату.

Але ця вправа вимагає докладання багатьох зусиль, тому я вирішив, запропонувати дітям вправу «Вокальна трель» у вигляді гри «Машинка». Для початку ми маємо навчитися видавати звук трелі на одній ноті. Для цього пропоную своїм вихованцям уявити себе крутою гоночною машиною, яка при їзді видає щільний голосний звук. А для стимулювання діяльності гуртківців оголошую змагання «Чия машинка проїде далі?». Таким чином діти активно включаються в роботу, намагаються правильно виконати вказівки керівника та якомога довше протримати звук. А на наступному етапі розвитку діапазону голосу та злагодженості при зміні регістрів мені знову допомагає метод наочності. Я беру в руки машинку та показую, як вона їде, а діти мають своїм звуком відтворити рух машинки. Я пояснюю дітям, що машинка має 3 висоти руху: коли вона просто їде містом – наше завдання звучати у середньому мікстовому регістрі, якщо машинка спускається у підземний тунель – ми маємо відтворити її рух у низькому грудному регістрі, а коли вона по мосту підніметься

вгору – в нас має відповідно зазвучати верхній головний регістр. А далі все залежить від траєкторії руху машинки, якою керує викладач. Наприклад, я для початку чергую середній, нижній та верхній регістри, а потім маю машинкою підйом та спуск з різною швидкістю (від низької до високої), аби діти через прийом *glissando* «проїхали» від своєї найнижчої ноти до найвищої і навпаки.

Окрім цього я намагаюся застосовувати акторські практики під час виконання розспівок, наповнюючи кожен вправу певним емоційним забарвленням, що дозволяє не тільки розкрити акторський потенціал вихованців, а й додати правильний енергетичний посыл при звукоутворенні.

Наприклад, першу вправу для розігріву голосового апарату, яка музичною термінологією називається «*mormorando*», я подав дітям як «Розпечена бараболя»: я імітую, ніби кладу до рота кожної дитини гарячу картоплю, і їхнє завдання – увімкнути уяву та сформуванню в роті позицію, при якій піднімається піднебіння та опускається язик, і співати з цією «картоплею» в роті, не відкриваючи його. Таким чином можна легко досягти правильного купольного звучання, не затиснутого в гортані.

Наступні наші розспівки на формування відкритого звуку я також підкріплюю певним емоційним завданням. В арсеналі нашого гуртка є розспівка «Для матері», під час якої діти співають ступені мажорного тризвуку вгору і вниз на склад «ма». Для того, щоб сформувати у вихованців кантиленний спів штрихом «*legato*», ми для початку охарактеризували своє ставлення до матері. Діти озвучили, що до своїх мам вони ставляться з любов'ю, ніжністю, лагідністю, отже й співати ми почали плавно та розспівно. Правильно налаштований емоційний стан допомагає дітям сформувати відповідне звуковедення. А друга розспівка під назвою «Сміх» вимагає від дітей відповідного веселого, бадьорого настрою. Той самий мажорний тризвук ми проспівуємо на склад «ха» штрихом «*staccato*», при цьому нижня щелепа є нерухомою. В такий спосіб досягається тверда атака звуку, що береться «зверху». Для того, щоб діти не співали її затиснутим гортанним звуком, а вмикали опорне дихання, можна дати дітям завдання уявити себе баскетбольним м'ячиком, який набивають. Так гуртківці одразу розуміють, що від них вимагає керівник і завзято це виконують.

Дуже любляють мої вихованці вправу «Кішечка». Як ви могли зрозуміти, ця розспівка виконується на склад «мяу». Тут перед дітьми відкривається широкий спектр образів та характерів котиків: веселий, сумний, грайливий, сердитий. Коли діти вибрали настрій свого котика, вони мають проспівати мажорний звукоряд вгору в межах квінти і низхідні стрибки по ступенях тризвуку. За допомогою цієї розспівки добре випрацьовується натяг звуку та тванговий призвук.

Після цього я додаю до наших розспівок більш складну вправу «Сварка». Ця вправа вимагає чіткої артикуляції, твердої атаки звуку та акумуляція передніх резонаторів. Ця вправа співається на склади «мі-ме-ма-мо-мі-ме-ма-мо-му», за діапазоном невелика, виконується в межах великої терції. Виконуючи цю розспівку, я даю своїм гуртківцям акторське завдання посварити когось. Така образна діяльність сприяє швидкому та цілеспрямованому розвитку вокальної техніки та інтонаційної виразності.

Ще одним важливим моментом при формуванні акторських навичок своїх вихованців для мене є розвиток артикуляційного апарату, що передбачає роботу над дикцією та укріплення мовленнєвої позиції шляхом виконання дикційних вправ.

Під час дикційних вправ я використовую ряд голосних звуків «і-е-а-о-у-и» у різних поєднаннях з акустичними парами приголосних, такі як Б-П, Д-Т, Г-К, Г-Х, З-С, Ж-Ш, Ч-Щ, В-Ф. У таких вправах вирізняється формування однієї мовленнєвої позиції голосних звуків, а також випрацьовується артикуляційна різниця між спорідненими приголосними. Для своїх вихованців я обрав такі вправи:

1) вимова відкритих складів спочатку в поєднанні зі дзвінкою приголосною, а потім з глухою;

2) вимова закритих складів, які починаються зі дзвінкого, а закінчуються глухим приголосним, та навпаки;

3) вимова двох відкритих складів в одному складосполученні із затримкою на другому приголосному. Важливим є пояснити дітям, що обидві голосні в одному складосполученні повинні формуватися в одній позиції, яка зберігається в момент затримки на приголосному звуці;

4) вимова п'ятьох відкритих складів у поєднанні зі дзвінкою приголосною із кінцевим закриттям на глухий та навпаки. Обов'язково слід зауважити, що кожне складосполучення є цілісним фрагментом, тому їх вимову слід вести однією лінією, а не дробити на окремі склади.

Після опрацювання елементарних дикційних вправ ми переходимо до роботи над чистомовками. Чистомовки – це нескладний, наївний за змістом текст, побудований на важких складо- і словосполученнях, наприклад:

Димів задимлений димар,

Котився сивий дим до хмар.

Але дмухнув південний вітер,

Від хмар і диму небо витер.

Виробленню чіткої дикції сприяє робота над чистомовками у дуже повільному темпі з перебільшеним чітким мовленням. Чіткість дикції досягається лише в тому разі, коли швидкий темп мовлення не знижує виразності і розбірливості правильного звучання кожного слова. Не слід намагатися проказувати текст одразу в швидкому темпі. Для того, щоб жартівливі фрази звучали невимушено, весело, легко, спершу треба:

1) усвідомити їх зміст;

2) відчутти органічну природу їх гумору;

3) відчутти їх емоційність;

4) відчутти образність;

5) розібратися в характері кумедного висловлювання.

Працюючи над чистомовками, не можна просто теревенити слова, тому що у кожній чистомовці є певна подія, яку треба оцінити і відповідно до свого ставлення до цієї події діяти так чи інакше словом.

Низка дій, відповідно до яких можна вимовляти ті чи інші співзвуччя та чистомовки: вдуматися, буркотіти, вернути, вивідати, подражнити, звабити,

задобрювати, з'ясувати, висміяти, благати, вимагати, присоромити, затвердити, аргументувати, бути у захваті, виявити співчуття, уразити, принизити, поставити ультиматум, улестити, зізнатися у чомусь, повідомити новину, оголосити про щось.

Таким чином в ході роботи вокального гуртка мої вихованці непомітно опановують навички акторської майстерності, які апробують при роботі над синтезованими постановками, які базуються на поєднанні слова та співу. Результатом такого інтегрованого підходу в процесі навчання вокальному мистецтву є творчі проекти, які ми створюємо разом з вихованцями.

У своїй роботі я намагаюся не тільки знайомити вихованців з сучасною пісенною культурою України, а й прививати їм любов до українського музичного фольклору. Адже багатовікова різноманітна творчість нашого народу має великий потенціал, саме як основа для створення синтетичних музично-драматичних композицій, які поєднують в собі народний спів, елементи хореографії та акторську майстерність.

Разом з вихованцями молодшої групи ми створили святкову композицію «Різдвяна зірка», в якій продемонстрували свої навички художнього читання та вокальної творчості. Діти брали участь у сценках, що розкривали традиції святкування Різдва, читали колядки та виконували різдвяні пісні.

А до свята Щедрого вечора ми разом з вихованками старшої вікової групи вирішили інсценувати давній обряд українського народу «Щедрування» («Маланка», «Коза»). Кожна дитина отримала свою роль: Коза, Чорт, Маланка, Василь, Лікар, Циганка. Під час справжнього щедрування вони величали господарів, розігрували обрядові сценки, в яких бажали щедрого нового року, і виконували щедрівки.

Ще одним варіантом постановки музично-драматичних композицій є створення музичних відеокліпів. Музичний кліп – це короткий відеофрагмент, що супроводжує музичну композицію. У вокальному гуртку можна створювати індивідуальні та колективні музичні кліпи. Такий формат презентації вокальних творів є ефективним способом роботи в умовах дистанційного навчання.

Разом із солісткою ансамблю ми створили музичний кліп на пісню «Вчителька» із репертуару гурту «ТІК» з нагоди Дня працівників освіти. У цій роботі вихованка продемонструвала навички вокального мистецтва та акторської майстерності у складному комедійному жанрі, що викликало схвальний відгук від глядацької аудиторії.

Отже, такий різнобічний підхід до виховання творчої особистості в системі позашкільної освіти допоможе нашим дітям отримати широкий спектр навичок та вмінь в межах роботи одного гуртка, розвинути творчий потенціал кожного гуртківця відповідно до його індивідуальних здібностей та сформувати синтезованих артистів, які зможуть легко зорієнтуватися у творчому професійному становленні.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Л. М. Вокально-методичні принципи навчання дітей співу за М.Леонтовичем. Збірник наукових праць, 2012. № 12, 310-313.
2. Мозговий В. Л., Кедіс О. Ю. Артистизм у сучасному вокальному мистецтві. Молодий вчений», 2018. № 4 (56), 443-446.
3. Свиріда О. Український музичний фольклор у системі музичного виховання молодших школярів. Наука. Освіта. Молодь, 2016. 153-155.

STEM-ОСВІТА Й ПОГЛИБЛЕНЕ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ:
З ДОСВІДУ РОБОТИ ГУРТКІВ ЦЕНТРУ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Вертель Владислав Вікторович,
завідувач методичним відділом
Центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді Сумської
міської ради
м. Суми, Україна

Практикою успішних країн доведено, що сьогодні продуктивним напрямом у освітньому процесі є впровадження та реалізація STEM-освіти у закладах освіти всіх рівнів, у тому числі і позашкільних. STEM-освіта сприяє підготовці сучасних випускників ЗПО: бути мобільними та гнучкими, швидко адаптуватися до змінних життєвих ситуацій, використовувати власні знання для розв'язання життєвих проблем.

У Центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Сумської міської ради створено всі умови для формування життєвої компетентності вихованців. Одним із шляхів формування зазначеної компетентності є впровадження STEM-освіти. Освітнє STEM-середовище закладу позашкільної освіти включає в себе складові: інформаційно-технологічну (навчальні програми, методичні матеріали, біологічну лабораторію (живий куточок та кабінет акваріумного рибництва), навчально-тваринницьку ферму, сучасну теплицю, навчально-дослідну земельну ділянку тощо), просторово-матеріальну (обладнання провідних українських та закордонних виробників - інтерактивні дошки, цифрові мікроскопи, наочні посібники, комплекти для дослідження стану середовища, цифрові прилади тощо) та соціально-особистісну (здобувачі освіти, наукові, науково-педагогічні та педагогічні кадри).

STEM-навчанням у закладі охоплені діти та учнівська молодь різних вікових категорій, гуртків різного профілю. Для дітей початкової школи та здобувачів освіти середнього шкільного віку створені осередки комунікації, творчості, досліджень, новин, релаксації тощо – та територія натуралістичного спрямування, яка спонукає кожного вихованця мислити, знаходити нові рішення, мотивує та надихає на практичні рішення та упевненість у собі. Для здобувачів освіти старшого шкільного віку на базі біологічного відділу функціонує Центр довузівської підготовки, де працюють практико-орієнтовані гуртки: «Біологія з основами дослідництва» «Біологія (для абітурієнтів)» та «Поглиблене вивчення біології». Мета впровадження технологій STEM-освіти в роботу цих гуртків полягає у цілеспрямованому створенні зв'язків між закладом освіти і соціальними практиками, між освітнім процесом і цілим світом в аспекті розвитку здібностей вихованця, рівень яких визначатиме його успішну самореалізацію як під час навчання, так і в житті. Вихованці не просто вчаться генерувати цікаві ідеї, але й відразу втілюють їх у життя, навчаються планувати

свою діяльність, виходячи з поставленого завдання і наявних ресурсів, що обов'язково стане йому в нагоді у реальному житті.

Під час поглибленого вивчення біології залучаємо здобувачів освіти до вирішення реальних проблем та ситуацій, формуємо чіткі критерії до завдань, що виконують учасники освітнього процесу, сприяємо їх продуктивній командній роботі, застосовуємо елементи інженерного проектування, занурюємо учнів у практичне та відкрите дослідження. У процесі проведення STEM-занять, STEM-проектів та STEM-досліджень застосовуємо технології формування критичного мислення, онлайн-технології, ІКТ та медіа технології, інтегративного, особистісно-зорієнтованого та дослідницького навчання.

Для прикладу слід відмітити STEM-проект з використанням технології дослідницького навчання з теми: «Збереження біорізноманіття» програмного розділу «Надорганізномі рівні організації живої природи» гуртка «Біологія з основами дослідництва». Мета цих занять – розробка обґрунтування створення природоохоронної території та подання клопотання до органів виконавчої влади, які реалізують державну політику в сфері охорони навколишнього природного середовища в Сумській області. Під час експедиційного обстеження перспективної для заповідання ділянки здобувачі освіти, використовуючи знання з курсу географії, ботаніки, зоології, екології та географії, збирають інформацію про біологічне та ландшафтне різноманіття території (Science). Використовуючи ІКТ технології GoogleMaps, GoogleEarth, INaturalist, Biodiversity Viewer тощо (Technology), створюють план розміщення об'єкта, розробляють оптимальні маршрути (пішохідні, вело-, авто- та водні маршрути), а також розробляють проект з благоустрою території з рекреаційною та туристичною метою (Engineering). На всіх етапах екологічного проекту проводять математичні розрахунки площі території, «показника заповідності» та наданих екосистемних послуг (Mathematics).

Як доводить практика, метод проектів є досить гнучким у підходах до форм презентації, серед яких слід зазначити: проведення засідання круглого столу, наукова конференція, прес-конференція, демонстрація продукту, виконаного на основі інформаційних технологій, участь у захисті науково-дослідних робіт. Цікавими і різноманітними є форми кінцевих продуктів проектної діяльності: створення веб-сайту, мультимедійних продуктів, буклетів, виставок, колекцій, публікацій тез тощо.

Не менш показовими є використання технології інтегрованого навчання. Наприклад, при вивченні теми «Тип Кільчасті черви. Практична робота. Вивчення будови кільчастих червів» програмного розділу «Біологія тварин», використовуючи матеріально-технічну базу закладу (мікроскопи, лабораторне обладнання, оргтехніку), здобувачі освіти досліджують загальні характеристики представників типу, їхню будову, процеси життєдіяльності та риси пристосованості до умов існування (Science). Вивчаючи біологічні особливості цих тварин, їх значення в природі і житті людини, вихованці формують життєву компетентність на практиці. Наприклад, створюють вермикультуру в закладі позашкільної освіти (Science). Ураховуючи специфіку розмноження червів, використовують елементи інженерного проектування (Engineering Design

Process, Technology), застосовують доступні веб-ресурси, учні розробляють розплідник тварин (Engineering). Далі здійснюються обрахунки економічної вигоди утилізації органічних відходів на території закладу позашкільної освіти (а на базі закладу це ботанічний сад «Юннатівський»), прибуток від реалізованого вермикомпосту та біогумату, а також використаних черв'яків у якості кормової бази навчально-тваринницької ферми та комплексу акваріумного рибництва. Отримані навички та розрахунки учні застосовують під час ведення власного присадибного господарства (Mathematics).

Як приклад STEM-дослідження можна привести дослідно-експериментальну роботу «Оптимізація вирощування Цибулі городньої (Alliumsera) на зелень у вертикальній міні-теплиці». Завдання цього дослідження – підтвердження гіпотези щодо застосування фітосвітильника та міні-теплиці як ефективного методу для забезпечення збільшення виходу товарної продукції (зелених трубчастих листків). У процесі виконання дослідження учні ознайомлюються з біологічними особливостями рослини та умовами отримання зелених листків від неї при недостатньому за тривалістю та інтенсивністю природньому освітленні (Science). У ході дослідження формуються конструктивні навички: розробляється проект міні-теплиці з розрахунками, проводиться її монтаж та відповідні агротехнічні заходи щодо оптимізації вирощування рослини (Technology, Engineering). Проводяться вимірювання показників напруги електричної мережі та показників інтенсивності освітлення від лампи, температурних показників повітря та ґрунту, здійснюється зважування цибулин з обрахунками загальних показників, встановлюється коефіцієнт виходу зелених листків. співвідношення виходу зелених трубчастих листків тощо (Mathematics).

Таким чином, переваги використання STEM-освіти на заняттях гуртків під час поглибленого вивчення біології полягають у впровадженні інтегрованого навчання, застосуванні отриманих знань у реальному житті, розвитку критичного мислення та впевненості у власних можливостях, практичні навички з фінансової та цифрової грамотності, роботи в команді, а також підвищення інтересу до технічних дисциплін. Основні ключові компетентності концепції «НУШ» гармонійно інтегруються в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості як майбутнього фахівця, і як громадянина. Упровадження STEM-освіти дозволяє ефективно реалізувати основні завдання профорієнтаційного напрямку роботи зі здобувачами освіти старшого шкільного віку.

STEM-освіта на заняттях з вивчення біології включає розв'язання проблем підготовки педагога, який має чітко усвідомлювати свою соціальну відповідальність, постійно дбати про особистісне і професійне зростання, вміє досягати нових педагогічних цілей. Особливе місце в роботі методичної служби закладу посідає підготовка керівника гуртка, діяльність якого не обмежується гуртковою роботою. Саме тому кращий педагогічний досвід впровадження STEM-освіти в роботу гуртків поглибленого вивчення біології поширюється під час постійного семінару, засіданні методичного об'єднання біологічного відділу та інших методико-педагогічних заходах різних рівнів.

АРТ – ЛАБОРАТОРІЯ ЖИТТЄВИХ ЗАВДАНЬ – АВТОРСЬКА ІННОВАЦІЙНА
ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ КІРОВОГРАДСЬКОГО
ОБЛАСНОГО ЦДЮТ

Долгополова Наталія Костянтинівна

Заслужений працівник освіти України,

Відмінник освіти України,

керівник гуртка Народний

художній колектив шоу-театр

молодіжного клубу «Імідж»

Комунального закладу

«Кіровоградський обласний центр

дитячої та юнацької творчості»

м. Кропивницький, Україна

Ми живемо у світі, який швидко змінюється; світі – де відбувається боротьба за свідомість людей між різними медійними групами, соціальними мережами, рекламними кампаніями, релігійними та політичними організаціями; світі, в якому діти з раннього віку отримують доступ до світової мережі Інтернет. У цьому контексті актуалізується питання впливу на формування світогляду підростаючого покоління, їх ціннісних орієнтирів. Тому заклади позашкільної освіти, повинні бути активними саме в цьому напрямі виховної діяльності.

Великий педагог Януш Корчак писав роки назад: «Виправити світ – значить виправити систему виховання». Тому якщо ми дамо сьогодні дітям належне виховання, вони стануть гідними наставниками наступного покоління. Необхідно прокласти для дітей надійну дорогу, якою вони підуть з радістю.

Протягом 15 років, у процесі відвідування районних закладів позашкільної освіти, під час оглядів - конкурсів їхньої роботи, ми аналізували ефективність презентованих оглядовій комісії виховних заходів і прийшли до висновку, що у відокремленому від загальних цілей виховній системі закладу, чи творчого об'єднання, як поодинокі та різноматична діяльність окремого педагога, виховний захід має низьку ефективність, а іноді взагалі її не має. Зважаючи на це, ми визначили, що проблема ефективності виховних дій є не вирішеною в системі позашкільної освіти.

Тому в 2011 році адміністрація Кіровоградського обласного ЦДЮТ поставила завдання перед методичною службою створити авторську виховну технологію, за допомогою якою ми могли би бачити рівень певних особистих якостей дитини на початку роботи з нею, організувати системну послідовну діяльність направлену на вдосконалення її ціннісних орієнтирів, а, частіше, і на формування відповідних особистісних якостей, мотивації, відслідковувати зміни чи їх відсутність після певних педагогічних дій.

Протягом року йшов процес розробки алгоритму, пошук назви та змісту педагогічної технології, презентація технології й її складових перед батьківською спільнотою, дітьми, педагогами закладу. Нарешті, у 2012 році педагогічна рада ЦДЮТ затвердила назву педагогічної технології – «Арт - лабораторія життєвих

завдань», положення про її діяльність та тематику засідань на найближчі чотири роки. Далі був пошук оптимальних форматів організації Арт - лабораторії та розробка концепцій, в яких тематично єдналися Арт - лабораторії певного змісту.

Головною ідеєю Арт - лабораторії стала стратегічна думка: якщо ми допоможемо дитині зрозуміти, що з нею відбувається на кожному життєвому етапі, якщо завдяки нам вона познайомиться з самою собою, якщо визнає, як правильно налагодити контакти з оточуючим світом – вона буде рости щасливою, відчуючи стабільність та впевненість у завтрашньому дні. Така людина вийде у світ підготовленою і реалізує себе.

Перспективу ми побачили у довгострокових виховних програмах, які передбачають не кількість виховних заходів, а їх послідовність і націленість на прогнозований результат – формування ціннісного світогляду дітей.

За час, який пройшов, ми відпрацювали алгоритм, змінили мету з формування соціальної компетентності на формування життєвих орієнтирів, знов повернулися до соціальної компетентності, провели корегування функцій організаторів Арт - лабораторії, експериментували з форматом проведення та включенням нових тем. Проте це не вплинуло на ідею системного підходу до організації виховного процесу у закладі позашкільної освіти.

Наразі ми вирішуємо дві наукові проблеми – поширення нашої технології на теренах області через заключення Угод із закладами позашкільної освіти територіальних громад і переведення нашого досвіду у наукову площину у співпраці із кафедрою позашкільної освіти інституту виховання Академії педагогічних наук України та кафедрою педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Не випадково обрана і назва педагогічної технології «Арт - лабораторія життєвих завдань», адже емоційна пам'ять людини набагато глибша та довговічна порівняно з інтелектуальною. Тому в алгоритм нашої технології закладений синтез впливу на свідомість та емоції дітей, що пришвидшує процес формування у них мотивації до практичних дій. Тобто ми поєднуємо процес навчання з створенням тематичних концертних номерів, програм, у яких пропагуються певні життєві цінності, під час яких діти переживають разом із героями програм почуття життєвого вибору, героїчного вчинку, відокремленості від соціуму, піднесення від наукового відкриття тощо.

Переходячи безпосередньо до знайомства із досвідом організації Арт - лабораторії життєвих завдань зауважимо, що її створення є підтвердженням соціального замовлення суспільства, родини, дітей та учнівської молоді на отримання у закладі позашкільної освіти не тільки допрофесійної підготовки, а й сприяння педагогам освітнього закладу у формуванні ціннісних орієнтирів кожного вихованця.

Педагогічна технологія «Арт - лабораторія життєвих завдань» – це чітка організаційна структура, завдяки якій практичні дії її учасників організаційно забезпечені. Учасниками Арт – лабораторії життєвих завдань є вихованці 5-х-9-х класів Кіровоградського обласного ЦДЮТ загальною кількістю щорічно більше 500 дітей та підлітків. Найактивніші з них складають творчу групу.

Протягом 2014 – 2021 років робота Арт - лабораторій життєвих завдань була організована за такими темами:

- «Я і Всесвіт» – її метою було формування вічних цінностей у вихованців закладу.
- «В житті завжди є місце подвигу» – в центрі якої було формування у вихованців громадянських цінностей.
- «Традиції української родини – цінний спадок для дитини» – дана тема передбачала ознайомлення дітей з родинними та національними цінностями.
- «Митець і громадянин: шляхи поєднання» – тема присвячена розкриттю співвідношення естетичних та громадянських цінностей.
- «Усі різні – усі рівні» – під час розробки даної теми діти на заняттях займалися вивченням європейських цінностей.
- «Світ, який я створюю» – тема висвітлює проблеми самореалізації людини, формування особистісного «Я» тощо.
- «Бережи здоров'я змолоду» – дана тема проводилася вже в умовах карантинних обмежень у змішаному форматі. Під час занять діти отримували перші уроки безпечної поведінки в умовах пандемії, формували відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Тематичний напрям Арт – лабораторії життєвих завдань «Бережи здоров'я з молодю» відкрила 9-річну концепцію «Земля для нас та для нащадків. Цілі сталого розвитку – дорожня карта людства найближчого 10 річчя». Тому тематичним напрямом Арт – лабораторії життєвих завдань у 2022 році було «Громада – дружня до дітей та молоді» присвячена сталому розвитку міст та громад, спрямована на формування у її учасників громадянських цінностей та набуття ними соціальної компетентності.

Третій етап Арт - лабораторії життєвих завдань традиційно завершується всеукраїнськими фестивалями дитячої та юнацької творчості присвяченим всесвітньому Дню Землі, під час яких відбувається конкурсна програма у творчих номінаціях та номінації «Громадська думка», проходять творчі майстерні, майстер - класи, тренінги, виставки та інші культурно - просвітницькі заходи за темою фестивалю.

Отже, сучасне українське суспільство потребує великої кількості патріотично налаштованих людей з активною життєвою позицією, високим рівнем духовності та моралі, які мають духовний інтелект та орієнтовані на здоровий спосіб життя. Педагогічна технологія Арт – лабораторія життєвих завдань – це інновація, яка сприяє вирішенню нагального соціального замовлення.

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Коновалова Тетяна Миколаївна, керівник гуртка декоративно-прикладного мистецтва «Фантазія», ПНЗ «Центр творчості та дозвілля відділу освіти Покровської міської ради Донецької області», м. Покровськ Донецької області, Україна

«Усіма можливими способами треба запалювати в дітях палке прагнення до знань і до учіння. Прагнення до учіння збуджується самими навчальними предметами, методами навчання»

Я. Коменський

Навчально-виховний процес у позашкільному навчальному закладі сприяє формуванню та розвитку творчої особистості, спроможної повноцінно реалізуватись в житті. Одним із кроків підвищення ефективності занять декоративно-прикладним мистецтвом є впровадження разом із традиційними методами навчання інноваційних технологій. Також застосування у навчально-виховному процесі ІКТ та нестандартних форм і методів проведення занять, сприяє гармонійному формуванню творчої особистості вихованців та підвищенню професійної компетентності педагога, та мені, як педагогу, приносить практичну допомогу. На сьогодні інформаційно-комунікаційні технології дають можливість забезпечити різносторонній розвиток дитини. Практично кожна дитина має вдома комп'ютер або ж ноутбук і володіє ним досконало.

Використання комп'ютерних технологій змінює діяльність педагогів на заняттях гуртка – ми виступаємо в ролі не тільки носіїв інформації, а, більшою мірою, консультантів і координаторів роботи вихованців із самостійного оволодіння навчальним матеріалом. Зараз (у період дистанційного навчання) всі учасники навчально-виховного процесу мають можливість на занятті використовувати комп'ютерну навчальну техніку. Плануючи заняття та виховні заходи, ми, керівники гуртків, використовуємо сучасні інформаційно-комунікаційні технології та технічні засоби навчання. Предметом особливої уваги стає презентація цифрової технології з використанням комп'ютерів (ноутбуків), як технічних засобів навчання.

В даному випадку широко використовуються такі види технології як презентації, зроблені у програмі Microsoft Power Point. Створення презентації – це викладка матеріалу у новому форматі, що допомагає виділити найголовніше з великої кількості інформації, упорядкувати матеріал, дібрати ілюстрований матеріал, уточнити, роз'яснити подану інформацію. З використанням презентації керівнику гуртка легко здійснювати диференціацію умінь і навичок вихованців.

Освітні заклади нашої громади використовують в якості спільної освітньої платформи платформу Microsoft Teams. Викладка завдання у вигляді майстер-класу з використанням презентації на платформі Microsoft Teams дає змогу дітям побачити у збільшеному вигляді, що саме потрібно робити під час виготовлення виробу. Також, в них з'являється можливість самостійно перегортати слайди, та підбирати швидкість роботи, бо в кожного з дітей вона різна, оскільки різні вміння та навички. З використанням презентації мені, як керівнику гуртка це дає можливість здійснювати диференціацію умінь і навичок вихованців, тобто дозволяє здійснювати особистісно зорієнтований підхід у навчанні. В презентації, які зроблені у програмі Microsoft Power Point є можливість вставляти не тільки картинки, а й вставляти відео та робити інтерактивні вправи. Такі технології можна використовувати також при проведенні виховних масових заходів, фестивалів, творчих звітів, що супроводжуються показом слайдів, які можуть містити різні відео та фото, та інше. Застосування комп'ютерів, мультимедіа та інформаційних технологій на заняттях підвищує мотивацію та індивідуалізацію навчання, рівень засвоєння інформації, сприяє розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, розвиток почуття кольору, композиції, емоційно та інтелектуально розвиває дитину, створює позитивний емоційний фон заняття.

Важливу роль у використанні ІКТ під час занять гуртка декоративно-прикладного мистецтва є те, що вони (завдання, виготовлені за допомогою ІКТ) захоплюють дітей, пробуджують у них інтерес, стимулюють мотивацію, навчають самостійного мислення та дій.

Користуючись любов'ю багатьох дітей до збирання пазлів, я почала робити завдання, які потрібно зібрати для того, щоб ознайомитися з навчальною інформацією. Для цього я використовую платформу <http://www.jigsawplanet.com>. Це безкоштовний онлайн-ресурс для створення власних пазлів або збирання пазлів-головоломок, зроблених іншими користувачами.

Ключові переваги Jigsawplanet:

- велика бібліотека різноманітних пазлів різного ступеня складності;
- налаштування рівнів складності відповідно до кількості пазлів та необхідності обертання фрагментів зображення;
- можливість створення власних пазлів із будь-якого зображення (можна обрати кількість пазлів від 1 до 300, форми пазлів та необхідність їх обертання);
- наявність плагінів, які дозволяють вбудувати створений пазл на сторінку власного сайту чи блогу;
- можливість відправити пазл-головоломку в соціальні мережі;
- створення власного профілю, де можуть зберігатися власноруч розроблені пазли та ігри.

Для роботи з сервісом необхідно зареєструватися. Щоб згрупувати певний матеріал, існує функція створення альбомів

Для виготовлення завдання у вигляді пазлів я спочатку за допомогою встроєних програм на смартфоні розробляю навчальний матеріал (наприклад, плакат (колаж), який містить і картинку, і інформацію). Потім захожу на хмарний сервіс <http://www.jigsawplanet.com>, підгужаю потрібну картинку, додаю назву, обираю складність (кількість пазлів), обираю форму пазлів, можемо задля

ускладнення їх «перевернути», та ділюся завданням (десь зберігаю покликання, щоби потім вставити його в завдання).

Приклади використання сервісу на своїх заняттях:

1. *Зберіть пазли та дізнайтеся про (До виховного заходу про знання України, її символів, прикрас українок та пам'ятних місць):*

1. Пам'ятні місця України:

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=2beb79d7e731&fbclid=IwAR2rZMCEga118-TIOaCQjLx0sEs2xWC1_bFKh50NiQsjxl9LmD6yY7rIrtw

2. Народний одяг українців:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=33ce485c13ce&fbclid=IwAR08k6tpR7hb73a4-ZLnwtrBq2US9A0E7ExpJuoMVLpGhII7BHVvSGcmv4>

3. Державні символи України:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=156b5e0c066e&fbclid=IwAR2ILSh8lzK8TTj71rzIvQpZicHskQSiVqnXHqfYIYJq99vIDoNdQ-wI9Xg>

4. Рослини - символи України:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=3d4c59b3013a&fbclid=IwAR1K38iQbcV7WWqfuyo7y6xdgFgakjpdPrV54hhg7eZuaZxRJGGVsAnXZrQ>

5. Прикраси українок:

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=144bca20818b&fbclid=IwAR1v4Xko-rW3ka4UFnGjH5eKIpKtL8yKz9pG9j2MFaeL6WeDZNVCRyg1a0>

На наступних заняттях ми, наприклад, розгадуємо кросворд з використанням отриманої інформації.

2. *Зберіть пазли та за отриманими плакатами ознайомтеся з основними техніками виготовлення поробок з паперу (По темі вивчення технік виготовлення поробок з паперу):*

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=064ff22a924d&fbclid=IwAR1rDt5QCmTB0wDRm9YjQXTZOi7fA9KF6hTBtsi8q13HfO992MNUq2bqyug>

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=285192025ec6&fbclid=IwAR2t7fDofFe8vUutkViUwTmtiNCIchzigAHqGcNfNHQap8bRba_IeTkvDno

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=3745949eeb44&fbclid=IwAR1XW_yhS9i62YS2SgukcInpBvYLPHDOvthgbxXYh7eHdopLPyYmb7u2Ib0

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=08e5631e2267&fbclid=IwAR0ZKFJcrJyQGIYMG2jaPJsDY4SSwG4-IBe2izFRf7KUUMJxnQ3JUbeFIIs>

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=17f1e714e9a8&fbclid=IwAR0Vj8b_P3wdSD4cnFZXlvrd3AsGNr4jOuG0_FhzbnG_2GZrMJMGiM8PKzI

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=1f52669470eb&fbclid=IwAR0mY1qEwgh_fTLsKGIhp-biMYXPhtzlocqWe2taSYApvsLxx6jFgE9LkNM

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=10e2e7bef8c6&fbclid=IwAR12m0cqinRQ_YTvUO8OySPvgcz8MKse48sX3-rHwnFRPyQMYIuhToFqc7c

Для закріплення на наступному занятті виконуємо вправу «Знайди пару», де за картинкою потрібно визначити техніку виконання. Подібні завдання та багато інших є можливість робити на платформі *LearningApps*. Наприклад:

«знайди пару», кросворди (які робила я в якості завдань для дітей) та багато іншого. Можна знайти, навіть, попредметні, схожі за потрібним напрямком завдання, та зробити своє, аналогічне.

Приклади використання сервісу на своїх заняттях:

1. *Розгадати кросворд за темою: «Моя Вітчизна – Україна», перейшовши за посиланням:*

https://learningapps.org/watch?v=p0k4ej7dc22&fbclid=IwAR1IUwZ3ZszB1bkVFDariBLxGlv3a0VZkaSZxXO8V_hcptmGdWBdYmte4kg

2. *Зробити завдання (визначити Інструменти та матеріали для витинанок), перейшовши за посиланням:*

<https://learningapps.org/watch?v=phjrx0e0322&fbclid=IwAR1BKzBq8yInzA4WpTnG1XSJ-iyRCRixmUWb6LXpWmQytd6P3OotyLc66s>

3. *Визначити паперові техніки, перейшовши за покликанням: Паперова творчість: <https://learningapps.org/watch?v=pkep5061522> (Розроблено на основі робіт вихованців).*

Також можна використовувати сервіс thinglink.com, наприклад, для створення віртуальних плакатів для візуалізації теоретичного матеріалу, використовуючи різні види контенту. Використовувати цей плакат можна протягом кількох занять під час вивчення всієї теми, оскільки завдяки інтернет-ресурсам там є можливість розміщувати дуже багато різноманітної інформації.

Приклади використання сервісу на своїх заняттях:

Thinglink: <https://www.thinglink.com/scene/1190738910162976771/editor>

Таким чином, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню практику позашкільця, відкриває нові можливості для організації процесу пізнання, занурює педагога разом з дітьми у яскравий барвистий світ новітніх технологій, дозволяє отримувати задоволення від навчально-виховного процесу. А застосування під час занять тематичних презентацій дозволяє педагогу подати новий матеріал одночасно структуровано, алгоритмічно і як систему яскравих образів. Така форма роботи здійснює значний вплив на емоційну сферу вихованців, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, розвитку образного мислення. Переглядаючи майстер-класи видатних професійних майстрів, які закладені у інтерактивному плакаті, вихованці мають змогу використати набуті знання у власній практичній творчій діяльності. Використання комп'ютерних технологій, які проводяться з актуалізацією попередніх знань, досвіду, на яких нова інформація інтегрується з попередніми знаннями, дозволяють досягти високого рівня ефективності навчання і виховання, підвищити самостійність у пізнанні навколишнього світу, активізувати розумову активність.

Список використаних джерел

1. Концепція художньо-естетичного виховання. URL:

<http://uapravo.net/data/base32/ukr32498.htm>

2. Матеріали з інтернет-ресурсів, таких, як. URL:

<https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-ikt-u-roboti-kerivnika-gurtka-pozaskilnogo-navcalnogo-zakladu-mistECKoGo-spramuvanna-525841.html>

ВИХОВНА СИСТЕМА КІРОВОГРАДСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЦДЮТ, ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВО – МЕТОДИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ЗАКЛАДУ

Кордонська Лариса Миколаївна
заступник директора з виховної
роботи Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»
м. Кропивницький, Україна

*Десятків чоловік не може
об'єднатись держатись і міцніти лише на основі
особистої взаємної симпатії всіх учасників.
Для цього люди дуже різні, а почуття симпатії
несійке та зрадливе. Щоб об'єднати людей,
потрібна більш ясна й міцна основа – це ідея".*

К. Станіславський

Завдання, визначені основними державними освітянськими документами щодо вдосконалення роботи освітніх закладів, неможливо реалізувати без трансформації ідей науки та впровадження інноваційних технологій навчання та виховання. У зв'язку з цим важливого значення набуває проблема створення таких педагогічних колективів, де сприятливий психологічний мікроклімат, де панує атмосфера творчості та відповідальності, де здатні адаптуватися до змін, де завжди навчаються новому.

Об'єднавчою силою в педагогічних колективах, яка допомогла б переорієнтуватися на новий підхід в організації освітнього процесу, суть якого зводиться до створення умов для розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості із відповідними компетентностями та життєвими цінностями – є організація роботи над науково-методичною темою закладу.

І надзвичайно важливим для колективу є правильний вибір такої теми. І. П. Жерносек, Б. Л. Тевлін виділяють такі основні вимоги до визначення єдиної науково-методичної теми:

- актуальність даної проблеми;
- відповідність теми сучасним педагогічним ідеям та концепціям;
- колегіальність вибору теми усім педагогічним колективом з урахуванням думок членів педагогічного колективу;
- діалектичний зв'язок з проблемою, над якою працюють педагогічні колективи міста, області, країни, з існуючим педагогічним досвідом;
- цілісність: – науково-методична тема має об'єднувати як навчальну, так і виховну роботу (як слушно ми називаємо зараз освітній процес).

Крім того, варто усвідомити, що сьогодні мова йде не про окремих педагогів, які, виявляючи творчість, самотужки впроваджують нові ідеї, досвід. Мова йде про створення колективного досвіду на базі науково-методичної ідеї,

тобто має спрацювати формула «Від творчо працюючого педагога – до творчо працюючого колективу – і до творчо працюючого учня».

Крім актуальності, перспективності організація роботи над науково-методичною проблемою має спрацювати на конкретний кінцевий результат. Тому таким важливим є створення колективного досвіду на базі науково-методичної ідеї та розглядати під кутом системного підходу – тоді буде відповідний позитивний результат.

І ми, колектив Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості, підсумовуючи роки роботи над науково – методичною темою стверджуємо: нам це вдалося! І це – закономірно. Адже вибір науково-методичної проблеми «Формування ціннісних орієнтирів особистості в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу», над якою ми працювали протягом останніх років мав колективний характер, хоча ініціатива належала адміністрації закладу.

Щоб викликати зацікавленість педагогічного колективу вибраною проблемою, адміністрація доклала чимало зусиль аби розкрити, обґрунтувати її актуальність і значимість із виходом на кінцевий результат. Роз'яснювальна робота проводилась у ході конференцій, «круглих столів», методичних об'єднань, засідань творчих груп. Обговорення участі вихованців в тематичних виховних заходах, пов'язаних із роботою над проблемою закладу, проводились на засіданнях батьківської ради.

Це було надзвичайно важливо, ми розуміли, що зміни у сфері освіти, політики, економіки зумовлюють зміни в цінностях і вчинках людей і відповідно потребує вивчення змін, що відбуваються у свідомості сучасних людей, а особливо дітей, в їх ціннісних орієнтаціях. А, як відомо, соціальні зміни призводять до поступового утвердження у свідомості людей нової системи ціннісних орієнтацій. І саме ціннісні орієнтації визначають загальне ставлення людини до світу, до себе, надають сенсу та спрямованості особистісним позиціям, поведінці, вчинкам та тісно пов'язані з мотивами, потребами, цілями, установками, інтересами особистості.

Ціннісні орієнтації виконують функції регуляторів поведінки та проявляються у всіх галузях людської діяльності, дозволяють співвідносити індивідуальні потреби і мотиви з усвідомленими та прийнятими особистістю цінностями й нормами соціуму, регулювати поведінку в складних життєвих ситуаціях. Ціннісні орієнтації є найважливішою характеристикою особистості та показником її сформованості.

Ціннісні орієнтації особистості багатоманітні і залежать, з одного боку від широти одержаних особистістю цінностей, з іншого, – від ступеня засвоєння цих цінностей. І саме в цьому ми вбачали і вбачаємо свою мету – формування життєвих цінностей вихованців всіма можливими формами і засобами. Цьому підпорядкований весь освітній процес в закладі. У тісному поєднанні з науково - методичною темою закладу сформована і виховна система закладу. «Модернізація виховної роботи в закладі в контексті суспільних трансформацій» – виховна проблема Кіровоградського обласного ЦДЮТ. І ми готові до змін, до викликів сучасності. Ми змінюємось відповідно до нинішніх запитів і тенденцій.

Весь зміст виховної системи закладу ґрунтується на загальнокультурних і національних цінностях і є тим механізмом, за допомогою якого формується сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства та держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе:

- ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави;
- ціннісне ставлення до людей;
- ціннісне ставлення до природи;
- ціннісне ставлення до мистецтва;
- ціннісне ставлення до праці;
- ціннісне ставлення до себе.

Завдання, які покликана виконувати виховна система закладу ми вбачаємо в наступному:

- Сприймаючи українську національну систему виховання як самобутнє та водночас споріднене з вселюдським культурно-історичне явище формувати у вихованців, учнів та слухачів закладу почуття громадянської самосвідомості, патріотизму, національної гордості.

- Організація виховного простору в закладі, окремих структурних підрозділах, гуртках з використанням проектних технологій, інтерактивних форм і методів діяльності у відповідності до засад особистісно орієнтованого гуманістичного виховання.

- Створення належних умов для особистісного зростання кожного вихованця – створення ситуації успіху.

- Співпраця з органами дитячого самоврядування, дитячими та молодіжними громадськими організаціями.

- Інтеграція зусиль батьківської громади, представників державної влади, громадських та благодійних організацій, установ системи охорони здоров'я в задоволенні базових потреб особистості вихованця в умовах позашкільного закладу.

- Реалізація у процесі роботи особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, творчого та компетентісного підходів до організації виховного процесу в гуртках.

- Залучення гуртківців до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо - естетичної, спортивної, ігрової, культурної, екологічної та інше з урахуванням вікового, фізичного, соціального, психічного, духовного розвитку вихованців.

В своїй роботі ми сповідуємо такі принципи, на яких ґрунтується система виховання нашого закладу:

- Принцип національної спрямованості – передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідного краю, свого народу, шанобливе ставлення до його культури, повагу, толерантне ставлення до культури всіх національностей, що населяють Україну.

- Принцип культуровідповідності – вихованець і педагог спільними зусиллями перетворюють зміст історичного морально-етичного досвіду людства

на систему відкритих проблем. Така проблематизація моральної культури слугує джерелом особистісного розвитку дитини, умовою засвоєння нею загальнокультурних надбань, а саме виховання здійснюється як культурологічний процес, формування базису культури особистості.

- Принцип цілісності – виховання організується як системний педагогічний процес; спрямовується на гармонійний та всебічний розвиток особистості, формування в неї цілісної картини світу; передбачає наступність у реалізації напрямів та етапів виховної роботи на різних освітніх рівнях; охоплює всі сфери життєдіяльності дітей та молоді.

- Акмеологічний принцип – коли педагог будує виховний процес так, щоб вихованець засвоїв найвищі морально-духовні цінності, створює умови для оптимальної самореалізації підростаючої особистості, розвитку її індивідуальних можливостей і здібностей. Напрями виховної роботи втілюються у відповідних результатах – добре і органічно засвоєних загальнолюдських і національних цінностях, стратегії життя, яка передбачає постійний рух до здійснення нових, соціально значущих задумів; формуванні вмінь долати труднощі, прогнозувати наслідки своїх учинків; здатність свідомо приймати рішення.

- Принцип суб'єкт - суб'єктної взаємодії – учасники виховного процесу є рівноправними партнерами у процесі спілкування, ставляться уважно до думок одне одного, визнають право на відмінність, узгоджують свої позиції. Педагог уникає жорстких приписів, не ставиться до вихованця як до пасивного об'єкта своїх впливів; зважає на його психічний стан, життєвий досвід, систему звичок і цінностей; виявляє емпатію; вдається до конструктивних і продуктивних виховних дій; схильний до творчості та педагогічної рефлексії.

- Принцип адекватності виховання психологічним умовам розвитку особистості – означає, що педагог зосереджує свою увагу на дитині; бере до уваги її вікові та індивідуальні особливості, не форсує її розвитку, задовольняє фундаментальні потреби (у розумінні, визнанні, сприйнятті, щирому ставленні до неї); виробляє індивідуальну програму її розвитку; стимулює розвиток в особистості свідомого ставлення до своєї поведінки, діяльності, життєвого вибору.

- Принцип особистісної орієнтації – і це надзвичайно важливо. Адже загальні закони психічного розвитку проявляються у кожній дитині своєрідно і неповторно. Педагог культивує у підростаючій особистості почуття самоцінності, впевненості у собі, визнає її право на вільний розвиток та реалізацію здібностей; не обмежує її в правах; виробляє оптимістичну стратегію розвитку кожного вихованця; спрямовує зусилля на розвиток світогляду, самосвідомості, культури потреб, емоційної сприйнятливості, довільної поведінки, базових якостей особистості.

- Принцип превентивності – у закладі постійно здійснюється профілактика негативних проявів поведінки дітей та учнівської молоді, різними формами роботи і засобами допомагаємо їм виробити імунітет до негативних впливів соціального середовища. При цьому забезпечується система заходів

економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього характеру з формування позитивних соціальних настанов, запобігання вживанню наркотичних речовин та різному прояву деструктивної поведінки та відвернення суїцидів.

- Принцип технологізації – виховний процес базується на науково обґрунтованих діях педагога та відповідно організовані ним дії вихованців, підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних цілей, що узгоджуються з механізмами розвитку особистості та забезпечують позитивний результат.

Розвиток у вихованців і сповідування ними зазначених цінностей та дотримання в освітньому процесі цих принципів забезпечує навчально - методична діяльність педагогів, виховні заходи, які плануються і проводяться з дітьми, заняття і творчі проекти тематичних напрямів Арт - лабораторії життєвих завдань: «Я і Всесвіт», «В житті завжди є місце подвигу», «Митець і громадянин – шляхи поєднання», «Традиції української родини – гарний спадок для дитини», «Здоров'я людства – відповідальність кожного» тощо.

Отже, побудований таким чином виховний процес різноманітний, має ознаки проєктивності, цікавий для всіх учасників освітнього процесу, а тому гарантує позитивний кінцевий результат. А різноманітні форми організації та способи виховання – індивідуальні, групові, колективні, масові – роблять сферу виховання завжди відкритою для новизни.

Ми вкотре переконалися, що синергія наукової діяльності педагогічного колективу з навчанням і вихованням дає свій позитивний результат. Ці три складові наскрізно проходять через всю освітню діяльність в закладі. Об'єднавчим елементом цієї синергії є й інноваційна педагогічна технологія «Арт - лабораторія життєвих завдань» – авторський проєкт педагогічного колективу Кіровоградського обласного ЦДЮТ під науковим патронатом Лабораторії позашкільних навчальних закладів Інституту проблем виховання НАПН України. Саме Арт - лабораторія життєвих завдань є змістовною складовою наукової-практичної теми закладу. Саме такі творчі пошуки і знахідки колективу закладу дозволяють змінювати освітній процес відповідно до сучасних запитів і тенденцій.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кузьмінська Валентина Василівна,
методист, керівник гуртків комунального
закладу «Чернівецький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості
учнівської молоді»
м. Чернівці, Україна

Хлус Лариса Миколаївна,
канд. біол. наук, доцент;
заступник директора з навчально-
методичної роботи комунального
закладу «Чернівецький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості
учнівської молоді»
м. Чернівці, Україна

Розвиток здібностей учня – основне завдання особистісно орієнтованого навчання. До його провідних принципів належить принцип індивідуалізації, одним із завдань якого є надання дітям можливості розвивати свої здібності, розкривати творчий інтелектуальний потенціал. За такого підходу важливе максимальне наближення навчання до реалій життя. Реальні завдання різко підвищують рівень мотивації участі дітей в реалізації багатьох проблем. В учнів, які беруть участь у дослідно-експериментальній роботі, розвивається здатність виявляти і формулювати проблеми, що потребують вирішення, знаходження шляхів їх розв'язку [5, 6]. Науково-дослідницька робота сприяє інтелектуальному і психологічному зростанню дитини, розвитку її власної творчості, розширює можливості для особистого саморозвитку та самореалізації, збуджує інтерес і стимулює пізнавальну активність юних натуралістів у вивченні проблем навколишнього середовища, сприяє закріпленню набутих практичних знань, умінь та навичок, формує екологічну культуру і природоошадливий світогляд. Надання можливостей залучення учнів до науково-дослідної діяльності дозволяє виявити особливо перспективну групу молоді, яка має когнітивну здатність до творення нового знання та здійснити цілеспрямовану підготовку майбутніх професіоналів у науковій сфері, допомагає молоді довести юнацьке захоплення до логічного завершення – вибору майбутньої професії та визначення свого покликання у житті [1, 3].

У 2020 році, у зв'язку з епідемією Covid-19, в Україні, як і у всьому світі, актуальним стало питання переведення освітнього процесу в дистанційну форму. Перед педагогами постало нове завдання – організувати заняття й інші види діяльності учнів так, щоб дослідницько-експериментальна робота була продуктивною. В умовах дистанційного навчання особливої значущості набувають активне залучення здобувачів освіти до дистанційної гурткової

роботи, самостійне опанування основ ведення експериментально-дослідницької роботи, заслуховування й обговорення результатів наукових досліджень учнів на он-лайн заняттях. Учні набувають умінь аналізувати результати своїх досліджень, застосовувати їх при вирішенні конкретних навчально-дослідницьких завдань, самостійно здійснювати науковий пошук, спираючись на індивідуальні дослідницькі здібності [4].

До завдань педагога під час дистанційного навчання входить так організувати діяльність учнів, щоб шляхом самостійних відкриттів, розв'язання проблемних завдань, наочно перетворюючих дій вони одночасно оволодівали як новими знаннями, так і вміннями та навичками їх самостійного набуття. Останнє тісно пов'язане з практичним перетворенням об'єктів природи, які набувають характеру експериментування, пошуково-дослідницької діяльності. Шляхом такого пізнання природи під керівництвом педагога здійснюється досить глибока самостійна діяльність учнів з об'єктами та явищами, відбувається їх різноманітний аналіз, порівняння, зіставлення тощо [4].

Система організації пошуково-дослідницької роботи в Чернівецькому ОЦЕНТУМ розпочинається з груп творчого об'єднання раннього розвитку дитини (ТО) «Пізнайко». Серед найважливіших завдань творчого об'єднання – формування у дошкільнят екологічної свідомості. Для досягнення цієї мети педагоги планують роботу таким чином, щоб діти змогли якомога раніше засвоїти систему знань про об'єкти живої та неживої природи, навчилися встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі, оволоділи практичними вміннями і навичками створення сприятливого середовища для існування живих організмів. Тому керівники гуртків працюють над питанням «Формування екологічного світорозуміння дітей дошкільного віку через пошуково-дослідницьку діяльність».

Дошкільники охоче беруть участь у пошуково-дослідницькій роботі. Прагнення до нових вражень, допитливість, постійне бажання експериментувати, самостійно шукати істину поширюється на всі сфери життєдіяльності дитини. Чи можливо так організувати цю діяльність в умовах дистанційного навчання? В експериментуванні для дошкільнят слід брати до уваги одну з найважливіших умов його ефективності: нові знання як результат «відкриттів» кожної дитини, мають формуватися на основі знань, раніше нею засвоєних. Лише за цієї умови задовольняється природна допитливість дитини, а розвиваюча функція навчання і виховання вимальовується через сутність принципу наступності. Це сприяє розвитку у дітей умінь застосовувати раніше набуті знання про явища та об'єкти природи в іншій конкретно-значущій діяльності. Саме природна допитливість дітей обумовлює їх навчання. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти дошкільного віку можуть розуміти причини деяких простих явищ і здатні до елементарних логічних міркувань у тому разі, якщо завдання спираються на спостереження або практичну діяльність. У результаті дослідницької діяльності у дошкільнят формуються елементарні навички пошукової роботи, посилюється інтерес до явищ живої і неживої природи, активізується самостійна розумова діяльність.

Розвитку допитливості й спостережливості у дітей дошкільного віку сприяє створення «Городу на підвіконні», посилене під час дистанційного

навчання в домашніх умовах. При його створенні дуже важливо, щоб діти самі посадили рослини, поливали їх, доглядали за ними, встановлювали зв'язки: рослини – ґрунт, рослини – вода, рослини – людина. Створення «Городу на підвіконні» сприяє кращому пізнанню життя рослин, розширенню уяви дітей про рослини як живі організми, умови, необхідні для їх росту і розвитку, розвиває естетичні почуття, прищеплює бажання працювати і вміння бачити свій результат. Зокрема, діти досить багато дізнаються про овочеві культури (овочі корисні для людини, використовуються в їжу як у вареному, так і в сирому вигляді; в салатах, супах, в других стравах; це трав'янисті рослини, які ростуть в городі, в кімнатних умовах; мають смак, форму, колір) тощо.

У період дистанційного навчання педагоги ТО «Пізнайко» рекомендували вихованцям висаджувати на «городі» квасолю, соняшник, біб, цибулю-ріпку, часник, столовий буряк, пшеницю, петрушку, кріп, моркву. Окремі діти вирощували по 1-2 рослини кімнатних сортів огірків, томата. Діти висаджували рослини різними способами: між двома пластами вати, у ґрунт тощо. Цибулини вирощували за різних умов: для однієї – тепло, воду, світло; для іншої – тепло, воду, темряву; для третьої – холод, воду, світло. Організуючи такий дослід, проводячи з дітьми регулярні спостереження за проростанням цибулі з наступним фіксуванням результатів у календарі (записи роблять батьки, діти результати замальовують), керівник гуртка досягає поставленої мети – на конкретному прикладі переконує дітей у значущості окремих факторів зовнішнього середовища для росту і розвитку рослин.

Для проведення спостережень за весняними змінами в житті рослин педагоги ТО «Пізнайко» рекомендують дітям використовувати гілочки дерев та кущів. Це можуть бути гілочки одного дерева чи куща (для спостереження за бруньками та листям), гілочки двох дерев (добре відомих дітям та легко помітних зовні), гілки декількох дерев (що ростуть у дворі чи найближчому парку або сквері, де діти часто гуляють з батьками).

Навесні 2022 року Чернівецький ОЦЕНТУМ за підтримки Департаменту освіти і науки облдержадміністрації ініціював проведення на теренах Буковини акції «Сади Перемоги» для закладів освіти краю. Юннати та педагоги центру закликали учнів та вихованців, їх батьків, педагогів, посадити Сад Перемоги у себе у дворі, на балконі, на навчально-дослідницькій земельній ділянці, на пустирі біля школи. Маленькі юннати ТО «Пізнайко» також долучились до реалізації акції. Діти разом з батьками, на своїх підвіконнях, заклали «Садочки цитрусових», в яких висадили насіння лимона, апельсина, мандарина, лайма, грейпфрута. Окремі юннати висадили насіння авокадо. Діти не тільки виконували трудові доручення по догляду за рослинами свого «саду» (полив, розпушування ґрунту тощо), а й проводили спостереження – фіксували зміни в зростанні рослин, співставляли їх з умовами, в яких вони знаходяться, узагальнювали знання про необхідність світла, тепла, вологи, ґрунту для росту і розвитку рослин, складали розповіді про те, як доглядати за рослинами. Результати своїх спостережень дошкільнята оформляли у вигляді малюнків, з яких була організована виставка «Від насінини до паростку».

Вихованці гуртків молодшого та середнього шкільного віку із захопленням і цікавістю вирощували цибулю, петрушку, кріп та інші корисні рослини,

облаштовували свої лікувальні городики, фантазували над виробами із цибулі, «оберегами здоров'я» із часнику, створювали саморобні книжечки із лікувальними рецептами лимону. Вихованці гуртків «Основи здоров'я» та «Екологічний Hand Made» під час дистанційного навчання виконували дослідницьку роботу по вивченню особливостей росту і розвитку гібриду огірка Балконний F1 при його вирощуванні на підвіконні в кімнатних умовах у зимово-весняний період та розробили рекомендації по вирощуванню огірків у кімнатних умовах, використовуючи спрощену агротехніку. Результати досліджень діти успішно презентували на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Юний дослідник» і здобули I місце. Аналогічні дослідження проводились при вирощуванні томатів і перцю в кімнатних умовах.

Одним з прикладів вдалого поєднання експериментальної діяльності та елементів STEM-технології є науково-дослідна робота вихованки гуртка «Основи фенології» Анісії Міхеєвої «Вплив передпосівної обробки насіння на проростання та розвиток фінікової пальми в домашніх умовах», метою якої було проведення порівняльного аналізу ефективності різних методів передпосівної підготовки матеріалу для вирощування фініків в домашніх умовах, моніторинг динаміки росту та розвитку сходів на основі фенологічних спостережень упродовж двох років. Експериментальна модель передпосівної обробки насіння передбачала 6 варіантів: замочування у ваті на 2 доби, обробка стимулятором росту Емістим, стратифікація під дією високих ($\approx 80^{\circ}\text{C}$) та низьких ($+2\dots+5^{\circ}\text{C}$ упродовж доби) температур, механічна скарифікація (обробка насіння наждачним папером для зняття частини оболонки), механічна скарифікація + обробка стимулятором росту Емістим. Узагальнивши отримані експериментальні дані щодо схожості, енергії проростання насіння, темпів росту та комплексу фенологічних спостережень юна дослідниця констатувала, що найкращі результати при вирощуванні посадкового матеріалу фініка пальчастого у кімнатних умовах досягаються при передпосівній обробці насіннєвого матеріалу методами теплової та холодової стратифікації.

Результати першого року досліджень були оприлюднені на конкурсі «Юний дослідник» та відзначені I місцем на всеукраїнському етапі; результати дворічної роботи були узагальнені у вигляді дослідницького проекту, з яким вихованка брала участь у Всеукраїнському конкурсі-огляді внутрішнього та зовнішнього озеленення «Галерея кімнатних рослин» (I місце).

Ще з початком дистанційного навчання педагоги та вихованці Чернівецького ОЦЕНТУМ зацікавились вирощуванням мікрозелені – новим, стрімко набираючим популярності трендом світової кулінарії та здорового харчування. Для вирощування в домашніх умовах наші вихованці обрали руколу, крес-салат, цибулю, капусту білокачанну та червоноголову, соняшник, редьку посівну, горох посівний, буряк столовий – культури, для яких характерні швидкі сходи, ріст та достатня кількість зеленої маси. Вирощування мікрозелені проводили на різних субстратах – кокосовому волокні, лляних килимках, ґрунті, легкому торфі, воді, медичній ваті, марлі. Були вибрані найоптимальніші методи, які допомогли швидко і легко отримати свіжі ароматні паростки в домашніх умовах. *За спостереженнями вихованців, найкращими для вирощування зелені в*

домашніх умовах є кокосовий субстрат і торф'яна суміш. Вони добре збагачують рослини та не містять шкідливих речовин. Гарні результати дає вирощування мікрогріну на лляних килимках. Вони добре утримують вологу і проростки залишаються чистими після збору.

Юннати середнього та старшого шкільного віку вирощували мікрозелень, використовуючи мікрокосми (прості пляшкові моделі). Для досліджень гуртківці використовували ПЕТ-пляшки розміром 1,5-2,0 л, в яких відрізали верхівки, щоб розділити на верхній «наземний модуль» та нижній «водний модуль» майбутнього мікрокосму. Через отвори кришечок просували гнотики з безбарвної поліамідної мотузочки, які протягували від нижнього до верхнього модулів. У «наземні» модулі засипали ґрунтосуміш на висоту $\frac{3}{4}$ модуля, зверху розміщували насіння, присипали його і поливали. Надалі юннати вели систематичні спостереження за проростанням насіння, ростом і розвитком рослин, робили висновки про екологічну й економічну ефективність вирощування «мікрозелені на підвіконні» у мікрокосмах.

Аналіз результатів дослідницьких проєктів, здійснених вихованцями Чернівецького ОЦЕНТУМ в дистанційному режимі дозволив констатувати, що дослідницька робота в гуртках еколого-натуралістичного напряму організована як під час очного, так і під час дистанційного навчання, позитивно впливає на якість знань вихованців, значно розширює їх світогляд, творчі здібності, ініціативу, а також сприяє розвитку винахідництва і раціоналізації праці. Юннати-дослідники краще засвоюють навчальний матеріал, бо вони оперують фактами власних досліджень і спостережень над рослинами і тваринами. Вони вміють спостерігати, порівнювати факти, робити узагальнення і висновки.

Отже, дослідницька діяльність, як ніяка інша навчальна діяльність, сприяє формуванню в учнів якостей, необхідних їм для подальшого навчання, для професійної та соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Дослідницька робота школярів з біології: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. к.б.н. С.М. Панченка, Л.В. Тихенко. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 368 с.
2. Микитюк О.М., Соловійов В.О., Васильєва С.О. Наукові дослідження школярів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. І.Ф. Прокопенка. Х.: Скорпіон, 2003. 79 с.
3. Поліхун Н. І. Як стати дослідником: посіб. для учнів. К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2010. 224 с.
4. Технології дистанційного навчання: методологія створення та супроводу навчальних курсів: навч. посіб. / Прокопенко А. І. та ін. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. 81 с.
5. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЗнанняПрес, 2002. 295 с.
6. Вербицький В.В. Методичні рекомендації щодо організації дослідницької діяльності учнів (до серпневих педагогічних нарад). 2020 рік. – URL: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/metod_rek2020.pdf.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мачуський Валерій Віталійович,
провідний науковий співробітник
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН
України, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
м. Київ, Україна

Нині одним із перспективних підходів у педагогічній науці є аксіологічний підхід. Водночас, актуалізується питання розроблення сучасних виховних технологій, спрямованих на формування ціннісної сфери вихованця, адекватних специфіці цієї ланки освіти. Відтак, увагу закладів позашкільної освіти необхідно зосередити на навчальному змісті і методиках, які б сприяли формуванню цінностей як способів самопізнання та самореалізації у різних видах творчої діяльності та в найголовнішому з них – творінні особистістю самої себе.

Аналіз сучасних підходів, концепцій, напрямів здійснення позашкільної освіти дають змогу стверджувати, що сформованість ціннісних орієнтирів стає особливо важливою психолого-педагогічною проблемою не лише в загальноосвітньому просторі держави, але й у різнорівневому та різнопрофільному дитячому дозвіллі. Звідси виникає необхідність дослідження філософсько-культурологічних, соціально-педагогічних і психолого-педагогічних аспектів формування цінностей, ціннісних ставлень і ціннісних орієнтирів дітей і підлітків, впливу оточення на всі прояви індивідуальної життєдіяльності в ньому, й відповідно, впливу власне діяльності зростаючої особистості на певні об'єкти навколишнього середовища [3, с. 72].

Аксіологічний підхід дає можливість під час вивчення різноманітних педагогічних явищ і процесів визначати стратегії їх подальшого розвитку з позиції уведення певних ціннісних орієнтирів. Це дозволяє науково обґрунтувати зміст, форми і методи навчання та виховання у закладах позашкільної освіти.

Прагнення перебудувати чи змінити власне «Я» і своє ставлення до життя на позитивно-конструктивне, зробити його зрілим актуалізуються насамперед здібностями дитини відчувати себе особистістю як у навчально-виховному процесі закладу позашкільної освіти, так і загалом при спілкуванні та взаємодії з однолітками, старшими товаришами, вчителями і батьками. Отже, в розмаїтті динамічних процесів розвитку та становлення особистості провідною постає саме активізація її особистісного потенціалу, пов'язаного зі зміною способів сприйняття власного внутрішнього світу, впливу на нього зовнішніх чинників соціокультурного середовища та безпосередньо виховних впливів учнівсько-педагогічного колективу, батьків та громади. Стосовно цього В. Сухомлинський зазначав, що пізнаючи навколишній світ, дитина має пізнати сама себе, проїнятися почуттям глибокої поваги до себе [4, с. 286].

Як стверджує В. Кремень, сутність трансформації авторитарної педагогіки на педагогіку толерантності полягає у такій, в якій шанувалась би особистість кожного учня, а навчання і виховання відбувалися відповідно до природних здібностей і психологічних особливостей кожної дитини. Це потрібно суспільству, адже без гармонійно розвиненої особистості ми не матимемо ані стабільної демократичної ситуації в країні, ані ефективної ринкової економіки, яка потребує активної, дієвої, відповідальної людини [2, с. 6].

Враховуючи специфіку освітнього процесу закладів позашкільної освіти, ми вважаємо за доцільне виокремити декілька провідних напрямів соціалізації зростаючої особистості. Першим є напрям, сутність якого полягає у розумінні процесу соціалізації вихованця як трансляції сформованих культурних цінностей, норм і правил поведінки та діяльності, що характерні для сучасного розвитку українського суспільства. Отже, якщо провідним завданням соціалізації визначити міжпоколінну трансмісію культури, тобто передачі у спадок від покоління до покоління всіх властивих конкретній культурі особливостей, то соціалізацію можна розуміти як процес входження людини в культуру свого народу.

Другим напрямом, що має безпосередній зв'язок із попереднім напрямом і логічно вплітається в загальну канву процесу соціалізації, є етап засвоєння різних модусів соціального досвіду через залучення вихованців закладів позашкільної освіти до мотиваційних та когнітивних процесів, наслідком яких є трансформація зовнішніх соціальних впливів на внутрішні переконання. Тобто, йдеться про ефективне засвоєння дітьми та учнівською молоддю суспільно визнаних позитивних моделей поведінки, вчинків і діяльності відповідно до загальноновизнаних цим же суспільством ціннісних орієнтирів життєдіяльності індивіда в ньому. Важливим домінуючим фактором, що має безпосередній вплив на кількісні і якісні характеристики зростаючої особистості, є якраз саморегуляція і самодетермінація її потреб і мотивів, інтересів і бажань, що можуть розглядатись як показники особистісної зрілості індивіда.

Третій напрям характеризує результати адаптації зростаючої особистості до суспільних викликів і загроз. У такому контексті соціалізацію варто розглядати більше як її елемент, тобто як процес адаптації вихованців закладів позашкільної освіти у соціокультурному середовищі. Слід акцентувати, що на ефективність цих процесів мають вплив різні чинники, які можна згрупувати у три основних блоки: наявність сформованих системних знань, умінь і практичних навичок зростаючої особистості, які дають їй змогу віднайти найбільш ефективні шляхи зміни своїх ціннісних орієнтацій, що відповідно детермінують зміни у структурі й сутності «Я-концепції»; наявність сформованих умінь і практичних навичок, які допомагають вихованцю закладу позашкільної освіти знаходити доцільне співвідношення між уже сформованими ціннісними орієнтаціями й ціннісними ставленнями та відповідними змінами власної соціальної ролі й місця в учнівсько-педагогічному колективі закладів позашкільної освіти, у найближчому оточенні однолітків, у відносинах з батьками і громадою, членами якої вони є.

Четвертий важливий аспект соціалізації полягає у створенні сприятливих умов для активного відтворення дітьми та учнівською молоддю уже засвоєного соціального досвіду. Сутність четвертого аспекту соціалізації становить процес визначення, обґрунтування у власній свідомості, а в подальшому конструювання як самостійно, так за сприяння педагогів закладу позашкільної освіти, вчителів загальноосвітніх шкіл, батьків та громади власного життєвого шляху. Важливим етапом цього процесу є відбір, систематизація й аналіз дітьми та учнівською молоддю здобутої ними у процесі навчання в загальноосвітньому і закладах позашкільної освіти чи у власній життєдіяльності всієї сукупності інформації про навколишній світ. Провідним у цьому є визнання індивідом значущості для нього особисто цієї інформації та усвідомлення її важливості для визначення власних вчинків, поведінки і діяльності. Тобто, йдеться про побудову особистістю у власній свідомості образу соціального світу, який її оточує, та визнання себе його частиною.

У результаті аналізу проблеми нами встановлено, що в сучасних умовах розвитку позашкільної освіти важливими і необхідними є розроблення і впровадження нових підходів, які сприятимуть підвищенню її якості і забезпеченню доступності. Аксіологічний підхід дає можливість під час вивчення різноманітних педагогічних явищ і процесів визначати стратегії їх подальшого розвитку з позиції уведення певних ціннісних орієнтирів. Це дозволяє науково обґрунтувати зміст, форми і методи навчання та виховання у закладах позашкільної освіти.

У процесі експериментального дослідження нами уточнено сутність поняття «ціннісні орієнтири» освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, котрі ми розглядаємо як актуальні і перспективні цілі, плановані результати освіти, що вирішальною мірою визначають зміст і методику освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, а отже, і процесу його інноваційного вдосконалення.

Встановлено, що нині виховання патріотизму у дітей та учнівської молоді є одним із основних ціннісних орієнтирів у позашкільній освіті. Тому саме на патріотизмі як цінності ми сконцентрували свої зусилля.

За визначенням академіка І. Беха патріотизм ми розглядаємо як особливе, тобто безумовне і високосмислове почуття-цінність, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе [1].

Нами визначено компоненти патріотизму як цінності: когнітивний, емоційно-ціннісний, компонент довільної спонуки (рефлексивний), практично-діяльнісний.

Критерієм когнітивного компоненту є *сукупність знань, що презентують патріотизм*. Він детермінується через такі показники:

- знання змісту та складників понять «патріотизм», «держави», «народ»;
- усвідомлення Батьківщини (великої і малої) як безумовної цінності;
- знання рідної мови, історії національної спільноти, народних звичаїв, традицій, обрядів, мистецтва.

Критерій емоційно-ціннісного компоненту – *емоційно-ціннісне сприйняття Батьківщини, держави, народу, культури і себе самого*; визначається через такі показники:

- любов і повага до держави, державних символів;
- ціннісне ставлення до себе як представника своєї держави, почуття власної гідності;
- відчуття належності до української нації.

Критерієм компоненту довільної спонуки (рефлексивний) визначено *сформованість уваги вихованця до самого себе*; має такі показники:

- схильність до самоосягнення;
- цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, стійкість;
- вольові якості для реалізації патріотичних переконань.

Критерієм практично-діяльнісного компоненту є *діяльнісна відданість Батьківщині*. Його визначають через такі показники:

- участь у суспільно-громадській діяльності, волонтерському русі;
- повага до культурних цінностей нації та сприяння їх відродженню;
- толерантне ставлення до інших культур та їх представників.

Визначено рівні сформованості ключового поняття відповідно до напрямку позашкільної освіти (високий, середній, низький).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. № 1. 1997. 124 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 447 с.
3. Мачуський В. В. Теоретичний аналіз поняття особистісні цінності. Позашкільна освіта у розвитку держави [збірник методичних матеріалів; за заг. ред. В. В. Вербицького] Київ, НЕНЦ, 2015. С. 95-99.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Избранные произведения : в 5 т. К.: Рад. Школа, 1980. Т. 3. С. 5-297.

«ДІАЛОГ ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВА» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ГУРТКУ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Мурована Ірина Володимирівна

Заслужений працівник освіти України,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
мистецької освіти
Центральноукраїнського державного
університету
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

У сучасних умовах розвитку суспільства існує гостра необхідність у збереженні культурних надбань українського народу. Серед різноманіття мистецьких жанрів яскравим феноменом представлена народна хореографічна культура, яка займає окреме і особливе місце серед культурної спадщини, адже притаманними саме їй виразними засобами, розкриває сутність та характер нашого народу, в художніх формах відображає явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці.

У системі хореографічної освіти вивчення неповторних зразків хореографічної спадщини народно-сценічного танцю є одним із важливих засобів формування загальнолюдських цінностей.

Дослідники народної хореографії у своїй професійній діяльності збирали зразки танцювального фольклору України та світу, сценічно опрацьовували, поповнюючи репертуар ансамблів народного танцю, народних хорів, тим самим зберігаючи його шляхом трансляції на сценічних майданчиках, виховуючи підростаюче покоління.

Різні аспекти діяльності українських етнографів і фольклористів висвітлені в працях Л. Вахніної, Я. Вернюк, М. Вовк, А. Вовчака, та ін.

Вплив національних і полікультурних феноменів на виховний процес досліджували А. Алексюк, І. Бех, Г. Васянович, О. Вишневський та ін.

Проблемам удосконалення форм і методів вивчення та викладання народно-сценічного танцю у вищих навчальних закладах як напрямку хореографічного мистецтва та сфери педагогічної діяльності присвячені праці Ю. Алексютовича, Л. Бочарова, А. Лопухова, та ін.

На різних історичних етапах досвід професії балетмейстера теоретично узагальнений та репрезентований у творчій діяльності її видатними представниками: Г. Алексідзе, Н. Базаровою, Г. Березовою, А. Вагановою, М. Вантухом, К. Василенком та ін.

Одним із напрямків творчої роботи народного художнього хореографічного ансамблю «Час пік» є визначення педагогічних умов оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних методів в

процесі вивчення зразків хореографічної спадщини народно-сценічного танцю, яка є духовним джерелом нашого народу.

Багаторічна практика навчання хореографічному мистецтву в колективі ґрунтується на традиційній формі передачі інформації від педагога до вихованця з використанням *словесних, наочних, практичних* та інших методів, які мають величезне значення для художньо-творчого розвитку учасників колективу.

Виходячи із змісту навчальних дисциплін, *словесні методи* передачі інформації доцільно використовувати на лекційних, практичних та індивідуальних заняттях.

Наочний метод дозволяє вихованцям досягти пластичної рухливості і опанувати різноманітними координаційними прийомами як із виконання, і під час створення танцювальних рухів, танцювальних комбінацій і етюдів народно-сценічного танцю. Опанування методики, техніки, манери та стилю виконання основних елементів народно-сценічного танцю біля станка та на середині зали спирається на педагогічний *метод показу*, який також застосовується і в оцінці якості опанування вихованцями всіх аспектів народно-сценічного танцю.

Наступною групою методів в процесі вивчення зразків хореографічної спадщини народно-сценічного танцю є *практичні методи* навчання, підґрунтям яких є пізнавально-практична діяльність, що сприяє розвитку у вихованців творчого сприйняття, уяви та мислення. Пізнавально-практична діяльність – невід’ємний компонент викладання хореографічних дисциплін.

В організації та реалізації освітнього процесу на основі вивчення зразків хореографічної спадщини народно-сценічного танцю важливе значення має застосування *інноваційних технологій* у поєднанні з методом мистецько-творчого розвитку учнів. Головна відмінність інноваційних методів від традиційних полягає у модернізації проведення занять, застосуванні сучасних технологій у викладанні хореографічних дисциплін.

Викладачі колективу використовують на заняттях сучасну цифрову відеотехніку, де показуються фрагменти виступів провідних ансамблів народного танцю України та світу, відбувається знайомство з результатами творчо-педагогічної діяльності провідних хореографів вітчизняних та зарубіжних творчих колективів. Перегляд відеоуроків народно-сценічного танцю, робіт творчих колективів використовується для якіснішого засвоєння вивченого або пройденого матеріалу. Після перегляду відео-матеріалу викладач та вихованці проводять аналіз не лише рівня виконавської майстерності артистів, а й методики, техніки виконання танцювальних рухів.

Інноваційні технології включають такі практичні та художньо-творчі методи як:

- метод художньо-творчого розвитку особистості вихованця;
- метод формування власного портфоліо вихованцями;
- демонстраційні методи показу фото-, відеоматеріалу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- наочні методи при відвідуванні репетицій та концертів професійних колективів народного танцю;

- практичні, словесні та наочні методи при самостійному розборі репертуару класичної спадщини та передачі його групі вихованців.

Одним із головних методів викладання народного танцю в ансамблі «Час Пік» є практичний показ танцювальних рухів та їхнє пояснення. Матеріал вивчається поетапно, від простого до складного. Вивчаються хореографічні рухи, які поєднуються в комбінації та утворюють хореографічні композиції. Основним завданням таких занять є збереження кращих зразків народної хореографії, поповнення сучасними інтерпретаціями з використанням нової хореографічної лексики, творче виховання учнів.

Головне для педагога – привернути увагу виконавців до танцювальної лексики, манери та стилю виконання. Засвоївши емоційно-образне, технічно грамотне виконання танцювальних рухів, вихованці колективу демонструють свою майстерність на сценічних майданчиках міста, області та країни. Глядачі завжди з великим задоволенням та насолодою сприймають їх.

Вихованці колективу отримують передпрофесійну підготовку високого рівня та можливість продовжити навчання у закладах вищої освіти та працювати в професійних хореографічних колективах, як вітчизняних, так і зарубіжних.

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Недял Альона Анатоліївна

заступник директора
комунального позашкільного
навчального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»
м. Кропивницький, Україна

Переосмислення соціальної і професійної місії педагога актуалізує необхідність підготовки фахівців закладів позашкільної освіти, адаптованих до сучасних соціокультурних умов, здатних творчо працювати, приймаючи нестандартні рішення, уникаючи стереотипізації і шаблонів, засвоювати нові професійні ролі і функції, реалізовувати освітні проекти національного масштабу.

Головною метою освітнього процесу в позашкільному закладі є виховання всебічно розвиненої гармонійної особистості, конкурентоздатної на ринку праці, яка вміє навчатись впродовж життя.

Особистісний підхід, як напрям діяльності в позашкільній освіті – це базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожним вихованцем. Суть особистісного підходу в тому, що в заклад приходять не просто діти, а діти-особистості зі своїм світом почуттів і переживань. Педагог має враховувати ці особливості і використовувати такі прийоми, в яких кожна дитина відчуває індивідуальну увагу педагога. В кожному вихованцеві необхідно бачити унікальну особистість, поважати її, розуміти, створювати ситуацію успіху, підтримки, надавати можливість реалізовувати себе в позитивній діяльності [6]. Почуття задоволення, радості викликає потяг до подолання труднощів. Використання успіху для стимулювання позитивного ставлення вихованців до діяльності вимагає, в першу чергу, позитивної психологічної установки педагога. Оскільки позашкільну освіту діти здобувають на добровільних засадах, у свій вільний від навчання час, тому залучити та утримати дитину в закладі позашкільної освіти може лише педагог, який є особистістю і професіоналом.

Різні аспекти означеної проблеми розглянуто у працях сучасних учених: визначення засобів особистісно-орієнтованого навчання і виховання (І. Бех, В. Давидов, О. Бондаревська, О. Савченко, О. Алексюк та ін.), формування творчої особистості (В. Андреева, Н. Гузій, Д. Богоявленська та ін.), проблема цілісності освітнього процесу (Л. Вовк, В. Бондар, С. Сисоєва, В. Козаков, В. Паламарчук, М. Скаткін та ін.), формування професійних цінностей (Л. Хоружа, О. Сухомлинська, В. Моляко, Н. Калиниченко, В. Радул, Т. Левченко, В. Анненков, Л. Ломако, Г. Сагач, та ін.).

Результативність педагогічної діяльності залежить від повноти вивчення особистості вихованця, тому особистісний підхід є одним із головних завдань в діяльності позашкільного закладу освіти. Педагог досягає кінцевої і найвищої мети в мистецтві виховання тільки шляхом чисто людського, а не професійного розуміння особистості, він повинен розвивати, навчати і вправляти здібності вихованців [4].

Замовником освітньої послуги є батьки, які хочуть бачити свою дитину успішною і щасливою. І виховання такої людини першочергове завдання педагога позашкільної освіти. Суттєвою складовою щастя людини є її самореалізація. Визначити свої схильності, розкрити таланти, здобувати нові навички, розвиватися в улюбленій справі – всі ці речі допомагають знайти душевну рівновагу та самоствердитися.

Сучасні діти - це майбутні громадяни, професіонали, надія української нації, які повинні спрямовувати свою соціальну активність і знання на користь того суспільства, в якому вони зростають [1]. Тому результативність особистісного підходу в освітньому процесі досягається при цілеспрямованому створенні організаційно-педагогічних умов і ефективному управлінні ними для реалізації соціального замовлення на формування самовизначеної особистості вихованця. Освіта особистості відбувається тоді, коли приділяється увага задоволенню її фізичних, соціальних, емоційних потреб. І головна роль в цьому процесі покладається на педагога-керівника гуртка.

Саме під час відвідування гуртка відбувається залучення до тієї діяльності, яка цікава конкретній дитині: ми виконуємо «особистісне замовлення», готуючи своїх вихованців до повноцінного, цікавого, наповненого дорослого життя [3].

Розвиток особистості та розкриття в дитині таланту – це головне завдання галузі позашкільної освіти, адже сьогодні світ розвивається шаленими темпами і успіху досягають талановиті особистості. Але талант не лише в умінні співати чи танцювати, а й вести діалог, вміння комунікувати, знаходити підхід до людей, робота в команді, тобто розвиток «гнучких» навичок (soft skills) [7]. Позашкільна освіта в своїй суті включає в себе soft skills, без яких неможливо виховати впевнену в собі, активну, успішну особистість.

Отже, готовність дитини до вибору рішення в ситуаціях, формування у дітей так званих soft skills стає необхідною передумовою її соціальної і професійної успішності, основи якої повинні закладатися позашкільною освітою. Для цього необхідний педагог, орієнтований на базові цінності своєї професійної діяльності і здатний до такого проектування освітнього середовища, яке передбачає можливість самовизначення, як для вихованців, так і для самого педагога.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова [та ін.]. К.: Богдан, 2003. 520 с.

4. Кава А.А. Особистісний підхід як основа педагогічної майстерності у вітчизняній педагогічній думці. Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Випуск 8. Частина II. Полтава, 2011. С.130-133.

5. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін.. за заг. ред. М. Грищенко. URL: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>

6. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.

7. «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 90 с.

ІННОВАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ КЛАСТЕР – ФОРМА ОНОВЛЕННЯ РОБОТИ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Рогожина Валентина Федорівна,
методист Комунального
позашкільного навчального закладу
«Палац дитячої та юнацької
творчості Центрально-Міського
району» Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Сучасні тенденції розвитку суспільства, історії успіху окремих держав, перемоги і поразки людства в цілому свідчать про беззаперечність ключової ролі освіти в нашому житті. Якість освіти в державі визначає якість життя громадян. Саме освіта стає визначальним чинником суспільного розвитку та потребує постійного вдосконалення знань. «І якщо економіка – це фундамент, то освіта – це фундамент фундаменту. Забуваючи про неї, ми втрачаємо не тільки економіку та інші галузі, ми втрачаємо майбутнє» [2].

Разом з тим, реалії у суспільному, політичному і економічному житті в Україні, ускладнені пандемією та воєнним станом, унаслідок повномасштабного вторгнення РФ, вимагають від будь-якої особистості здатності в найкоротші терміни адаптуватися до будь-яких змін. Тому, головним завданням сучасної освіти є формування вміння самостійно здобувати інформацію та оперувати нею. І саме позашкільна освіта спрямована на створення сучасного освітнього середовища, відкритого для будь-якої дитини, з системою соціалізації самоефективної молоді, забезпечення вільного вибору вихованцями будь-яких видів і форм освітньої діяльності відповідно до їх інтересів і уподобань, залучення закладів освіти до співпраці та соціального партнерства.

Організація роботи в закладі позашкільної освіти вимагає модернізації змісту, методики викладання, застосування інноваційних підходів усіма учасниками та на всіх етапах освітнього процесу. в тому числі й удосконалення системи методичної роботи. Одним із таких підходів є створення освітнього кластера. Головною перевагою створення кластерів є те, що на ринку освітніх послуг починає діяти не окремий суб'єкт, а співдружність зацікавлених учасників [3].

Тож, впровадження інноваційних практик, які б сприяли інноваційному розвитку нашого закладу передбачає модернізацію системи методичної роботи та організаційно-методичного супроводу педагогічних кадрів. Тому виникла необхідність в організації такої оптимальної, методично корисної, практично значимої форми взаємодії, як інноваційно-методичний кластер. Ця форма методичної роботи представляє собою систему тісної співпраці щільно пов'язаних освітніх та методичних структур закладу, партнерську взаємодію територіально близьких закладів та установ, громадськості, влади, інституцій дотичних до освіти, його інноваційного нарощування освітнього середовища, задля задоволення потреби кожного учасника у безперервному підвищенні

кваліфікації, професійному становленні, фаховому зростанні, досягнення кожним здобувачем освіти очікуваного результату в навчанні, вихованні та розвитку самоефективності. Включає у себе весь інноваційний ланцюжок - від виникнення креативної ідеї до безпосереднього втілення.

Створення інноваційно-методичного кластера у Палаці передбачає здійснення науково-методичного супроводу інноваційного нарощування та поширення педагогічних практик, стимулювання мотивації педагогічних працівників закладу до самовдосконалення, фахового зростання, розвитку професійної компетентності, створення інноваційного освітнього простору для розвитку самоефективності як головної умови самореалізації людини.

Головною ідеєю є надання цілеспрямованої (адресної) сервісної допомоги, що передбачає технологічно перевірені процеси науково-методичного супроводу, які базуються на професійній підготовці педагогів щодо здійснення інноваційної діяльності в закладі позашкільної освіти.

Така організація роботи має сприяти вирішенню завдань:

- формування та розвиток у педагогічних працівників закладу знань та навичок щодо впровадження інноваційних технологій в освітній процес з метою формування самоефективності особистості вихованців в умовах нових форм організації навчально-виховного процесу;

- накопичення, впровадження та поширення інноваційного досвіду роботи педагогів в умовах утвердження нових форм організації навчального процесу;

- створення мотиваційного поля для розвитку професійної компетентності, налагодження тісної взаємодії між усіма учасниками.

Пріоритетом інноваційно-методичного кластеру було визначено збереження структури методичної служби закладу, оновлення та модернізація діючої моделі і змісту методичної роботи на основі кластерного підходу шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій та урізноманітнення форм партнерської взаємодії задля досягнення високого статусу та підвищення конкурентоспроможності на ринку надання освітніх послуг; інтеграції позашкільної освіти та інших ланок освітньої сфери, громадських організацій, закладів культури і мистецтва, органів державної влади, засобів мас-медіа для запровадження нових ідей, спільних проєктів, заходів для надання якісної позашкільної освіти.

Діяльність інноваційно-методичного кластера здійснюється за принципами: право кожного педагогічного працівника на вільний вибір, добровільність участі, відкритість, ініціативність та інноваційність, право і відповідальність, активна участь, визнання і повага різноманітності.

В рамках інноваційно-методичного кластера закладу була організована робота ініціативних та творчих груп, школи молодого педагога, школи педагогічної майстерності, професійних спільнот, онлайн-студії «Академія творчості», клуб користувачів ІКТ, учасниками яких є завідувачі відділами, методисти, керівники гуртків, об'єднані спільними інтересами за родом професійної діяльності, напрямом позашкільної освіти, профілем гуртка, спільною ідеєю, проблемою.

Важлива роль у роботі ІМК належить професійним спільнотам: у закладі активно діють 5 професійних спільнот (соціально-реабілітаційного, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, розвиток дитячих ЗМІ та дитячого руху) Робота яких спрямована на формування професійних компетентностей та підвищення педагогічної майстерності. Разом з тим члени спільнот надають допомогу педагогічним працівникам у проектуванні професійного розвитку, здійснюють супервізію, узагальнюють та поширюють інформацію з питань професійного розвитку, беруть участь у розробці документів, які регламентують діяльність закладу, консультують педагогів щодо особливостей організації освітнього процесу за різними формами здобуття освіти, у тому числі технологій традиційного, змішаного та дистанційного навчання, за різними напрямками позашкільної освіти.

Традиційною у цьому напрямі стала співпраця методистів з різних напрямів позашкільної освіти у роботі професійних спільнот.

Крім того, онлайн-студія «Академія творчості» об'єднала керівників гуртків хореографічного, вокального та театрального профілів, результатом якої стало створення банку відео занять, а також керівники мали змогу обмінятися досвідом з організації дистанційної роботи у гуртках. Випускники охоче підтримують наших педагогів та вихованців, надаючи власні відео майстер-класи для використання у дистанційному навчанні.

На надання допомоги в оволодінні цифровими технологіями інформаційно-комунікаційними технологіями була спрямована робота клубу користувачів ІКТ в На засіданнях якого педагоги не тільки розширюють свої знання, а й діляться власним досвідом та педагогічними знахідками. Це дало змогу успішно організувати освітній процес у дистанційному режимі та отримувати зворотній зв'язок з учасниками освітнього процесу.

На практичних заходах апробовані інноваційні технології: педагогічного іміджменту, педагогічного моделювання, проектно-впроваджувальної діяльності, інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології, технології едьютейнменту.

Впровадження інноваційних технологій сприяє розбудові професійного інноваційного середовища, створенню умов для взаємодії, партнерства, супроводу, мотивують до професійного розвитку, підтримки та обміну ідеями.

Ядром інноваційно-методичного кластеру є його рада.

Сучасний заклад позашкільної освіти не зможе досягти високого статусу, ефективно діяти та бути конкурентоспроможним, якщо не стане на шлях урізноманітнення форм партнерської взаємодії та інтеграції позашкільної освіти й інших ланок дотичних до освітньої сфери. для надання якісної позашкільної освіти дітям та учнівській молоді.

Разом з тим, співпраця інноваційно-методичного кластеру з партнерами, створює кращі умови доступності кожному фахівцю до ресурсів (навчальних, наукових, інтелектуальних, матеріальних, інформаційних тощо) та забезпечує свободу вибору в професійному розвитку.

Партнерами інноваційно-методичного кластеру ПДЮТ є заклади дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти району, ВНЗ та їх

профільні кафедри, заклади культури, мистецтва та здоров'я, громадські організації, органи державної влади, засоби мас-медіа, установи та підприємства дотичні до освіти тощо.

Гуртки соціально-реабілітаційного напрямку тісно співпрацюють з КПНЗ «ЦПО» ДОР, КЗ «Дніпропетровський центр соціально-психологічної допомоги» ДОР, Криворізький місцевий центр безоплатної вторинної правової допомоги, громадськими організаціями «Докудейз», «ДОО «Сила майбутнього», «Рух «Етнодрайв», БФ «Школа майбутнього та Державного центра зайнятості». Педагоги беруть участь у заходах та проєктах різних рівнів, здійснюють активну соціально-реабілітаційну, профілактичну та профорієнтаційну роботу серед усіх учасників освітнього процесу.

Учасники «ПРЕС-ЦЕНТРУ ТСН» співпрацюють з кафедрою управління інформаційно-освітніми проєктами ДАНО ДОР в рамках курсів підвищення кваліфікації педпрацівників, діляться знахідками на майстер-класах під час фестивалів з медіаосвіти. Підтримують творчі зв'язки з членами Національної спілки журналістів України, викладачами Національного університету «Острозька академія» та Київського університету кінематографії і мистецтв, що сприяє формуванню особистості юних журналістів та розвитку їх самоефективності.

У вихованців геолого-туристичного гуртка налагоджені тісні зв'язки з провідними геологами Криворізької геологічної партії «Кривбасгеологія» та архіву. Не зважаючи на те, геологічна партія призупинила свою діяльність, її працівники з величезним задоволення передають всі свої знання та вміння юним послідовникам та у всьому їх підтримують. Благодійний фонд «Громадянська ініціатива мешканців Кривбасу» сприяють покращенню матеріальної бази гуртка, надаючи спонсорську допомогу. Нещодавно вихованці встановили партнерські відносини з Миколаївським відділенням МАН України. В результаті мали змогу познайомитись з діяльністю юних науковців Миколаївської області, поділитися власним досвідом та отримати високу оцінку професіоналів.

Міський виставковий зал та Криворізький історико-краєзнавчий музей є творчими майданчиками для творчих зустрічей з митцями, спілкування наших педагогів та вихованців з народними майстрами, знайомства з українською духовною та матеріальною спадщиною, обміну досвідом та досягненнями, проведення майстер-класів, практикумів, персональних виставок як педагогів так вихованців. Тут завжди панує атмосфера творчості та натхнення.

Партнерами у творчому житті колективів художнього відділу протягом багатьох років є актори, режисер-постановник, хореограф-постановник Державного театру музичної комедії та драми ім. Т. Г. Шевченка, які завжди надають кваліфіковану консультацію та підтримку, обговорюють творчу діяльність та формулу акторського успіху надають. Становлення юних аматорів відбувається і під час участі у фестивалях та конкурсах різних рівнів. Спілкування з народними артистами України, знайомство з їх творчою діяльністю та висока оцінка, участь у майстер-класах провідних діячів України

та інших держав надихають вихованців на народження цікавих сюжетів та нові звершення.

Для нашого закладу партнерство та співпраця – це гарна можливість запровадити нові ідеї, спільні проєкти із закладами освіти, науковцями, громадськими діячами, митцями, держслужбовцями.

У тісній співпраці з мистецтвознавцями Міського історико-краєзнавчого музею, Міської виставкової зали, за участі народних майстрів НСМНМУ, викладачів КДПУ, вчителів ЗЗСО та батьківської громади були здійснені проєкти: «Рушнікова скарбничка родини», «Українські народні бісерні прикраси. Традиції у сучасності», «Вишиванка з бабусиної скрині», довгостроковий проєкт «Слово про спадщину».

Партнерами у проведенні пошукової, дослідницької та наукової роботи завжди виступають геологи Криворізької геологічної партії «Кривбасгеологія», громадської спілки «Екологічна Рада» Криворіжжя, представники благодійного фонду «Громадянська ініціатива мешканців Кривбасу», викладачі кафедри географії КДПУ, комунальне некомерційне підприємство «Криворізька міська лікарня №11». Без їх допомоги та підтримки було б просто неможлива реалізація проєктів щодо вивчення та поширення знань про природні скарби Криворіжжя.

Крім того, спільно з відділом освіти Центрально-Міської районної у місті ради були започатковані та проведені благодійні акції «Патріотичне серце» та «Моя барвіста Україна», «Мільйон на дрон», «Сім районів – сім пікапів», до яких долучилися учні ЗЗСО та вихованці ЗПО. Роботи, створені в рамках акцій були відправлені на підтримку воїнам ЗСУ.

Кластерний підхід є оптимальною формою модернізаційних змін щодо адаптації до суспільних реалій та викликів часу, змін в освітній галузі, зокрема в позашкільній освіті, є шляхом до створення інноваційної педагогічної системи, в якій кластерним ядром є заклади позашкільної освіти, що дає успішно реалізувати освітню, організаційну, методичну діяльність серед педагогічної громади на засадах партнерських відносин, співпраці в умовах м'якої конкуренції. Тим самим здійснити процес інтеграції всіх складових цієї кластерної системи.

У ст. 9 Закону України «Про позашкільну освіту» серед основних засад державної політики у сфері позашкільної освіти визначено координацію зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та сім'ї на подальше становлення і розвиток позашкільної освіти [1].

Поділяємо думку В. Вербицького про те, що управляти розвитком закладу позашкільної освіти означає забезпечувати взаємозв'язок усіх цих компонентів соціальної системи. [4] Тому є неприпустимою байдужість або зневага хоча б однієї з ланок цієї освітньо-виховної системи, адже може негативно впливати на функціонування трикутника педагогічної взаємодії «батьки-дитина-педагог», гальмуючи творчий розвиток і формування зростаючої особистості вихованця.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ГУРТКІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В КПНЗ «ЦЕНТР ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ «МРІЯ» КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Романюк Уляна Сергіївна,

методист з естетичного виховання та
по роботі з обдарованими дітьми
Комунального позашкільного
навчального закладу «Центр дитячої
та юнацької творчості «Мрія»
Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається як одна з головних складових безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку і підтримки талантів та обдарувань.

На сучасному етапі одним із актуальних питань виховання дітей і молоді засобами позашкільної освіти є соціалізація особистості. Соціалізація сприяє соціальному розвитку особистості, формуванню соціальних якостей, передбачає і зумовлює спілкування з іншими людьми. В нашому центрі активно використовуються особистісно-орієнтовані інтерактивні методики, емпірично індуктивні образні методи педагогічної діяльності та прийоми експресивного впливу, створюються реальні умови для гармонійної соціалізації вихованців, їх навчання, формування культури людських взаємин [2].

Дитина є активним суб'єктом соціалізації, його соціальна активність спрямована на засвоєння нових зразків поведінки та перетворення себе. Тому найбільш успішно вона розвивається в умовах соціально значущої та цікавої для нього діяльності. Заняття позашкільною діяльністю надають широкі можливості для вияву самостійності, задоволення потреб в самопізнанні, самовдосконаленні, самоствердженні, спілкуванні з однолітками [1].

Процес позашкільної діяльності базується на цікавому, емоційно забарвленому, активному спілкуванні, відбувається залучення дитини до певної соціальної групи, яка допомагає засвоїти важливі зразки позитивної поведінки. У соціально-педагогічному процесі позашкільного навчального закладу створюються умови, що сприяють засвоєнню дитиною напрацьованих суспільством норм, цінностей, стереотипів та стимулюють її до творчої самореалізації. Завдяки специфічним умовам та особливостям організації позашкільної роботи підрастаюче покоління має можливість розвивати свої здібності в процесі різноманітної діяльності в різних галузях, розширювати межі своїх інтересів – від особистих до громадських. Добре налагоджена робота в гуртку впливає на життєдіяльність здобувачів освіти, і в багатьох випадках визначає його майбутню професію [2].

Одним з яскравих прикладів добре налагодженої роботи в гуртках, цілеспрямованого створення інноваційного середовища, що є шляхом до креативного розвитку особистості є центр дитячої та юнацької творчості «Мрія».

Кожен педагог-позашкільник вносить у свою роботу щось своє, пов'язане зі своєю творчою індивідуальністю, захопленнями, досвідом, а також досвідом та інтересами дітей, надає їм можливість для прояву ініціативності і творчості, особистої самостійності та організованості.

Тому наші вихованці, розумні, творчі, винахідливі, креативні, – це наша гордість, надія і майбутнє!

Наш заклад позашкільної освіти – це маленька країна здійснення дитячих мрій, де панує творча атмосфера, де вирує політ фантазій, де є можливість для досліджень нашим гуртківцям, вільного виявлення своїх здібностей, поглядів та переконань.

Сьогодні диктує нові вимоги до педагога закладу позашкільної освіти. Сучасний керівник гуртка повинен вміти поставити дитячу особистість у центр своєї діяльності, стати її партнером у навчанні та вихованні, сприяти розкриттю, розвитку та реалізації життєвого та творчого потенціалу вихованця, формуванню якостей, необхідних для успішної життєдіяльності в основних сферах суспільних відносин, піклуватись про збереження та розвиток психічного, соціального й фізичного здоров'я вихованців, допомогти їм оволодіти важливим культурним досвідом, знаннями, вміннями та навичками, які ляжуть в основу їх компетенцій, життєвої компетентності.

В умовах гуртка відбувається формування міжособистісних відносин (корекція соціального статусу в групі, розширення кола спілкування), створюється сприятлива атмосфера, яка сприяє зниженню тривожності, ворожості, почуття незахищеності, подоланню труднощів у спілкуванні, а також зміцнює віру в себе, свої сили і можливості (сміливість, координація).

Не менш значимою для успішної соціалізації є участь гуртківців у масових і конкурсних заходах, що допомагає повірити у власні сили, дає можливість у повному об'ємі проявити себе і показати свої здібності, позбутися почуття меншовартості. Для наших вихованців важливо частіше відчувати свій успіх, отримувати визнання, бачити захоплення глядачів.

Участь у масових і конкурсних заходах різного рівня активізує роботу гуртка, згуртовує його колектив навколо нових завдань, оскільки підготовка до виставки-конкурсу, фестивалю, змагання – це важка, відповідальна та творча праця і педагога, і вихованців. Але найвища цінність участі гуртківців у конкурсних-масових заходах – це соціалізація, адаптація у нових умовах, знайомство з новими людьми, набуття досвіду спілкування та можливості публічних виступів, участь у розробці та впровадженні різноманітних творчих виховних проєктів.

Новий виклик в питанні соціалізації особистості для педагогів постало під час дистанційного навчання. Спочатку під час карантину Covid-2019, а тепер під час широкомасштабного вторгнення, педагоги КПНЗ «ЦДЮТ «Мрія» КМР мали терміново, прискорено та екстремально підвищувати свою кваліфікацію і опановувати цифрову грамотність для дистанційного навчання своїх гуртківців.

На початку дистанційного навчання в ЦДЮТ «Мрія» педагоги обмінювалися напрацьованим досвідом, шукали шляхи навчання, онлайн-платформи, досліджували їхні переваги та недоліки. Якщо у дітей були проблеми з інтернетом, керівники гуртка надсилали їм матеріал заняття, відео, презентації. Так, аби дитина могла максимально зрозуміти матеріал, якщо її мережа не дає можливість взяти участь в онлайн-навчанні.

Нашим головним помічником стала педагогічна свобода. Оскільки педагогам необхідно було обрати найголовніше для дистанційних занять – те, що саме зараз важливо дати дітям, без чого їхні знання та навички будуть неповними, а від чого можна відмовитися, спростити завдання, враховуючи, що керівника гуртка не буде поряд з дітьми, коли вони їх виконуватимуть.

Наші педагоги активно залучили батьків, попросивши налаштувати комп'ютери або смартфони і організувати робоче місце вихованця, а також бути неподалік, щоб підтримати дитину, підказати, якщо щось не працюватиме, доброзичливо повернути її до роботи, якщо відволікатиметься, за потреби – нагадати, що час відпочити. А для контролю виконання завдань в батьківських групах у Вайбері створили голосування. Для того, щоб батьки довіряли педагогам, вони повинні були знати і розуміти, що і чому керівник гуртка робить.

На початку дистанційного навчання гуртківці нашого центру сприймали карантин як канікули, тому педагогам потрібно було бути гнучкими і креативними. Гуртки декоративно-ужиткового мистецтва (Зразковий художній колектив гуртка «Фантазії з бісеру» керівник Снегірьова І.І., «Моделювання одягу» керівник Кваша Н.П.) та науково-технічної творчості (гуртки «Інтер'єрна іграшка» керівник Чичикалова М.Ю., «Сузір'я» Ковальова В.О.) обрали ефективну форму покрокових майстер-класів. У хореографічному («Рів'єра» керівники Маркелова Ю.О., Корякіна В.М.) та оздоровчому гуртках («Енерджі» керівник Семенова М.М.) відбувалися прямі ефіри від керівників у Інстаграм та Фейсбук, викладаються відеозаписи розминок і танців. Наймолодші вихованці центру раннього розвитку дитини «Веселка» теж не нудьгували. Їм майже щоденно педагоги закладу пропонували виконати в ігровій формі завдання з різних видів творчості в групі закладу на Фейсбуці та в групі Вайбер. Батьки з радістю використовували представлені матеріали, разом зі своїми дітьми пригадували вже вивчене і майстрували щось нове.

Важливим для вихованців і їхніх батьків виявилася організація фотозвітів творчих робіт в соціальних мережах і месенджерах – бо тільки так в цих умовах дитина бачить цінність своєї роботи і отримують зворотній зв'язок від інших глядачів.

Налагодивши навчальний процес, педагоги почали залучати вихованців до масової та конкурсної діяльності в онлайн-форматі. Це допомагало дітям соціалізуватися дистанційно.

Не забували педагоги центру і про можливість власного професійного зростання – поширення матеріалів з власного досвіду на платформах департаменту освіти і науки виконкому Криворізької міської ради, «Всеосвіта», «На урок», «Педрада», участь у Всеукраїнському та міжнародному освітніх проектах «Заклади позашкільної освіти: Дистанційна робота», «Дистанційне

навчання у позашкільній освіті», конференціях міжнародно асоціації позашкільної освіти, EdCamp, семінарах, перегляд вебінарів на платформах «Дія», «Прометеус», «НаУрок», «ЕдЕра».

На даний час в гуртках КПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості «Мрія» КМР проводиться навчання в змішаному форматі. За допомогою різних технологій, таких як відеоуроки, віртуальні лекції та інтерактивні платформи в гуртках відбувається дистанційна частина засвоєння навчального матеріалу у зручний для них час. Класичні заняття використовуються для активного обговорення та вирішення практичних завдань. Змішане навчання забезпечує доступність матеріалів для навчання в будь-який час та з будь-якого місця, що стало особливо актуально з початком широкомасштабного вторгнення для гуртківців, які опановують навчальну програму з-за кордону.

Отже, наш заклад як у повсякденній діяльності, так і в умовах онлайн-навчання успішно реалізує свій потенціал щодо виховання дітей та молоді, створення умов для успішної соціалізації та самореалізації особистості в суспільстві. Індивідуальний підхід педагогів у сполученні з соціальною спрямованістю змісту позашкільної освіти створює для дитини можливість знайти своє місце в житті, активній участі в житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Коняєва Л. Д. Психологічні особливості соціалізації підлітків у позашкільній діяльності : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН ... К. : Науковий світ, 2004. 29 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0B_LXI8mDVhwFSWYyQT1WczNkTnM/view

2. Курдибаха О. М. Вплив позашкільних закладів на формування підлітків у процесі соціалізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 1(1). С. 206-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_1%281%29_39

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМУ «СТЕМИМО РАЗОМ», ЯК СКЛАДОВА
ПРОГРАМИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНИХ ВТРАТ КПНЗ «СЮТ ПОКРОВСЬКОГО
РАЙОНУ» КМР

Рум'янцева Ганна Миколаївна,
директор комунального
позашкільного навчального закладу
«Станція юних техніків
Покровського району»
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Україна

Право громадян на якісну та доступну освіту, в тому числі і позашкільну, закріплено Конституцією та законами України.

З 2020 року у зв'язку з карантинними заходами, пов'язаними з початком пандемії COVID-19, перед колективом нашого закладу, як і перед системою освіти в цілому, посталили виклики, визначені міжнародними організаціями та провідними експертами як одна з найбільших проблем і загроз, спричинених світовою пандемією. З 2022 року освітня система страждає ще і від введення в дію воєнного стану в Україні. Значна частина наших вихованців не може повернутися до нормального режиму навчання вже більш ніж упродовж трьох років: спочатку на заваді цьому була пандемія COVID-19, а з лютого 2022 року – повномасштабна агресія російської федерації проти України.

Органами місцевого самоврядування, департаментом освіти і науки виконкому Криворізької міської ради, відділом освіти виконкому Покровської районної в місті ради, освітянами міста зроблено дуже багато, щоб адаптувати освітній процес до нових реалій: розроблено та існує міський портал <http://kredcloud.com/зпо/> (де розміщені освітній матеріал до навчальних програм гуртків). Канал КПНЗ «СЮТ Покровського району» КМР на YouTube https://studio.youtube.com/channel/UC2QEX0v8JWLgCKSCVg_Oruw/videos/upload?filter=%5B%5D&sort=%7B%22columnType%22%3A%22date%22%2C%22sortOrder%22%3A%22DESCENDING%22%7D висвітлює майстер-класи, виховні та масові заходи, STEM-заходи.

Але констатуємо такі фактори як: тривале дистанційне навчання; зміна вихованцями місця проживання; недостатня забезпеченість вихованців електронними засобами, необхідними для онлайн-навчання; повітряні тривоги (наслідком яких є загальні втрати в навчальному часі); відсутність Інтернету; неготовність частини здобувачів освіти до самоорганізації та самоосвіти – мають свої негативні наслідки, які в першу чергу виражаються освітніми втратами. Зменшилась кількість вихованців, які беруть участь у конкурсах та змаганнях. Знизилась і результативність участі вихованців у заходах різних рівнів.

Навчальні втрати (прогалини в знаннях вихованців, незасвоєння або не повне розуміння ними матеріалу на рівні існуючих в закладі навчальних програм на певному (початковому, основному, вищому) рівні навчання) зумовлять ще

більші втрати на наступних етапах навчання. Масовий характер навчальних втрат у підсумку негативно вплине на загальний рівень освіченості вихованців, як громадян країни, їх здатність до комунікації, соціалізації, подальшого професійного становлення, що призведе до серйозних економічних та соціальних наслідків у майбутньому.

Режим онлайн-навчання під час пандемії та війни негативно вплинув на засвоєння вихованцями де-яких вмій та навичок, із-за відсутності можливості застосування технічних засобів навчання в домашніх умовах (верстатів, технічних механізмів, моделей тощо).

Нестача спілкування з керівниками гуртків та ровесниками, негативно вплинули на психоемоційний стан вихованців. Це у свою чергу може призвести до внутрішніх конфліктів дітей та підлітків, підвищити їх рівень тривожності, знизити мотивацію до навчання, вплинути на зниження рівня соціалізації.

Суттєвий вплив на формування всебічно розвиненої, національно свідомої, соціально активної особистості має організація виховної роботи в нашому закладі, результативність якої теж втрачається в онлайн-умовах. Тривале дистанційне навчання призвело до втрати живого учнівського середовища.

У подоланні виховних втрат ми вирішили вибудувати виховний процес таким чином, щоб він став невіддільним складником освітнього процесу орієнтованим на загальнолюдські цінності. Виховання в нашому закладі стане наскрізною лінією роботи, її не можна й не треба відділяти від загальної стратегії розвитку закладу. Незважаючи на воєнний стан, сьогодення вимагає від нашого педагогічного колективу максимальної згуртованості та консолідації зусиль для прийняття ефективних виважених рішень та заходів щодо подолання освітніх втрат. Один зі шляхів ефективною системою подолання навчальних втрат вихованців, на нашу думку, і стане Програма «подолання освітніх втрат, викликаних особливостями організації освітнього процесу під час пандемії та воєнного стану комунального позашкільного навчального закладу «Станція юних техніків Покровського району» Криворізької міської ради», (надалі – Програма).

Реалізація основних заходів, передбачених нашою Програмою, забезпечить координацію дій адміністрації закладу, методичної служби закладу, керівників гуртків та вихованців; допоможе консолідувати зусилля всіх продуктивних ресурсів, спрямувати їх на подолання освітніх втрат вихованців, викликаних особливостями організації освітнього процесу в 2020-2023 роках. Програма розрахована на літній період 2024 навчального року.

Усі визначені Програмою заходи відповідають державній соціальній політиці й узгоджуються з основними положеннями Конвенції ООН про права дитини та іншими міжнародними документами.

Програма має відкритий характер, може корегуватися, конкретизуватися, змінюватися, доповнюватися в залежності від реальних умов. Упровадження Програми включає також реалізацію навчальної програми з позашкільної освіти науково-технічного напрямку Подолання освітніх втрат, викликаних особливостями організації освітнього процесу в 2020-2023 роках «STEMИМО РАЗОМ», (надалі Програма «STEMИМО РАЗОМ»).

Мета та основні завдання Програми «STEMИМО РАЗОМ» є реалізація спільних заходів адміністрації закладу, методичної служби закладу, керівників гуртків та вихованців, спрямованих на подолання освітніх втрат здобувачів освіти, викликаних особливостями організації освітнього процесу в КПНЗ «СЮТ Покровського району» КМР в 2020-2023 роках та формування ключових базових компетентностей вихованців засобами STEM-технологій.

Цієї мети педагогічний колектив спробує досягти шляхом вирішення таких основних завдань:

- запровадження коригуючого навчання у всіх гуртках закладу влітку протягом місяця, використовуючи навчальну програму з позашкільної освіти науково-технічного напрямку Подолання освітніх втрат, викликаних особливостями організації освітнього процесу в 2020-2023 роках «STEMИМО РАЗОМ» та відповідних методичних рекомендацій і заходів, спрямованих на подолання освітніх втрат здобувачів освіти;

- організація методичної роботи з підготовки та стимулювання керівників гуртків закладу до подолання освітніх втрат вихованців, опанування навичками гнучкого планування;

- ознайомлення керівників гуртків із можливостями впровадження STEM-технологій у діяльність всіх без винятку гуртків закладу та підвищення мотивації вихованців до розумової, емоційної та фізичної активності, враховуючи експериментальну діяльність закладу та STEM-можливості;

- забезпечення комплексної психологічної й емоційної підтримки учасників освітнього процесу в умовах війни та в повоєнний час завдяки співпраці з різними організаціями та спілками;

- консолідація й ефективне використання наявного власного STEM-клубу «Наука навколо нас» та експонатів німецького аналогу пересувного музею науки «Мініфеномента: 52 експерименти для цікавих уроків та перерв», наданих КЗВО «ДАНО» ДОР»;

- мінімізація освітніх втрат та підвищення якості надання освітніх послуг, за умови ефективного використання доступних цифрових освітніх ресурсів (освітній портал міста Кривий ріг, власні сторінки на інтернет ресурсах), проведення теоретичних та практичних занять: наукових пікніків, дослідів, конструкторської діяльності тощо.

Очікувані результати. Виконання основних завдань і заходів Програми забезпечить:

- підвищення професійної компетентності та мотивації педагогічних працівників закладу до подолання освітніх втрат вихованців;

- спрямування керівників гуртків на обмін досвідом та інструментарієм щодо подолання освітніх втрат, впровадження кращого вітчизняного та міжнародного досвіду з цього питання;

- створення в закладі дієвої системи з подолання освітніх втрат вихованців;

- консолідацію й ефективне використання наявних в закладі ресурсів для створення та результативного функціонування дієвої системи з подолання освітніх втрат здобувачів освіти;

- адаптацію освітньої програми та освітнього процесу до індивідуальних потреб вихованців;
- підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання; оволодіння навичками самонавчання;
- навчання вихованців мислити самостійно, розвивати креативність;
- підвищення рівня наукової грамотності вихованців;
- повернення дитини у реальність з ситуації драматичної втрати зв'язку з нею у цифрову еру;
- спонукання вихованців на виноходи, проєктування, створювання, конструювання.

МОЖЛИВОСТІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Сапухіна Олена Василівна,
завідувачка інструктивно-
методичного відділу,
Центру науково-технічної творчості
молоді Сумської міської ради
м. Суми, Україна

Музейна педагогіка – це важливий та перспективний напрям сучасної педагогіки, що сприяє вирішенню проблем формування особистості, а саме: залученню учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвитку їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, виробленню здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення.

В Центрі науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради з 2016 року працює музей техніки. І хоча наш музей невеликий, але його діяльність дуже важлива, адже технічних музеїв в Україні небагато, а в Сумській області він єдиний. Музей спеціалізується на історії розвитку та становлення радіоелектроніки. З'явився на базі куточка старовинної техніки, що існував в кабінеті гуртка «Радіоелектроніки та приладобудування» нашого закладу. Але зараз має 9 експозиційних розділів, що розкривають перед відвідувачами історію виникнення та розвитку радіоелектронних приладів, звукозаписуючої та звуковідтворюючої апаратури, побутових телевізорів, обчислювальної техніки різних часів.

Він є активним учасником освітнього процесу в закладі та відіграє особливу роль при викладанні фізики та основ радіоелектроніки у відповідних гуртках. Це осередок технічної думки та дитячої технічної творчості. Використовуючи його можливості педагоги ставлять собі за мету пробуджувати інтерес до світового технічного прогресу, виховувати дбайливе ставлення до музейних пам'яток як частини культури, формувати розуміння єдності природи, культури і технічного прогресу.

Музейна педагогіка відіграє роль посередника між музеєм і освітнім закладом, сприяє створенню ефективного освітнього середовища, формуванню у дітей емоційно-ціннісного ставлення до знань, подоланню міжкультурних стереотипів.

Діяльність музею спрямована не на запам'ятовування певних знань, а на розвиток бажання та вміння вчитися, формування свідомого сприйняття навчального матеріалу, розвиток ключових компетентностей учнівської молоді.

Саме тому музей техніки постійно намагається урізноманітнювати систему форм і методів педагогічного впливу. Найбільш ефективними у музеї є масові, групові та індивідуальні форми роботи. Найчастіше вживаними є наочні методи. Адже демонстрація експонатів, ілюстрацій на стендах та використання

старовинних відеозасобів навчання (кодоскопів, проекторів, відеомагнітофонів, відеоматеріалів на комп'ютері) якнайкраще впливає на свідомість дітей та є вдалим методом для активного сприйняття, закріплення, узагальнення та систематизації матеріалу.

Актуальним є використання методів проєктів, виконаних вихованцями різних гуртків на базі музею та із безпосереднім використанням його експонатів.

Зануритися у минуле та поглянути на нього із позиції сьогодення допоміг спільний фотопроект музею техніки та народного дитячого колективу фотостудії «Ми» «Техніка в об'єктиві». Результатами роботи стала добірка оригінальних та креативних світлин музейної колекції.

Завданням проєкту «Юні винахідники» є зацікавлення молоді науковою роботою, генерування нових ідей та популяризація технічної творчості, профорієнтаційна робота. Саме з метою подолання традиційного розриву між наукою та освітою вихованці гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування» та «Екскурсів музею» кожного року на базі музею готують власні технічні прилади та приймають участь у конференції, яку організовує та проводить Сумський державний університет.

Новий проєкт «Крізь час» має на меті показати розвиток від перших лампових телевізорів та електронно-обчислювальних машин до сучасних технічних приладів, визначити шлях від втілення мрії про можливість бачити на відстані до сучасного телебачення та інтернету, як потужної зброї у інформаційній війні. Вихованці закладу активно досліджують задану тему, опрацьовують різноманітні джерела, аналізують етапи розвитку технологій. В їх планах створення віртуальної екскурсії та захист проєкту на щорічній конференції Центру науково-технічної творчості молоді «Творчий пошук гуртківця-дослідника».

Творчий проєкт «Техніка очима дітей» започаткований для самих маленьких відвідувачів музею та пропонує юним гуртківцям після екскурсії поділитися емоціями та намалювати те, що їх найбільше вразило.

Проблемно-пошукові та дослідницькі методи направлені на організацію навчання історії техніки шляхом самостійного здобуття знань у процесі вирішення освітніх проблем, розвитку творчого мислення і пізнавальної активності старшокласників та передбачають виконання вихованцями, під керівництвом педагога, окремих дослідницьких завдань.

Використання експонатів музею техніки та створення на їх основі власних радіоелектронних приладів є основою для проведення багатьох науково-дослідницької робіт. Результати їх захисту на конференціях і конкурсах різного рівня представлені на стенді музею, що носить назву «Творчість молоді».

Впровадження ігрових технологій використовується як ефективний метод пізнання світу техніки дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. На базі музею проводяться фізичні вікторини, конкурси для вихованців гуртків закладу. Планується розробка квесту «Шляхами минулого» та гри-лото «З минулого народжується майбутнє» та створення ігрових додатків для мобільних пристроїв.

Музей дає можливість проводити на його базі виховні години та бібліотечні уроки. Вихованці гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування»,

«Екскурсоводи музеїв» та їх батьки залучаються до поповнення експозиційної колекції, ремонту і відновлення старих експонатів.

Така різнопланова діяльність нашого музею та активне впровадження елементів музейної педагогіки у роботу гуртків позашкільного закладу створює умови для:

- підвищення інтересу дітей до навчання та як результат покращення якості освітнього процесу;
- поглиблення знань дітей із фізики, радіоелектроніки;
- посилення міжпредметних зв'язків;
- активізації самостійної дослідницької, пошукової роботи вихованців;
- розвитку дитячого творчого мислення та пізнавальної активності;
- розширення методичної бази педагогів активними методами навчання;
- залучення дітей до науково-дослідницької роботи;
- профорієнтаційної підготовки гуртківців;
- залучення батьківської громади до співпраці із музеєм;
- підвищення загального рівня культури учнів та вплив на формування їхнього свідомого ставлення до культурної спадщини людства;
- формування соціально-громадського досвіду вихованців;
- виховання патріотизму та любові до Батьківщини.

Тож в наших планах є максимальне розширення можливостей використання музейної колекції, що має на меті продовження формування основ музейної компетентності дітей, налагодження взаємодії музейного середовища із освітніми закладами міста та громадськими організаціями, перетворення екскурсії в елемент організації позакласної форми соціокультурної освітньої діяльності школярів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЦЕНТРУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ)

Синягівська Ірина Сергіївна,
методист Полтавського обласного
центру естетичного виховання
учнівської молоді Полтавської
обласної ради,
член Національної спілки
журналістів України,
член Міжнародної організації
позашкільної освіти
м. Полтава, Україна

Війна змінила життя кожного українця. Найбільш вразливими, безумовно, були і залишаються діти. Організація освітнього процесу під час воєнного стану – новий виклик для всіх педагогів, зокрема і для педагогів закладів позашкільної освіти.

Позашкільля в більшості регіонів стало тим острівком миру, де дитина може відволіктися від страшного повсякдення. Під час війни позашкільля стало осередком, який дає змогу дітям отримувати психологічну підтримку, комунікацію, емоційний стан, впевненість, відволікання від тривожних новин та відчуття приналежності до спільної творчої справи. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи закладу та налаштовувати освітній процес таким чином, щоб він був комфортним та безпечним. Головне завдання – допомогти дітям реалізувати здібності та творчий потенціал і створити хоч невеликий простір безпеки, дати можливість відкритого доступу до якісної освіти.

Позашкільна освіта допомагає розвинути здібності й таланти дитини, особливо життєву компетентність: на даному етапі та в майбутньому, дорослому житті – у професійному самовизначенні. Цінність позашкільної освіти в умовах війни набуває нових сенсів. Адже психологічний стан дітей погіршився, вихованці різного віку відчувають тривожність, а це довгострокові негативні наслідки. Водночас улюблене заняття допомагає долати негативний вплив. Внаслідок цих факторів позашкільна освіта спонукає та стимулює педагогів створювати нові формати для підтримки дітей, для розвитку навичок та ідей, які можуть стати корисними, щоб надалі розвивати себе, найближче оточення та країну як подальшу перспективу розвитку особистості.

Головне, позашкільна робота є джерелом, з якого дитина найбільше черпатиме допомогу для національного самовизначення. Усі зміни в закладі позашкільної освіти під час воєнного стану ведуть до перетворення мети національно-патріотичного виховання, як одної зі складових освітнього процесу, незалежно від напрямку гуртка, у комплекс нових завдань, форм і методів впливу

на формування у вихованців соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, розвитку духовності, моралі, художньо-естетичної мистецької культури.

Специфіка навчання у закладі позашкільної освіти полягає в тому, що вихованцям необхідно публічно демонструвати свої уміння й навички. Зазвичай це відбувається за допомогою виступів на концертах або на виставках робіт та малюнків. Саме художньо-естетичний напрям зазвичай випадає при організації навчання у гуртках всіх жанрів мистецтва. Мистецтво є невід'ємною частиною розвитку української спільноти, воно завжди відгукується на політичні події в Україні, стає каталізатором патріотично загострених мистецьких ідей. Мистецтво наповнює вільний час вихованців соціально цінним змістом, задовольняє їхні інтереси і потреби, сприяє різнобічному розвитку. Тому першочергова задача керівників гуртків, самоналаштувавшись на роботу в нових умовах, - забезпечити грамотний підхід до навчання, зберігши бажання творчо працювати, створити позитивну емоцію, необхідну підтримку та мотивацію.

Полтавський обласний центр естетичного виховання учнівської молоді Полтавської обласної ради (директор Надія Чернобель) – комунальний методико-координаційний та навчально-виховний заклад позашкільної освіти, основним напрямом діяльності якого є художньо-естетичний, що передбачає залучення вихованців до активної діяльності зі здобуття позашкільної освіти з напрямів розвитку духовності, культури, захисту моралі та формування здорового способу життя відповідно до їх здібностей, обдарувань, уподобань та інтересів. ОЦЕВУМ – заклад художньо-естетичного спрямування, який напряму пов'язаний з мистецтвом, вихованці мають можливість спробувати свої сили та оволодіти майстерністю мистецьких жанрів у гуртках хореографічного, циркового, вокального, інструментального, театрального, декоративно-прикладного та образотворчого напрямків. ОЦЕВУМ після повномасштабного вторгнення рф став надійною платформою, творчим прихистком для підтримки та розвитку понад 1200 вихованців Полтави та дітей внутрішньопереміщених осіб.

Пропонуємо зупинитись на інструментах, які під час війни стали основоположними чинниками подальшого розвитку та впровадження абстрагованих інноваційних технологій в Полтавському ОЦЕВУМі.

1. Бренд закладу.

Особистий бренд – це сформований імідж людини. Простими словами, це те, що про вас думають та говорять інші люди, і чому вони вам довіряють. З особистого бренду починає формуватись особистий імідж. Разом з тим - це тривалий процес, який будується не один рік. Як правило, педагог асоціюється зі своїм місцем роботи, тому приналежність всіх необхідних фахових компетенцій і складає бренд педагога-позашкільника як професіонала, з одного боку, та як невід'ємну впливову складову в освітньому процесі закладу позашкільної освіти, – з іншого. Сучасний керівник гуртка повинен бути у постійних пошуках нового, цікавого й корисного. Все, що набуто, після опрацювання, усвідомлення, осягнення ним, має щонайшвидше стати надбанням педагогічного колективу закладу, де він працює. Сьогодні, завдяки засобам масової інформації, багато

матеріалів доступні для освітян і можуть бути використані для самоосвіти, підвищення загального фахового рівня. Тому зі змінами у країні, в системі освіти з'явилися нові чинники, які пропагують нові професійні грані майстерності педагога. Зміни технічні, зокрема, пов'язані з «перенесенням іміджу» у віртуальний світ. Як наслідок, з'явилися відповідні інструменти, завдяки яким розвивається і вдосконалюється особистий бренд педагога-позашкільника, а значить і популяризується заклад освіти в системі закладів позашкільної освіти Полтавщини та України. Безумовно, значну роль щодо відображення повного масштабу діяльності закладу, відіграло упровадження дистанційного формату навчання, який, згодом перерісши в очну діяльність, конвертував усі здобутки педагогів у кар'єрне зростання, нові навички та досвід роботи, а отже і в значний поштовх до розвитку закладу зокрема.

Невід'ємну роль у формуванні бренду Центру естетичного виховання стала потужна співпраця з закладами й організаціями, що безпосередньо пов'язані з мистецтвом. Бо саме завдяки тісній кооперації на високому рівні відбувається проведення обласних конкурсів та проєктів, засідання комісій з присвоєння почесних звань «Зразковий художній колектив» та «Народний художній колектив», обласних і відкритих методичних об'єднань, екзаменів та академконцертів, звітних концертів, різноформатних заходів, що не припинили свою діяльність навіть під час війни. Це не лише заклади загальної середньої, спеціальної, професійної (професійно-технічної) та позашкільної освіти Полтавщини, а й заклади вищої освіти (ПНПУ імені В.Г. Короленка, ЛНУ імені Тараса Шевченка), культури: мистецькі школи, музеї, бібліотеки, театри, творчі спілки та організації.

2. Поглиблений професійний розвиток педагогів.

Сучасний педагог не може обмежуватися діяльністю лише у своєму закладі чи найближчому оточенні міста, області. Він повинен прагнути вивчити прогресивні досягнення колег з інших областей України, а також намагатися опанувати закордонний досвід. Зрештою, як і пропагувати свої надбання, позитивні, результативні форми і методи роботи серед педагогічних колективів з інших регіонів і країн.

Формуючи власні межі перспективної діяльності через різні інструменти, зокрема, портфоліо, соцмережі, публічні виступи, педагог створює власну видимість і впізнаваність в освітній сфері. Чим більше висвітлюється діяльність керівника гуртка, тим більша аудиторія цю інформацію отримує та користується. Аудиторія може бути внутрішньою: вихованці, колеги, адміністрація закладу, батьки (дітей, які навчаються) та зовнішньою: зацікавлені досвідом роботи педагога з регіону, батьки (дітей, які планують знайти гурток за власним вподобанням), мешканці громади, громадські діячі, підприємці, влада, освітні організації тощо.

Приміром, невід'ємними чинниками педагогічного зростання стало не лише підвищення кваліфікації педагогічних працівників ОЦЕВУМу (традиційні освітні платформи, курси, тематичні конференції, семінари, вебінари, та постійне залучення позашкільників до 12 різножанрових обласних методичних об'єднань, що діють на базі Центру естетичного виховання, для педагогів

Полтавщини та залучення представників інших регіонів України), висвітлення діяльності творчих гуртків, колективів (досягнень вихованців та окремих здобутків як творчих, так і власне методичних). Важливу роль у поглибленому розвитку педагогів-позашкільників ОЦЕВУМу відіграють і другорядні чинники, які набули своєї безпосередньої значимості під час воєнного стану: публікації матеріалів на освітніх блог-платформах (Всеосвіта, НаУрок, Освіторія тощо) або колонки у всеукраїнських медіа; регулярні дописи в соціальних мережах; участь у теле- та радіоефірах; поширення своїх матеріалів у тематичні спільноти, чати; організація заходів, акцій у закладі; створення власної педагогічної родзинки (приміром, е-журнал відділу методичної роботи Полтавського ОЦЕВУМу «Вектор позашкілля», банк методичних розробок педагогів Центру).

3. Проектна діяльність.

Останнім часом використання методу проектів в освітній діяльності привертає підвищений інтерес педагогів-практиків, оскільки він зорієнтований, у першу чергу, на самостійну й практично значущу діяльність вихованців та дозволяє спрямувати процес навчання й розвитку особистості у даному напрямку. Робота гуртка у системі позашкільної освіти зазвичай на це й спрямована. Особлива значущість проектної діяльності дозволяє дітям системно опановувати організацію практичної діяльності за проектно-технологічним ланцюжком – від ідеї до її реалізації. Головна особливість цього підходу – активізувати навчання, додавши йому дослідницький, творчий характер, і в такий спосіб передати вихованцям ініціативу в організації своєї пізнавальної діяльності.

В ОЦЕВУМі проектна діяльність набула найбільшої популярності у час воєнного стану та в рамках роботи педагогічних працівників над науково-педагогічною проблемою закладу «Реалізація технології проектного менеджменту як методики інноваційного розвитку закладу позашкільної освіти». Під час роботи над науково-педагогічною проблемою в Центрі було реалізовано 7 творчих парних мистецьких проектів, які об'єднали колективи гуртків різних жанрів: «Добро врятує світ», «Обличчя дитячої душі», «Голос орнаменту», «Світ українського міфу», «Магія українського Різдва», «Новий ракурс», всеукраїнський фестиваль «Етнокультурна мозаїка».

Отже, час особистісно-орієнтованих технологій, а зокрема проектних технологій, прийшов, і вміння використовувати цей метод – це показник високої кваліфікації і прогресивної діяльності педагога-позашкільника, спрямованості на творчий розвиток гуртківців і підготовку до дорослого життя в суспільстві.

4. Упровадження нових форм та методів освітньої діяльності.

Визначальна роль дорослого – допомогти зростаючій особистості жити власними силами, у злагоді з довкіллям і згоді з собою, як активному суб'єкту життєдіяльності. Це вимагає певних змін від педагога, який має бути здатним до швидкого і постійного оновлення знань, до науково-дослідницької, інноваційної роботи, орієнтуватись в інформаційних потоках, бути комунікабельним. В основі інноваційної діяльності позашкільників ОЦЕВУМу є самоосвіта, яка є усвідомленою потребою в постійному професійному вдосконаленні. Тому застосування в освітній роботі нових форм та методів навчальної діяльності з

урахуванням проведення нетрадиційних занять в навчальних кабінетах, в укритті під час повітряної тривоги, стало ґрунтовною основою неперервності навчального процесу. Разом з цим маємо досвід поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів розвитку особистості, зміст яких пов'язаний із вихованням національної самосвідомості вихованців (майстер-класи, диспути, квести, змагання, години спілкування, тренінги, проекти, анкети думок, пошукові ігри, художні галереї, зустрічі з військовими та волонтерами тощо), застосування яких вимагає організації міжособистісного інтерактивного спілкування в різних видах соціально-значущої діяльності. З-поміж реалізованих педагогами та вихованцями заходів, проведених під час війни, варто виокремити плетіння сіток та проведення благодійних концертів для посиленої допомоги військовим ЗСУ, втілення в життя довгострокового благодійного проекту «У ритмі серця», проведення акцій «Оберіг життя», «Янголята Святого Миколая», створення документального медіапроєкту-трилогії про кращих полтавців «Розмови між сиренами» тощо.

5. *Позашкільна медіаосвіта*

В епоху постправди медіаграмотність стала однією з ключових навичок, необхідних сучасній людині. Фейкова інформація поширюється швидше, ніж правда. Маніпулятивні та пропагандистські повідомлення апелюють не до реальних фактів, а до людських емоцій, інтерпретацій та переконань, а тому більше захоплюють нас. Саме тому медіаграмотність стала наскрізною складовою у досягненні успіху педагогів і творчих колективів ОЦЕВУМу. Педагоги, пропускаючи через особисті переживання події, постійно шукають та оновлюють нові підходи до навчання, але тепер уже з першочерговою метою підтримки дітей у сенсі моральному та заради убезпечення їх від іншої фази війни – інформаційної.

Позашкільна мистецька освіта – це потужне джерело творчого потенціалу країни, оскільки формує мислення вихованців у ракурсі взаємодії та взаємозбагаченні всіх національних культур, завдяки чому особистість стає більш готовою до розуміння трансформаційних процесів, які відбуваються в Європейському просторі. Взаємодія мистецтва і позашкільної освіти не можуть існувати порізно, бо саме ці дві складові – основа розвитку майбутнього України. В умовах воєнного стану позашкільна освіта стала тим складником, який продовжує мобільно реагувати на виклики та, долаючи їх, плідно працювати, забезпечуючи потреби вихованців до пізнання і творчості, для глибокого розуміння національно-патріотичного виховання підростаючого покоління як пріоритетної задачі, заради невпинного наближення Перемоги України.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Суркова Ганна Павлівна

директор комунального навчального закладу «Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості» м. Кропивницький, Україна

*«Ми виховуємо учня не як носія знань,
а як людину, яка має жити в суспільстві
і приносити йому користь»
В.О.Сухомлинський*

Виклики сьогодення вимагають кардинального переосмислення організації освітнього процесу у закладі позашкільної освіти, оскільки соціально-економічні трансформації потребують висококомпетентну особистість для відбудови держави у післявоєнному стані. Поруч з необхідністю формувати у дітей та молоді загальнолюдські цінності, розкриття у них потенційних можливостей і здібностей, постає питання забезпечення вихованцям оптимальних умов для набуття життєвих компетентностей з метою якнайкращої самореалізації та здатності вирішувати задачі у різних сферах діяльності.

Компетентнісний підхід в сучасному освітньому процесі є питанням багатьох наукових розвідок. Так, Гуцан Л. А. [2] на основі аналізу зарубіжного досвіду впровадження компетентнісного підходу в освітній процес, окреслила основні аспекти реалізації компетентнісного підходу у вітчизняні заклади освіти. Литовченко О. В. [3] зробила огляд можливих підходів до класифікації компетентностей як результату освіти. Колектив авторів опікувався формуванням у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей [9]. Маринич В. Л. розглядає компетентнісний підхід як ресурс оновлення програмного забезпечення позашкільних закладів освіти [5].

Цікавим і змістовним є висвітлення практичного досвіду впровадження компетентнісно спрямованого навчання й організації виховної роботи в гуртках науково-технічної творчості педагогів закладів позашкільної освіти Запорізької області [8].

Биковська О. В. наголошує, що актуальність застосування компетентнісного підходу в освіті, зокрема позашкільній, визначається необхідністю формування компетентностей особистості, її сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації [1].

Чималу роль відіграють напрацювання науковців щодо компетентнісного підходу у вітчизняному освітньому просторі, проте визначення й обґрунтування ключових компетентностей як результату позашкільної освіти й дотепер є предметом наукових розвідок та обговорень у сучасному науково-педагогічному просторі України.

Українське законодавство орієнтує щодо необхідності формування у дітей та молоді ключових компетентностей. Так, у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначається, що ключова компетентність – це спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів. Уточнюється, що до ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності [7].

Державний стандарт початкової загальної освіти виокремлює наступні компетентності: громадянська компетентність, комунікативна компетентність, міжпредметна компетентність, міжпредметні естетичні компетентності, предметна компетентність, предметна математична компетентність, предметна природознавча компетентність, соціальна компетентність [6].

Однак, наразі відсутній державний стандарт який би окреслював необхідні ключові компетентності, що мають формуватися у вихованців позашкільних закладів освіти. У своїй роботі орієтуємося на Європейські еталонні рамки які визначають вісім основних компетентностей: спілкування рідною й іноземними мовами, знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки, навички роботи з цифровими носіями, навчання заради здобуття знань, соціальні та громадянські навички, ініціативність та практичність, обізнаність та самовираження у сфері культури [4].

Близькими до нашого дослідження є ключові компетенції, що виокремлені Радою Європи, враховуючи тенденції розвитку освіти у світі:

✓ політичні та соціальні компетенції (відповідальність, комунікабельність, здатність працювати у команді, вміння вирішення конфлікту ненасильницьким шляхом, готовність брати участь у роботі й поліпшенні демократичних інститутів тощо);

✓ компетенції щодо життя в полікультурному суспільстві (поважати іншу культуру, традиції, мову, релігію тощо; усунення расизму та ксенофобії; бути толерантним до людей, які відрізняються поглядами; вміти сприймати відмінності інших; співіснувати з представниками інших культур тощо);

✓ компетенції щодо володінням усним і письмовим спілкуванням; оволодіння кількома мовами;

✓ компетенції щодо володіння новими інформаційними технологіями [10].

Заклади позашкільної освіти здебільшого направлені на формування у вихованців відповідних компетентностей соціалізації. Адже вихованці мають володіти вміннями вирішувати життєві проблеми, своєчасно визначати та вирішувати складні життєві завдання, забезпечувати власне продуктивне життєве самовизначення і самореалізацію, оптимально й ефективно організовувати свій життєвий шлях.

Серед інших, на наш погляд, необхідно формувати у вихованців наступні ключові компетентності:

✓ соціальна – дана компетентність має бути направлена на формування у вихованців уміння жити у суспільстві, розвивати у них відповідальність за оточуючих людей і бажання вдосконалювати власне життя;

✓ громадянська – окреслює знання основ економічних законів і правових норм, здатність вихованців відповідально, активно й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства;

✓ комунікативна – містить знання необхідних мов і способів взаємодії з оточуючими, навички співпраці у колективі, вміння вибудовувати певні стосунки з оточенням, виступати перед аудиторією, навички виголошувати власні думки, оприлюднювати свої погляди та переконання тощо;

✓ навчальна – визначає навички до самостійної пізнавальної діяльності, вміння поповнювати власні знання через критичне осмислення інформаційного потоку, самовизначення, цілепокладання, планування, генерації ідей тощо;

✓ інтелектуальна – здатність системно діяти та мислити, вміння якісно аналізувати та швидко реагувати на несталі умови, відповідати за власні рішення, рефлексувати, здатність до пролонгованої самоосвіти та самовдосконалення;

✓ моральна – наявність у вихованців неспотворених ціннісних орієнтацій, що передбачає формування ціннісної сфери, готовність вихованців жити за традиційними моральними нормами;

✓ поведінкова (екстремальна) – вміння вихованців адекватно реагувати на певну ситуацію та нормально реагувати під час аномальних подій тощо;

✓ побутова – визначає володіння елементарними навичками життєдіяльності, зокрема: дотримання санітарно - гігієнічних норм і правил, дотримання техніки безпеки під час роботи з електро - і газовими приладами, вміння приготувати їжу тощо.

Педагоги Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості освітній процес організують на засадах компетентнісного підходу. З поміж іншого, у закладі заснована та діє більше 10 років інноваційна педагогічна технологія «Арт - лабораторія життєвих завдань», метою якої є формування та розвиток у вихованців ключових (життєвих) компетентностей, як сукупності загальних життєвих цінностей. Арт - лабораторія життєвих завдань є засобом особистісного зростання дітей і молоді.

Головною ідеєю Арт - лабораторії життєвих завдань є стратегічна думка – якщо педагог допоможе дитині зрозуміти, що з нею відбувається на кожному життєвому етапі; якщо завдяки педагогу дитина познайомиться з самою собою; якщо вона дізнається, як правильно налагодити контакти з оточуючим світом – вона буде рости щасливою, відчуваючи стабільність і впевненість у завтрашньому дні. Така дитина буде підготовленою до мінливого світу та реалізує себе у повному обсязі.

Отже, враховуючи швидкозмінні трансформації як в країні, так і в усьому світі, провідним завданням закладів позашкільної освіти є підготовка вихованців до повноцінної й ефективної життєдіяльності. З цією метою необхідним є формування у дітей та молоді ключових компетентностей, тому організація

освітнього процесу у зазначених освітніх закладах має відбуватися на засадах компетентнісного підходу. Педагогічний колектив Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості з огляду на вимоги сучасності створив авторську інноваційну педагогічну технологію «Арт – лабораторія життєвих завдань» аби у повній мірі реалізувати у закладі компетентнісний підхід та сформуванню у вихованців необхідні ключові компетентності для якісної самореалізації у мінливому світі.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. Реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті. Позашкільна освіта і виховання. 2007. №2. С. 7-16.
2. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. In: Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції. ПП «Фірма «Гранмна», м. Київ, Україна, 2013, С. 52-56.
3. Литовченко О. В. Підходи до класифікації компетентностей особистості як результату освіти. In: Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: Матеріали Міжнародної наук.- практич. конференції. ПП «Фірма «Гранмна», м. Київ, Україна, 2013, С. 56-59.
4. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. Український педагогічний журнал . 2019. № 3. С. 21-30
URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718031/1/3.pdf> (дата звернення 03.01.2024)
5. Маринич, В.Л. Компетентнісний підхід як ресурс оновлення програмного забезпечення позашкільних навчальних закладів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. праць. Вип. 16, 2012, Кн. 1 (16). С. 269-276.
6. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Постанова КМУ від 24 липня 2019 р. № 688 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.01.2024)
7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 03.01.2024)
8. Реалізація компетентнісно орієнтованого підходу до освітнього процесу в гуртках науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти. Збірник «Грані науково-технічної творчості Запорізької області» № 2, 2020. 97 с.
URL: <http://surl.li/hbnay> (дата звернення 03.01.2024)
9. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей: монографія / В. В. Вербицький та ін.; за ред. В. В. Мачуського. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
10. Hutmacher W. Key Competencies in Europe [Text] / Walo Hutmacher // Report DECS/SE/Sec-(96)-43 of the Symposium «A Secondary Education for Europe Project». –Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. – Strasbourg: Council for Cultural Cooperation, 1997. –72 p.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сусахіна Людмила Володимирівна,
виконувач обов'язків директора
Полтавського обласного еколого-
натуралістичного центру
учнівської молоді
м. Полтава, Україна

Позашкільна освіта є важливою складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту». Метою позашкільної освіти є розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності [1].

Освітній потенціал позашкільної освіти розкривається в працях В. Белової, О. Биковської, С. Білоус, В. Вербицького, Я. Кепши, А. Корнієнко, Д. Лебедева, О. Липецького, О. Литовченко, Л. Ляшко, В. Мацулевич, В. Мачуського, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та інших.

Освітня роль закладів позашкільної освіти зросла в сучасних умовах. Адже вони, крім освітньої, виховної функції, виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи психологічну підтримку та організовуючи змістовне дозвілля для дітей, у тому числі й із числа внутрішньо переміщених осіб. Крім того, сьогодні ці заклади ефективно займаються патріотичним вихованням дітей та молоді, організовуючи благодійні, волонтерські акції тощо.

Модернізація змісту освітнього процесу в закладах позашкільної освіти України обумовлена не лише воєнним станом, а й загальною тенденцією розвитку освіти на сучасному етапі. На даний момент, коли ситуація в країні втратила стабільність, модернізація у питаннях позашкільної освіти стає не лише можливою, а головне – необхідною.

Сучасні реалії ставлять перед нами завдання виховати духовно-моральну особистість з високою життєвою активністю, яка змістовно знатиме життя, буде його повноцінним суб'єктом, відстоюватиме усе позитивне і готова долати його регресивні аспекти. Вважаємо, що якраз позашкільна освіта має потужні резерви для вирішення цієї проблеми [2, с.225].

Враховуючи реформи у загальній середній освіті, заклади позашкільної освіти також трансформували свої освітні послуги відповідно до вимог нової української школи, врахували компетентісний підхід до навчання вихованців, перейшли на педагогіку партнерства, застосовують у своїй практиці інноваційні технології навчання.

Ми перейшли від так званої знаннево-інформативної парадигми до парадигми розвивальної, цілісно розвивальної. Це була нелегка справа. І педагоги, які працюють в системі позашкільної освіти, виявилися готовими до

таких змін, до таких трансформацій, бо треба було змінювати себе як особистість, як професіонала і змінювати наших вихованців. Основні ідеї, і особливо підходи – особистісно орієнтований та діяльнісний – всі вони розумно і доцільно трансформувалися та модернізувалися саме в системі позашкілля [2, с. 225].

Адже ми прагнемо до виховання дитини, мотивацією якої є не просто наслідування будь-кому, а знаннєва сфера, велика культура, в яку повинна входити зростаюча особистість.

Відповідно до концептуальних засад реформування середньої школи, наші випускники мають бути освіченими, всебічно розвиненими, відповідальними громадянами і патріотами, здатними до ризику та інновацій.

За даними соціологічного дослідження «Підлітки та їхнє життя під час війни», проведеного у березні 2023 року благодійним фондом «Клуб добродіїв», 85% підлітків зазначають, що мають хобі, 62% підлітків зазначили, що їм подобається відвідувати додаткові позашкільні заняття. А 48% пов'язують свої хобі та уподобання із самореалізацією. 16% вважають, що самореалізація це – перетворити улюблену справу, хобі на професію та заробляти цим, 20% вважають, що це розвиток своїх здібностей та можливостей [4]. Як бачимо, запит на позашкільну освіту в Україні є, і діти розглядають її як засіб своєї самореалізації.

Тому процеси зі скорочення, об'єднання, злиття закладів позашкільної освіти у територіальних громадах, які уже кілька років поспіль ми спостерігаємо, вважаємо неприпустимими. Такими діями депутати місцевих рад позбавляють свої громади перспектив розвитку, прикриваючись відсутністю коштів. Ці рішення призвели до того, що у Полтавській області із однієї з найбільших мереж еколого-натуралістичних закладів залишився лише один – заклад обласного підпорядкування. І такі факти спостерігаємо в багатьох регіонах України.

Повномасштабна агресія РФ проти України зумовила низку викликів у позашкільній освіті, а саме:

- відтік (еміграція за кордон, переміщення в межах країни) контингенту вихованців та педагогічних кадрів;
- необхідність швидкого доповнення змісту навчальних програм, які не враховують потреби воєнного/повоєнного періоду;
- потреба в кадровому забезпеченні практичними психологами для надання психологічної допомоги дітям і працівникам, які постраждали від військових дій та які перебувають під впливом стресу переселення;
- відсутність у більшості будівель закладів позашкільної освіти укриттів, що гальмує процес переходу до офлайн-навчання [1; 3, с.4;].

Незважаючи на виклики, які постали перед колективами закладів позашкільної освіти, вони продовжують працювати і надавати освітні послуги в дистанційному, змішаному та очному форматах і розвиватися.

Шукаючи нові форми роботи та можливості розвитку, влітку 2022 року колективом Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді було запроваджено пізнавально-дослідницький хаб «ECOSHOOЛ», який працює до сьогодні в офлайн-форматі, передбачає собою проведення коротких пізнавальних майстер-класів за різними напрямками діяльності для невеликих

груп дітей, їх батьків, тимчасово переміщених осіб та відвідувачів закладу. У своїй практиці педагоги використовують зоотерапію, арт-терапію, виготовлення екологічних оберегів, лайт-йогу, реактив-шоу «Експеримент» та міні-досліди «Хімія їжі». Педагогами закладу за цей період проведено 162 майстер-класи, які відвідало 1736 осіб.

Для релаксації та психологічного розвантаження вихованців та відвідувачів закладу, проведення пізнавальних екскурсій другий рік поспіль у закладі діє проєкт «Інтерактивно-пізнавальний майданчик для дітей «Контактний двір». Кожен бажаючий з відвідувачів може поспілкуватися з тваринами, отримати практичні вміння і навички з догляду та утримання, дізнатися про поведінку, спосіб життя та цікаві факти. Такий контакт з тваринами розширює кругозір і несе лікувальний ефект.

У 2022 році також було започатковано новий науково-дослідницький проєкт «Досліджуємо природу разом». Крім слухачів очно-заочної біологічної школи закладу, до проєкту долучаються учні та вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти області, які цікавляться дослідженнями в природі. На Телеграм-каналі ПОЕНЦУМ публікуємо цикли практичних он-лайн занять та екскурсій з вивчення і дослідження рослинних угруповань м. Полтава та Полтавської області, рослин-інтродуцентів, екзотичних рослин, грибів та агроценозів.

Важливим проєктом, започаткованим позашкільцями області, також є акція «Ми РАЗОМ!». Це спільний проєкт закладів обласного підпорядкування з метою підтримки бойового духу українських воїнів, створення доброзичливої атмосфери у місцях їх перебування та реабілітації засобами дитячої творчості й розвитку в дітей відчуття громадянської значущості, соціальної активності та усвідомлення особистого внеску в перемогу над агресором.

Вихованцями та педагогами центрів створено стінгазети, малюнки, поробки, мотиваційні відеоролики, підготовлені листівки з побажаннями українським воїнам тощо. Представники закладів постійно відвідують медичні установи, в яких лікуються військовослужбовці Збройних Сил України та оформили тематичні зони «Від долоньки в долоню», щоб кожен захисник міг не лише відчувати увагу та шану підростаючого покоління, а й взяти на пам'ять оберег, виготовлений дитячими руками.

Не залишили ми без уваги і категорію людей, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ та стали внутрішньо переміщеними особами. Тісно співпрацюємо з Міжнародною організацією міграції (МОМ), проводимо щотижневі майстер-класи для внутрішньо переміщених осіб. Це для нас є хорошою можливістю для популяризації власної роботи та здобутків, розширення меж власної діяльності за рахунок залучення до наших заходів дорослого населення.

Структурний підрозділ закладу – обласний дитячо-юнацький оздоровчий табір «Еколог» став прихистком для людей, які змушені були покинути свої домівки у березні 2022 року. Для дітей, що тимчасово проживають у таборі, створено освітній простір, в тому числі і позашкільний.

Вимогою часу став обов'язковий психологічний супровід всіх учасників освітнього процесу. Тому для системної підтримки педагогів запровадили онлайн-вебінар «Психологічні посиденьки». Спікерами вебінару є провідні психологи, фітнес-тренери, медичні працівники.

Для підтримки діяльності педагогів методичною службою закладу протягом 2022-2023 років створено 16 навчальних програм еколого-натуралістичного напрямку, в яких враховані сучасні освітні тенденції. Продовжуємо випуск інформаційно-методичного вісника, що спрямований на педагогів закладів позашкільної та загальної середньої освіти, які працюють з дітьми та учнівською молоддю у напрямі еколого-натуралістичної освіти і виховання.

Незважаючи на ті виклики, що постали перед колективом закладу, щорічно долучаємося до Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» та виставки освіти за кордоном «World Edu» що відбувається дистанційно.

Всі ці форми роботи сприяють активізації, оновленню змісту освітньої діяльності закладу позашкільної освіти та враховують вимоги сучасної позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 23 серпня 2023 року № 1/12609-23 „Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році”
2. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / [А.Е. Бойко, В.В. Вербицький, А.В. Корнієнко, О.В. Литовченко; за ред. В.В. Мачуського]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 223 с.
3. Орловська Н., Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 н.р. Майбуття. Липень-серпень, 2023, №№ 13-16 (708-711)
4. Підлітки та їхнє життя. URL: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf>

РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО ПАТРІОТИЗМУ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Цатурян Ірина Петрівна,

заступник директора Центру дитячої та
юнацької творчості

м. Добропілля, Донецька область, Україна.

У сучасному світі патріотизм набуває нових форм та виявів. Завдяки розвитку інформаційних технологій, люди мають можливість швидко реагувати на події в країні, спілкуватися та об'єднуватися для досягнення спільних цілей.

Патріотизм (грец. співвітчизник, батьківщина) є моральний і політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є любов, прихильність до Батьківщини та готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї – незаперечна істина [1].

Цифровий патріотизм – це одна з нових форм патріотизму, яка з'явилася в епоху інтернету. Це активна участь у віртуальних спільнотах, виявлення громадянської позиції в інтернеті, активне поширення позитивної інформації про Україну та її досягнення. Він об'єднує поняття патріотизму, яке є любов'ю та відданістю до своєї країни, та цифрові технології, які стали невід'ємною частиною сучасного світу [3].

У цифрову епоху, коли інтернет і смарт-технології проникають в усі сфери життя людини, а цифрова культура стає невід'ємною частиною нас, патріотизм теж змінює свою природу та способи реалізації. Сьогодні цифровий патріотизм – це багатогранний концепт, який включає в себе активну участь громадян в інформаційному просторі, висвітлення та захист національних інтересів, цифрову економіку та розвиток науково-технічного потенціалу. Він об'єднує буденні дії кожного громадянина, що стає активним учасником державотворчого процесу, а також фахівців, які є творцями майбутнього. Цифровий патріотизм охоплює широкий спектр діяльності, один із важливих аспектів якого - це глибока інформаційна грамотність та критичне мислення громадян. Відкритість, доступність та швидкість інформації, які дають нам цифрові технології, потребують від кожного громадянина знати, як правильно оцінювати та використовувати цю інформацію, як захистити себе від шахрайства та маніпуляцій. У цифровому світі патріотизм набирає нові функції та має нові форми прояву. Він є запорукою розвитку країни та формування здорового, інноваційного та міцного суспільства. Тому цифровий патріотизм є ще одним викликом для нас, як громадян і професіоналів у вік цифрових технологій [2].

Для цифрової патріотичної свідомості можна використовувати різноманітні інструменти та підходи:

1. Медіа з різноманітними патріотичними матеріалами: цифрові книги, статті, відеоролики, подкасти та інші формати контенту, що розповідають про історію, культуру та досягнення країни.

2. Соціальні мережі і онлайн-платформи для обговорення патріотичних тем та організації акцій. Це може включати в себе створення спільнот, хештегів, віртуальних заходів та челенджів.

3. Розробка ігор та веб-додатків, які позитивно стимулюють патріотичний настрій та надають користувачам можливість дізнатися більше про свою країну через цифровий досвід.

4. Віртуальні екскурсії та музейні проекти, які дозволяють людям по всьому світу вивчати культурну спадщину та історію певної країни.

5. Електронні платформи для співпраці та волонтерства. Розробка спеціалізованих веб-платформ, де користувачі можуть долучитися до патріотичних проєктів, волонтерських ініціатив та спільних дій з метою збереження та просування національних традицій та цінностей.

6. Віртуальні мультимедійні інтерактивні експозиції. Створення цифрових музейних проєктів, інтерактивних виставок та онлайн-архівів для популяризації культурної спадщини, історичних подій та досягнень країни.

7. Цифрові освітні платформи для формування патріотичної свідомості. Розробка онлайн-курсів, вебінарів та тренінгів, спрямованих на виховання любові до своєї країни та усвідомлення її історії та культури.

Цифрова трансформація патріотизму відкриває безліч можливостей для просування національних цінностей, популяризації культурної спадщини та створення позитивного настрою серед громадськості. Це також дозволяє досягти більшої доступності та широкого охоплення аудиторії, зокрема серед молоді, за допомогою інноваційних технологій та цифрових інструментів.

Цифровий патріотизм в позашкільному закладі – це сучасне явище, яке постійно набуває оборотів у нашому суспільстві. У сучасному цифровому світі, коли інформаційні технології проникають у всі сфери життя, важливо навчити молоде покоління бути свідомими громадянами, які беруть активну участь у подальшому розвитку України. Позашкільні заклади стають чудовою платформою для розвитку цифрового патріотизму серед здобувачів освіти. Тут діти мають можливість не лише оволодіти новими технологічними навичками, але й розвинути свою громадянську позицію та почуття патріотизму. Основними завданнями позашкільних закладів стають підготовка вихованців до активного життя в інформаційному суспільстві, формування їхнього цифрового громадянства та сприяння розвитку креативності та критичного мислення. Відповідно, основні напрямки роботи у цьому контексті включають вивчення комп'ютерних наук, програмування, кібербезпеки, медіаосвіти та інформаційної грамотності. На цифровому патріотизмі ґрунтуються цінності суспільства, такі як захист державних інтересів, розвиток науки та технологій, патріотичне виховання молоді. Він сприяє формуванню національної свідомості, розширенню світогляду учнів та зміцненню самоідентифікації з Україною. При цьому, цифровий патріотизм також важливий у протидії сучасним загрозам, пов'язаним із кібератаками, маніпуляціями та дезінформацією. Одним із прикладів успішної реалізації цифрового патріотизму є створення у позашкільних закладах спеціалізованих гуртків та лабораторій, де учнівська молодь має можливість не лише вивчати нові технології, але й застосовувати їх для вирішення актуальних суспільних проблем. Такі проекти сприяють формуванню командної роботи, розвитку креативного мислення та практичних навичок, а також активно впливають на становлення особистості. Організація

різноманітних заходів, форумів та конкурсів у галузі цифрового патріотизму також є важливою складовою роботи позашкільних закладів. Це дозволяє вихованцям виявити свої таланти та ідеї, показати свої досягнення, а також об'єднати зусилля в пошуках творчих рішень для сучасних викликів.

Позашкільний заклад може сприяти розвитку цифрового патріотизму шляхом впровадження таких заходів:

1. Організація екскурсій, майстер-класів та лекцій про історію, культуру та традиції своєї країни. Це можуть бути електронні екскурсії до музеїв, віртуальні подорожі до історичних місць, зустрічі з патріотичними діячами тощо.

2. Організація цифрової платформи, де учні зможуть ділитися своїми патріотичними проектами, фото, відео та іншими матеріалами. Це стане стимулом для молоді активніше вивчати та популяризувати свою країну.

3. Проведення тематичних конкурсів та змагань, пов'язаних з національними символами, історією, культурою країни. Це сприятиме формуванню знань та піднесенню патріотичного духу серед учнів.

4. Залучення до роботи над патріотичними проектами учасників позашкільного закладу. Це можуть бути відеоролики, веб-сайти, ігри, додатки, які пропагують патріотизм та національну ідентичність.

5. Організація виставок, ярмарків та конференцій, де учні зможуть продемонструвати свої проекти, дослідження та роботи, пов'язані з патріотизмом.

Такі заходи стимулюють конкурентоздатність, саморозвиток та соціальну активність учнів. Цифровий патріотизм в позашкільному закладі є важливим напрямком роботи, що дозволяє формувати здорові цінності, сприяє розвитку молодіжного громадянства та створює потенціал для подальшого розвитку нашої країни. Завдяки цифровому патріотизму, учні отримують можливість не лише освоювати нові знання та навички, але й допомагати нації у будівництві сучасного та успішного суспільства.

Отже, цифровий патріотизм – це новий напрям розвитку патріотичних почуттів, який використовує сучасні інформаційні та комунікаційні технології для зміцнення країни та національного самосвідомого. Завдяки цифровому патріотизму українці можуть впливати на розвиток країни, популяризувати свою культуру та історію, сприяти розвитку ІТ-галузі та кібербезпеки. Цифровий патріотизм – це майбутнє, де сучасні технології сприятимуть становленню сильної, добробутної та інноваційної України.

Список використаних джерел

1. Єнін М. Н. Патріотизм. Велика українська енциклопедія.
URL: <https://vue.gov.ua/Патріотизм>
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2022, Вип. 4. № 2, С. 1- 30.
DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
3. Information Portal REPORTER. URL:
https://reporter.zp.ua/search.html#google_vignette

ЯК ЗРОБИТИ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДІЄВОЮ СПРАВОЮ

Шинкарчук Оксана Вадимівна,
завідувачка відділу екології та
охорони природи Полтавського
обласного еколого-натуралістичного
центру учнівської молоді

Чайка Тетяна Василівна,
методистка Полтавського обласного
еколого-натуралістичного центру
учнівської молоді
м. Полтава, Україна

Кожен вид самоврядування виступає, як організація колективу, який забезпечує комплексний виховний вплив на самоврядувців шляхом залучення їх до усвідомленої і систематичної участі у вирішенні важливих питань.

Самоврядування є одним із найдієвіших засобів соціалізації здобувачів освіти. По суті воно являє собою перерозподіл владних повноважень між дорослими (керівниками гуртків, адміністрацією навчального закладу) та вихованцями. Однак реальна і діюча влада ніколи не відмовляється від владних повноважень. Це стосується загальних принципів державотворення, таким же чином блокуються і спроби молоді отримати доступ до управління.

Саме тому працюючи над проблемою впровадження та розвитку самоврядування у закладах позашкільної освіти неодноразово виникало питання про те, що заважає зробити самоврядування не формальною, а справді дієвою справою. Адже в одних позашкільних закладах воно проходить в атмосфері творчості та взаєморозуміння, в інших – так і залишається всього лише на папері. Але на даному етапі пропонуються шляхи ефективного втілення дитячого самоврядування у позашкільних закладах [4].

Психологи стверджують: якщо критика неминуха – почни її з себе. Тому потрібно починати з визначення того чого прагнемо ми, започатковуючи дитяче самоврядування в своєму закладі. Однією з найголовніших умов його розвитку є наявність педагогів, які хочуть і вміють співпрацювати з дітьми. Це насамперед, керівники гуртків, керівники організатори, керівники з виховної роботи [3].

Завдання для педагогів, у цій ланці роботи – виховати у дітей активну життєву позицію, підготувати їх до дієвої участі у нашому суспільстві. Адже основи громадського становлення становляться з дитячих років. Досвід взаємостосунків, виявлення та захисту своїх інтересів, життя у сьогоденні, досвід у самореалізації стануть для дітей тим багажем, з яким вони підуть у доросле життя.

Аналіз стану справ у позашкільних закладах, де самоврядування майже не розвивається, засвідчує, що причина тому – не достатня наполегливість та увага педагогів до підготовки дитячого колективу до самоврядування. Адже залучення учнів в управління групи, гуртка можливе за умови єдності і взаємозв'язку педагогічного керівництва та дитячого активу [1].

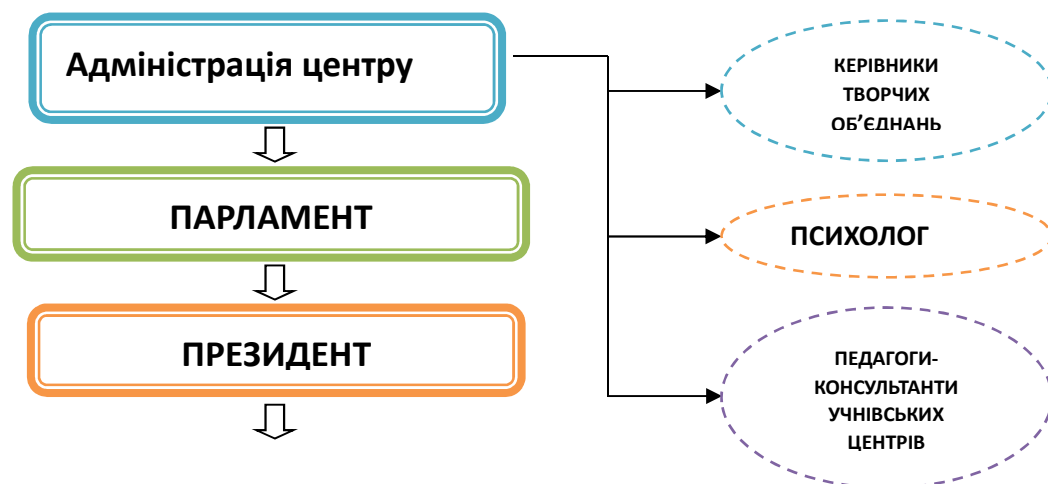
Щоб допомогти вихованцям у створенні дитячого самоврядування потрібно:

- завжди цікавитися роботою органів самоврядування. Це допоможе здобувачам освіти зацікавити керівників гуртків до їх справ;
- підтримувати цікаві ідеї, починання вихованців, спільно шукати шляхи розв'язання завдань чи проблем;
- допомагати вихованцям працювати системно, визначати їх схильності до того чи іншого виду діяльності;
- дати можливість бути самостійними, не брати на себе усю відповідальність, намагатися зробити так, щоб вихованці самі знаходили вихід із важких ситуацій;
- допомагати втілювати в життя рішення органів самоврядування;
- залучати, якщо це не обхідно, інших членів педагогічного колективу до співпраці з активом гуртка, та позашкільним закладом;
- консультувати актив гуртка, готувати його до самостійної роботи;
- створювати у позашкільному закладі атмосферу взаєморозуміння та взаємопідтримки, щоб педагогічний колектив прислухався до думок і рішень органів дитячого самоврядування.

У Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді вихованці набувають соціальних знань, соціального досвіду, розвивають свій лідерський потенціал (Рис. 1).

Головна мета даного самоврядування у позашкільному закладі – сформуванню почуття господаря власної люблячої справи та співпрацювати на принципах партнерства і гласності. Виконавчим органом виступає гуртківський парламент, який сприяє становленню та згуртуванню колективу, формування у вихованців відповідального ставлення до своїх обов'язків, забезпечити зацікавленість вихованців гуртків у заняті своєю справою, формувати особистість здатну приймати нестандартні рішення. Створивши для дітей широке поле можливостей для самореалізації, орієнтуючи їх на досягнення корисної мети, ми відмовимо їх від асоціальних форм поведінки, допоможемо розвинути соціальну активність вихованців гуртків, виховуємо в них почуття особистої гідності, дамо можливість проявити себе в конкретній справі [1, 3].

Основним організуючим органом, який сприяє цікавому й змістовному життю дитячого колективу, є Парламент. Для того, щоб випускник став людиною соціальною, він вже сьогодні має брати безпосередню участь у житті суспільства.

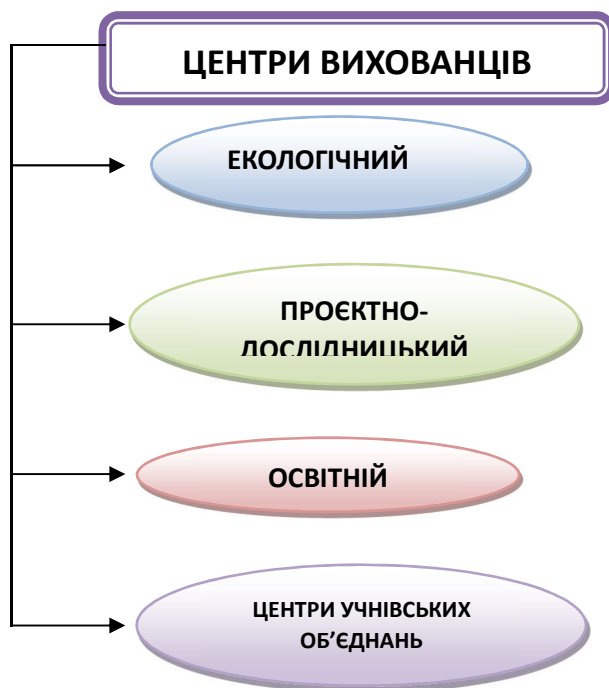

Рис. 1. Структура учнівського самоврядування Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Дитячі Центри на чолі з Президентом Парламенту спрямовують життя колективу вихованців Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді на вирішення різних завдань. Старости гуртків входять до складу Центрів, які є складовою управлінської структури закладу та учнівського самоврядування, а керівники гуртків – їх консультантами.

Девіз дитячого самоврядування: «Якщо ти з нами, ти знайдеш друзів серед своїх ровесників і дорослих, зможеш проявити себе там, де цікаво, не залишишся сам у радості й біді».

Особливу роль у структурі дитячого колективу відіграють педагогічно-консультанти. На рівних, партнерських засадах вони допомагають вихованцям оволодіти організаторською майстерністю, соціальним досвідом, вчать обирати адекватні способи взаємодії зі світом [3].

Список використаних джерел

1. Войчук В. Програма розвитку позашкільного навчального закладу. Директор школи. 2005. №37.
2. Полякова Г. Організація та проведення моніторингу якості освіти. Управління освітою. 2006. №10.
3. Приходько М.І. Учнівське самоврядування в сучасному навчальному закладі. Х.: Основа, 2008. 176 с
4. Флегонтова Н. Проблема підготовки майбутніх керівників до організації позашкільної культурно-дозвільної роботи. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. №4.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ: ВІДКРИТТЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Шульга Юлія Геннадіївна,

керівник наукової секції «Історичне краєзнавство» комунального закладу

«Роменська міська

Мала академія наук учнівської

молоді» Роменської міської ради

Сумської області

м. Ромни, Україна

В умовах сьогодення освітній процес закладів позашкільної освіти надзвичайно швидко розвивається. Постійно вдосконалюючись, він набуває особливого формату, збагачується та наповнюється новими технологіями та креативними підходами у веденні гурткових занять. Ці зміни стають реальнішими завдяки вимогам часу, очікуванням та потребам підростаючого покоління. Для того, щоб бути на одній хвилі з юними вихованцями, педагогам-позашкільникам важливо впроваджувати та застосовувати в своїй роботі найкращі сучасні інноваційні практики, серед яких особливе місце відводиться технологіям штучного інтелекту.

До питання використання технологій AI в різних сферах життя та діяльності людини зверталось багато дослідників. Особливо дану тенденцію можна спостерігати після 18 лютого 2022 року [7], коли ChatGPT став доступним українському користувачеві. За невеликий проміжок часу з'явилося безліч нових ресурсів AI, які стали предметом обговорень, публікацій, наукових досліджень та презентацій досвіду їх використання. Серед дослідників, які розкривали практичне застосування AI в освітньому середовищі, варто згадати О. Барну, Д. Бабія [1], А. Мельника [4], І. Гончарову [3], І. Примаченка [5], І. Візнюк, Н. Буглай, Л. Куцак, А. Поліщук, В. Киливник [2] та багато інших.

Мета та завдання: дослідити та проаналізувати можливості та переваги використання технологій штучного інтелекту на гурткових заняттях, з метою виявлення нових шляхів оптимізації освітнього процесу в галузі позашкільної освіти, стимулювання творчого розвитку та підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Влітку 1956 року в Університеті Дартмута (США) відбулася перша конференція з проблематики штучного інтелекту, яка ввела в обіг і сам термін.

Штучний інтелект, або AI, – це розділ інформатики, який зосереджений на створенні розумних комп'ютерних систем та програм, які моделюють функції людського розуму. Такі системи мають здатність виконувати творчі завдання та когнітивні операції, такі як розуміння мови, навчання, мислення, узагальнення, прийняття рішень та прогнозування.

На сьогоднішній день існує величезна база різноманітних AI-продуктів, які виконують певне коло завдань: створення зображень за придуманим у формі тексту сюжетом, перетворення текстового контенту у відеоролик, створення

сайтів, презентацій, розробка подкастів на YouTube, створення та редагування відеороликів тощо [7].

Спробуємо проаналізувати можливості деяких з цих ресурсів для подальшого їх впровадження та застосування в позашкільній освіті.

Deepai (<https://deepai.org/>) – це сервіс штучного інтелекту, який можна використовувати для творчості. Він дозволяє генерувати картинки за текстовими запитом. У безкоштовній версії має 11 стилів.

Paintbytext (<https://paintbytext.chat/>) дослівно перекладається як чат «Картина за текстом». Даний ресурс дозволяє редагувати фотографії та формувати за допомогою текстових інструкцій певний контент для наповнення майбутніх презентацій.

Bedtimestory (<https://www.bedtimestory.ai/>) – можна використовувати для створення цікавих захоплюючих історій. Важливо заздалегідь визначитися із жанром та художнім стилем майбутнього творчого проєкту.

Talk to Books (<https://books.google.com/talktobooks/>) – цікавий ресурс тим, що спілкується з користувачем за допомогою цитат з книг. З ним можна обговорити різні філософські теми та абстрактні питання, такі як «В чому сенс життя?», «Бути чи не бути?» тощо. Поки що ресурс не розпізнає українську мову, проте він може бути корисним для гурткових занять з філософії, іноземних мов та літератури, а також історії.

MakeMyTale (<https://makemytale.com/>) – інноваційний ресурс, за допомогою якого можна створювати унікальні історії за обраним жанром, наповнювати їх креативними ілюстраціями та персонажами на заздалегідь задану користувачем тему. Дана платформа має безоплатний (5 історій) та платний тарифні плани.

Mubert (<https://mubert.com/>) надає можливість користувачеві спробувати себе в ролі композитора. За допомогою текстового запиту у визначеному жанрі ресурс може генерувати різноманітні музичні проєкти.

Generative Voice AI (<https://elevenlabs.io/>) перетворює текст на мовлення, яке після певних налаштувань та трансформацій починає звучати різними мовами. До вашої уваги запис голосу Богдана Хмельницького для Листівки-привітання до Дня Збройних Сил України (<http://surl.li/ohugb>).

Kaiber (<https://kaiber.ai/>) генерує зображення в анімовані відеоролики. Безоплатно користувачеві надається 30 кредитів, при чому на 1 ролик відводиться 8 кредитів.

ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) – найпопулярніший ресурс AI. З його допомогою на будь-яку тему можна згенерувати текстовий контент, створити вправу чи завдання для вікторини, відшукати необхідну інформацію. Головне правильно записати промпт для нього.

Microsoft Designer (<https://designer.microsoft.com/>) найбільше підійде для втілення креативних дизайнерських задумів: від оформлення різноманітних візуалів для гурткових занять до просування творчих проєктів.

Tome (<https://tome.app/>) може стати чудовим помічником під час створення цікавих оповідань, а також допоможе їх доповнити різноманітним візуальним контентом.

Artbreeder (<https://www.artbreeder.com/create>) – це багатофункціональна платформа, яка складається з декількох сервісів для генерації зображень. Найбільш затребуваним серед них слід вважати інструмент *Mixer*. З його допомогою можна змішувати зображення та текст або ж різні фото (Рис. 1), генерувати їх в унікальні фотореалістичні витвори мистецтва, додавати до них різноманітні текстові підписи, логотипи, наклейки тощо.

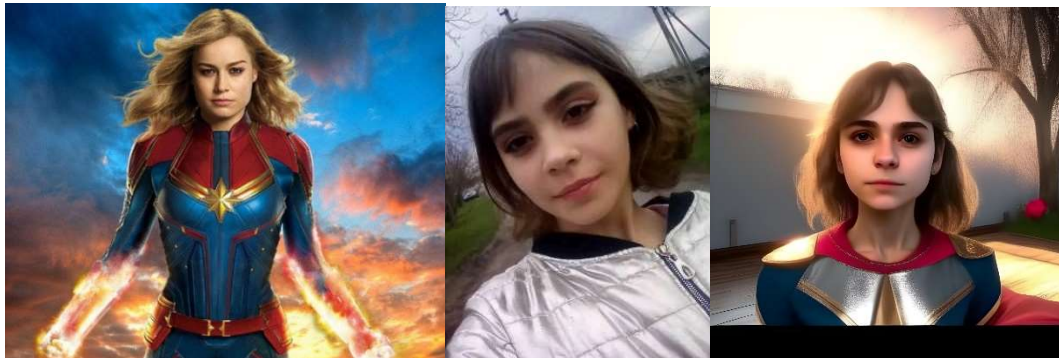

Рис. 1. Змішування зображень за допомогою інструменту *Artbreeder Mixer*

Creative Reality Studio (D-ID) (<https://studio.d-id.com/>) – надзвичайно цікава платформа, за допомогою якої можна оживити відомого історичного діяча або ж власного героя (<http://surl.li/ohuco>). На основі зображень, тексту чи відео ресурс AI дозволяє створювати захоплюючі реалістичні відеоролики.

Напрями застосування штучного інтелекту в позашкільній освіті надзвичайно широкі. Завдяки йому досягається індивідуалізація освітнього процесу. Відповідно до потреб здобувачів освіти програми AI допоможуть згенерувати персоналізовані матеріали, нададуть детальніші рекомендації щодо їх використання, допоможуть визначити та проаналізувати рівень здобутих знань вихованців за допомогою створених в середовищі AI інтерактивних вправ, тестів, опитувальників тощо.

Штучний інтелект надає широкі можливості для розробки інтерактивних навчальних ігор. З його допомогою можна створити віртуального персонажа або гіда, який буде взаємодіяти з вихованцями, допомагатиме їм під час гри, надаватиме відповідні завдання та пояснення.

Під час роботи над проєктом «Краєзнавча вікторина «Легендарний лицар»» (<http://surl.li/ohnmr>) вихованці наукової секції «Історичне краєзнавство» Роменської МАНУМ за допомогою Чату з видатним діячем (освітній проєкт «На Урок») написали промову-звернення Петра Калнишевського до майбутніх поколінь, згенерували голос (*Generative Voice AI*) та портрет (*Artbreeder Mixer*) останнього кошового отамана Запорізького Січі, оживили відомого історичного діяча (*Creative Reality Studio (D-ID)*).

Презентація проєкту відбулася 10 листопада 2023 року на базі Роменської МАНУМ в рамках відзначення Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку. Вікторина відбувалася у форматі спілкування Лицаря Дикого Поля з учасниками гри.

За допомогою штучного інтелекту можна автоматично перевірити та оцінити виконані вихованцями творчі завдання. Він допоможе проаналізувати їх відповіді, порівняє з наявними зразками правильних відповідей, надасть відповідні висновки та рекомендації.

Платформи штучного інтелекту допоможуть налагодити та покращити комунікацію між учасниками освітнього процесу. Для дітей вони стають справжніми віртуальними помічниками та наставниками під час пошуку потрібної інформації з проблемних питань, вирішення цікавих креативних завдань тощо.

Для педагогів штучний інтелект сьогодні стає справжнім віртуальним майданчиком постійної інформаційної підтримки, допомагає їм втілювати в життя цікаві ідеї, генерувати їх у творчі проекти, методичні розробки та інтерактивні завдання тощо.

Як бачимо, штучний інтелект у галузі позашкільної освіти має ряд переваг, однак для того, щоб освітній процес відповідав реальності, потрібно зробити ряд важливих кроків назустріч технологіям: пояснити здобувачам освіти можливості та обмеження штучного інтелекту, навчити педагогів роботі з його ресурсами, адаптувати освітній процес до використання AI-застосунків, розробити нові підходи в освітньому процесі закладу позашкільної освіти [5]. Освітній спільноті є над чим працювати.

Отже, застосування технологій штучного інтелекту на гурткових заняттях відкриває широкий спектр нових можливостей для освітнього процесу та розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Впровадження AI технологій дозволяє спростити складні завдання, стимулює активне залучення вихованців до навчання, сприяє ефективнішому засвоєнню нового матеріалу, формуванню навичок роботи з новітніми технологіями, забезпечує інтерактивне наповнення гурткових занять, відкриває нові педагогічні підходи.

Враховуючи стрімкий розвиток штучного інтелекту, ця тема важлива для педагогів, оскільки вона дозволяє глибше зрозуміти та ефективно використовувати нові технології у сучасній освітній практиці.

Список використаних джерел:

1. Барна О. В., Бабій Д. В. Переваги штучного інтелекту в освіті // Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. 18-19 травня 2023 р., м. Тернопіль. С. 22 – 24.

2. Візнюк І. М., Буглай Н. М., Куцак Л. В., Поліщук А. С., Киливник В. В. Використання штучного інтелекту в освіті // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. С. 14 – 22.

3. Гончарова І. П. Використання штучного інтелекту в професійній діяльності педагога: можливості та виклики в умовах цифрового освітнього

середовища // Професійна діяльність педагога в умовах цифрового освітнього середовища: Матеріали міжрегіонального науково-практичного семінару (27 квітня 2023 р.) / Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. С. 28 – 33.

4. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики // Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (7 квітня 2023 р.). С. 250 – 253.

5. Примаченко І. Штучний інтелект в освіті: можливості, виклики та перші кроки великої адаптації // База даних «Українська правда». URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/08/4/255650/>

6. Семененко О. Що таке ChatGPT і чому він такий популярний // База даних «finance.ua». URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/ChatGPT>

7. Штучний інтелект: цифрове майбутнє доступне кожному // База даних «VOLL digital agency». URL: <https://cutt.ly/bwSQBSnG>

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Абрамов Дмитро Олександрович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності
011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Позашкільна освіта»,
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства
та позашкільної освіти
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Важливе значення для вдосконалення позашкільної освіти в умовах війни і сучасних освітніх трансформацій має успішне формування ціннісних орієнтирів вихованців закладів позашкільної освіти та відповідальність педагогів за його результати. Тому важливо, на основі наших попередніх наукових досліджень [1–10; 14–15 та ін.] сформулювати рекомендації щодо формування професійних ціннісних орієнтацій у вихованців закладів позашкільної освіти. У статті спробуємо окреслити шляхи, педагогічні умови, етапи формування педагогами професійних ціннісних орієнтацій у вихованців закладів позашкільної освіти, розкрити стратегію удосконалення ролі педагогів закладу у формуванні професійних ціннісних орієнтацій вихованців закладів позашкільної освіти, виробити методичні рекомендації щодо удосконалення ролі педагогів у формуванні професійних ціннісних орієнтацій вихованців закладів позашкільної освіти – сприяння їхньому становленню як основних суб'єктів власної ціннісної сфери.

Важливими передумовами успішного виконання функції педагогів щодо формування у вихованців закладів позашкільної освіти професійних ціннісних орієнтацій є: а) забезпечення відповідальності за його результати; б) здатності до управління адекватним вибором дій вихованців; в) управління їхнім самовизначенням у різних ситуаціях.

Ціннісні пріоритети вихованців закладів позашкільної освіти можуть формуватися і розвиватися за безпосереднього впливу різних зовнішніх і внутрішніх чинників. Однак, важливу роль у виховному процесі відіграють заклади позашкільної освіти як важливі осередки соціалізації вихованців, які мають реальні можливості для залучення своїх вихованців до прогресивних ідеалів, світових, європейських і національних цінностей, сформувати вихованців свідомими й активними членами вітчизняного соціуму. Вирішення цього завдання представники педагогічної науки і освітянської практики вбачають, насамперед, у реформуванні системи освіти, упровадженні педоцентричного й аксіологічного підходів, які передбачають зміщення акцентів з навчання вихованців закладу конкретній системі знань і вмінь (чому традиційною організацією освітнього процесу надавалася першочергова увага), на їхнє озброєння певними ціннісними домінантами (які забезпечать соціально значущу спрямованість життєвої активності вихованців).

У психолого-педагогічних наукових пошуках, як показав аналіз останніх публікацій, багатьма вітчизняними дослідниками розроблялися проблеми виховання у здобувачів освіти ціннісних орієнтацій (І. Бех, М. Боришевський, Т. Бутківська, Л. Ваховський, В. Гриньова, І. Зязюн, П. Ігнатенко, Н. Коваль, Л. Крицька, В. Лозова, В. Лутай, С. Максименко, В. Огнев'юк, Р. Скульський, В. Стрельников [13; 15], В. Струманський, Л. Хомич та ін.), проблеми підготовки педагогів (у т.ч. закладів позашкільної освіти) до виховної діяльності (Н. Бордовська, М. Васильєва, О. Дубасенюк, Л. Кравчук, Л. Лебедик [1–2; 5], О. Матяш, В. Місько [11], Л. Степашко, В. Стрельников [11–12], О. Сухомлинська та ін.).

Вивченням ціннісних орієнтацій вихованців займалися зарубіжні дослідники, зокрема, засновники філософсько-психологічної гуманістичної концепції А. Маслоу і К. Роджерс та їхні послідовники, особливу увагу приділяли ціннісній орієнтації вихованців, психолого-педагогічним умовам актуалізації їхньої суб'єктної життєвої позиції, визначенню цілей, завдань, змісту освіти, розгляду переважно теоретичних аспектів означеної проблеми. Тому є важливим, на основі наших попередніх досліджень і узагальнень наявного досвіду [1–10; 14–15 та ін.], сформулювати рекомендації щодо удосконалення ролі педагогів у формуванні у вихованців закладів позашкільної освіти належних професійних ціннісних орієнтацій.

Метою дослідження є виявлення і формулювання рекомендацій щодо удосконалення ролі педагогів з формування професійних ціннісних орієнтацій у вихованців закладів позашкільної освіти.

Основні ідеї щодо підготовки педагогів закладів позашкільної освіти до виховної діяльності, організації і здійснення освітнього процесу у них на засадах педоцентричного й аксіологічного підходів знайшли відображення в Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», інших державних документах, де наголошується на важливості забезпечення ефективного функціонування закладів освіти у нових соціокультурних умовах (а тепер – і воєнної агресії), формування особистостей вихованців закладів позашкільної освіти на засадах загальнолюдських, світових, загальноєвропейських та національних цінностей.

Сучасна позашкільна освіта має підготувати вихованця закладу позашкільної освіти до самореалізації у житті свій потенціал. Важливим є формування педагогами закладу позашкільної освіти вихованця, який зможе адаптуватися до постійних соціальних змін (завдяки сформованим у нього професійним ціннісним орієнтаціям).

Підготовка педагогів закладів позашкільної освіти до виховної діяльності полягає в тому, що він має усвідомлювати, що оптимальним часом для формування у вихованців професійних ціннісних орієнтацій є підлітковий вік, вміти допомогти їм у становленні їхніх ціннісних орієнтацій.

Удосконалення ролі педагогів у формуванні професійних ціннісних орієнтацій у вихованців закладів позашкільної освіти залежить від багатьох чинників: глибоких і дієвих знань педагогів про цінності, ціннісні орієнтації, а також професійні ціннісні орієнтації, досліджені у філософії освіти, психології, педагогіки, соціології; вміння контролю за плануванням діяльності вихованців закладів позашкільної освіти у цікавих їй професіях; зв'язку теорії і практики у навчанні вихованців професії; організованої професійної практики вихованців; наявності можливостей у вихованців закладів позашкільної освіти для саморозкриття й самореалізації у якійсь професії; підбору технологій навчання вихованців; розвитку їхнього уміння рефлексувати; читання вихованцями закладу позашкільної освіти книжок, написання творів-есе, перегляд фільмів з професійної тематики; тестування нахилів вихованців закладів позашкільної освіти; проведення психолого-педагогічних тренінгів педагогами у закладі позашкільної освіти, метою яких є формування у вихованців закладів позашкільної освіти належних професійних ціннісних орієнтацій тощо.

Для формування у вихованців професійних ціннісних орієнтацій у закладі позашкільної освіти слід допомогти їм пізнати і прийняти себе, знати свої природні задатки, здібності, переваги і недоліки. Кожен вихованець закладу позашкільної освіти не лише формується цілісною, гармонійною особистістю, яка здолає труднощі на своєму життєвому шляху й отримуватиме фінансову винагороду за свою працю, а зможе стати Людиною і особистістю.

Метою удосконалення ролі педагогів у формуванні ціннісних професійних орієнтацій вихованців закладів позашкільної освіти є сприяння педагогом становленню вихованців як суб'єктів ціннісно-сислової сфери. Для цього важливо створити такі психолого-педагогічні умови:

- 1) усвідомлення вихованцями закладу позашкільної освіти системи ціннісних орієнтацій, яка є їм близькою;
- 2) спрямованість вихованців на гуманістичні цінності;
- 3) мотивації особистісного, професійного самовизначення;
- 4) розвитку у вихованців активної професійної позиції;
- 5) збагачення їхнього суб'єктного ціннісного досвіду;
- б) комплексна теоретична, методична та практична професійна підготовка вихованців закладів позашкільної освіти [1, с. 22–25].

Удосконалення ролі педагогів у формуванні професійних ціннісних орієнтацій вихованців має етапи: 1) формування педагогом їхніх пріоритетних життєвих цінностей, або «рівень загального»; 2) формування їхніх орієнтацій на

базові професійні цінності, допомога в усвідомленні їхньої сутності, або «рівень особливого»; 3) становлення у вихованця індивідуальної системи професійних цінностей та їх ствердження, або «рівень одиничного» [1, с. 22–25].

Отже, розвиток рефлексивної позиції вихованців забезпечує суб'єктивне сприйняття професійних цінностей ним через їх аналіз, оцінку. Проведена педагогом гурткова робота закладає фундамент тих професійних знань, який забезпечує професійне, а також духовне, культурне становлення як особистості кожного вихованця закладу позашкільної освіти.

Стратегія удосконалення ролі педагогів у формуванні професійних ціннісних орієнтацій у вихованців закладів позашкільної освіти є однією з основних, адже в структурі їхньої особистості цінності є основою становлення їхніх професійних якостей особистості, розвитку їхньої гуманістичної культури, професійних, особистісних компетенцій. Доведена ефективність удосконалення ролі педагогів у формуванні професійних ціннісних орієнтацій вихованців через інформування їх про нові явища у науці, професійні цінності.

Список використаних джерел

1. Абрамов Д. О., Лебедик Л. В. Роль педагога закладу позашкільної освіти у формуванні в учнівської молоді професійних ціннісних орієнтацій в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 22–25.

2. Лебедик Л. В. Ефективні здоров'язберігаючі технології позашкільної освіти в умовах війни. *Збірник тез Міжнародного науково-практичного симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія»*, 23-24 серпня 2022 р. за заг. ред. З. П. Ленів. Львів, 2022. 391с. С. 150–155.

3. Лебедик Л. В. Загальнодидактичні принципи підготовки педагогів закладів позашкільної освіти на основі настанов Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2 – 4 груд. 2022 р.) / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава, 2022. 268 с. С. 96–99.

4. Лебедик Л. В. Підготовка педагогів для закладів позашкільної освіти на засадах партнерства у контексті Української Хартії вільної людини. *Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини (м. Тернопіль, Україна, 20-21 жовтня 2022 року)*. Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКШПО / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, С. В. Костюк, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКШПО, 2022. 491 с. С. 270–274.

5. Лебедик Л. В. Розвиток особистості педагогічного працівника закладу позашкільної освіти у безпечному освітньому середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення* (м. Тернопіль, Україна, 03 берез. 2023 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко,

О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 416 с. С. 225–229.

6. Лебедик Л. В. Розвиток професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти на основі педагогічних поглядів Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди* : колективна монографія / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. 360 с. С. 89–97.

7. Лебедик Л. В. Створення та розвиток безпечного освітнього середовища закладу позашкільної освіти в умовах воєнного стану. *Освітній менеджмент: успішні практики й виклики в контексті розбудови НУШ* : матеріали Міжрегіон. наук.-практ інтернет-конф. Полтава, 19 квіт. 2023 р. : за заг. ред. С. В. Королюк, О. В. Касьянової. Полтава : ПАНУ, 2023. 94 с. С. 51–53. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22120>

8. Лебедик Л. В. Технології підготовки майбутніх фахівців-педагогів системи професійної та технологічної освіти до роботи в закладах позашкільної освіти. *Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях*: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (21-22 верес. 2023 р.). Запоріжжя: БДПУ, 2023. 192 с. С. 98–100.

9. Лебедик Л. В. Управління розвитком креативності особистості. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті*: зб. наук. праць [за заг. ред. О. А. Федій, відп. ред. Ю. Г. Павленко] / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Вип. 5. Полтава : Сімон, 2022. С. 105–115.

10. Лебедик Л. В. STEAM-технології навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ інтернет-конф. (м. Кропивницький, 21 квіт. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с. С. 143–145.

11. Місько В. В., Стрельников В. Ю. Розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 60–63.

12. Стрельников В. Ю. Концептуальні засади підвищення кваліфікації педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукраїнський науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 106–109. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19211>

13. Стрельников В. Ю. Технології «діадної взаємодії» та ситуаційного навчання студентів. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 71. С. 34–38. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10120>

14. Lebedyk L. V. Possibilities of application of the a person-centered approach in the training of teachers of out-of-school education institutions. *Scientific World Journal Issue*. No19. Part 4 May 2023. P. 42–51.

15. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157.

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Бойко Анна Едуардівна,

кандидат педагогічних наук, старший
дослідник, старший науковий співробітник
лабораторії позашкільної освіти

Інституту проблем виховання НАПН України
м. Київ, Україна

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в професійній діяльності педагога закладу позашкільної освіти відкриває широкий діапазон нових освітньо-виховних можливостей для оптимізації процесу навчання, адаптованих до індивідуальних потреб кожного учня. Однак, разом з цими можливостями постають і виклики, які потребують уваги та обґрунтованих рішень освітянської і наукової спільноти. Перед позашкільниками стоїть завдання максимально швидко освоювати інструменти на основі штучного інтелекту та ефективно впроваджувати їх в освітній процес.

Аналіз сучасних наукових джерел та нормативних документів засвідчив, що не існує єдиного чіткого визначення поняття «штучний інтелект», але більшість дослідників згодні з тим, що інструменти на основі штучного інтелекту «потенційно здатні імітувати або навіть перевершувати людські когнітивні здібності, включаючи сприйняття, взаємодію з мовою, міркування та аналіз, вирішення проблем і навіть творчість» [2, с. 3].

Враховуючи новизну технології штучного інтелекту, питанням впровадження його в освітню сферу присвячено небагато досліджень як вітчизняних, так і міжнародних науковців.

У дослідженні, проведеному спільно Малою Академією Наук, Projector Creative & Tech Institute та Factum Group Ukraine при підтримці Міністерства освіти і науки України у 2023 році, виявлено, що кожен другий педагог вбачає значний потенціал штучного інтелекту для трансформації освітнього процесу у найближчі роки. Педагоги відзначили, що інструменти штучного інтелекту допомагають для підготовки до занять як з точних дисциплін (математики, інформатики, фізики), так і гуманітарних (української мови, англійської мови, зарубіжної літератури, історії) створення тестів та вікторин, оцінки навчальних досягнень учнів, а також у роботі гуртків та факультативів [5].

Використовуючи такі сервіси та інструменти штучного інтелекту як Midjourney, Grammarly, Notion AI, Stable Diffusion, найбільш популярним серед педагогів є ChatGPT.

Незважаючи на те, що ChatGPT був розроблений лише у 2022 році, він знайшов широке застосування у різних галузях освіти. Завдяки своїй здатності генерувати та оцінювати інформацію, ChatGPT може виконувати цілу низку функцій у процесах викладання та навчання. Разом з іншими інструментами на основі штучного інтелекту ChatGPT може сприяти покращенню як процесу навчання для здобувачів освіти, так і викладацької діяльності. Для цього ChatGPT

можна використовувати як окремий інструмент, або інтегрувати його в інші системи та платформи.

Досліджуючи можливості ChatGPT для інтеграції в освітній процес з метою покращення якості навчання та викладання, професор М. Шарплз [1, с.9] виокремив такі основні функції штучного інтелекту:

1) «Механізм можливостей» (штучний інтелект генерує альтернативні способи вираження ідеї);

2) «Сократівський діалог» – штучний інтелект виступає в ролі опонента для розвитку навичок аргументації (наприклад, педагог дає учням завдання використовувати ChatGPT, щоб підготуватися до дебатів чи дискусії на занятті);

3) «Фасилітатор співпраці» – штучний інтелект допомагає спільно досліджувати та вирішувати проблеми (наприклад, працюючи в групах над проектами, учні використовують ChatGPT для того, щоб знайти інформацію для виконання різних завдань);

4) «Персональний тьютор» – штучний інтелект виступає в ролі наставника для учнів і на основі інформації, наданої учнями чи педагогами, надає їм персоналізований зворотний зв'язок про їх навчальні досягнення;

5) «Помічник в розробці навчальної програми» – штучний інтелект допомагає педагогам в оновленні їх навчальної програми, пропонує актуальні теми, ідеї для покращення навчальної програми (наприклад, адаптація навчальної програми з метою надання рівних можливостей доступу до якісної освіти, забезпечення інклюзивності та безбар'єрності).

6) «Дослідний центр» – штучний інтелект надає інструменти для роботи з даними, їх вивчення та інтерпретації (наприклад, ChatGPT можна використовувати як помічника для вивчення іноземної мови чи щоб поглибити свої знання з певної теми).

7) «Асистент педагога» – штучний інтелект допомагає педагогам у розробці навчальних матеріалів (наприклад, ChatGPT може згенерувати запитання для обговорення, теми проєктів, вправи, тести, вікторини, дати поради, як допомогти учням при вивченні певної навчальної теми).

8) «Засіб мотивації» – штучний інтелект пропонує ігрові технології як інструмент формування позитивної мотивації учнів в освітньому процесі.

9) «Інструмент оцінки знань» – штучний інтелект допомагає учням оцінити рівень їхніх знань з певного предмета чи вивченої теми.

Незважаючи на те, що впровадження штучного інтелекту в освітній процес має багато переваг, є також ряд проблем, які освітяни повинні подолати. Однією з найбільших проблем є потреба в опануванні навичками роботи з штучним інтелектом, для інтеграції цієї технології у свою практичну діяльність. Ще однією проблемою є вартість інструментів і програм ШІ. Хоча існує чимало безкоштовних інструментів на основі штучного інтелекту, вже ж вони мають обмежені можливості для створення навчальних матеріалів.

Крім того, існують також етичні проблеми, пов'язані з впровадженням штучного інтелекту в освітній процес. Оскільки штучний інтелект стає все більш досконалим, виникають занепокоєння щодо його впливу на конфіденційність та безпеку – учні та педагоги повинні розвивати навички цифрової грамотності і

цифрової безпеки, щоб розуміти ці проблеми та бути захищеними під час використання інструментів ШІ.

Зважаючи на швидкість, з якою світ технологій змінюється і використання інструментів штучного інтелекту стає все більш поширеним в освітній сфері, дослідники наголошують, що потрібно визнати також важливість формування в учнів таких м'яких навичок (або soft skills) як креативність, критичне мислення, емоційний інтелект, навички ефективного спілкування. Поєднання жорстких навичок із м'якими навичками дозволить учням максимально використовувати освітньо-виховний потенціал штучного інтелекту, щоб швидко адаптуватися та досягти успіху в епоху ШІ.

Варто зазначити, що при використанні ШІ в творчій діяльності учнів, виникають також етичні та творчі виклики, що є важливим для самої специфіки позашкільної освіти, яка за визначенням Закону України «Про позашкільну освіту» забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей та обдарувань вихованців [3].

Педагогам-позашкільникам важливо визначити, як штучний інтелект може вплинути на авторські права, оригінальність творчих виробів, а також на саму природу творчості. Хоча інструменти ШІ можуть створювати реалістичні зображення та художні тексти, все ж таки їм бракує вроджених людських переживань, емоцій і розуміння контексту, які часто лежать в основі творчого вираження [4], тому інтеграція штучного інтелекту саме в практичну творчу роботу учнів потребує компетентного наставництва педагогів закладу позашкільної освіти.

Підсумовуючи перспективи та виклики інтеграції штучного інтелекту в позашкільну освіту, важливо наголосити, що штучний інтелект може стати потужним інструментом для покращення якості викладання, навчання та розвитку усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. ChatGPT and artificial intelligence in higher education: Quick start guide. UNESCO, 2023. 14 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385146>
2. Preliminary study on the Ethics of Artificial Intelligence. World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology, 2019. 32 p.
3. Закон України «Про позашкільну освіту» № 1841-III. 22.06.2000.
4. Осьмук Б., Скріль І. Штучний інтелект і творчість: роль штучного інтелекту в генерації музики, мистецтва та літератури. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23) [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-500-510](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-500-510)
5. Результати Всеукраїнського дослідження про перспективи ШІ в загальній середній освіті. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-vseukrayinskogo-doslidzhennya-pro-perspektivi-shi-v-zagalnij-serednij-osviti>
6. Соменко Д. В., Трифонова О. М., Садовий М. І. Штучний інтелект та нейромережі в освітньому процесі: переваги та недоліки. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти*: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2023 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 78-81.

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КІРОВОГРАДСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ЦЕНТРІ ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

Волобуєва Діана Олександрівна

Методист з національно-родинного виховання, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

У період активних реформ батькам і дітям доводиться постійно пристосовуватися до швидкої зміни правил та переоцінки цінностей в нових умовах соціального життя. Молоде покоління, яке ще тільки перебуває в процесі формування особистості, знаходиться під тиском суперечливих процесів сучасної цивілізації. І завдання системи позашкільної освіти полягає в тому, щоб допомогти молодій людині знайти баланс між матеріальними та духовними цінностями, як способом самопізнання, самовизначення, самореалізації. Від того, якими є цінності і ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства загалом.

Серед провідних чинників, що здійснюють вплив на формування ціннісних орієнтацій дітей та молоді, науковці виділяють такі: абсолютні, сімейно-родинні, національні, громадянські, національно-патріотичні [4].

Система цінностей визначає соціалізацію дитини в суспільстві, її світогляд. Формування світогляду тісно пов'язане з відтворенням загальноприйнятих норм і правил, за допомогою яких забезпечується збереження традицій народу. Адже традиція – це ціннісна соціокультурна комунікація між поколіннями людей, що визначає весь подальший розвиток культури; безліч уявлень, обрядів, звичок і навичок практичної і громадської діяльності, що передаються з покоління в покоління, які виступають одним з регуляторів суспільних відносин. У всі часи і у всіх народів основною метою виховання була турбота про збереження, зміцнення і розвитку добрих народних звичаїв і традицій, турбота про передачу підростаючим поколінням життєвого, духовного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями [3].

Першим соціальним інститутом залучення дитини до традиційної української культури є сім'я, а потім – заклади освіти, які тісно співпрацюють з сім'єю. Особливе місце серед них належить позашкільним закладам освіти, які швидко, мобільно реагують на зміни, надають дітям широкі та нетрадиційні можливості для формування позитивного ставлення до всього, що їх оточує і передбачають активну взаємодію та співпрацю дорослих і дітей.

Розгляд даного питання не залишився без уваги вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, О. Биковська, Л. Божович, М. Головатий, Г. Дубчак,

В. Козаков, О. Леонтєв, М. Пірен, М. Савчин, В. Тугарінов, П. Таланчук, В. Хмелько, Я. Щепанський, В. Ядов та ін.

Дослідження проблеми зумовило потребу визначити терміни «традиції», «сімейні традиції», «ритуали», «культурні традиції», «обряди», «національні традиції», «національна свідомість».

Традиції – це правила поведінки та звичаї, які передаються з покоління в покоління, вони охоплюють усі сфери громадського, родинного і суспільного життя [2]. Традиції – це ті найміцніші елементи, що об'єднують і цементують окремих людей в один народ в одну націю, підтримуючи її цілісність та зв'язок між поколіннями. Народні традиції охоплюють усі сфери людського життя, регулюючи сімейні та суспільні відносини.

Якщо говорити про дослівний переклад, то в латинській мові термін означає «передача». В цілому традиції – це так званий елемент культури, який виникає в одному поколінні і передається від предків до нащадків, зберігаючись протягом довгого часу. Кожне нове покоління, отримуючи в повне розпорядження певну сукупність традиційних зразків, не приймає і не засвоює їх у готовому вигляді, воно мимоволі здійснює їх власну інтерпретацію.

В кожній країні, кожного народу є безліч своїх видів традицій та обрядів. Національні традиції, це правила, які проявляються практично у всьому. Це стосується не тільки одягу, стилю і в цілому поведінки, вони проявляються і в рухах, жестах та інших елементах, які є в психології людей. Національні традиції – це явище, яке сформувалося в результаті життєдіяльності кожного народу чи нації, регульоване функціями в свідомості людини. Можна сказати, що традиції є однією з основоположних речей в культурах різних країн світу.

Культурні традиції – це не тільки набір правил етикету, це певний смисловий потік, спрямований на те, щоб показати глибину історії тієї чи іншої країни, це цінності, закладені віками, що передаються з покоління в покоління для підтримки і виявлення унікальної ментальності її мешканців.

Релігія також має свої традиції, що робить її духовним і культурним джерелом. Релігійні традиції являють собою сукупність стійких форм і прийомів поклоніння богам (Богу). Кожна з існуючих на землі релігій дбайливо зберігає і всіляко підтримує свою традицію.

Але в сучасному світі, не всі дотримуються релігійних традицій хоча б тому, що в століття цифрових технологій люди стали не такими побожними, як були їхні предки. Зараз мало хто за святковим столом просить врожаю або дощу. Просто свято стало ще одним приводом зібратися всією родиною, що дало початок, так званим – сімейним традиціям.

Сімейні традиції – це певні дії, прийняті в одній сім'ї, які відбуваються з регулярною послідовністю і в один і той же час. Це конкретні правила поведінки, ритуали, які передаються дітям від батьків.

Сімейні ритуали – це ще і спосіб донести до дитини життєві цінності. Турбота один про одного, довіра в колі сім'ї, повага до чужої думки – всього цього можна досягти, не залучаючи дитину в нудну лекцію, а долучаючи до цікавої і захоплюючої життя.

Вважалося, що дієвим чинником сімейного виховання є залучення дітей до святкування сімейних свят, спільна трудова діяльність батьків і дітей,

вшанування народних традицій. Така спільна діяльність дітей з батьками має сильний вплив на виховання.

Сучасні умови освітньої модернізації потребують нових підходів до освіти і виховання підростаючого покоління, зазначено, що освіта повинна здійснюватися з урахуванням національних традицій та звичаїв, історичних, культурних цінностей України, що дасть змогу звертатися до історії українських традицій та сприяти спадкоємності поколінь.

Відповідно пріоритетними засобами впливу на виховання та розвиток дітей визначені національні культурні надбання, в тому числі народні традиції українців. У концептуальних положеннях про основи національного виховання вказується на важливу вимогу сьогодення щодо використання народних традицій: не лише для відновлення кращих здобутків минулого, а й для того, щоб наситити їх сучасним науковим змістом та міцно стати на відповідний культурно-історичний досвід нашого народу шлях розвитку вітчизняної освіти та культури [5].

Традиційне виховання є першочерговою справою не тільки школи, позашкільних закладів чи оточуючого середовища, але й сім'ї. Виховання дітей на родинних (народних) традиціях українського народу необхідно здійснювати комплексно, тобто при взаємодії позашкільного закладу та сім'ї.

Сьогодні, велике значення має формування у підростаючого покоління національних цінностей. Це може здійснюватися різними шляхами, у тому числі шляхом залучення вихованців до відродження народних промислів і ремесел, якими традиційно багата Україна: лозоплетіння, гончарства, ковальства, вишивання, ткацтва, писанкарства, виготовлення виробів із природного матеріалу, оволодіння ними і на цій основі вироблення умінь передати такий досвід наступним поколінням.

Завжди треба пам'ятати, що без минулого і нашого сьогодення не буде майбутнього!

На основі української національної культури відроджуються традиції ремесел і народних промислів у Кіровоградському обласному центрі дитячої та юнацької творчості. На гуртках відділу народних мистецтв Кіровоградського обласного ЦДЮТ дітей навчають одним з найбільш поширених в Україні видів народного декоративно – ужиткового мистецтва, які є посильними для них і не вимагають надто складного обладнання.

Заняття в гуртках декоративно-ужиткового профілю відділу народних мистецтв Кіровоградського обласного ЦДЮТ посідають особливе місце у всебічному розвитку підростаючого покоління і формуванні ціннісних орієнтирів. Під час занять в гуртках декоративно-ужиткового спрямування, працюючи за різними техніками, вихованці крок за кроком засвоюють здобутки минулого, набувають практичного досвіду, збагачують свою душу й серце позитивними емоціями. Сучасні вироби, які створюють власноруч вихованці гуртків, є стилізованими, переосмисленими копіями, імітацією давніх предметів побуту, речей, які нас оточують. Вони ніби об'єднують воєдино рідні й вічні символи нашого народу, національні й родинні святині. Виготовляючи вироби, діти, окрім знайомства та засвоєння спадщини нашого народу, набувають трудових навичок і отримують моральне задоволення, естетичну насолоду.

Вихованці з задоволенням займаються витинанкою, художнім розписом, графікою, валянням з вовни, писанкарством тощо. Витинанки з'явилися на території України в оздобленні сільських хат у середині ХІХ століття. Тривалий час цей вид мистецтва вважався вимираючим. Проте, викладач гуртка «Витинанка» – Юлія Гумирова, знайшла спосіб привернути увагу своїх вихованців до українського ремесла. Педагог поєднує в своїй творчості народні традиції та сучасність, показує переваги витинання в тому, що починати легко і нестрашно, а заглиблюватися і вдосконалювати свої роботи можна нескінченно. Виховує в дітей любов до традиційного українського ремесла.

Протягом віків в Україні формувалися регіональні особливості декоративного, художнього розпису з своєрідною образною стилістикою. Розписи широко використовували для орнаменталізації житла, керамічних і дерев'яних виробів, у текстильній та порцеляново-фаянсовій промисловості, поліграфії.

На заняттях Народного художнього колективу студія образотворчого мистецтва «Соняшник», керівник – Ірина Гончаренко, дітей ознайомлюють з народним мистецтвом, народною культурою. Сюжетами для малюнків вихованців гуртка «Графіка», керівник – Андрій Хворост (Голова Кіровоградської обласної організації Національної спілки художників України, лауреат обласної мистецької премії ім. О. Осьморкіна), можуть бути усні народні твори – прислів'я, казки, приказки, загадки. Педагоги студії поєднують звичайне заняття з елементами народознавства, що є не лише засобом передачі знань, досвіду, а й потужним джерелом духовного обміну, культурного взаємозбагачення всіх учасників педагогічного процесу.

Валяння вважається найбільш давньою технікою рукоділля. Це старовинний спосіб створення виробів з волокон. Їй до сьогодні невідомо, в якому куточку Землі виникла і набула поширення ця техніка. Але сировина для валяння дає можливість припускати, що рукоділля було розвинене в тих районах, де займалися вівчарством. На гуртку «Валяння з вовни» керівник – Світлана Петріщева, діти чудово освоїли цю техніку. Залюбки створюють цікаві чудернацькі фігурки, героїв до народних українських казок та цілі містечка.

Писанкарство – надзвичайно цікавий і водночас, мабуть, один з найменш вивчених видів народних художніх ремесел. Писанки – символ України. Важко знайти ще такий вид мистецтва, в якому так яскраво відобразилися б усі сторони життя народу – історія, ужитковість, звичаї, вірування, естетичні уявлення, поетичне бачення. Оригінальний орнамент писанок не тільки чарує своєю вишуканістю, мініатюрністю, гармонією колориту, він несе прадавні символи світорозуміння і природи, єднає з традицією минулого. Українська писанка у світі є символом нашого народу [1].

Під час роботи Народного художнього колективу студії образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Писанка» Кіровоградського обласного ЦДЮТ використовуються нестандартні методи та прийоми проведення занять. Для більшої зацікавленості дітей та продуктивності праці створена «Недільна школа писанкарства», куди запрошуються рідні та близькі наших вихованців. Усі хто приймає участь в даному заході залишаються творчо збагаченими та з відповідними знаннями про українські традиції і мистецтво розпису писанок.

Саме з метою відродження історичної пам'яті рідного народу через поновлення традицій та орієнтуючись даною концепцією, керівником Народного художнього колективу студією образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Писанка» Кіровоградського обласного ЦДЮТ, Відмінник освіти України, Світланою Стороженко, започатковано проєкт з вивчення і збереження стародавніх українських свят «Сонцеворот».

Проєкт «Сонцеворот» базується на народному календареві і покликаний зберегти культурну спадщину нашого народу та відродити традиції українських обрядів і звичаїв. Проєкт «Сонцеворот» покликаний зберегти культурну спадщину нашого народу та відродити традиції українських обрядів і звичаїв. Адже як відомо вони мають у своїй основі найбільш правильні уявлення про людину і спосіб її життя. Саме традиції об'єднують минуле й майбутнє, утверджують в душах дітей віковічні заповіді старшого покоління, інтегрують певну спільність людей у високорозвинену сучасну націю, а вже потім – у цивілізоване загальнолюдське співтовариство.

Проєкт має за мету не тільки дати дітям уявлення про певне свято, а й долучити їх до самого процесу святкування через створення атрибутів святкових обрядів, звичаїв, через споглядання цих обрядів та безпосередню участь у них. Таким чином задіюються декілька каналів сприйняття дитини одразу, що сприяє кращому усвідомленню й осмисленню української обрядовості, а не формуванню загального формального уявлення про неї.

Отже, українські народні традиції, їхня трансформація в сьогоденні і майбутньому стають важливим чинником у вихованні дітей та молоді, формуванні системи цінностей. Використання їх в освітньому процесі закладу позашкільної освіти сприяє формуванню у дітей національної свідомості і почуття власної гідності, вихованню любові до рідного краю, родини, поваги до традицій, звичаїв, культурного спадку свого народу.

Важливим є саме бажання дитини, інтерес до певного виду занять. Саме через інтерес дитини можливо прийти до відродження забутих традицій, народних ремесел, духовності. Все це є провідною ідеєю в системі навчально-виховної роботи гуртків декоративно-ужиткової творчості Кіровоградського обласного ЦДЮТ.

Список використаних джерел

1. Бібліотека методичних матеріалів. URL: <https://vseosvita.ua/library/>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Даниленко О. Формування соціокультурних цінностей за допомогою залучення до народних традицій <http://dano.dp.ua/Матеріали> Обласної науково-практичної конференції.
4. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 27-30.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 т. Т. 2 Київ: Рад. школа, 1976. 670 с.

РОЛЬ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ТЕАТРУ-СТУДІЇ «МАСКА»

Валуйко Інна Вікторівна

Керівник гуртка «Основи музичного мистецтва» народного художнього колективу театру-студії «Маска»,
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

Сучасний етап розвитку освіти в Україні орієнтований на пошук шляхів національно-патріотичного виховання особистості, яка поважає права людини, має толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних національно-мовних особливостей. Останнім часом науковці у своїх доробках доводять, що потужним засобом у реалізації національно-патріотичних та мистецьких компетентностей вихованців є музичне мистецтво, яке впливає на їхню естетичну свідомість і формує сильні почуття у процесі сприйняття музики.

Чимало вітчизняних науковців звертали свою увагу на формування у дітей та молоді національно-патріотичних цінностей, зокрема: І. Бех, В. Жмир, І. Зязюн, І. Касьянов, В. Кремень, С. Кримський, В. Кузь, І. Бичко, Ю. Бромлей, О. Вишневецький, І. Курас, Ю. Римаренко, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, М. Пірен, О. Докукіна, Г. Філіпчук, К. Чорна та ін. [1; 2; 5; 6] Низка педагогічних досліджень підтверджує особливу роль музичного мистецтва в духовному, національному й естетичному становленні дітей і молоді – О. Апраксина, Л. Масол, С. Мельничук, В. Ражникова, Л. Хлебнікова та ін. [4].

Музичне мистецтво володіє низкою рис, які виділяють його як особливу формулу людської життєдіяльності. У своєму змісті твори музичного мистецтва мають на меті поєднання певних соціальних цілей: соціальну дію на людину, можливість дати їй естетичну насолоду, принести радість спілкування з мистецтвом і викликати відповідну реакцію почуттів і думок, залишити слід у духовному світі особистості, тобто закликати суспільство не тільки до відображення, а до перетворення світу.

Стає цілком беззаперечним вплив музики щодо формування різнобічної особистості, формування нової формації громадянина України, який життєдіє, ґрунтуючись на національні й європейські цінності, національну свідомість і громадську компетентність тощо.

Першочергового значення набуває питання щодо розробки нових методів і прийомів формування національно-патріотичних якостей вихованців під час занять з музичного мистецтва. Сутність яких полягає у поступовому ускладненні завдань естетичного оцінювання навколишньої дійсності, музичних творів за рахунок залучення вихованців до різноманітних видів музичної діяльності та вивчення української музичної спадщини.

Формування національної свідомості дітей і молоді здійснюється під час навчального процесу та в позаурочний час, тому заняття з музичного мистецтва у театрі-студії «Маска» сприяють розвитку інтересу не лише до теорії музики та музичної літератури, а й створюють умови для якісного засвоєння вихованцями цінностей національної культури та спонукають їх поважати українську музику, аналізувати її у порівнянні з історією та літературою й формувати національні цінності.

Завданням педагога з музичного мистецтва у театрі-студії «Маска» є:

- активізувати інтерес вихованців до національного мистецтва та творчої спадщини українських композиторів;
- виокремити твори з позиції історичної й ідейно-художньої цінності, враховувати при цьому виховний потенціал та актуальність сьогодення;
- підібрати музичний матеріал відповідно до вікових та індивідуально-психологічних особливостей вихованців;
- розвивати у вихованців навички естетичного оцінювання музичних творів і сприяти розвитку почуття етнічної ідентичності;
- формувати самооцінку вихованця шляхом ототожнення себе із музичними образами та героями творів;
- ознайомлювати вихованців з історією свого народу, сприяти пробудженню інтересу до історичного минулого своєї Батьківщини за допомогою відібраного музично-пісенного матеріалу;
- стимулювати любов та повагу вихованців до рідної мови через аналіз єдності поетичного та музичного образів.

Сучасний етап модернізації освітнього процесу все більше набуває естетичного характеру, тому для формування національно-патріотичної свідомості засобами музичного мистецтва необхідні наступні принципи та прийоми:

- опора на основні структурні компоненти свідомості;
- засвоєння вихованцями історії виникнення творів;
- інтонаційний та образний аналіз творів;
- виявлення специфічних національних ладових і гармонійних особливостей музичної мови твору;
- розвиток здатності вихованців до ідентифікації з музичним образом, героєм;
- зв'язок з іншими видами мистецтва;
- спрямованість на емоційне сприйняття та засвоєння національної культури, використання естетичних категорій в оцінці національного музичного мистецтва.

Метою занять з музичного мистецтва у театрі-студії «Маска» є вирішення наступних завдань:

1. Освітніх:

- формування уявлень про сутність мистецтва;
- формування уявлень про особливості художньо-образної мови мистецтв;
- розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду;

- формування художньої компетентності як здатності керування набутими художніми знаннями та вміннями;
- готовність використовувати отриманий досвід у самостійній діяльності; володіння навичками самоосвіти.

2. Розвиваючих:

- збагачення емоцій;
- набуття художньо-естетичного досвіду (формування культури почуттів);
- стимулювання художньо-образного мислення.

3. Виховних:

- виховання у дітей та молоді естетичного сприйняття дійсності та особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва;
- виховання світоглядних уявлень і ціннісних художніх орієнтацій, розуміння зв'язків мистецтва з природним середовищем, життєдіяльністю людини, зокрема сучасною технікою, ЗМІ тощо;
- виховання здібності сприймати, інтерпретувати й оцінювати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них і аргументувати свої думки і оцінки.

Отже, виконання поставлених завдань на занятті з музичного мистецтва складає базу художньо-естетичної освіти саме завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальним є патріотичне, громадянське, соціокультурне виховання, які відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, які ґрунтуються на ідеї гуманізму, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін тощо [3].

Список використаних джерел

1. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
2. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. К.: АПН України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти, 1997. 302 с.
3. Музичне мистецтво як засіб формування національної самосвідомості в учнів на уроках музики в сучасній українській школі (методичний аспект). URL: <http://surl.li/mmupji> (дата звернення: 25.01.2020).
4. Навчальні програми: «Мистецтво. 5-9 класи» / авт. Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко, Ж. Марчук, О. Константинова, Л. Паньків, І. Гринчук, Н. Новікова, Н. Овіннікова. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013.
5. Олексюк О.М. Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки: Автореф. дис. ... д-ра пед.наук: 13.00.01, 13.00.04. Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1997. 50 с.
6. Рудницька О.П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя. Дис. ...д-ра. пед. наук: 13.00.01. К., 1994. 431 с.

ЗАСОБИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ З ПРОБЛЕМНОЮ ПОВЕДІНКОЮ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Глушина Наталія Олександрівна,
магістрантка кафедри дошкільної та
початкової освіти факультету педагогіки,
психології та мистецтв
Центральноукраїнського державного
університету ім. Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

«Концепція формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу в умовах нової соціокультурної реальності» (2013), що є логічним продовженням «Концепції превентивного виховання дітей і молоді» (1998), спрямована на реалізацію цілей, завдань і функцій превентивного виховання.

«Превентивне виховання – комплексний виховний вплив соціальних інституцій на особистість, спрямований на забезпечення сприятливих умов для розвитку, саморозвитку і самореалізації її внутрішнього потенціалу; збереження, підтримку та захист благополуччя дитини разом з профілактикою девіантності, викорінення джерел стресу в самій дитині та в її найближчому соціальному оточенні» [5, с. 42].

Розробники проблеми превентивного виховання (В. Денисюк, О. Єжова, В. Кириченко, Л. Кондрашова, О. Мельникова, Т. Надім'янова, В. Оржеховська, О. Пилипенко, В. Приходько, Т. Федорченко та ін.) стверджують, що превентивна виховна діяльність у закладах загальної середньої освіти в умовах соціокультурного середовища передбачає партнерську взаємодію з батьками, іншими закладами освіти та громадськими організаціями, а також координацію їхніх зусиль у справі профілактики та подолання відхилень у поведінці дітей.

У реалізації завдання превентивного виховання молодших школярів, нарівні зі школою, беруть активну участь заклади позашкільної освіти.

Превентивне виховання в позашкільному закладі передбачає увагу до таких питань виховного плану, які в майбутньому повинні запобігти дитині долучитися до групи ризику. Це, передусім, формування соціальних знань і умінь, безконфліктної та конструктивної взаємодії, встановлення партнерських взаємовідносин, побудови діалогу; формування моральних якостей, соціальних почуттів; створення умов для творчої самореалізації та самовдосконалення [4, с. 46].

До стратегічних цілей сучасної позашкільної освіти належить громадянська діяльність, відповідно до якої перед педагогічними колективами закладів позашкільної освіти постає важливе завдання: «Попередження і профілактика насильства, правопорушень дітьми, забезпечення засобами позашкільної освіти профілактичної роботи, робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах» [7].

Зазвичай, до такої категорії відносять учнів з проблемною поведінкою, що не відповідає соціально прийнятним стандартам та характеризується порушенням встановлених у суспільстві моральних і правових норм.

Проявами проблемної поведінки у молодшому шкільному віці фахівці вважають низьку пізнавальну активність та незрілість емоційно-вольової сфери, що розходиться зі зростаючими вимогами до соціального статусу школяра. Психомоторна розгальмованість поєднується з ейфоричним фоном настрою, підвищений сенсорний голод – із потягом до гострих відчуттів та бездумних вражень. Акцентуються окремі компоненти потягів, такі як інтерес до ситуації жорстокості, агресії. Проявляються невмотивовані коливання настрою, конфліктність, запальність. У відповідь на незначні вимоги та заборони такі спалахи супроводжуються вираженою афектацією, негативним ставленням до шкільних занять, а їх прогулами як проявом захисної реакції відмови, характерної для незрілих особистостей [6, с. 25].

І. Бабій вважає, що арт-терапія створює можливість для висловити свої емоції, почуття за допомогою ліплення, малювання, музичного мистецтва тощо. Переживаючи образи, людина знаходить свою цілісність, неповторність та індивідуальність. Окрім того, в процесі арт-терапії можуть бути застосовані інші форми мистецтва: тілесні імпровізації, театральні постановки, літературна творчість [1, с. 11].

Основним засобом арт-терапії є арт-терапевтичні технології. З-поміж арт-терапевтичних технологій, якими нині активно послуговуються психологи, педагоги і власне арт-терапевти, зокрема, в роботі з дітьми, що мають поведінкові відхилення, І. Головатюк виокремлює такі:

1. *Анімаційна терапія*, що являє собою сучасну технологію соціальної реабілітації з метою зміни поведінки, міжособистісних і колективних відносин. У процесі анімаційної терапії відбувається, з одного боку, «розблокування» громадських зв'язків і встановлення теплих, довірливих відносин, з іншого – навчання та оволодіння навичками позитивного мислення, естетики і поезики.

2. *Арт-синтезтерапія* – комплексний метод групової психотерапії, що використовує синтез мистецтв. Ця технологія розглядається як само-стійкий напрям в лікувально-корекційній роботі, де володіння технічними прийомами різних видів мистецтва поєднується із знаннями психопатології і підпорядковане психотерапії мистецтв, психопатології.

3. *Бібліотерапія* – технологія, в основі якої лежить лікування і виховання за допомогою книг. Це терапія людини словом, книгою. Вона займається вивченням особливостей читацького сприйняття під час хвороби і розробкою способів психологічної корекції за допомогою спеціально дібраної літератури [3, с. 278].

1. *Казкотерапія* розвиває творчі можливості, розширює світогляд, допомагає розвитку самопізнання й самовдосконалення, покращує взаємодію з оточуючим світом; формує здатність до протистояння негативного емоційного впливу соціального середовища.

2. *Лялькотерапія* надає можливість визначити (психодіагностика) мотиви, підсвідомі бажання, риси характеру та моделі поведінки (в процесі взаємодії); позитивно впливає на саморозвиток особистості, підвищує самооцінку, корегує емоційну сферу, спонукає до розвитку внутрішньої мотивації та гнучкості у прийнятті рішень.

3. *Ізотерапія* – спонтанний творчий малюнок, який допомагає відчувати, зрозуміти себе і вільно виражати свої думки й почуття, відображає теперішнє та допомагає моделювати майбутнє; позитивно впливає на активізацію взаємодії абстрактно-логічного і конкретно-образного мислення, розвиває психічні процеси (зір, увагу, пам'ять, уяву, рухову координацію, мову).

4. *Фототерапія* – процес творчого самовираження, який сприяє розвитку, зміцненню й адаптації, покращує взаємодію з соціумом, призводить до досягнення тих або інших позитивних психосоціальних ефектів, особистісного саморозкриття та самовиявлення.

5. *Тілесно-рухова терапія* (активні рухові вправи, вербальні способи вивільнення емоцій, різні техніки тілесної дії) відкриває розуміння свого тілесного стану та неусвідомлюваних тенденцій, потреб і конфліктів (самодіагностика), розвиває взаємодію та груповий контакт, сприяє розвитку самосвідомості й самодослідження, покращує суб'єктивне самопочуття і зміцнює психічне здоров'я.

6. *Драматерапія* надає можливість самовизначитись та відтворити нові ролі, альтернативні поведінкові стилі через драматичну дію-гру [2, с. 71].

Висновок. Таким чином, у позашкільному закладі освіти існують оптимальні умови для превентивного виховання, і зокрема, занять арт-терапією, яка не лише забезпечує регулювання емоційної сфери дитячої особистості, але й допомагає попередити та подолати проблеми в поведінці школярів.

Список використаних джерел

1. Бабій І. В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс. Умань, Алмі, 2014. 75 с.

2. Бойко А. Е. Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки.* 2014. № 5. С. 68-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2014_5_14.

3. Головатюк І. Г. Теоретичні основи застосування арт-терапії у процесі професійної підготовки фахівців. *Молодий вчений.* 2017. № 7. С. 276-279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_7_62.

4. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [Вербицький В.В., Литовченко О.В., Ковбасенко Л.І. та ін.]; за ред. О.В. Литовченко. К.: Педагогічна думка, 2012. 192 с.

5. Оржеховська В. М., Кириченко В. І., Єжова О. О., Федорченко Т. Є. Концепція формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу в умовах нової соціокультурної реальності (Проект). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2013. № 2. С. 41-48.

6. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник / уклад. І. С. Веред та Ю. В. Кушнір. Донецьк: КІЦ, 2013. 192 с.

7. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. К. : ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВИТИНАНКИ, ЯК ВИДУ МИСТЕЦТВА

Гумирова Юлія Юріївна

керівник гуртка «Витинанка»

Комунального закладу

«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,

м. Кропивницький, Україна

Актуальність теми зумовлена необхідністю висвітлення українського народного і авторського витинання як цілісного явища духовної культури, а також як одного з найпоширеніших видів мистецтва в сучасному художньому процесі України, що базується на традиційних засадах культурної спадщини нашого народу. В нинішніх умовах, на етапі чергового зміцнення незалежної Української держави, це сприяє глибшому розумінню особливостей національних традицій, зокрема, народного, професійного та аматорського мистецтва, специфічних законів їхнього творення й функціонування.

На гуртку «Витинанка» створено відповідне розвивальне середовище, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури, а саме народним мистецтвом витинанки. На заняттях використовується наочні матеріали про історію українського мистецтва витинанки, учні ознайомлюються з побутом, матеріалами, виготовленням, розвитком, предмети народного ужиткового мистецтва. Розглянемо більш детально, що ж таке «витинанка».

Витинанка (від українського слова «витинати», тобто «вирізувати», «вивертати») – вид народного декоративного мистецтва, зокрема українського. Включає сюжетні та орнаментальні прикраси житла – ажурні, силуетні тощо. Витинанці властива лаконічність й вишуканість зображальних засобів. Близька до неї техніка створення силуету [2].

Історія витинанки. Традиції витинання на території України віднаходять у трипільській кераміці. Зустрічаються витинанки в артефактах кочівних народів Алтаю, на півночі Європи, Балканах і у слов'ян. Це, здебільшого, ажурні апплікації зі шкіри та хутра на одязі й предметах домашнього побуту. У VII–XII ст. у Китаї набули широкого поширення паперові прикраси: зображення божеств, духів, драконів, квітів, птахів, риб, які наклеювали на вікна.

У XIII ст. подібні витинанки були розповсюджені в Персії, згодом по всій Європі. У XVI ст. з'явилися кустоди – орнаментальні ажурні шкіряні підкладки під канцелярську печатку.

Українські народні паперові витинанки, почали використовуватися в середині XIX ст. У цей період в українських селах з'являються народні паперові прикраси, якими селяни оздоблювали хати. Їх поширення в селянському середовищі пов'язано з появою на селі паперу та з переходом від курної хати до «чистої», яку почали мазати, білити, а згодом і прикрашати мальованим і паперовим декором. У виникненні й розвитку витинанок певну роль відіграли настінні розписи. В окремих випадках паперові прикраси повністю витіснили

розписи, переймаючи тим самим на себе функцію декорування інтер'єру. У витинанках втілювалися мотиви орнаменту, подібні до стінних розписів. Селянки надавали перевагу витинанкам, оскільки виготовити їх швидше та простіше замінити при потребі. Виготовляли витинанки навесні перед святами, а подекуди й перед Новим роком. Як правило «жили» такі прикраси один рік, зрідка кілька років, а потім змінювались новими [5].

Перші відомості про народну витинанку, як частину хатнього декору з'являються наприкінці XIX століття. Це були статті в періодиці щодо проведення етнографічних виставок у Галичині. Шлях розвитку української витинанки докладно описано в книзі Михайла Станкевича «Українські витинанки», поки що єдиному ґрунтовному виданні на цю тему. Щодо трансформації витинанки 1960-х - початку 1980-х рр. автор зазначає: «У 60-х роках намітилися три нові напрями розвитку мистецтва витинанки. Перший пов'язаний із народними майстрами, що працюють у традиційних осередках витинання; другий – це діяльність самодіяльних художників, а третій – це творчість професійних художників у цій галузі» [7].

Найдавніші українські витинанки походять із Прикарпаття та Західного Поділля. У 1887 р. вони експонувались на етнографічній виставці в Тернополі. В кінці XIX – на початку XX ст. витинанки були надзвичайно поширені. У 1909 р. К. Широцький для етнографічного відділу Російського музею зібрав по селах Подільської губернії паперові прикраси – «павуки» і «голуби». Кілька творів з цієї колекції він опублікував у монографії «Очерки по истории декоративного искусства Украины». У той же час велика колекція витинанок із Західного Поділля, зібрана С. Удзелею, зберігається нині в Краківському музеї етнографії [4; 6].

На початку XX ст. під впливом міста виникає новий вид витинанок, які називали «фіранковими» або «фіранками». Від них пішли витяті паперові «рушники», «рамочки», «серветки». Велику кількість паперових прикрас зібрали у навколишніх селах протягом 1926-1928 рр. учні Кам'янець-Подільської художньо-промислової профшколи на чолі з В. Гагенмейстером. Зібрані матеріали були опрацьовані і опубліковані окремим альбомом.

У Львівському музеї українського мистецтва зберігається колекція витинанок з с. Радянське (Тиманівка) Ямпільського району Вінницької області, яка надійшла сюди у 30-х рр. XX ст.

На Поділлі у 20-х рр. XX ст. витинанки органічно співіснували з настінними розписами. Дослідниками зафіксовано взаємовпливи розписів і витинанок та їх спільну роль в системі хатнього декору. У витинанках і розписах цього часу застосовується характерна композиція декорування стін «під шпалери». Внаслідок міського впливу на селі поширюються «фіранкові» і «шпалерні» паперові прикраси. Однак витинанки-шпалери з околиць Брацлава 1938 р. свідчать, що народні майстри не наслідували міські зразки, а лише наслідували рядковий спосіб розташування елементів. У 20-30-х рр. минулого століття мистецтво витинанки ще популярне на Поділлі та інших регіонах України, проте воно вже перестає бути масовим захопленням як у попередні часи. Як правило, це були витяті з газет фіранки або з кольорового паперу інші нехитрі

прикраси сільської оселі. Через багато років витинанку-фіранку по пам'яті відтворила 84 річна майстриня Ірина Гоцуляк для музею етнографії і народного мистецтва ім. Марії Руденко, що діє у м. Могилів-Подільський.

Витинанки, виготовлені з газети у 50-60-х рр. ХХ ст. та пофарбовані у різні кольори, пощастило спостерігати автору у кінці 60-х на початку 70-х рр. у хаті Мазуренко Франі, жительки смт. Чечельник на півдні Вінницької області. Лише у липні 1991 року, обстежуючи вже пусту і напівзруйновану вищезгадану хату, звернули увагу на невеличкі витинанки у вигляді зірочок-квіточок з 8 променями-пелюстками, які були наклеєні по обох сторонах балків-сволючків та по горішній частині стіни. У важкі воєнні і повоєнні 40-ві та 50-ті рр. ХХ ст. витинанка жила у звичайних сільських хатах як своєрідний декоративний фриз. Витинанки, пофарбовані в червоний, синій і фіолетовий кольори, розміщувалися на віддалі 15-17 см одна від одної.

Новим етапом у розвитку настінних паперових прикрас є 50-ті, а особливо 60-ті рр. ХХ ст., коли почали популяризувати витинанку. Одним з перших підняв ініціативу відродження витинанок О. В. Салюк з с. Саїнка, нині Чернівецького району Вінницької області. Він зібрав кращі витинанки односельчан і організував у Києві 1969 р. виставку «Саїнські витинанки», яка мала великий успіх та відкрила імена багатьох самобутніх майстрів – Є. І. Британ, Т. С. Британ, М. Т. Купчик, Н. П. Кушнір, Г. Я. Петльована та ін.

Визначним майстром витинанки був сам О. В. Салюк, який протягом 1968-1975 рр. ХХ ст. створив близько 300 оригінальних витинанок. В родині Салюків витинали усі – дружина Анастасія Мефодіївна, дочки Людмила і Валентина. У квітні 1972 р. родина Салюків презентувала свої витинанки на республіканському, а в серпні 1974 р. – на центральному телебаченні.

Із часу перших публікацій про хатні паперові оздоби у ХІХ-му ст. та впродовж ХХ ст. вийшла низка наукових і популярних статей, які розкрили характерні особливості творів українських майстрів. Про витинанки згадували також дослідники у роботах, в яких провадилося вивчення інтер'єру селянських осель, зокрема, настінних розписів. Про цей вид декору писали у багатьох вагомих дослідженнях українського народного мистецтва [5; 3].

Перша робота про хатні паперові оздоби Михайла Станкевича «Українські витинанки», вийшла у 1986 р., в якій автор представив ґрунтовний матеріал із розглядуваної проблеми, висвітвив історію виникнення та специфіку українського паперового декору, його самобутність і художню цінність. У праці вперше було представлено витинанки як своєрідне явище народного мистецтва, проаналізовано твори з різних регіонів, осередків, а також окремих майстрів. Утім від часу виходу цього дослідження минуло понад 30 років, і тому необхідним і закономірним постає введення до наукового обігу сучасних матеріалів та нових інтерпретацій їхнього висвітлення [1].

Витинанки виготовляються за допомогою ножиць (маленьких і, наприклад, дуже великих – для стриження хутра овець), спеціальних дрібних пристосувань майстрів, що передаються з покоління в покоління, а також ножа, сокирки, інших знарядь. Матеріалом для витинанок є папір (білий або кольоровий). Деякі люди

вважають, що витинанками можуть бути вироби з дерева або із рослинних заготовок.

Типологія витинанок. За технологічними та художніми особливостями витинанки поділяються на:

ажурні – виготовляються з одного аркуша паперу, зображення міститься у прорізах;

- силуетні – зображення виступає силуетом;
- одинарні – виготовляються з одного аркуша паперу;
- складні – аплікаційні з кількох аркушів паперу, тому майже завжди багатоколірні.

За технікою виготовлення і способом подачі зображення складні витинанки поділяються на; складені (великомасштабні твори, зображення яких утворені з окремих елементів, складених поряд один з одним, гармонійно поєднаних між собою в єдине ціле) і накладні (накладні одна на одну «гіркою»).

За формою витинанки можуть бути різноманітними й нагадувати кола, ромби, квадрати, овали, смужки, і навіть утворювати складні сюжетні композиції.

Витинанки бувають таких груп:

- фігурки – силуетні витинанки, витяті за контуром, бувають кількох композиційних типів – пташки, вершники, ляльки та ін;
- розетки – ажурні витинанки, що складаються з розеток, зірок, ромбів, квадратів (усі одинарні) та накладних «сонечок»;
- дерева – сюжетно-декоративні витинанки, будуються відносно вертикальної осі: дерево, дерево з пташками, гілка, букет, вазон;
- стрічки – з однією або двома сторонами композицією орнаменту;
- шпалери – витинанки, які складаються з таких типів композиційної структури:
 - центральна, рядова, сітчаста, вільне заповнення;
 - фіранки – рід паперових прикрас, як ускладнений варіант одинарних стрічкових витинанок;
 - ігранки – витинанки з яскраво вираженим декоративним і тематичним характером;
 - виставкові витинанки – це тематичні твори, пристосовані для експонування на виставках та оздоблення поліграфічної продукції. [3; 4].

Отже, витинанка – це одна з чималої кількості сторін української культури. З відродженням інтересу людей до національного мистецтва нагальною є потреба в дослідженні сучасної трансформації народних традицій. Саме в графічній мові витинанки можна прослідкувати синтез декоративного та образотворчого видів мистецтва. Для підвищення якості освіти та забезпечення розвитку дитини діяльність гуртку «витинанка» спрямована на національно-патріотичне виховання у контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини шляхом вивчення українських традицій, а саме українське мистецтво – витинанка. Саме створення на гуртку освітньо-виховного середовища патріотичного спрямування дозволило: підвищити рівень духовної, моральної, патріотичної, правової культури дітей вже на етапі навчання та вивчення українського мистецтва витинанки.

Список використаних джерел

1. Декоративне мистецтво України ІХХ-ХХІ століть: стильовані трансформації, художні інтерпретації, загальноєвропейський контекст / [гол. ред. Г. Скрипник]; НАН України. ІМФНЕ ім. М. Т. Рильського. Ктів. 2019. 652 с.
2. Інститут мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. URL: <http://www.etnolog.org.ua>
3. Косицька З. Витинанка в ансамблі декору української хати. Українське мистецтвознавство: Матеріали. Дослідження. Рецензії: Зб. наук. праць / НАНУ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського [головний ред. Г. Скрипник]. Вип. 8. К., 2008, С.83-87.
4. Косицька З. Мистецтво витинанки кінця ХХ – початку ХХІ століття в контексті шевченківської тематики. Українське мистецтвознавство: Матеріали. Дослідження. Рецензії: Зб. наук. праць /НАНУ; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського [головний ред. Г. Скрипник]. Вип. 13. К. 2013, С. 61-68.
5. Косицька З. Хатні паперові оздоби в матеріалах Євгенії Спаської. Матеріали до української етнології. Щорічник.Збірник наукових праць/ ІМФЕ ім.М. Рильського НАНУ. Вип. 15 (18). Київ, 2016. С. 237- 240.
6. Косицька З.М. Витинанки Емми Левадської: народні традиції та авторські новації. «Молодий вчений» № 6 (82) червень, 2020. С. 83-87.
7. Станкевич М. Українські витинанки. К. Наукова думка, 1986.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОПУЛЯРНОЇ ПІСНІ У ПРИЗМІ МАСОВОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Дороганич Олена Сергіївна
керівник Народного художнього
колективу студії вокального
мистецтва «Антарес»
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

Наразі формування національної культури актуалізується процесами які відбуваються в країні, її актуальність важко перебільшити, зважаючи на воєнну агресію російської федерації та внутрішні суперечки щодо української історії, культури, традицій.

Реалії сьогодення такі, що, як ніколи важливим є духовний розвиток підростаючого покоління, і в системі духовних цінностей, поруч з інтелектуальними та моральними цінностями, естетичні посідають вагоме місце. Позаяк, завдяки саме естетичним цінностям людина набуває досвід сприймання й освоєння дійсності. Загальновідомо, що саме мистецтво здійснює не аби який вплив на ціннісні орієнтації людини.

Певно важливо, аби молоде покоління на шляху свого становлення було дотичне до усіх видів і напрямів художньої творчості, що будуть формувати її естетичну культуру як літературного, так і образотворчого та наразі ми більш детально зупинимось саме на музичному.

Нині засоби масової інформації здійснюють значний вплив на формування культури, зокрема підростаючого покоління. Телебачення, радіо, ютуб та інші медійні та мережеві джерела ухвалюють, що саме буде подобатися нашим дітям, і нажалі в цьому бурхливому потоці музичної інформації нерідко губиться зерно саме нашої національної української музичної культури. У цьому контексті, на нашу думку, основним завданням педагогів гуртків вокального спрямування має бути вивчення світових зразків сучасної популярної музики і, використовуючи їх найкращі надбання, знаходити нові виконавсько - композиційні форми у роботі над сучасною українською піснею.

Увазі читача пропонуємо досвід роботи автора як керівника Народного художнього колективу студії вокального мистецтва «Антарес». Під час роботи з вихованцями, ми зазвичай звертаємося до української народної пісні, однак щоб зацікавити учнів, для прослуховування пропонуємо класичні зразки, а для їхнього виконання осучаснюємо аранжування [1].

З метою формування необхідних якостей вокаліста, на етапі роботи над постановкою вокального апарату, використовуємо скоромовки, що є усною народною творчістю, але наприклад, використовуючи для супроводу виконання сучасний біт [2, з 10 хв.].

Поповнюючи репертуар патріотичним репертуаром, впроваджуємо певні невластиві класичній українській естраді елементи, як наприклад ритмічна декламація, іншими словами реп (до речі цей елемент дозволяє залучити до виконання не дуже співаючих дітей). Але в пісні обов'язково має бути і мелодика і текст, що несе художню цінність та ідею краси, сили, можливо могутності і сучасності нашої країни [2, з 22 хв.].

Важливою складовою у вихованні дітей, зокрема патріотичного його компонента, є зацікавлення та заохочення. Під час музично - освітньої діяльності доречно впроваджувати ігри - вікторини з цікавинками про рідний край чи країну. Звичайно це краще проводити на великому екрані, використовуючи проєктор, але ж і на звичайному ПК буде також цікаво [2, з 15 хв.].

Крім того, на своїх заняттях ми використовуємо вже досить відомі пісні, але виконуємо їх з деякими змінами. Урізноманітнення більшою кількістю голосів, видозмінення мелодії, додавання імпровізації тощо. Іншими словами створюємо кавер (що нині є досить популярним явищем серед творчої молоді і дуже часто зустрічається на просторах соціальних мереж). До речі рекомендую залучати дітей до імпровізації, що дає їм багатоваріантність певних мистецьких рішень, а це в свою чергу дає їм свободу, що не можлива без певного досвіду і аналізу музичних надбань [2].

Отже, сучасне українське суспільство дійсно потребує висококультурну молодь, з наявністю художньо-естетичних потреб, з високим естетичним смаком і разом з тим з прогресивними сучасними поглядами. І у цьому зв'язку ми, як педагоги позашкільної освіти маємо бути в постійному пошуку концептуальних ідей, структури, змісту, форм і методів музично-естетичного виховання дітей та молоді в нашій країні.

Список використаних джерел

1. На вулиці скрипка грає. Тріо «Антарес». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A1Mt3dxnVJs>
2. Розвиток творчої активності. Відео – урок. URL: https://drive.google.com/file/d/1yeeJDed2FiLzZTdQBJekCdp01PIJIP_F/view?usp=sharing

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЯК ОСНОВА ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Дубінка Микола Михайлович

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та
спеціальної освіти

Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені
Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

Життя тісно пов'язане з цінностями, з потребою формування значеннєвої системи, у якій провідне місце належить проблемі сенсу існування. Це досить важливо для кожної юної особистості взагалі й вихованця ПЗО зокрема, адже саме в цей період більш інтенсивно відбувається ціннісно-значеннєва детермінація (від лат. – обмеження, визначення), «занурення» в світ наявних цінностей. При цьому існування в соціумі є не що інше як представлення, виявлення, реалізація вихованцем самого себе, власних потенційних можливостей через особистісні характеристики. Таким позитивним соціумом, у середовищі якого створюються умови для формування та творчого саморозвитку дитини є система позашкільної освіти.

Визначення вихованцем себе як особистості має ціннісно-змістовний контекст, де цінності є підґрунтям подальшої зорієнтованості у життєдіяльності. Прийняття та дотримання існуючих цінностей, сприяє формуванню їх самоцінності для особистості, визначаючи в майбутньому її головні характеристики, різнобічність, багатогранність духовного світу. Таким чином, існування в світі існуючих цінностей є визначенням особистістю самої себе. У результаті цього відбувається процес її формування, становлення людського «Я». При цьому, ціннісно-орієнтаційна діяльність людини не може здійснюватися поза соціально-психологічною системою «особистість-суспільство». А значущість ціннісно-сміслової детермінації самовизначення людини розкривається завдяки такому елементу внутрішньої структури особистості як ціннісні орієнтації. Не випадково зазначена дефініція є предметом вивчення багатьох психолого-педагогічних досліджень (Б.Г. Ананьєв, С.Д. Максименко, Б.Д. Паригін та ін.), де особистість розглядається як активний учасник групи (що є надважливим у системі ПЗО). Підтвердженням цього є той факт, що науковці «самовизначення особистості» розглядають як процес активного пошуку свого місця в системі суспільних відносин на засадах особисто сформованої ціннісно-змістовної системи (М.Р. Гінзбург, Л.І. Божович, М.Й. Боришевський, В.Ф. Сафін). Суспільна ж необхідність виступає при цьому не тільки у вигляді прямо звернених до особистості вимог і норм, але й через власне соціальну детермінацію. Тому те, що зазвичай розглядається як адаптація (соціалізація) особистості до системи суспільних устоїв, насправді в більшості випадків носить характер активного самовизначення по відношенню до різних форм, видів соціальної детермінації.

Суттєвим моментом, що зумовлює значущість системи цінностей по відношенню до самовизначення є її співвіднесеність з соціальними цінностями, за яких складається певна система ціннісних орієнтацій у суспільстві в цілому та в кожній окремої особистості, адже плануючи власну діяльність, окреслюючи конкретні плани і цілі, особистість виходить насамперед з певної ієрархії цінностей, що представлена в її свідомості.

Орієнтуючись в широкому спектрі соціальних цінностей, особистість вибирає ті з них, які найбільш тісно пов'язані з її домінуючими потребами. Предмети цих потреб, які були усвідомлені особистістю, стають провідними її життєвими цінностями [1, с. 117]. Вибіркова спрямованість на ці цінності відображається в ієрархії ціннісних орієнтацій особистості. При цьому цінності є результатом активної діяльності суб'єкта, їхня сутність пізнається людиною й усвідомлюється лише у процесі суспільної діяльності, коли виявляється позитивна значущість певних об'єктів. У загальному представленні, цінності – це «поняття, за допомогою яких характеризують соціально-історичне значення для суспільства й особистісний зміст для людини визначених явищ дійсності...» [2, с. 425], що виконують такі основні функції: перша – виступають основою формування і розвитку ціннісних орієнтацій людини, інша – мотивують діяльність і поведінку особи. Отже, цінності – це орієнтири, що існують у свідомості кожної людини, з якими вона співвідносить свої дії. Об'єктами такого відношення, виступає все розмаїття предметно-практичної діяльності та суспільних відносин.

Досить важливою є думка про цінності як світу предметів, що ожили. А «оживають» вони за умови, коли в процесі практики, немов олюднюються і знаходять значення для людини й суспільства. Саме тому такою важливою є вся «палітра» предметно-практичної діяльності вихованців ПЗО (її ціннісно-змістовна наповнюваність, творчий характер, власна зацікавленість, продукт праці дитини тощо), до якої ми їх залучаємо.

Як підтвердження цієї думки та її продовження, є позиція деяких науковців які зазначають, що система індивідуальних цінностей є результатом засвоєння особистістю цінностей суспільства, на їхній основі у особистості формуються ціннісні орієнтації, як певні світоглядні регулятиви поведінки і діяльності, які є важливим елементом духовної визначеності людини. Це своєрідні установки особистості на ті чи інші цінності матеріальної й духовної культури суспільства, це найважливіший компонент структури особи, в них немов реалізується увесь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури, що становить деяку вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини.

З метою глибше усвідомити зв'язок між соціально-діяльною сутністю людини та її ціннісними орієнтаціями, буде доцільним розглядати особистість з точки зору її соціальної активності. Тому таким важливим є залучення вихованців до різноманітних видів предметно-практичної діяльності в системі ПЗО. При цьому спрямованість і зміст соціальної активності особистості характеризує її ціннісна орієнтація, котра сприяє усвідомленню, як і чому певні явища знаходять своє відображення у свідомості конкретної людини, в її системі цінностей; як вона орієнтується в такій системі та в якому напрямку цінності й

ціннісна система у свою чергу орієнтують людську поведінку. Тому ціннісна орієнтація – досить складне утворення, котре відображає різні рівні й форми взаємодії суспільного та індивідуального в особі й усвідомлення нею навколишньої дійсності.

Розкриваючи змістовну сторону окресленої проблеми, ми *визначаємо ціннісні орієнтації* як найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань... , де «сукупність сформованих, стійких ціннісних орієнтацій утворює своєрідну вісь свідомості, що забезпечує стійкість особистості, наступність відповідного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів» [2, с. 425]. Варто при цьому зазначити, що чимало дослідників, відносячи ціннісні орієнтації до найважливіших компонентів структури особистості, вважають їх інтегративною характеристикою суб'єкта, що прагне до самовизначення. Звідси ціннісна орієнтація – досить складне утворення, котре відображає різні рівні й форми взаємодії суспільного та індивідуального в особі й усвідомлення нею навколишньої дійсності.

Вітчизняні науковці (І.Д. Бех, Л.П. Фоміна, В.А. Ядов) вважають, що специфіку ціннісних орієнтацій треба шукати у своєрідності прояву свідомості людини, бо саме у самосвідомості найбільшою мірою має прояв почуття особистої відповідальності, потяг до саморегуляції та самоутвердження. У пошуках особистісної ідентифікації особистості вирішує, які дії є для неї важливими та формує певні норми для оцінки власної поведінки і поведінки в колективі.

Ціннісні орієнтації, як системне утворення, базуються на основі засвоєння особистістю відповідного соціального досвіду і мають прояв у її діяльності, переконаннях, цілях, інтересах і потребах. Якщо ж намічені цілі досягнуті і втрачають спонукальну силу, ціннісні орієнтації стимулюють до постановки нових цілей. Цей механізм діє при стійкій структурі ціннісної свідомості особистості, коли в неї сформована досить чітка ієрархія ціннісних орієнтацій. Є закономірним, що ствердження власної позиції в життєвих ситуаціях виявляється через систему ціннісно-орієнтаційних категорій: цілі, зміст, потреби, інтереси, мотиви, цінності, ціннісні орієнтації.

Детермінуючи процес самовизначення, ціннісні орієнтації особистості акумулюють увесь її набутий досвід і визначають продуктивність її взаємовідносин, а також забезпечують можливість такого становлення, при якому особистість, визначаючись як самоактивний суспільний суб'єкт, бере на себе всю відповідальність за власну діяльність та стає реальним творцем подальшого професійного становлення.

Отже, ціннісні орієнтації – це елементи структури особистості, які характеризують змістовну сторону її спрямованості. У формі ціннісних орієнтацій фіксується істотне, найбільш важливе для людини. Вони є стійкими, інваріантними утвореннями («одиницями») моральної свідомості – основні його ідеї, поняття, «ціннісні блоки», значеннєві компоненти світогляду, що виражають сутність моральності людини. Система ціннісних орієнтацій виступає «згорнутою» програмою життєдіяльності й слугує базою для реалізації

певної моделі особистості. Це та сфера життєдіяльності, де соціальне переходить в особистісне, а особистісне стає соціальним. При цьому відбувається обмін індивідуальними ціннісно-світоглядними позиціями, що є істотною характеристикою самовизначення людини, яка поступово проходить етап формування.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения. К. : Вища школа, 1998. 292 с.
2. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. Харків : Мачулін, 2015. 444 с., С. 425.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Корнієнко Анна Володимирівна
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання
НАПН України
м. Київ, Україна

Народне мистецтво є невичерпним джерелом для виховання підростаючого покоління. Завдяки символічній, образній мові декоративно-ужиткового мистецтва, як одного з різновидів народного мистецтва, ми пізнаємо історію, світогляд, моральні вартості наших предків. Таким чином, воно має унікальні можливості впливу на особистість та формування у неї національних етнічних цінностей. У народному мистецтві суспільні ідеї зливаються з естетичними у нероздільну єдність, котра має унікальні можливості впливу на особистість вихованця та формування у нього заданої якості.

Завдяки символічній мові мистецтва, ми маємо можливість пізнавати історію, світогляд, моральні цінності наших предків. Якщо дитина не виховується на основі етнокультури, це ускладнює можливість її пізнішого входження в світ народного мистецтва. Внаслідок цього людина не встановлює глибинного зв'язку зі своєю культурою, не розуміє її, не вважає рідною.

Залучення дітей із раннього дитинства до народного декоративно-ужиткового мистецтва, свят, обрядів, урочистостей народного календаря, до традицій рідного краю сприяє тому, що вони глибше відчуватимуть свою нерозривність із рідною природою, намагатимуться примножувати багатства своєї Батьківщини, зберігатимуть традиції, будуть з повагою ставитися до людей праці.

Із позицій філософії, етики, соціології цінність визначається як продукт конкретних історичних умов суспільного життя. На кожному етапі розвитку суспільства створюється специфічний набір і вибудовується певна структура цінностей. Вони сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів на особистісні принципи життєдіяльності, оскільки перетворюються на внутрішні спонуки (мотиви) поведінки особистості.

Система етнічних цінностей формується у процесі колективної життєдіяльності. До етнічних цінностей відносять звичаї й особливості етикету, риси народної культури, міфології, національні модифікації релігії тощо. Як правило, етнічні цінності зароджуються ще на перших етапах національної історії. З появою націй і національних держав додаються й інші цінності, пов'язані із символікою державності, із системою влади, права й політики, з фактами історичної пам'яті тощо. Якщо перший тип цінностей засвоюється, в основному, у середовищі безпосереднього оточення, тобто у сім'ї, у колі родичів і друзів, то другий - за допомогою ідеології й пропаганди, освітніх і соціальних

інститутів. Проте вони не змогли б утриматися в суспільстві тривалий час, якби не спиралися на етнічні цінності як на базис.

Вивчення етнографічно-краєзнавчих матеріалів переконливо доводить, що українські національні ремесла мають значний потенціал щодо формування етнічних цінностей у підростаючого покоління. Формування інтересу до народів, які мешкають на території рідного краю, його традицій, звичаїв сприяє вихованню свідомого юного громадянина, який шанобливо ставиться до духовних і матеріальних надбань свого народу.

Ціннісно-сміслова сфера особистості у дослідженнях Г. Андреевої, І. Беха, В. Зінченка, В. Москаленко, К. Платонова, Е. Помиткіна, Е. Фромма трактується як вершина структури особистості і вищий рівень її соціальної діяльності. Визначено, що ціннісні ставлення особистості ґрунтуються на гуманістичних принципах і виконують роль регулятора у відносинах між особистістю й оточенням (І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна).

Виховний потенціал позашкільної освіти у формуванні цінностей в учнів розкривається в працях В. Белової, О. Биковської, С. Білоус, В. Вербицького, А. Корнієнко, Д. Лебедева, О. Литовченко, Л. Ляшко, В. Мацулевич, В. Мачуського, Г. Пустовіта, Т. Суценко, Л. Тихенко та інших. Народознавчі аспекти проблеми розкрито в працях Л. Артемової, Г. Ващенко, В. Войтенко, Л. Калуської, Н. Лисенко, Ю. Руденка, В. Скуратівського, М. Стельмаховича.

Метою статті є обґрунтування ролі національних ремесел як засобу формування етнічних цінностей у вихованців закладів позашкільної освіти.

Дослідниця Л. Калуська у своїх роботах надає перевагу народним ремеслам, як засобу виховання дітей. Свій вибір обґрунтовує тим, що народні ремесла є одним з видів українського декоративно-ужиткового мистецтва, у якому відбилися регіональні особливості й традиційні заняття людей певної місцевості України. За їх допомогою виховується інтерес до історії свого краю, гордість за майстрів, які живуть і працюють на рідній землі, бажання навчитися виготовляти подібні речі [4]. Важливим є те, що народні ремесла постають у контексті традиційного національного виховання як засіб ранньої етнізації і соціалізації дитини.

Відтворення культури, духовності починається з поглибленого вивчення її стародавніх традиційних і кращих сучасних надбань. Національна культура, національна символіка та народне мистецтво, яке належить до багатоетнічної загальнолюдської культури є органічними складовими цілісної системи української етнопедагогіки. Саме етнічний момент, що присутній в художніх промислах (гончарстві, художній обробці металу і дерева тощо) допомагає вирізнити такі риси своєрідності народного мистецтва, завдяки яким новим поколінням передаються у спадок традиції, практичний досвід виготовлення виробів.

Аналіз сучасного стану українських народних традицій доводить, що на сучасному етапі розвитку держави використання їх значно звузилося. Як показують сучасні дослідження вчених, народні ремесла, що збереглися до наших днів, розвиваються лише як види декоративного мистецтва (декоративний керамічний посуд та скульптура, художнє плетіння, декоративна обробка дерева тощо).

Проте, протягом останнього десятиліття значно підвищився інтерес до народних традицій та їх регіональних особливостей: проводяться виставки виробів народних умільців; відроджується роль рушників, вони продовжують своє життя в сучасних обрядах; усе частіше зустрічаються народні мотиви в оздобленні сучасного одягу, оселі; набувають популярності народні свята тощо [5].

Слід зазначити, що сучасне звернення педагогіки до народних традицій зовсім не означає нехтування сьогоденням. Тільки осмисливши минуле, пізнавши витоки своєї культури та історії, можна й чіткіше зрозуміти сьогодення і уявити майбутнє.

Любов дитини до рідної землі починається з пізнання найближчого середовища (природного й соціального). Дитина набирається вражень та знань про навколишнє, зокрема: про близьких людей, про свою малу Батьківщину, які залишають у її душі незабутні спогади на все життя. Саме тому, на нашу думку, формування інтересу до рідного краю, традицій, обрядів, звичаїв, народів, сприяє вихованню свідомого громадянина, який шанобливо ставиться до духовних і матеріальних надбань свого народу.

На нашу думку, формування етнічних цінностей необхідно розпочинати з ознайомлення дітей з найближчим оточенням. Тобто з тих речей, які вони можуть побачити вдома (наприклад, вишита серветка, тканий килимок, предмети народного одягу, народні іграшки тощо), які викликають позитивні емоції.

Українська народна іграшка несе дітям доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом [6]. Народна іграшка поєднує дитину з історією її Батьківщини, пробуджує відчуття рідного коріння та сприяє формуванню позитивного ставлення до народних традицій, навчає поважати працю інших, дотримуватися певних правил та норм тощо.

У контексті нашого дослідження цікавими є висновками О. Батухтіної, щодо народних іграшок. Автор стверджує, що вони мають свої педагогічні, художні й технічні традиції. Оригінальність і неповторність народної іграшки визначається її національною своєрідністю відображення культури й побуту народу, символізує певні звичаєво-традиційні ознаки. Завдяки цьому українська народна іграшка є оптимальним засобом для формування етнічних цінностей. Методикою, що пропонує О. Батухтіна, передбачено формування у старших дошкільників уявлення про залежність між виготовленням іграшки з певного матеріалу та природними умовами певної місцевості, уміння виокремлювати орнаментальні особливості українських народних іграшок за основними елементами розпису, кольоровим сполученням; уточнювати підпорядкованість орнаменту пластичній формі іграшок тощо [1].

У результаті ознайомлення дітей з зазначеними традиціями у них мають сформуватися знання, які сприятимуть розвитку позитивного ставлення до традицій, поваги до старшого покоління, до своєї малої Батьківщини. На тлі цих емоцій необхідно розширювати знання дитини, пов'язуючи близьке з далеким: квіти коло хати – з народними традиціями їх використання, улюблені вироби (речі) рідних людей з народними ремеслами краю, пейзажі – з історичним

минулим. На основі цього ми визначили такі напрями роботи: традиційні ремесла рідного краю; символи та обереги рідного краю.

Найбільший виховний вплив на учня здійснюють ті елементи культури, які дитина здатна зрозуміти, а згодом відобразити у практичній і творчій діяльності. Доведено, що лише в процесі діяльності дитина засвоює культурну спадщину народу, а відтак формується як особистість.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що етнічні цінності розвиваються, по-перше, у процесі засвоєння духовних надбань рідного народу, по-друге, у результаті цілеспрямованого виховання, у результаті якого формується система ідей, поглядів, традицій, звичаїв, органічно вплетених у життєдіяльність учнів.

Список використаних джерел

1. Батухтіна О. Г. Формування елементів національної культури у дітей шостого року життя засобами української народної іграшки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Батухтіна Ольга Геннадіївна. – К., 1999. – 232 с.

2. Бех І.Д. Почуття громадянськості у вчинковому вираженні / І. Д. Бех // Формування громадянської компетентності учнівської молоді : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 лют. 2005 р.) – Х. : ХОНМІБО, 2005. – С. 8–19.

3. Виховання громадянина: психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : навч.-метод. посіб. / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. – К. : ІЗМІН, 1997. – 252 с.

4. Калуська Л. В. Народні ремесла як засіб морально-трудового виховання старших дошкільників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Калуська Любомира Василівна. – Івано-Франківськ, 1994. – 169 с.

5. Триняк М. В. Спілкування українських школярів із зарубіжними однолітками як фактор формування рис громадянськості : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / М. В. Триняк. – Х., 1999. – 18 с.

6. Українські традиції та звичаї / авт.-упоряд. А. П. Ярещенко. – Х. : Факт, 2008. – 232 с.

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВОЇ МУЗИКИ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ніщменко Олександр Андрійович

керівник Народного художнього колективу оркестр духових інструментів «Зміна»

Кіровоградського обласного ЦДЮТ,
м. Кропивницький, Україна

Культура суспільства і культура особистості функціонують у тісному взаємозв'язку, тому музичне мистецтво має спрямовуватися, насамперед, на опанування здобувачами освіти вітчизняних культурно-мистецьких цінностей, глибинне осягнення вікових національних культурно-мистецьких традицій, спадкоємцями яких вони мають стати у майбутньому.

Нині, коли національна свідомість і культура нашого народу відроджується, проблема використання української духової музики з метою духовного розвитку вихованців стає особливо актуальною. Духовно-творчий потенціал сучасного українського суспільства є одним із найцінніших ресурсів країни, особливо в умовах становлення й розвитку України як незалежної, суверенної держави. Тому об'єктивне дослідження сьогодення духової музичної культури набуває надзвичайної актуальності, особливо розкриття конкретних самобутніх ознак цього національного музичного мистецтва.

Духовна культура є адекватним індикатором розвиненої особистості, за допомогою якого її визначають. Особистість володіє духовними цінностями, як власними якостями. Особистісне зростання й залежить від того, наскільки особистість поєднується із системою духовних цінностей: повага до української культури; мистецтво; свобода вибору; життя за законами добра тощо.

Духовний світ людини починає формуватися змалку. Аби позашкільна освіта могла виховувати духовно освічених здобувачів освіти, вона мусить спиратись на народні традиції, музичні зокрема, повернення національної музики у всій її неперевершеності. Виховна цінність народних музичних традицій полягає в тому, що виховання і розвиток дитини відбувається в контексті життя народу, невимушено, просто, природно, так, що дитина навіть не відчуває, що її хтось виховує. Проникнення у поетичний світ народних мелодій забезпечує засвоєння дітьми характерної для українського народу образно-емоційної музично інтонаційної системи.

Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо в звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на таку сходинку культури, яка не може бути досягнута жодними іншими засобами. Таким чином, мета занять мистецтвом з дітьми – пробуджувати творчі сили, виховувати любов до прекрасного, любов до мистецтва. Музичне виховання можна розуміти в широкому та більш вузькому значенні цього слова.

В широкому розумінні музичне виховання – це формування духовних потреб людини, її інтелекту, розвиток ціннісно – емоційного сприйняття та духовної оцінки життєвих явищ. В такому розумінні музичне виховання – виховання Людини. В більш вузькому значенні музичне виховання – це розвиток здібності до сприйняття музики.

Проблема розуміння духовності як складного особистісного утворення людини складна і багатоаспектна. Пошуки основ духовності та її джерел пов'язані зі створенням моделі духовної людини, яка розроблялась видатними філософами, психологами та педагогами минулого. Починаючи з видатних мислителів Стародавньої Греції Платона та Арістотеля, проблема духовності не виключається з актуальних питань наукових дискусій філософів, психологів, педагогів.

Педагогічні проблеми виховання духовності особистості розглядаються в роботах вітчизняних педагогів та діячів культури минулого В. Сухомлинського, К. Ушинського. Окремі аспекти цієї проблеми подаються в сучасних педагогічних дослідженнях І. Зязюна, Б. Неменського та ін. Найбільш повно репрезентована увага щодо питань духовного розвитку дітей у філософській літературі в контексті загальних питань культури. Серед українських філософів та педагогів привертають увагу публікації В. Андрущенко, Л. Бабія, Г. Бриль, С. Кримського та ін.

На даному етапі очевидним є зростання впливу музичного мистецтва на особистість здобувача освіти, зокрема, на її духовність, емоційно-почуттєву сферу, творчий потенціал (Рудницька О., Кондрашова Л., Каменецька Л., Дряпіка В., Климук І., Семашко О. та ін.).

Проблеми формування духовної культури особистості через кращі зразки українського музичного мистецтва висвітлювались у філософських, педагогічних, соціологічних дослідженнях найвідоміших вчених та музичних діячів – Г. Сковороди, І. Франка, М. Грушевського, В. Сухомлинського, М. Леонтовича, Д. Кабалевського, Н. Ветлугіна, І. Беха, М. Сметанського, Г. Тарасенко, О. Акімової, Е. Бриліна, Б. Бриліна, А. Іваницького, А. Завальнюка та ін.

Музичне виховання – це, насамперед, засвоєння кожною особистістю духовності, культури рідного народу, його національного Духу, способу буття. Могутнім виховним джерелом народної педагогіки є різновиди української музики, а також велика кількість інструментів, серед яких – скрипка, дримба, цимбали, сопілка, трембіти, гармошка, флюярка. Недарма в народі кажуть: «Коли флюярка грає, у грудях серце тає», «Як музика іскриста, то й душа чиста», «Здоров'я, розум і сопілка – мудра спілка».

Відомий музикант і педагог Д. Кабалевський у своїх працях наголошує на тому, що всі форми музичних занять з дітьми повинні бути спрямовані на їхній духовний розвиток: допомагати пізнанню світу, формуванню світогляду, вихованню моральності.

Наявність великої кількості людських потреб і способів відчуття привела до появи різноманітних оцінок: те, що для однієї людини має велику цінність, для іншої – малу чи зовсім ніяку. З формального боку цінності розподіляються на

позитивні та негативні, на відносні й абсолютні, на суб'єктивні та об'єктивні. За змістом вирізняють цінності речей, логічні, естетичні, моральні тощо.

Виходячи з цієї ієрархії цінностей, морально-етичні установки мають абсолютний характер, універсальне значення і виступають основними категоріями духовності. До духовних цінностей відносяться нормативні, такі, як добро і зло, справедливість, прекрасне і потворне, про призначення людини, людські ідеали, норми, принципи життєдіяльності тощо. Вони є основою всіх вчинків, діяльності людини, мають моральну значущість і впливають на загальне суспільне життя. Моральні цінності є продуктом нашої історії та культури.

Мета формування духовності – це виховання у дітей та молоді високих інтелектуально-моральних інтересів і запитів, ціннісних поглядів, орієнтацій та переконань; створення таких умов, які сприяли б розвитку духовної активності дитини; формування моральної спрямованості її діяльності, духовності поглядів, думок, переконань.

Кількість цінностей обмежена для сприймання особистістю, а внутрішній світ дитини своєрідний і багатий, отже, мета педагогічного впливу полягає у прилученні дитини до тих цінностей, які мають універсальне гуманістичне значення і, що найважливіше для виховання, – позитивну спрямованість.

Духова музика – один з найдемократичних видів мистецтва, який володіє багатим арсеналом засобів ідейно-емоційного впливу та різноманітними формами участі в масових святах та концертній діяльності. Вона тісно пов'язана з життям народу, відображає різні явища й події наших буднів, відрізняється ясною і чіткою направленістю.

Теоретичні дослідження показали, що ефективність духовного виховання дітей, їх моральний розвиток визначається здатністю до музичного сприймання. Сприймання музики лежить в основі всіх видів музичної діяльності – слухання, співу, гри на музичних інструментах, рухах під музику, творчих завдань.

Музика духового оркестру – один з найулюблених видів мистецтва, що зачаровує своєю самобутністю. Сучасний духовий оркестр є результатом довгої еволюції духових інструментів й удосконалення його складу.

Сила емоційного впливу духової музики на людину перевірена самим життям, практикою трудових буднів і бойових дій. Здатність яскраво звучати поза межами приміщень: на повітрі, на широких площах, вулицях, в парках надала діяльності духових оркестрів особливу специфічність, демократичний напрям. Духова музика стала носієм всього найкращого, що було створено в області музичної культури. Одним з найбільших її досягнень є жанрова різноманітність та ідейне художнє багатство репертуару духових оркестрів. Особливе місце в ньому займає марш, навкруги якого групуються всі інші жанри.

Марш – історично початкова крапка становлення духової музики, той фундамент, на основі якого почався і продовжується її розвиток. Музика маршу чинить швидкий і концентрований вплив на людину завдяки тому, що вона втягує слухача в організовану та колективну «дію», роблячи його частинкою цієї «дії», тим самим впроваджуючи в образну систему твору.

У виконанні духового оркестру чудово звучать танці: полька, мазурка, народні танці, а також вальси, танго. Концертна духова музика розвивається

головним чином в жанрах, пов'язаних з принципами програмної музики: сюїти, рапсодії, фантазії, увертюри.

Духові інструменти належать до числа найбільш розповсюджених музичних інструментів, створених руками людини. Володіючи чудовим тембром, дивовижною неперервною співучістю, багатообразною виразною артикуляцією та великими технічними можливостями, вони у всі часи, у всіх народів, посідали належне місце в їх музичній культурі.

Отже, ключова роль гуртків позашкільних закладів полягає в створенні умов для естетичної, духовно багатой особистості, яка володіє задатками художньої культури, творчими здібностями. Гра на музичному інструменті є ефективною формою спілкування дитини з музикою. Саме в цей час проявляється багата уява і прагнення до самовираження. Особливе місце у даному напрямку займає оркестр духових інструментів, як один з видів колективного музикування.

Оскільки будь-які здібності дитини, зокрема, духовні, розвиваються в діяльності, здобувачів освіти слід залучати до виконання цікавих вправ, які допомагають набути навички й уміння у визначенні й вияві найрізноманітніших людських почуттів і переживань. Досвід керівника оркестру «Зміна» має практичний характер і містить конкретний алгоритм організації й успішної діяльності інструментального колективу.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ І МЕТОДИ, ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ «4К» КОМПЕТЕНЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Пузеєва Світлана Миколаївна,
керівник гуртка «Флористика та
фітодизайн» Комунального закладу
«Харківський обласний Палац
дитячої та юнацької творчості»
м. Харків, Україна

Позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти, визначеної Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, спорту, технічної та іншої творчості, здобуття первинних професійних компетенцій, необхідних для їх соціалізації [2,с.12].

Формат навчання у гуртку передбачає залучення вихованців до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Виховання бережливого ставлення до природи та її збереження, залучення вихованців до творчої та пізнавальної діяльності, формування практичних умінь і навичок у виготовленні композицій, професійне самовизначення.

Вміння творчо мислити, критично сприймати інформацію та спілкуватися з людьми важливі не лише в навчанні, а й у житті. Вони допомагають вибудувати стратегію досягнення цілей, вирішувати різні проблеми і завдання, які постають перед людиною. Підліткам, для яких спілкування стає найважливішою цінністю, варто акцентувати увагу на вмінні працювати в команді для досягнення спільної мети, співвідносити свої бажання потреби та амбіції з іншими. Важливо навчити вихованців аналізувати інформацію, формувати власну думку та знаходити рішення. Вихованці мають навчитися взаємодії з іншими людьми, розвивати культуру спілкування, вміння висловлювати свої думки; виховувати доброзичливість, ввічливість.

Інноваційні форми і методи дають можливість створити комфортні умови навчання, де кожен вихованець відчуває свою необхідність, зможе розкрити свої здібності й продемонструвати знання, відчувши впевненість у собі. Інноваційне навчання спрямоване на розвиток особистості та творчих здібностей. Формування навичок критичного мислення, розвиток креативності, взаємодопомоги та комунікації має важливе значення в освітніх інноваціях сьогодення.

Методи екологічної освіти і виховання прийнято поділяти на традиційні і інноваційні, причому, якщо зміст поняття традиційні методи є відносно інваріативним, то обсяг і наповненість групи інноваційних методів значною мірою залежить від вікової групи вихованців. Інноваційна діяльність спрямована на перетворення існуючих форм і методів виховання, створення нових цілей і засобів її реалізації, тому вона є одним з видів творчої, продуктивної діяльності людей [5,с.20].

В екологічній освіті найбільш результативним є використання активних методів навчання, серед яких метод проєктів. Проєктна діяльність – найефективніша складова освітнього процесу. Під час створення флористичних робіт застосовується проєктна форма роботи. Кожна флористична робота – це проєкт. Після прослуханої теоретичної частини кожному вихованцю надається змога створити власну роботу, композицію. Розпочинається робота з навчання створення проєкту, ескізу своєї роботи, що включає в себе такі етапи: пошук інформації, її аналіз, вибір матеріалу, створення ескізу, обговорення ідеї, втілення проєкту та презентація. Такий метод стимулює вихованців до роздумів, уважності, розвитку творчого мислення, наштовхує на використання різних джерел інформації, медіаресурсів. Така робота дає можливість самостійно кожному вихованцю підготувати конкурсні роботи. Кожен самостійно обирає тему роботи, здійснює пошук інформації, створює проєкт, презентує проєкт, підбирає матеріал та втілює задумане. Створення проєктів та їх втілення, постановка проблеми та пошук її вирішення стимулює вихованців до роздумів, формуванню уважності, спостережливості, умінню встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Створення проєктів інтер'єрних композицій із кімнатних рослин стимулює до вивчення агротехніки рослин, умов догляду, сумісного існування, кліматичних умов, що дає змогу навчити аналізувати та порівнювати, робити висновки, відстоювати свою думку, ґрунтовно доводити своє бачення на втілення проєкту. Через проєктну форму роботи відбувається розвиток навичок і вмій критичного мислення, що передбачає прийняття обдуманого, зваженого і обґрунтованого рішення.

Однією з ефективних форм розповсюдження досвіду є майстерклас. Майстерклас – передача знань і умій, обмін досвідом та активна роль усіх учасників заняття. Під час проведення створюється атмосфера відкритості, доброзичливості, співтворчості у спілкуванні. Важливим у майстеркласі є підготовчий процес: вибір теми, матеріалу, розробка ескізу, план проведення. Цінні майстеркласи ті, які підготовлені та проведені самими вихованцями. Така робота сприяє соціалізації, комунікативності, розвитку творчої активності та фантазії. Учні запам'ятовують 95% того, чому навчають. Особливо цінні майстеркласи в дистанційному навчанні, їх можна вважати досить ефективними онлайн інструментами.

Групова робота або робота в малих групах сприяє ефективній підготовчій роботі вихованців до всеукраїнських конкурсів. Створення проєктів клумб у Всеукраїнському конкурсі «Квітуча Україна», проєктів флористичних килимів у Всеукраїнському конкурсі з флористики та фітодизайну. Такі проєкти сприяють формуванню у вихованців STEM – компетентності. Маленькі команди (групи) вимагають співробітництва, взаємодопомоги, творчого, швидкого мислення, щоб досягти успіху. Тактовне спілкування сприяє продуктивній, спільній роботі. Нестандартне мислення дає життя новим ідеям. Групова форма роботи корисна для формування навичок дискутувати та вести обмін думками. Робота в парах дає вихованцям можливість поміркувати, визначитися з відповідями, процесами, потім озвучити свої думки. Розвиває навички спілкування, вміння висловлюватися.

Для досягнення певних результатів у навчанні, для рефлексії має вагоме значення використання та створення інтерактивних вправ, використовуючи різноманітні застосунки: Learning Apps, JustClass, Wodwall, Canva.

Використання ігрової діяльності на заняттях гуртка дає можливість проявити самостійність суджень, формує вміння вести дискусію, розвиває мислення, увагу та увагу.

Інтерактивні методи навчання широко використовуються у системі позашкільної освіти, у гуртковій роботі, в екологічному вихованні. При цьому відбувається взаємодія усіх учасників освітнього процесу, де пасивні слухачі перетворюються в активних учасників. Поєднання інтерактивних методів, творчості та еколого-натуралістичних знань дає можливість виховати особистість з активною життєвою позицією.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20%D0%91%D0%B5%D1%85.pdf>

2. Вербицький В. В. На допомогу педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в 2019/2020 році. Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук 2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг.редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. Київ: «НЕНЦ», 2019. 208с.

2. Концепція Нової української школи. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/>

3. Кульчицька О. І. Проєктно-пошукова та дослідницька діяльність вихованців творчих об'єднань КЗ ЛОР «Лоцентум» Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук 2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. Київ: «НЕНЦ», 2019. 208с.

4. Маковецька І. М. Модель 4К: управління на результат. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/755774.pdf>

5. Хлус Л. М. Особливості екологічного виховання дітей та учнівської молоді в сучасних умовах. Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук 2019» [збірник статей та тез доповідей /за заг.редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. Київ: «НЕНЦ», 2019. 208 с.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ОСОБИСТІСНОЇ СТРУКТУРИ: ІНТЕРЕСІВ, ПОТРЕБ, УСТАНОВОК ЛЮДИНИ

Савченко Наталія Сергіївна

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки та спеціальної
освіти Центральноукраїнського
державного університету імені
Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від педагогічної науки пошуку нових способів якісного вдосконалення навчання і виховання підростаючої особистості. Підвищення ролі загальнолюдських, естетичних, етичних, художніх цінностей у сучасному суспільстві ставить за мету посилення культурологічної спрямованості сучасної освіти, оновлення змісту підготовки майбутніх учителів на засадах гуманізації й творчості. Позашкільна освіта сьогодення має стати своєрідним культурно-освітнім центром, який сприятиме зорієнтованості підростаючого покоління на справжні цінності життя і культури, особливо, враховуючи специфічні умови її функціонування, а саме: диференційованість, динамічність, гнучкість, мобільність, варіативність, доступність тощо.

Зміст позашкільної освіти та виховання у порівнянні з базовою і професійною освітою ґрунтується на інших засадах. Такими засадами є особистісні замовлення дітей і їхніх батьків. Ці замовлення постійно розвиваються, варіюються в чому і простежується безперервна динамічність цієї ланки освіти, її нестандартність та варіативність.

Щодо вивчення поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації», то вчені звернулися до цієї проблеми ще в ХХ ст. Соціологи розглядали це поняття як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда. Згодом до вивчення цінностей долучилися дослідники і з інших галузей знання: філософії, психології, педагогіки, політології, соціальної психології. Це питання не залишилося без уваги у працях вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, Л. Божович, Л. Виготський, М. Головатий, Г. Дубчак, В. Козаков, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Тугарінов, П. Таланчук, В. Хмелько, В. Ядов та ін.

Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях Є. Барбіної, В. Вербець, В. Гриньової, В. Леонт'єва, С. Рубінштейна, І. Зязюна, Л. Хомич, Є. Шиянова та ін. Серед зарубіжних науковців доцільно визнати праці Р. Дарендорф, Т. Парсонс, П. Сорокіна, Д. Узнадзе, І. Кона, А. Ребер, М. Рокич та ін.

Цінність часто розглядається як суб'єктивне значення певних явищ реальності, тобто як їхня значущість з погляду людини, суспільства та їх потреб. Водночас практика сучасного життя підказує й інше розуміння цінностей. Наприклад, коли говориться про вищі духовні цінності, вартості справжнього, високого мистецтва, цінності історії й культури, тобто естетичні цінності.

Ми погоджуємося з Я. Гудечеком, який визначає два основних значення цієї категорії: 1) цінності в сенсі об'єктивно наявних предметів, 2) цінності в розумінні значущості для індивіда. Отже, існують принаймні два їх типи: цінності, сенс яких визначається наявними потребами й інтересами людини, і цінності, які, навпаки, надають сенсу існуванню самої людини. Цінності другого типу в сучасній літературі називають «вищими», або «культурними», або «смысловитевими», або ж просто «самоцінностями», оскільки щодо людського суб'єкта вони є чимось самостійним, самодостатнім [1, с. 88] і, отже, таким, що принципово вимагає естетичного ставлення до себе.

Отже, в межах розв'язання окресленої проблеми ми будемо дотримуватись загальної концепції цінностей як відношення об'єктивних властивостей явища або предмета до потреб, інтересів, ідеалів і смаків людини.

Ціннісна орієнтація – це також досить складне утворення, яке відображає різні рівні й форми взаємодії суспільного та індивідуального в особі й усвідомлення нею навколишньої дійсності. Не випадково проблема цінностей та орієнтацій на них широко впроваджується у дослідження соціологів і соціальних психологів. У конкретно-соціологічних дослідженнях ця категорія співвідноситься з категоріями мотивації та управління діяльністю людей і їх об'єднань, а в психологічних і соціально-психологічних – з категоріями, що віддзеркалюють механізм поведінки, діяльності людини та їх регуляцію. Такий підхід до проблеми має місце в цілому ряді словникових визначень. Але більш конкретне їх визначення як поняття, що відображає певні явища стосовно особистості й суспільства, вперше у нашій науці було обґрунтовано В. Ольшанським, А. Здравомисловим і В. Ядовим. Дослідники широко трактують це поняття як систему установок особистості на ті чи інші цінності матеріальної й духовної культури суспільства: «Ціннісні орієнтації – найважливіший компонент структури особи ... Це той компонент структури, що становить деяку вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли й почуття людини і з погляду якої розв'язується більшість життєвих питань».

Ідентичний підхід до цієї проблеми пропонує і дослідник В. Водзинська, яка зазначає, що ціннісна орієнтація – відносно стійка система фіксованих установок, вироблених у результаті здатності людини до об'єктивізації, яка ґрунтується на емоціях, знаннях, переконаннях, нахилах і здібностях.

Поряд з цим існують й інші погляди на природу цього феномена. Деякі вчені дійшли висновку, що ціннісні орієнтації – це загальна соціальна спрямованість людини, яка реалізується в актах її поведінки. Інші дослідники вважають, що специфіку ціннісних орієнтацій треба шукати в своєрідності вияву свідомості людини, бо саме в самосвідомості найбільшою мірою виявляється почуття особистої відповідальності, потяг до саморегуляції та самоутвердження.

Сучасні вчені визначили досить широкий спектр функціонування ціннісних орієнтацій, з'ясувавши, що це фактор, який поряд з досвідом людини здійснює відбиток на її емоційну сферу, переживання особистості. Досить розгорнуто розглянутий вплив ціннісних орієнтацій на інші елементи особистісної структури індивідуума соціальними психологами які зазначають, що ціннісна орієнтація може вважатись як внутрішня потреба самої особи, коли деякі цінності «інтеріоризуються» (тобто входять до внутрішнього стану особистості) і виступають як бажання, інтереси людини.

Як впливає із наведених визначень, ціннісна орієнтація спирається на певну систему установок, що є зв'язувальною ланкою між потребами особи та її мотивами. Вона стає перехідною властивістю (модусом) цілісного суб'єкта, оскільки потреба може втілюватись у різних мотивах. Якщо ж установка виступає як готовність особи до певних дій відповідно до бажаних моделей про довершеність, то така установка набуває форми ідеалу. Останній виникає на ґрунті вищих життєвих мотивів-цілей, в яких відбивається дійсно людське в людині.

Чимало дослідників (С. Ангелов, В. Андрущенко, В. Вічев, В. Водзинська, Х. Вят, Я. Гудечек, А. Маргуліс, О. Хмельов, В. Лісовський, Н. Смелзер, В. Ядов та ін.), відносячи ціннісні орієнтації до найважливіших компонентів структури особистості, вважають їх інтегративною характеристикою суб'єкта.

З наведених визначень можна виділити основні напрямки, які зумовлюють рівень застосування означеного поняття. По-перше, його тісний зв'язок з установкою; по-друге, – вказівка на те, що ціннісні орієнтації є найважливішим компонентом структури особи. А узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що, розглядаючи зміст поняття «ціннісні орієнтації» особи й маючи на увазі різні рівні дослідження та узагальнення цієї категорії, можна стверджувати, що це один із видів ціннісних ставлень, які означають перевагу тих чи інших значущих для суб'єкта та об'єктів. Ціннісні орієнтації характеризуються і як важливий елемент особистісної структури, зміст якої визначають почуття, інтереси, потреби, ідеали, здібності, смаки й установки людини. Специфіка ж виховного аспекту ціннісної регуляції полягає в тому, що тільки визначена в результаті оцінки цінність, яка усвідомлюється і переживається, виконує «ціннісну функцію – функцію орієнтиру при формуванні людиною рішення про ту чи іншу поведінку», що змістовно орієнтує освітню галузь.

Сучасний етап розвитку освітньої галузі передбачає доцільність ефективнішого використання освітньо-виховного потенціалу закладів освіти, спрямованого на розв'язання проблеми організації вільного часу дітей та учнівської молоді, задоволення їхніх потреб в особистісному розвитку, самореалізації, професійному самовизначенні. Соціальний попит на освіту, якому властиві практична спрямованість і широкі можливості для творчої самореалізації особистості, потребує оптимізації освітньо-виховної роботи в загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих закладах освіти. Реалізація такого завдання можлива за умови дотримання вимог якості освіти, детермінованої сучасними інтеграційними процесами; побудови освітньо-виховного процесу на принципах соціалізації та гуманізації; удосконалення методико-педагогічних засад їхньої діяльності; єдності навчальних, виховних, розвивальних цілей і завдань. Особливу роль у розв'язанні зазначених проблем відіграє позашкільна освіта як соціальний інститут виховання й розвитку дітей та учнівської молоді – невід'ємної частини освітньо-виховного простору, що сприяє формуванню особистості, розкриттю її творчого потенціалу; вихованню соціально значущих якостей і формуванню ціннісних, моральних орієнтирів.

Список використаних джерел

1. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навчальний посібник. К.: Либідь, 1996.-304 с.

РОБОТА З БАТЬКАМИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ

Сивоконь Лариса Леонідівна
Заслужений працівник освіти,
керівник студії дошкільної
підготовки та виховання «Горішок»
Комунального закладу
«Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

У закладах позашкільної освіти навчання і виховання дітей та учнівської молоді розглядається як самоцінний вид якісного освітнього процесу, оскільки широкий спектр інтересів, уподобань і запитів особистості реалізуються саме в позашкільлі. Серед основних напрямів діяльності позашкільних закладів вирізняється дозвіллево - розважальний, який передбачає організацію культурного дозвілля дітей та підлітків, спілкування з однолітками у різних формах ігрової та дозвіллево - розважальної діяльності, поліпшення психологічного здоров'я, зняття психологічної напруги.

Будь - які форми організації дозвілля – ігрові програми, конкурси, змагання, свята тощо – сприятлива сфера для усвідомлення себе, своїх якостей, гідності і недоліків порівняно з іншими. В процесі колективного проведення вільного часу у дітей відбувається зміцнення відчуття товариства, зростання ступеня консолідації, стимулювання рухової активності, визначення життєвої позиції, навчання нормам поведінки в суспільстві.

Дозвіллева діяльність базується на принципі інтересу – якщо дитині буде не цікаво під час заходу, то вона не буде брати в ньому участь. Це зобов'язує організаторів враховувати конкретні запити своїх відвідувачів, формувати їх, направляти в потрібне русло. Направлений інтерес створює сприятливу психологічну установку у вихованців і робить процес соціалізації дітей, розвиток пізнавальних та комунікативних здібностей більш ефективним.

Створення сприятливих умов для організації змістовного дозвілля вихованців закладу позашкільної освіти, формування у них сімейних цінностей можливий лише при співпраці та за підтримки батьківської спілки. Адже, як відомо, діти в усьому наслідують своїх батьків. І саме від того, наскільки батьки долучаються до спільної діяльності з дітьми й залежить успіх і продуктивність дозвілля вихованців, його ціннісна складова. Проводячи дозвілля разом, батьки і діти краще пізнають один одного, знаходять оптимальні шляхи взаєморозуміння. Це сприяє зміцненню родинних стосунків, формує відповідні ціннісні орієнтири.

Важливе завдання закладу позашкільної освіти і, зокрема, колективу Кіровоградського обласного ЦДЮТ полягає у тому, щоб створити у батьків правильне уявлення про позашкільний заклад, показати, яке широке поле творчої діяльності пропонує той чи інший його гурток, якими професійними якостями

володіють педагогами, до якого рівня педагоги здатні розвинути творчі здібності дітей під час занять, які цінності можуть сформувати тощо.

Ставлячи за мету формування сімейних цінностей у вихованців засобами змістовного дозвілля, педагогічний колектив визначив для себе такі завдання співпраці з батьками:

- налагодити партнерські відносини педагогів, батьків та вихованців;
- стимулювати інтерес батьків до життя дитини в колективі закладу;
- інформувати батьків про форми та методи роботи з дітьми;
- визначити спільні цінності сім'ї та закладу;
- створити атмосферу взаємних інтересів педагогів та батьків;
- збагачувати виховні вміння батьків;
- залучати батьків і дітей до співпраці, спілкування, прищеплювати бажання разом проводити вільний час;
- стимулювати мотивацію дітей на перенесення у своє майбутнє сімейне життя ціннісних орієнтирів сформованих у закладі позашкільної освіти.

У нашому закладі вже апробована низка заходів, під час реалізації яких були виконані означені завдання, і які будуть включені до збірки сценаріїв «Організація дозвіллево - масових заходів у закладі позашкільної освіти (співпраця з батьками, формування у вихованців ЗПО сімейних цінностей тощо) – матеріали збірки зараз редагуються та готуються до друку.

Варто наголосити, що тематика та форми проведення заходів дуже різнопланові. Пропонуємо розглянути приклад одного з них:

За формою це сімейні вечори: «Добре в той родині, де всі єдині» – під час яких відбувається своєрідний обмін досвідом учасників сімейними традиціями.

Мета заходу:

- об'єднати дітей та батьків у спільній діяльності;
- активізувати у їхньої свідомості та підсвідомості факту приналежності до своєї сім'ї;
- допомогти усвідомити дитині сімейні цінності, які допомагають людині почувати себе частиною родини, бути під її захистом;
- обмінятися досвідом сімейними традиціями з іншими сім'ями;
- збагатитися новими ідеями для розвитку власних родинних традицій.

У сценарії свята учасникам були запропоновані етапи, участь у яких кожен колектив, на свій розсуд, обрав самостійно, виходячи з того, які, на думку учасників, більш цікаві та потрібні.

1. Вступ. Вітання та правила участі у заході. Родини, за бажанням, готують до заходу «Родинне дерево» та беруть участь у виставці.

2. «Сімейні цінності» – учасники (батьки вихованців), які складають своєрідний кодекс цінностей родини.

3. «Приказки. Народна мудрість» – учасники (діти), які складають приказки про сім'ю з запропонованих слів.

4. «Герб сім'ї» – діти разом із батьками створюють герби власної сім'ї та презентують їх.

5. «Презентація традицій сімей» – батьки з дітьми готують демонстрацію сімейних традицій з досвіду родин – учасників дійства та презентують їх.

6. «Мозаїка сімейних традицій» – учасники готують і показують відео-презентацію сімейних традицій у країні, яку отримали під час жеребкування.

7. «Це – моя родина» – учасники готують відео-презентацію сімейних світлин.

Атмосфера добра, затишку, поваги один до одного, зацікавленості панувала під час проведення таких заходів. На згадку про зустріч в колективах залишається багато фотографій дружніх родин, які стали початком проведення фото-фестивалів в нашому закладі освіти.

Адже в умовах карантинних обмежень і воєнного стану ми не маємо змоги проводити повноцінні офлайн, спільні з батьками, заходи тому використовуємо набуті матеріали для онлайн заходів. Перший фото-фестиваль онлайн ми провели в грудні 2020 року за темою «З родини починається життя», підсумком якого стали сімейні календарі, вручені родинам – учасникам фестивалю в День Святого Миколая.

В 2021 році тривав другий фото-фестиваль «На крилах дитинства».

Варто зупинитися на ще одній цікавій формі співпраці з батьками – майстер - класи. Наведемо приклад декількох з них:

- «Модниця Осінь» – аплікація з природного матеріалу – діти разом з батьками фантазували та прикрашали листям, гілочками іншими підручними матеріалами друківані на папері моделі та робили невеличкі прикраси один для одного.

- «Чарівні долоньки» – малювання й аплікація на основі власної долоні. В основі його просте завдання: обведи власну долоню і фантазуй – домалюй, наклей аплікацію – жирафа, букет, рибку, віслюка, медузу тощо.

- «Різдвяний пряник» – розфарбування пряників, які, до речі, спекли матусі, а розфарбовували їх разом з дітьми та педагогами.

- «Печемо разом» – майстерність випікання піци – тут головними були мами - кухарі – саме професіонали показали учасникам правила випікання піци.

Ще однією формою роботи, яка направлена на організацію спільної творчої діяльності дітей та батьків є концертно - розважальні програми, під час яких відбуваються спільні з батьками виступи на сцені. Серед них – «Народний артист», «На сцені з зіркою», «Пан і панночка ОЦДЮТ»; пізнавальні програми: «Калейдоскоп новорічних та різдвяних свят України», «Цікавинки Масляни» тощо.

Зупинимось і на використанні Арт – лабораторії життєвих завдань «Традиції української родини – цінний спадок для дитини» у формуванні сімейних цінностей засобами дозвілєвої діяльності. Першим етапом підготовки в кожному колективі було проведення занять пізнавального змісту «Щаслива родина – щаслива дитина. Сімейні цінності – які вони» в рамках Арт – лабораторії життєвих завдань, під час яких профільний методист ознайомила дітей із народними традиціями та сімейними цінностями рідної країни. Після чого батьки, діти та педагоги разом готувалися до заходу II рівня – «загально-дюцівського» свята – «На порожньому місці роду не заснуєш». Вибирали напрям

згідно положення, розподіляли завдання для дітей та дорослих; фантазували на тему, як усе має пройти.

Організаторами свята став педагогічний колектив, батьківська рада та орган дитячого самоврядування Кіровоградського обласного ЦДЮТ «Країна дивовижних мрій». Перша частина цього свята «Українські походеньки», участь у якому взяли вихованці, їх батьки та педагоги за різними напрямками діяльності:

- художня творчість: інструментальне виконавство, вокальне, театральне та хореографічне мистецтво;
- декоративно - ужиткова творчість – обереги, ремесла тощо;
- образотворче мистецтво;
- розважальна діяльність – родинне дозвілля, сімейні традиції тощо;
- кулінарія;
- традиції української моди.

Мета проведення заходу:

- розвиток і збереження кращих традицій родинного виховання, сімейних реліквій у процесі вивчення родоводу;
- виховання в учасників національної свідомості і самосвідомості, поваги дітей до народних традицій, рідної мови, звичаїв та обрядів;
- організація корисного дозвілля для творчого розвитку дітей і батьків, забезпечення духовної єдності поколінь, як ефективного засобу соціалізації.

Основні завдання заходу:

- узагальнення та розповсюдження досвіду родинного виховання у творчих колективах закладу;
- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність захищати Батьківщину;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців і представників інших націй, які живуть в Україні;
- формування творчої особистості дитини, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації;
- розкриття творчого потенціалу вихованців та їх батьків;
- створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, взаєморозуміння, чуйності, доброзичливості, належних умов для розвитку почуттів;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, культури й історії свого народу;
- згуртування педагогічного, дитячого та батьківського колективів Кіровоградського обласного ЦДЮТ навколо цінностей закладу.

Свято було проведено у формі «КВЕСТ» – зміст якого забезпечували творчі колективи закладу, кожен з яких облаштував свій пункт, презентував якусь народну традицію, частував гостей, в якості яких виступали представники тих же колективів.

Педагоги кожного творчого колективу разом з батьками шукали такі форми участі в цьому заході, які можуть дати можливість вихованцям колективу, незалежно від віку, бути рівноправними учасниками загального дійства. Кожен

колектив запропонував свою тему та форму проведення локації – «Народні ігри України», «Голосисті музики», «Смачна Україна», «Народні символи України», «Танцювальна галявина» тощо.

Друга частина родинного свята «На порожньому місці роду не заснуєш» – «Українські посиденьки» – спільна концертна шоу - програма, номери якої створювали разом вихованці, їх батьки та педагоги відбулася як велике концертне шоу, в якому всі, і вихованці, і їхні батьки, і педагоги відчували себе членами великої «дюцівської» родини.

Отже, виховання сімейних цінностей у дітей – щоденний безперервний процес. Тому співпраця педагогів та батьків у плануванні, підготовки та проведенні спільних дозвіллевих заходів у закладі, підтримка та розповсюдження сімейних традицій, зародження та розвиток традицій колективів несе багато важливих функцій для вихованців, батьків та педагогів. Ці традиції зміцнюють почуття цілісності маленького колективу – гуртка, студії та великого колективу – закладу. Вони поглиблюють взаємини між всіма учасниками освітнього процесу, створюють упевненість і відчуття неповторності домашньої доброї атмосфери, моделюють майбутню поведінку дітей під час створення власної сім'ї формування її сімейних цінностей.

ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК ЗАСОБАМИ АСОЦІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ

Суружю Тетяна Вікторівна,
керівник гуртка народного
художнього колективу
хореографічний
ансамбль «Росинка»
Кіровоградського обласного
ЦДЮТ,
м. Кропивницький, Україна

Танець починається там, де рух народжує образ, а образ є емоції і думки, де усвідомлене чергування пластичних рухів створює зміну емоційних станів і призводить до розвитку образу. Споглядаючи танець, ми сприймаємо його як художнє ціле. Можемо визначити ідейно-тематичні спрямування твору, сюжет, виділити якусь думку, виходячи зі своїх естетичних смаків, уподобань, обізнаності. У нашій уяві виникають окремі лексичні знахідки, цікаві опозиційні побудови, їхні вдалі зв'язки з музичним звуком.

Зародження танцювальних рухів сягає в сиву давнину. Виконання одного руху обумовлюється формою іншого, у свою чергу передає естафету наступному, таким чином, вибудовується чітка ритмічна зміна систематизованих виразів людського тіла. Органічні та багатогранні зв'язки між ними, жестами, позами підпорядковуються, матеріалу, який поєднується з художнім замислом балетмейстера. Саме ці непомітні, на перший погляд, зв'язки, що ґрунтуються на традиціях і міцно засвоєні мистецтвом того чи іншого народу – специфічна будова руху, жесту, пози, їхнього органічного поєднання іншими виражально - зображувальними засобами, притаманним не тільки певній хореографічній культурі, але й окремому жанру, виду, в новому напрямі, ведуть до створення чітких лексико - синтаксичних і композиційних сполучень, з яких і складається хореографічний твір.

Все те, що так подобається глядачу, чарівні образи, витончені па, гармонічне поєднання акторської майстерності та хореографічного мистецтва, це результат багаторічної праці хореографа та його вихованців. Все це започатковується під час першого заходу до хореографічної зали майбутніх артистів. Це титанічна багаторічна праця педагога і дітей. У кожного викладача власні методи заохочення та викладання хореографії аби навчити вихованців і зацікавити.

Чималу роль у навчанні хореографії відіграють асоціації й імпрровізація. Багатофункціональна природа танцю - це шлях до художнього пізнання дійсності через асоціативне сприйняття, яке формує духовне багатство людини.

Асоціативне мислення – це особливий вид мислення, який характеризується встановленням взаємозв'язку між двома або більше ідеями, об'єктами, подіями, що на перший погляд, не мають очевидного зв'язку між собою. Асоціативне мислення – це справжній дар, який людина отримала від

природи. Воно є мотиватором прогресу та важливою складовою нашого життя. Вміння використовувати цей інструмент може допомогти нам зробити наш світ більш творчим та інноваційним [1].

Танцювальна імпровізація – це реальна можливість самовираження в танцювальному русі, що дозволяє танцівнику розкрити прихований творчий потенціал, проявити артистичність, вільно і природньо передавати свої емоції й ідеї через танцювальний рух, танцювальна імпровізація сприяє розвитку уяви та креативності, розкутості та рішучості, хореографічної виразності та індивідуальності. Завдання педагога-хореографа вдосконалювати рухові навички дітей, розвивати здібності до імпровізації, постійно підтримувати у дітей бажання творчого самовираження, прояву фантазії, допомагати їм набувати почуття внутрішньої і зовнішньої свободи, впевненості, виховувати вміння насолоджуватися танцем [2].

Працюючи в Народному художньому колективі хореографічному ансамблі «Росинка» з групами початкового рівня (це діти 4, 5, 6 років) в процесі навчання ми постійно використовуємо асоціації й імпровізації, це значно полегшує роботу і робить сам процес цікавим як для вихованців так і для педагога (Рис. 1).

Наприклад:

- ✓ вивчаючи *demi plie*, ми розказуємо та показуємо вихованцям, що вони сідають на стілець, тримають спину таку ж рівну як у стільця, і їм набагато легше виконати цей рух;
- ✓ під час розвитку ритміки та музичного слуху, плескаючи на сильну долю, ми пропонуємо дітям «ловити» велику дощову краплинку;
- ✓ натягуючи та скорочуючи стопу, малеча уявляє, що зайчик то показав вушка, то сховався, бо боїться лисичку;
- ✓ вивчаючи позиції ніг (першу, шосту), дитячі ніжки то «товаришують» то «сваряться».

Рис. 1. Заняття у Народному художньому колективі хореографічному ансамблі «Росинка», початковий рівень.

Таких прикладів можна навести багато і у кожного викладача вони «свої», але головне результат, який отримуємо, – правильне виконання рухів.

У своїй практиці ми застосовуємо різні види асоціацій, а саме:

✓ тематичні асоціації, які пов'язані з хореографією з конкретними темами чи ідеями. Наприклад, якщо створюється танець про природу, то ми пропонуємо дітям уявити кроки і вираз з елементами природи;

✓ емоційні асоціації – у своїй практиці застосовуємо емоції для надання глибини рухам. Кожен рух має асоціюватися із конкретним почуттям, таким як радість, сум, задоволення тощо;

✓ музичні асоціації – рухи мають співвідноситися з певними музичними елементами, такими як ритм, мелодія та динаміка. Такий вид асоціації допомагає створити гармоній і виразний танець;

✓ історичні асоціації використовуються нами за допомогою елементів з різних епох чи культур, які ми адаптуємо у власному стилі. Це додає варіативність та унікальність хореографії;

✓ природні асоціації передбачають інтеграцію рухів, що натхненні природними явищами, такими як вітер, вода чи вогонь. Вони додають елегантності й органічності танцю.

Отже, асоціації допомагають створювати внутрішню зв'язність у танцювальних виступах, надаючи їм унікальний та виразний характер. Дітям дошкільного та молодшого шкільного віку набагато легше сприймати матеріал, виконувати хореографічні рухи за допомогою асоціацій, а педагогу асоціації допомагають пояснити як виконувати той чи інший рух.

Список використаних джерел

1. Асоціативне мислення. URL: <http://surl.li/qvcccl> (дата звернення 19.02.2024 р.)

2. Терешко І. Г. Танцювальна імпровізація як засіб творчої реалізації учнів молодшого шкільного віку у професійній діяльності педагога- хореографа. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/454/414> (дата звернення 19.02.2024 р.)

ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
ГУРТКІВЦЯ НАРОДНОГО ХУДОЖНЬОГО КОЛЕКТИВУ ТЕАТРУ- СТУДІЇ
«МАСКА» КІРОВОГРАДСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЦДЮТ ШЛЯХОМ
ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Фільченкова Надія Олексіївна

Відмінник освіти України,
Керівник Народного художнього
колективу театру - студії «Маска»,
м. Кропивницький, Україна

Формування творчої особистості гуртківця, розвиток високоморальної, відповідальної, ініціативної, компетентної особистості – головна мета освітнього процесу театру-студії «Маска», яка висуває до педагога певні вимоги. Ефективність роботи залежить від того, наскільки добре педагог знає та розуміє дітей, поважає та любить їх, вірить у їхні можливості та творчі сили, визнає унікальність кожного та їхні права на власний вибір. Саме цими важливими заповідями В. Сухомлинського керуються педагоги колективу.

В педагогічній спадщині Василя Сухомлинського провідне місце займає ідея гуманізму, людяності та добротності. Втілюючи її в колективі створена атмосфера творчості, толерантності, виховання щирої поваги до людської гідності та самоповаги, суспільних та особистісних моральних цінностей, порозуміння та доброти, умови для самореалізації кожного та відповідальності за результати роботи.

В своїй роботі педагоги театру - студії «Маска» намагаються донести до вихованців низку норм і правил поведінки із абетки моральної культури, розробленої у доробку В. О. Сухомлинського «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», зокрема:

1. Ти живеш серед людей, кожний твій вчинок, кожне твоє бажання позначається на оточуючих тебе людях. Роби все так, щоб людям, оточуючим тебе, було добре.

2. Всі блага і радощі життя створюються працею. Учіння – твоя перша праця.

3. Будь добрим, чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним. Допомагай другу в біді. Не чини людям зла. Поважай і почитай матір і батька.

4. Не будь байдужим. Борись проти зла, обману, несправедливості. Будь непримиренний до того, хто прагне жити за рахунок інших людей, завдає зло іншим людям, обкрадає суспільство [5].

Основною роботою зі студійцями початкового рівня є – ознайомлення й опрацювання літературних творів Василя Сухомлинського, за допомогою яких можна легко доторкнутися до дитячої душі, зародити у ній любов до рідної мови, всього живого та прекрасного: природи, людей, рідного краю; ознайомити з культурою, побутом, історією.

Важливе в цьому формування почуттів та відчуттів, емоційно-естетичного сприйняття дійсності та творів мистецтва. Адже, як говорив В. О. Сухомлинський:

«Вчити дитину бачити, розуміти, відчувати серцем красу, – це, мабуть, найбільш тонка пахуча квітка, ім`я якій – виховання почуттів» [3; 6; 7].

Наслідуючи спадщину Василя Сухомлинського на наших заняттях ми використовуємо інформаційно-комунікативні технології, інтерактивні, ігрові форми та методи навчання, що забезпечує формування критичного мислення, проблемного бачення, фантазії й уяви, проводяться акторські тренажі (спеціальні вправи, ігри й етюди з акторської майстерності), гімнастика почуттів, слухання музичних творів, хвилини споглядання та роздумів (студійці висловлюють власні думки, діляться враженнями та почуттями, обговорюючи заняття або перегляд вистави чи заходу).

Під час занять з малечею у театрі - студії «Маска» ми читаємо, дивимося відео, або прослуховуємо аудіозапис літературних творів педагога, обговорюємо й аналізуємо їх. Ґрунтуючись на ідеях Василя Сухомлинського, протягом занять складаємо власні вірші та пісні, історії та казки, створюючи різноманітні нестандартні ситуації, що сприяють активізації розумової діяльності, розвитку мислення, мовлення дітей і молоді, спонукає аналізувати та робити висновки, допомагає запобігти заштампованості мовлення та дій, що надзвичайно важливо як в театрі, так і в житті. У результаті студійці театру-студії «Маска» навчаються фантазувати, формулювати й обґрунтовувати, а за потребою, і захищати та відстоювати власну думку.

Наступні етапи роботи: інсценування, етюди-імпровізації, ігри-пантоміми, сюжетно - рольові ігри, ігри - драматизації, в яких використовуємо елементи психодрами (моделювання життєвих ситуацій та пошук виходу із небажаних обставин), прослуховування музичних творів, обговорення та пластична імпровізація під запропоновану музику, малювання ілюстрацій до прослуханих казок, пісень, музики (роботи демонструються на виставці та в групі для батьків).

Проводимо бесіди на різні морально - етичні теми, хвилинки духовності, виховні заходи, такі як: «Людина починається з добра», «Толерантність – запорука здорового клімату в колективі», «Моя любов, моя родина», «Виростеш ти, сину...» (для дітей і батьків), «Найвища цінність – життя людини», «Квітка миру», «Україна кольорова», «Козацькому роду – нема переводу», «Здоров`я – найбільший скарб людини», «Моє сімейне дерево», «Щастя – це...» та інші.

Згадаймо, у Василя Сухомлинського в творі «Що таке щастя», – «Щастя у кожного своє. Який ти сам, таке й твоє щастя... Щастя, це коли ніхто з дітей не плаче. І коли маленьких співочих пташок ніхто в клітку не саджає...» [4]. Діяльність педагогів театру-студії «Маска» направлена саме на те, щоб діти були щасливими. За творами Василя Сухомлинського створено виставу «Уроки творчості та доброти», яка була представлена та стала Лауреатом I ступеню на V-му, ювілейному, Всеукраїнському фестивалі – конкурсі театрального мистецтва «Казка в гаю» (Шевченківській гай, м. Львів).

Наведемо приклади форм навчальних занять з групою початкового рівня:

- *Подорожі за порами року: «Веснянки», «Подорож у Осінь», «Зимові візерунки», «Літня краса», «Осінні пригоди на Козачому острові», які проводяться на природі.*

- *Навчально-ігрові програми:* «Дорогами казок», «На крилах фантазії», «Вчимося граючи».
- *Музично-ігровий лекторій «У світі музики»:* «Чарівні нотки», «Веселі інструменти».
- *Тренінги:* «Азбука емоцій», «У світі рухів».
- *Квести:* «Дерево знань», «Збираємо звуки», «Зелений вогник», «Сторінками книжок» тощо.

Варто зауважити, що заняття, що проводяться з дітьми на природі, є джерелом натхнення й емоцій, впливають на творчість і почуття, вчать розуміти та відчувати красу рідної природи, художньо сприймати навколишній світ, формують образне мислення, розвивають дитячу уяву та фантазію; навчають вмінню спілкуватися та працювати в команді. Вони розвивають спостережливість і зацікавленість, а споглядання краєвидів може бути використане для розвитку сюжетів і персонажів, природній матеріал – для виготовлення реквізиту та декорацій.

Важливим напрямом всебічного розвитку особистості, вважав В. Сухомлинський, є розумове виховання, яке потрібне не лише для праці, а й для духовного життя [3; 7]. Тож в роботі зі студійцями основного та вищого рівнів педагоги спонукають дітей до самостійної пізнавальної діяльності та самоосвіти. Студійці готують повідомлення, реферати та презентації на різні теми з галузі мистецтва, історії театру, кіно, хореографії та оприлюднюють їх на загал.

Вихованцям, які роблять перші кроки у літературній творчості, керівники гуртка допомагають у написанні, упорядкуванні та друку творів. Театр - студія «Маска» має видані збірники поезій вихованців: «Струни моєї душі» О. Волінчук (ілюстрації до збірки зробили випускниці колективу А. Русіна і педагог С. Чехун) [2] та «Творчі натхнення студійців» [8] (поезії до цієї збірки відібрали, видали та подарували театру - студії «Маска» на 30 річний ювілей самі випускники). Поезії зі збірки «Струни моєї душі» лягли в основу однойменної вистави - сповіді творчої особистості Олени Волінчук.

Години поезії, відвідування музеїв, галерей, бібліотек, перегляд вистав (з обов'язковим обговоренням побаченого), творчі зустрічі з митцями значно впливають на розвиток естетичних смаків, розширюють світогляд вихованців, засівають зернятко інтересу, розбурхують уяву та бажання занурюватися у світ мистецтва та творити самим. І головне, за висловом дослідників Університетського коледжу м. Лондона, – «Допомагають створювати креативність, яка дозволяє людям адаптуватися до життєвих обставин» [1].

В освітній роботі колективу значне місце має проєктна діяльність. Дуже змістовним, цікавим, пізнавальним, емоційно - насиченим був спільний з Народним художнім колективом оркестром народних інструментів «Орія» проєкт зі створення та випуску вистави «Музика – це підслухані крики часу» за мотивами життя та творчості всесвітньовідомого композитора – авангардиста Альфреда Шнітке.

Педагог театру – студії «Маска» Інна Валуйко запровадила мистецький проєкт - конкурс «Я – творча особистість», підсумовуючи який, проводиться урочиста церемонія нагородження переможців премією «Оскар – «Маска», який

у цьому навчальному році відбудеться вже втретє. Участь у даному проєкті – своєрідний творчий звіт досягнень кожного вихованця у мистецтві театру.

Справжню естетичну насолоду отримали учасники та спостерігачі фотопроекту «Краса дівоча». Фотооб'єктив назавжди зберіг красу чарівних образів, створених дівчатками, залишивши на згадку настінний календар на 2022 рік. Але, як зазначав видатний педагог: «Краса стає могутньою виховною силою лише тоді, коли вона пронизана любов'ю до людей. Коли дитина відчуває радість творення добра, адже добро це і є краса». Тому навчаємо творити добро, бути чуйними, пильними, сприйнятливими до навколишнього світу, людей, вчинків, подій, взаємин між собою та відчувати безкорисливу радість від цього.

Важливим у всебічному розвитку особистості, на думку Василя Сухомлинського, є трудове виховання, єдність трудової культури і загального розвитку. Педагоги колективу працюють над забезпеченням раннього включення вихованців у продуктивну діяльність, намагаються урізноманітнити її види, організовуючи непереривність і постійність. Вихованці та батьки активно включаються у благоустрій навчальної аудиторії, виготовлення реквізиту, елементів декорації та пошиття костюмів. Улітку проводиться фото конкурс «Щедрий серпень», який підсумовує працю дітей на власних городах та в саду (фото висвітлюються в соцмережах).

Керуючись настановою Василя Сухомлинського у важливості національно - патріотичного виховання, постійно працюємо у цьому напрямі. Створені вистави: «Та, що правду нам несла», «Чом, чом, земле моя», «Дівчина з легенди», «Дівчатка, або танець під дощем», «Миттєвості долі Василя Симоненка», «Подих Перемоги» фото. Під час роботи над виставами вивчались історичні факти, епоха, побут, костюми, музика та пісні, біографія та творчий шлях авторів, чий твори використовувались у створенні вистав.

Загалом, створення вистави – це особливий етап в освітньому процесі театрального колективу. Це пік наполегливої праці та натхнення, пошуків, вагань і прийняття рішень. «Це завжди захоплюючий і творчий процес, що вимагає об'єднання зусиль, ідей і натхнення. На початку цього шляху стоїть етап, що відкриває двері у світ театрального мистецтва – брейнштормінг (мозковий штурм), він як відкритий космос для ідей. У ньому кожен учасник команди стає своєрідним астронавтом креативного простору. Тут немає обмежень – кожна ідея вартує свого місця та часу. Театр – місце, де реальність поєднується з фантазією, і брейнштормінг – саме той час, коли ці два світи зливаються в єдиний потік творчості. Взаємодія, обговорення, вдосконалення – ключові моменти творчого процесу», які з особливою силою системно, 35 років поспіль, впливають на всебічний розвиток особистості вихованців театру - студії «Маска».

Висновлюємо зверненням Василя Сухомлинського до всіх, хто працює з дітьми – любити дітей!, адже : «Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору».

Список використаних джерел

1. Відвідування музеїв та галерей продовжує жяття – вчені. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2844184-vidviduvanna-muzeiv-ta-galerej-prodovzue-zitta-vceni.html> (дата звернення 25.01.2024 р.)
2. Волінчук О. Д. Струни моєї душі: Збірка поезій. Кіровоград: ФО-П Александрова Марина В'ячеславівна, 2011. 144 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. Київ Рад. Шк.1976 р. Т.3.
4. Сухомлинський В.О. Казка про щастя. URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/suhomlinskiy-v-kazka-pro-schastya.htm> (дата звернення 25.01.2024 р.)
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори в 5-ти т. Київ Рад. Шк, 1977. Т.1.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ. Рад. Шк. 1971
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Вид-во «Радянська школа». 1988 р.
8. Творчі натхнення студійців - театралів: Збірник поезій, пісень, оповідань, новел, музичних творів / редактор Н. О. Фільченкова, упорядник Н. В. Цумарева, ілюстрації А. П. Русіна. Кропивницький: ФОП Чудна М. С., 2018. 88 с.

РОЗВИТОК САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ГУРТКІВЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА «ІНТЕР'ЄРНА ІГРАШКА»

Чичикалова Марія Юрївна,
керівник гуртка
«Інтер'єрна іграшка»
Комунального позашкільного
навчального закладу
«Центр дитячої та
юнацької творчості «Мрія»
Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Самоефективність згідно Оксфордського словника англійської мови – це особиста сила або здатність змінювати своє життя, досягати цілей або домагатися бажаних результатів. Якщо людина впевнена у своїх переконаннях, вона здатна ефективно впливати на ситуацію та готова до вирішення будь-яких проблем. Самоефективність впливає на кожен сферу людського життя. Якісті притаманні самоефективній особистості формують модель поведінки як в особистому, так і в соціальному житті людини.

Особливо гостро проблема розвитку самоефективності особистості постала в сучасних умовах постійного виклику суспільству. Світова пандемія, загроза від військового вторгнення, політична та економічна нестабільність, екологічна криза негативно впливають на психологічно-емоційний стан людей, викликаючи постійний стрес та невпевненість у власних силах. Тому сьогодні дуже важливо під час навчально-виховного процесу систематично приділяти увагу реалізації стратегій щодо розвитку самоефективної особистості.

В своїй педагогічній діяльності я визначила сукупність декількох доцільних технологій, спрямованих на розвиток самоефективності моїх гуртківців. А саме, на заняттях гуртка я активно користуюсь педагогічною технологією «*Створення ситуації успіху*». Кожен мій вихованець постійно чує від мене такі висловлювання як: «У тебе обов'язково вийде...», «Ти це можеш зробити як найкраще...», «Я в тебе вірю...», «Якщо не вийде одразу – не проблема...». І цей метод працює! Головне, спираючись на особистісно-орієнтований підхід, вчасно попереджувати можливі помилки та корегувати дії гуртківців задля досягнення прогнозованого успіху. Тоді можна отримати впевнених у собі, позитивно вмотивованих та задоволених своїми результатами вихованців.

Не менш важливу роль у створенні ситуації успіху відіграють батьки та заклад загальної середньої освіти. Саме вони допомагають створювати умови для розвитку та творчої діяльності своїх дітей, підтримують, стимулюють, мотивують та позитивно оцінюють їх досягнення.

Наступна педагогічна технологія, яку я використовую в гуртковій роботі – «*Метод проєктів*». Цей метод націлений на придбання вихованцями знань, умінь та навичок у тісному зв'язку з практичною діяльністю. На мою думку, метод

проектів характерний для позашкільної освіти, та у повній мірі сприяє розвитку самоєфективної особистості. У своїй гуртковій роботі я використовую два різновиди методу проектів – творчий проект та практично-орієнтований проект. Під час реалізації творчого проекту мої гуртківці самостійно створюють індивідуальні та групові проекти, кінцевим продуктом яких є достойні роботи декоративно-вжиткового мистецтва. Свої твори вони представляють на виставках і конкурсах міського, Всеукраїнського, міжнародного рівнів, за що отримують відповідні нагороди. Практично-орієнтований метод передбачає участь гуртківців у ярмарках-продажах, оформленні виставкових робіт та приміщень до свят, ведення інтернет-сторінок з продажу власних виробів. Кожен з різновидів метода проектів дає змогу гуртківцям позитивно оцінювати власну ефективність у творчій діяльності декоративно-вжиткового напрямку. При чому достатня впевненість у своїх здібностях сприяє збільшенню наполегливості у власній творчій діяльності.

Впроваджуючи метод проектів, я виділила ще дві складові розвитку самоєфективності гуртківців – це метод *«Взаємонавчання»* та поняття *«групової ефективності»*. Метод *«Взаємонавчання»* передбачає спостереження за своїми однолітками, які досягли успіху у своїй діяльності, та розвитку власної самоєфективності, за умови виконання тієї самої послідовності дій. Організація групової діяльності сприяє розвитку впевненості групи в успішності виконання майбутнього завдання та формує почуття групової ефективності, яка в свою чергу, залежить від самоєфективності кожного вихованця окремо.

У розвитку самоєфективної особистості важливу роль відіграє впровадження в гурткову роботу *здоров'язберігаючих технологій*. Використання даних технологій навчають дітей жити без конфліктів, укріплювати та зберігати своє здоров'я, прищеплює принцип здорового способу життя, посилює мотивацію до навчання. На моїх заняттях панує сприятливий психологічний клімат, де немає місця стресу та конфліктам. Мої гуртківці мають позитивний настрій та гарне почуття гумору. Відповідно до вікових особливостей на певних етапах заняття ми проводимо фізкультхвилинки, які вкрай важливі для запобігання перевтоми дітей. Короточасні фізичні вправи покращують кровообіг, знімають втому м'язів, нервової системи, викликають позитивні емоції та підвищують зацікавленість у творчій діяльності. Ну і звісно, в умовах пандемії я постійно нагадую вихованцям про необхідність дотримання карантинних вимог: дотримання дистанції, ретельне миття рук та обов'язкове носіння захисних масок. Усі компоненти *здоров'язберігаючих технологій* у сукупності, формують у гуртківців розуміння необхідності дбати про власне здоров'я та життя.

Ну і нарешті, я вважаю, що виховувати самоєфективну особистість під силу лише педагогу, який має високий рівень самоєфективності. Я маю впевненість у власній професійній компетентності. Як керівник гуртка, я здатна продуктивно здійснювати свою діяльність. Обираючи відповідні до ситуації засоби педагогічного впливу, я завжди досягаю поставлених цілей навчально-виховного процесу.

Отже, самоефективність – це оцінка власної ефективності та компетентності в конкретній діяльності. Розвиток самоефективної особистості – це внесок у майбутнє, оскільки самоефективність торкається всіх сфер людської діяльності: освітньої, професійної, спортивної, здоров'язберігаючої, соціальної та громадської. Самоефективна особистість більш стресостійка та життєво міцна, вона сміливо зустрічає проблеми на своєму шляху та ефективно знаходить шляхи їх розв'язання.

Розвиток самоефективної особистості на заняттях гуртка «Інтер'єрна іграшка» відбувається завдяки впровадженню сукупності таких педагогічних технологій як: «Створення ситуації успіху», «Метод проєктів», «Взаємонавчання» та «Здоров'язберігаючі технології». Систематична реалізація цієї сукупності технологій має безумовний вплив на особистісний, цільовий, мотиваційний та прогностичний компоненти самоефективності.

Технологія «Створення ситуації успіху» поєднує умови, які забезпечують успіх, як результат цієї ситуації, допомагає долати труднощі та дає можливість повірити в свої сили різним категоріям гуртківців.

Метод проєктів якнайкраще сприяє розвитку самоефективності вихованців. Завдяки проблемно-орієнтованому пошуку формує в них специфічні знання, уміння та навички, які тісно поєднуються з практичною діяльністю.

Метод «Взаємонавчання» дає змогу досягти власного успіху, завдяки спостереженню за більш успішними однолітками.

Застосування здоров'язберігаючих технологій вчить дбати про своє життя та здоров'я, а також є умовою успішного навчання гуртківців, їхньої майбутньої праці, добробуту, створення сім'ї.

Розвиток самоефективної особистості, впевненої в своїй діяльності, з позитивною мотивацією та задоволеною своєю діяльністю, відбувається завдяки взаємодії самоефективного педагога, батьків та закладу освіти.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Шалига Світлана Михайлівна

керівник гуртка студія розвитку
дитини «Веселка»

КЗ «Кіровоградський обласний
ЦДЮТ»,

м. Кропивницький, Україна

*Народ, який думає на один рік – вирощує хліб;
народ, який думає на десять років – вирощує сади;
народ, який думає на сто років – вирощує молоде покоління*
Народна мудрість

Актуальність громадянсько - патріотичного виховання зумовлена процесом становлення України як суверенної демократичної держави, необхідністю розвитку суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною та вимагають постійного вдосконалення цього процесу. Беручи до уваги останні події, які відбулись в нашій державі («Революція гідності», криваві події на Майдані, окупація російською федерацією Криму, війна на Сході України, національний карантин COVID-19, агресивне вторгнення рф на територію України), проблема патріотизму та патріотичного виховання дітей і молоді сьогодні набуває загальнодержавного масштабу. Це підтверджують державні документи: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [3], Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) [5], Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [1], в яких визначені мета й основні завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота.

Проблема патріотичного виховання дітей і молоді завжди була в полі зору видатних вітчизняних педагогів та філософів. Виховні традиції української педагогіки склалися впродовж багатьох століть. За цей період наш народ набрав великого досвіду виховання. Вихованню в дітей і молоді патріотизму, ідей народності, гуманізму, людяності, виховання свідомого громадянина-патріота своєї Батьківщини надають першочергового значення. Патріотичне виховання дітей завжди було одним із пріоритетних завдань сучасності, адже дитинство – це найкращий вік для прищеплювання почуття любові до Батьківщини. Крім того, в Україні в різні історичні періоди перед закладами освіти, сім'єю і суспільством поставало одне з головних завдань – виховати справжнього патріота України. Для дитячого віку найбільш характерним є розвиток патріотичних почуттів, оскільки дитячі враження є досить яскравими і глибокими. В Національній програмі виховання дітей і учнівської молоді в Україні

зазначається, що з метою формування ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави в «дитячому віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати в неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій» [1, с. 8]. Втім аналіз практики свідчить, що у сучасних дітей недостатньо сформовані такі патріотичні почуття як шанування рідної мови, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни; почуття національної гідності; почуття належності до своєї держави та її народу; почуття гордості за успіхи держави, біль за невдачі; повага до історії, культури, традицій, вірувань, менталітету; захоплення героїчними подвигами минулого та сучасності; любов до рідної природи. Крім того, гуманістично-моральна складова патріотичного виховання дошкільників (виховання доброти і співпереживання до людей і всього живого; любові до членів своєї родини, ближнього оточення, однолітків, народу, країни та ін.) сьогодні набуває особливого значення і потребує подальшої практичної реалізації через різні форми роботи в освітньому процесі гуртка. З огляду на це виникає гостра потреба в розробці ефективних шляхів здійснення патріотичного виховання вихованців з урахуванням сучасних підходів до освіти.

Громадянсько-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Ключовим пріоритетом громадянсько-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [1, с. 16].

Громадянсько-патріотичне виховання дитини – складний педагогічний процес. Тому і робота вчителя включає в себе цілий комплекс задач, пов'язаних з вихованням патріотизму та формування національної свідомості у своїх вихованців, потрібно так побудувати виховну діяльність, щоб сама її системна організація, приклади авторитетних педагогів, освітнє середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності.

Відомо, що дошкільний вік – це вік високої пізнавальної активності. Саме в цьому віці потрібно створювати сприятливі умови для реалізації пізнавального спрямування, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачувати на цій основі інтелектуальний потенціал дитини, її духовність і культуру, виховувати громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України. Саме в дитинстві закладаються почуття гідності, гордості за свою Батьківщину: «В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім – Батьківщина» [2]. Саме змалечку особистість формує свою свідомість і здобуває життєвий досвід. «Патріотизм – це сплав почуття і думки, осягнення святині - Батьківщини – не тільки розумом, а й

передусім серцем... Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з коліски...» [4]. В умовах сьогодення одним із завдань освітнього процесу є завдання пробуджувати і виховувати в кожній дитини патріотичні якості та цінності:

- самоповагу, турботу про добре ім'я – своє і своїх друзів, збереження своєї людської і національної гідності, честі;
- любов до батька і матері, родичів, своїх предків, дому, вулиці, міста, рідної природи, землі, бажання піклуватися про них;
- любов до України – Батьківщини, повагу до державної символіки; готовність захищати від ворогів рідну землю;
- любов до людей праці;
- готовність боротися з неправдою, злом.

Формувати у дітей позитивний образ Батьківщини та рідної домівки; ціннісне ставлення до культури українського народу, його історичного минулого, рідної мови, звичаїв, національних традицій; глибоке усвідомлення своєї національної приналежності, відчуття єдності з представниками своєї нації; елементарні знання про права людини; необхідність дотримання морально-етичних норм суспільства – означені завдання вирішуються в усіх формах дитячої діяльності: теоретичної, практичної та під час гри. Комплексною програмою студії розвитку дитини «Веселка» передбачені теоретичні знання, які тісно переплітаються з практичними, де діти оволодівають майстерністю з виготовлення речей своїми руками. Під час освітнього процесу варто використовувати різноманітні форми та методи, враховуючи вікові й індивідуальні особливості дитини, з метою зацікавлення вихованців, зробити заняття емоційно насиченими та змістовними.

Засобами усної народної творчості прищеплювати дітям любов до рідної мови, поваги до українського народу, його традицій і звичаїв. Під час усіх видів діяльності малюків, розвивати мовну культуру вихованців, вміння та навички спілкуватися, говорити правильно українською мовою. Розвиваючи пам'ять вихованців, передбачати вивчення чималої кількості приказок, лічилок, прикмет, казок, коліскових, віршів, пісень, загадок, скоромовок, колядок, щедрівок, веснянок, закличок, проведення свят народного календаря й обрядів (День Козацтва, Різдво, Новий Рік, Василя та Маланки, Водохреща, Стрітєння, Великдень), проведення конкурсів дитячої творчості, народних ігор і виховних бесід.

Перше знайомство з дітьми доцільно організувати в ігровій формі під гаслом «*Ми всі схожі, та всі різні!*» (гра «*Ти котись веселий м'ячик*», «*Я люблю!*»; працюючи за напрямками «*Я – особистість!*» (гра «*Я себе люблю!*»), «*Права та обов'язки дитини*» вчити дітей ідентифікувати себе, усвідомлювати свою неповторність, значущість, захищеність, виховувати повагу до себе.

Велику роль слід приділяти родинному вихованню, яке було і є незмінною цінністю, головною духовною основою життя нації, могутнім соціальним феноменом, що об'єднує людей в суспільну систему. На думку Френсіса Бекона любов до Батьківщини починається з родини. Родина є основою держави. Родина, рід, народ – такий шлях розвитку кожної людини, формування її національної

свідомості та громадянської зрілості. Родина для дитини – це місце її народження та становлення. Саме в родині дитина отримує свої перші знання про навколишній світ. Оскільки саме батьки, у першу чергу, є і замовниками освітніх послуг гуртка, і її активними учасниками, значна увага приділяється організації співпраці з батьками, що дозволяє збільшити час педагогічного впливу на вихованців.

Спілкуючись з дітьми, батьки повинні проявляти зацікавленість до всього, чого навчають малят у позашкільному закладі освіти, підтримувати, заохочувати, впливати на освітній процес, зробити їх відкритими, цікавими та сучасними (участь в організації та проведенні заходів (свята, екскурсії, виставки малюнків, спільні культпоходи до лялькового театру, музеїв, зоопарку, благодійні проекти, батьківські збори-зустрічі з адміністрацією, індивідуальні співбесіди з педагогами студії та психологом закладу, зустрічі за «круглим столом» для вирішення проблемних питань, засідання батьківського комітету. Опрацьовуючи теми *«Родина, сім'я»*, *«Дім, будиночок, оселя»* діти, виготовляючи родинне дерево, займаючись пошуковою діяльністю, залучають до співпраці батьків, готують цікаві презентації, дізнаються про своїх предків, їх уподобання, родинні традиції (*проект «Звичаї нашої родини»*). Доцільно проводити просвітницьку діяльність для батьків, консультувати, надавати методичні рекомендації: орієнтувати їх на український контент якісного освітнього та розвиваючого відео, доводити, що навіть в позаурочний час необхідно створити дітям україномовне середовище [4]. Відзначу, що порівняно з минулими роками, серед батьків трапляються лише поодинокі випадки вживання російської мови.

Знайомити вихованців з красою рідного міста, акцентуючи увагу, що мала Батьківщина це місце, де вони народились, де народились і живуть їхні друзі та рідні. Це місце, куди хочеться повертатись з далеких подорожей. Заняття мають проходити в інтерактивній формі (гра *«Веселий трамвайчик вулицями міста»*, гра *«Інтерв'ю»*, *«Уяви, що ти міський голова»*, Аплікація *«Моє рідне місто»*).

Доцільно проводити заняття на природі, спостерігаючи за змінами природного довкілля. Через спостереження за живою природою, засобами продуктивної діяльності, прищеплювати вихованцям любов, шанобливе та бережливе ставлення до природи рідного краю, неповторної краси та скарбів української землі. Різноманітна природа нашого краю: сухоцвіти, листочки, коріння, суцвіття, насіння, крупи, приховують у собі невичерпні можливості для творчості, допомагають створювати будь-які роботи за жанром, сюжетом та способами виготовлення: малюнки, поробки з пластиліну та природного матеріалу, предметні та сюжетні аплікації. Організовувати екскурсії до обласного краєзнавчого музею, контактного зоопарку – спілкування з тваринами робить нас добрішими, чуйнішими, людянішими.

Знайомити гуртківців із історичним минулим, формувати та розвивати свідомість маленького громадянина та патріота, через продуктивну діяльність виховувати повагу до державних символів: вводити поняття герб, гімн, прапор (виготовляти паперові прапорці, прослуховувати гімн України).

Під час опрацювання теми *«Народна символіка»* знайомити вихованців з українським костюмом, народними оберегами, легендами, у день Вишиванки

запрошувати малечу на заняття у вишиванках, з синьо-жовтими стрічками. Виготовляти віночки, кольорове намисто, вигадувати орнамент для вишиванок, ліпити, малювати, виготовляти аплікації «Калинове гроно», «Соняшник», «Чорнобривці», «Соловейко», «Вишневий сад», «Вербові котики», «Голуб Миру» тощо.

У День Конституції України (переглядати й обговорювати тематичні відеоролики, вводити поняття: закон, Конституція, уточнювати права й обов'язки дітей).

У День Захисника та Захисниці України проводити виховні бесіди, вшановувати воїнів світла, займатися волонтерською діяльністю, виготовляючи листівки та обереги.

Знайомити гуртківців із творчістю та складним життєвим шляхом Великого Кобзаря, Лесі Українки, творами Василя Сухомлинського, (проект «Шануємо, пам'ятаємо!»), приймати участь у тематичних мистецьких марафонах).

Відзначати свято Української хустки: приносити родинні хустки (проект «Обереги з бабусиної скрині»), проводити фотозйомки у хустці, флешмоби, ігри, розваги, виготовляти паперові хустинки на згадку

У День пам'яті Героїв Небесної Сотні (вшановувати пам'ять загиблих через продуктивну діяльність – виготовляти янгеликів).

Приймати участь у заходах до Дня Соборності України. Знайомити вихованців з поняттями «Єдність», «Ланцюг Єдності», «Соборність», доводити, що разом – ми сила!

У День Європи переглядати й обговорювати тематичне відео. Знайомити вихованців з поняттями: *свобода, безпека, повага, толерантність*.

У третій четвер травня відзначати Свято Вишиванки, одягнувши вишиванку, брати участь у флешмобах, підбирати тематичний мовленнєвий матеріал, вчити вірші про вишиванку, виготовляти саморобні вишиванки.

Брати участь у благодійних акціях добра та милосердя гуртка та закладу, формувати активну громадянську позицію кожного вихованця. Виготовляти вітальні листівки для одиноких людей похилого віку, подарунки для вихованців дитячих будинків, воїнів ЗСУ. Проекти: («Твори добро!», «Зроби когось щасливим!», «Подарунок для бійця!», «Ми віримо в Перемогу!», «Діти проти війни!»).

Одне з пріоритетних завдань в умовах сьогодення – формувати культуру безпечної поведінки, з засвоєними алгоритмами дій в умовах надзвичайних ситуацій, тож, необхідно брати участь у тижнях з БЖ, проводити виховні бесіди, вікторини, хвилинки спілкування, квести. Використовувати в освітньому процесі здоров'язбережувальні технології: пальчикову гімнастику, тілесні техніки, психогімнастику, нейрогімнастику, логоритміку, цікаві фізкультхвилинки та веселі руханки для зняття фізичної та психоемоційної напруги. Співпрацювати з практичним психологом закладу (групові й індивідуальні форми за запитом). Повоєнній Україні потрібні будуть фізично та психічно здорові люди.

Висвітлювати роботу гуртка в соцмережах з метою інформування громадськості міста про його освітню діяльність, виготовляти та поширювати рекламну продукцію з метою підтримки іміджу та популяризації студії та закладу.

Напрацьована медійна база у період карантину та під час дистанційного навчання, розроблені електронна наочність, інструктивні картки, дібрані змістовні тематичні відеоролики з YouTube [6], надають можливість працювати безперервно та систематично в офлайн та онлайн форматі, а також в укритті під час тривоги. Традиційні методики й інновації дозволяють зробити освітній процес змістовним і цікавим, зберегти кількісний стан вихованців, затребуваність студії, впевнено рухатися до поставленої мети поетапного формування патріотичної вихованості дошкільнят.

Отже, процес національно-патріотичного виховання має здійснюватися за допомогою різноманітних форм роботи, впровадження в освітній процес гуртка інноваційних технологій з метою створення можливості для формування в учнів громадянсько-активних якостей і соціально значущої поведінки; забезпечення взаємозв'язку гуртка та сім'ї щодо здійснення патріотичного виховання гуртківців дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. с.29 URL: <http://surl.li/nhzxk> (дата звернення 22.01.2024 р.).

2. Виховний захід «В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім — Батьківщина». URL: <https://vseosvita.ua/library/vihovnij-zahid-v-ditinstvi-vidkrivaes-materik-kotrij-nazvetsa-potim-batkivsina-lina-kostenko-177089.html> (дата звернення 22.01.2024 р.).

3. МОН затвердило нову концепцію патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/> (дата звернення 22.01.2024 р.).

4. Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з коліски В. Сухомлинський. URL: <https://vseosvita.ua/library/patriotizm-pocinaetsa-z-lubovi-do-ludinipatriotizm-pocinaetsa-z-koliski-v-suhomlinskij-103049.html> (дата звернення 22.01.2024 р.).

5. Про Державну національну програму "Освіта" («Україна XXI століття»). Постанова КМУ від 3 листопада 1993 р. N 896 Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.01.2024 р.).

6. ТОП 10 Youtube каналів українською мовою з розвиваючим відео для дітей. URL: https://dity.lviv.ua/channels_for_children_in_Ukrainian (дата звернення 22.01.2024 р.).

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ЗАЛУЧЕННЯ ДО ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Ярошенко Ольга Іванівна,

методист, керівник гуртка

«Основи фенології»

Комунального закладу «Харківський
обласний Палац дитячої та
юнацької творчості»

м. Харків, Україна

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти. Вона історично базується на традиціях виховання особистості та є сприятливим соціокультурним середовищем для проведення різнопланової виховної роботи. Значення позашкільної роботи в розвитку особистості посилюється тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності й моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й стимулює творчий розвиток, виховує позитивне ставлення до національних цінностей [2, с. 4].

У концептуальних засадах НУШ викладено ключові компетентності, визначені «Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», та їхній взаємозв'язок із практичними вміннями.

Виховання означених цінностей у підлітків на сучасному етапі найбільш ефективно відбувається у взаємодії родини, школи, закладів позашкільної освіти й інших суспільних інститутів.

Духовна цінність, щоб стати надбанням вихованця, вимагає сформованості особливого мотиву – незвичного світосприйняття або, образно кажучи, «перетворення гусіні у метелика». Останній, на відміну від першої здатен літати, а отже сприймає світ по-іншому. Так само і духовна особистість залишає трясовину утилітарних життєвих цінностей і піднімається до вищих смислів життя, відправляється політ, щоб утвердитися у духовно досконалішому [1, с. 7].

Виникнення ціннісних орієнтацій, позицій, установок і поглядів підлітка, як правило, пов'язане з процесом навчання. Водночас для їхнього розвитку велике значення має вплив навколишніх обставин, умов соціалізації й культурного рівня середовища [2, с. 13].

Аналіз досвіду роботи закладів позашкільної освіти показує, що для виховання в підлітків національних цінностей важливе значення має правильна організація освітньої роботи [2, с. 25].

У процесі виховання національних цінностей молоді будь-який виховний вплив є багатостороннім. У зв'язку з цим виховна робота має бути особистісно зорієнтованою, базуватися на особистісно діяльнісному принципі її організації, який передбачає активне включення вихованця в освітній процес на засадах співпраці, діалогу, партнерства, високої вимогливості й глибокої поваги до нього [2, с. 22].

І. Д. Бех у статті «Українська національна ідентичність у науково-психологічних координатах» стверджує, що особистість як суб'єкт української

національної ідентичності стійко усвідомлює свою належність до української нації як творця духовно-культурних цінностей; формує на їх основі власні смислоціннісні утворення, що складають її вищий Я-образ, і реалізує його у достойному житті [3, с. 28].

Технологічне підґрунтя

Для формування життєвих компетентностей і ціннісних орієнтацій вихованців практикуємо на занятті гуртка «Основи фенології» традиційні та інноваційні технології організації освітньої діяльності.

В умовах воєнного часу проводимо в онлайн форматі природоохоронні та екологічні освітньо-виховні заходи: фестиваль «В об'єктиві натураліста», вікторини до свята лісу, екологічні ігри, віртуальні екскурсії; конкурси «Птах року», «Годівничка», «Галерея кімнатних рослин», «Парад квітів біля школи», «Моя країна – Україна!».

Перевагу надаємо особистісно зорієнтованому навчанню. Ця технологія сприяє індивідуалізації навчання, здійсненню диференційованого підходу; крім того, самовираженню, самореалізації особистості допомагає проблемне навчання.

Серед інноваційних застосовуємо інтерактивні технології, інформаційно-комунікаційні. Запроваджуємо елементи проєктного навчання. Застосовуємо складові технології креативного розвитку.

Як інструменти педагогіки партнерства використовуємо цікаві й захоплюючі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи з батьками, благодійні акції тощо.

Важливим етапом на шляху формування ціннісних орієнтирів особистості є організація та проведення еколого-освітніх заходів, приурочених до Всесвітнього дня водно-болотних угідь, Всесвітнього дня охорони природи, Міжнародного дня Землі, Міжнародного дня збереження біорізноманіття, Дня довкілля.

Під час реалізації ідеї формування в дітей здатності знаходити правильне рішення в різних життєвих ситуаціях, зокрема в умовах воєнного часу, особлива увага на заняттях гуртка «Основи фенології» приділяється розвитку ціннісних орієнтирів і ключових компетентностей: соціальної, мотиваційної, функціональної.

Основні елементи педагогічної діяльності реалізуємо на таких етапах: прогнозування, змістовно-пошуковому, етапі моніторингу.

Застосовувані технології допомагають утвердженню «суб'єкт – суб'єктних» стосунків, коли вихованець є суб'єктом пізнання. Для цього необхідно, щоб кожен усвідомив місце та значущість основних етапів освітньої діяльності: мотивація – цілеутворення – планування – організація освітньої діяльності – реалізація завдань.

Важливою умовою навчання та першим кроком до формування цінностей вихованця є внутрішня мотивація (самотивація). Для цього дотримуємося таких вимог:

- не використовуємо ситуацію змагання;
- намагаємося не нав'язувати освітню мету «зверху»;

- намагаємося уникати встановлення часових обмежень;
- стежимо, щоб завдання відповідали віковим особливостям дитини;
- даємо дитині право вибору навчального завдання.

У процесі організації освітньої діяльності прагнемо дотримуватися гнучкості під час вибору прийомів, нестандартності, створюємо ситуації, які «оживлюють» заняття. Ефективним на цьому етапі є проблемне навчання. Пропонуємо дітям здійснити заочну подорож із казковими персонажами та виконати певні завдання для досягнення кінцевої мети заняття.

Ось низка проблемних питань, над якими була організована робота: «Чи є шкідливі тварини», «Користь отруйних рослин», «Аптека на підвіконні», «Аптека на городі», «Сад ароматів», «Біологічні методи боротьби зі шкідниками саду», «Екодія на захист первоцвітів», «Ековчинок на захист пернатих». Формуванню у вихованців соціальних компетентностей та ціннісних орієнтирів сприяють і такі запитання: «Як визначити погоду за народними прикметами?», «Які ви знаєте рослини, що є символами України?», «Які народні свята присвячені рослинам?», «Які ви знаєте трави, що корисні для здоров'я?».

Не втрачає актуальності й проблема підвищення якості дослідницької роботи. Практикуємо проведення занять-практикумів, семінарів, консультацій, екскурсій до науково-дослідних установ.

Ефективною є робота експериментально-пошукового характеру з ученими-науковцями товариства ентомологів, охорони природи, лісівників, Українського інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва, Українського ордена «Знак пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького, науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

З метою поширення знань і підвищення обізнаності щодо цінностей біологічної та ландшафтної різноманітності, формування екологічної свідомості та виховання поваги до природи використовуємо інтерактивні методи та прийоми, що є універсальними для розвитку життєвих компетентностей, формують уміння колегіально вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей вихованця. Перевагу надаємо роботі в групах, парах, яка реалізується через прийоми рольової гри, «Вільного мікрофона», уявної прогулянки.

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність вихованців – індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку мініпроєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язкова умова завершення роботи над проєктом – створення презентації.

Пропонуємо дітям самостійно попрацювати з анкетною «Що головне в житті». Попереджаємо, що відповіді мають бути максимально щирими. «Правильних» і «неправильних» відповідей бути не може. Заповнену анкету дитина показує чи озвучує лише за власним бажанням. Після закінчення роботи

з анкетною керівник пропонує поміркувати над питаннями: «Які речі ти цінував/цінувала найбільше, коли тобі було 6 – 7 років?», «Чи збігаються твої дитячі цінності з тими, що ти визначив/визначила для себе зараз?», «Чому цінності людини з віком змінюються?» Після цього пропонується обговорення останнього питання на загал. Пропонуємо скласти всім разом список цінностей на основі найпоширеніших особистих цінностей дітей і списку загальнолюдських цінностей [6].

Використання можливостей дистанційного навчання спрямовуємо на вирішення таких проблем:

- візуалізація освітньої інформації за допомогою наочного представлення;
- індивідуалізація та диференціація процесу навчання.

Можливості дистанційного навчання на різних етапах занять різноманітні, оскільки:

- сприяють виявленню прогалин у знаннях, допомагають пригадати вивчене за незначний проміжок часу (на етапі актуалізації опорних знань);
- сприяють унаочненню лекції керівника, опрацюванню матеріалу підручника тощо (етап формування, засвоєння нових знань);
- забезпечують створення можливостей для організації самостійної роботи вихованців, формування диференційованого підходу (етап застосування знань);
- допомагають під час організації тестування, завдяки чому створюються можливості для динамічної самоперевірки, взаємоперевірки тощо (контроль рівня навчальних досягнень).

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в освітньому процесі, у центрі якого перебуває особистість дитини (за принципом дитиноцентризму), головною метою стає розвиток інтелекту та творчих здібностей, пізнавальної активності вихованців, що дасть змогу сформувати здатність до самореалізації, самостійності мислення, уміння працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем. Змінюється також у цьому процесі роль керівника: він, за В. І. Шуляром, виконує фасилітативні функції): стає координатором, партнером, співавтором, консультантом.

Вважаємо за необхідне завжди, особливо в сучасних умовах воєнного стану, створювати ситуацію успіху, заохочувати дітей до подальшої праці. Оволодіння навичками оцінювання, взаємо- та самооцінювання, прозорість оцінки приводить до зниження конфліктності, спонукає до формування позитивних Я-концепцій, вироблення критичного ставлення до власної роботи, адекватного сприйняття відгуків (комунікативна компетентність).

Отже, критеріями якості та результативності освітнього процесу є формування ціннісних орієнтирів у дітей шляхом участі в масових еколого-натуралістичних заходах, підвищення пізнавального інтересу вихованців до біології, розвиток комунікативних навичок, емоційної та естетичної чутливості дітей, креативність мислення, комфортність навчання. готовність сприяти та брати особисту участь у захисті навколишнього природного середовища.

Готуючись до кожного заняття, прагнемо зробити процес навчання багатоаспектним: виробити у вихованців високий рівень біологічних знань, здійснити допрофесійну підготовку, сприяти професійній орієнтації. За таких

умов реалізується кінцева мета позашкільної освіти, а крім того, вихованці пізнають життя в усій його розмаїтості, вчать не розгублюватись у складних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Б 55 Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
2. Зміст і технології позашкільної освіти для вихованців підліткового віку: методичні рекомендації / [А. В. Корнієнко]. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 112 с. URL: <http://surl.li/qqtup>
3. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 296 с. URL: <http://surl.li/qqtuc> .
4. Концепція Нової української школи. URL: <http://surl.li/qqtvd>
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelya / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
6. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: М. А. Араджионі, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова, І. К. Унгурян): «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795), URL: <http://surl.li/qqtwe>

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бойченко Ольга Миколаївна,
керівник гуртка «Хореографічний
ансамбль «Смайлик» комунального
закладу «Преображенська гімназія
Кропивницької міської ради»,
м. Кропивницький Україна

Компетентнісний підхід у педагогічній науці визначає освіту як процес, спрямований на розвиток навичок, вирішення життєвих ситуацій та виконання соціальних ролей, а не лише на накопичення знань. Позашкільна освіта набуває все більшого значення у вихованні та соціалізації дітей, а також у формуванні соціальної компетентності учнів, вимагаючи від педагогічних працівників високого рівня професійної компетентності.

У позашкільних навчальних закладах розширюються області знань та види діяльності, що підвищує вимоги до педагогічних працівників, особливо враховуючи визначені стандартами кваліфікаційні характеристики педагогічного персоналу.

Проблему компетентності та її аспекти досліджували багато вчених, як і в зарубіжній літературі (Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен), так і в українській (І. Бех, Н. Бібік, О. Биковська, В. Вербицький, О. Локшина, О. Кононко, О. Овчарук, О. Пошетун, О. Савченко).

Формування компетентності сучасного фахівця активно вивчається в психолого-педагогічних дослідженнях, які визначили загальні закономірності і конкретні умови цього процесу.

Метою доповіді є висвітлення основних професійних компетентностей педагога закладу позашкільної освіти, а саме: *інформаційно-технологічна компетентність, управлінська, компетентність у спільній творчості, полікультурна компетентність, валеологічна компетентність.*

Інформаційно-технологічна компетентність педагога включає в себе навички й уміння використовувати комп'ютерні ресурси та Інтернет; застосовувати раціональні методи пошуку, аналізу, відбору, систематизації, інтерпретації, адаптації та використання інформації згідно з навчально-виховними завданнями; оптимізувати навчальний процес за допомогою комп'ютеризації, використання технічних засобів, передових технологій та інструментів моніторингу процесу навчання тощо.

Управлінська компетентність включає володіння педагогом методами та прийомами організації власної та ефективної діяльності, а також управління

процесом засвоєння знань гуртківцями. Це включає визначення цілей діяльності, розроблення та реалізацію способів діяльності, збір інформації щодо досягнення цілей, корекцію діяльності для зменшення відхилень між запланованим та реальним результатом.

Компетентність у спільній творчості передбачає здатність педагога ефективно та гармонійно організовувати взаємодію для досягнення спільної мети та продуктивних результатів. Педагог повинен бути готовий до спільної творчості та співпраці з колегами, батьками вихованців, громадськістю тощо.

Полікультурна компетентність відображає знання педагога культурних та національних особливостей, менталітету представників різних національностей, а також досягнень української та світової культури. Ця компетентність також передбачає толерантне ставлення до культури і традицій інших народів.

Валеологічна компетентність педагога забезпечує здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах. Вона охоплює організацію власної праці та впровадження здоров'язбережувальних практик для розвитку вихованців.

Шляхами вдосконалення професійної компетентності педагогів позашкільних навчальних закладів є участь у курсах підвищення кваліфікації, робота в творчих групах та методичних об'єднаннях, участь в конкурсах професійної майстерності, самоосвіта педагогів та організація обласних та всеукраїнських заходів, таких як конференції, семінари, виставки, конкурси, змагання в галузі позашкільної освіти, атестація педагогічних кадрів.

Передумовою успішних змін у професійному розвитку педагогів є наявність соціального замовлення на підготовку спеціалістів, які мають бажання до саморозвитку і самореалізації. Тому постійно зростає потреба у педагогах нового типу, які можуть швидко набувати необхідні компетентності, розробляти освітні програми нового покоління, співпрацювати в команді, а також самостійно вчитися і розвиватися.

Вдосконалення професійної компетентності педагогів позашкільних навчальних закладів може здійснюватися за допомогою різноманітних засобів, таких як курси підвищення кваліфікації, творчі групи та методичні об'єднання в самих закладах, конкурси професійної майстерності. Організація заходів, таких як обласні та всеукраїнські конференції, семінари, виставки, конкурси та змагання із різних напрямків позашкільної освіти, є ефективним способом який сприяє розвитку компетентностей педагогів.

Самоосвіта педагогів визнається як один із ключових аспектів удосконалення їхньої професійної майстерності, що дозволяє їм швидко адаптуватися до нових вимог і опанувати необхідні компетентності.

Соціальне замовлення на підготовку педагогів, які активно прагнуть до саморозвитку і самореалізації, є ключовою передумовою якісних змін у професійному розвитку педагогів позашкільних навчальних закладів.

Потреба у педагогах нового типу, які не лише вміють ефективно опанувати нові компетентності, але й активно працювати в команді, розробляти освітні програми нового покоління, підкреслює необхідність постійного самоосвітнього та саморозвивального процесу.

Список використаних джерел

1. Про позашкільну освіту: Закон України // Освіта України. 2000. № 31. С. 6-8.
2. Балаба В. Формування професійної компетентності вчителів. Завучу. Усе для роботи. № 7. 2009. с. 11
3. Барабаш О. Розвиток професійної компетентності учителів. Початкова освіта. № 38, жовтень, 2010. с. 2
4. Баранова С. Особливості формування професійної компетентності вчителів. Сучасна школа України. № 2, лютий, 2009.с. 162.
5. Бех І. Д. Комунікативна компетентність педагога в оптимізації виховного процесу. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. К., 2005. Вип. 8, кн. 1. С. 6-11.
6. Воловик О. Мотивація педагога як умова зростання професійної компетентності. Управління школою. № 10. 2009. с. 10
7. Гандробура О., Кубенко Н. На шляху до компетентності. Директор школи. № 46, грудень, 2008. С. 21
8. Гергун Н. Зростання професійної майстерності вчителя. Особистісно зорієнтований підхід. Школа. № 1. 200
9. Забродська І. М. Педагог позашкільного навчального закладу: від професійної компетенції до професійної майстерності. Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (25-27 лютого 2013 року, м. Київ) / за ред. І. Д. Бега, С. Л. Дахнова, С. Г. Мартової, В. К., 2013. С. 242-244
10. Коваленко Л. Формування компетентності вчителя // Завучу. Усе для роботи.-№17, вересень, 2009. с. 20
11. Компетентнісний учитель // Завуч.-№ 10, квітень, 2009.
12. Осадча К. Інформаційно-комунікаційна компетентність. Інформатика. № 4. 2009. с. 5
13. Професійна діяльність сучасного вчителя (діяльність, компетентність, майстерність). Позакласний час. № 11. 2010. С. 96
14. Сіданіч І. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів // Директор школи.Україна. № 3. 2008. с. 2

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Божемовська Наталія Вікторівна

заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Гімназія «Сучасник» Кропивницької міської ради», м. Кропивницький, Україна

Професійна компетентність – це єдність теоретичної та практичної готовності особистості до здійснення педагогічної діяльності та здатність до розв'язання кола трудових задач, яке відповідає поточним і передбачуваним на найближче майбутнє функціональним обов'язкам працівника [4, 5].

Коновалова Т. Ю. визначає компетентність за функціями:

- пізнавальна як власне процес пізнання особливостей та закономірності діяльності та власних особливостей та інших людей;
- випробувальна – це спроба реалізації того, що людина пізнала, застосування знань на практиці;
- регулятивна – свідомий вплив на себе, людей та хід діяльності з метою їхньої зміни;
- рефлексивною – усвідомлення особою того як вона або її дії оцінюються іншими;
- контролю та оцінки – це систематичний контроль за змінами у свідомості та поведінці своїй та інших людей за результатами діяльності та оцінка їх [3, 4].

Саме тому найточнішим визначенням професійної компетентності педагога ми вважаємо таке: це складна багаторівнева стійка структура психічних рис, що формуються як результат інтеграції досвіду, теоретичних знань практичних умінь і значущих для педагога особистісних якостей.

Педагогічна компетентність керівника гуртка позашкільного закладу інтегрує різні види компетенцій, які розкривають загальні здатності педагога в різних сторонах педагогічного процесу позашкільної освіти. Мова йде про пізнавальну - інтелектуальну, діагностичну, проєктувальну, організаторську, прогностичну, інформаційну, стимулювальну, оцінно - контрольну, аналітичну, психологічну, соціальну, громадянську, комунікативну, рефлексивну, творчу, методичну, дослідницьку компетенцію та інші [4].

Діяльність керівника гуртка у закладі позашкільної освіти має специфічні особливості: організацію навчально - виховного процесу на засадах вільного вибору, необов'язковості; задоволення особистих інтересів і потреб учнів; відсутність жорсткого контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу; специфічність виховної роботи в колективі, який, по суті, є особисте бажання навчатися [1, 2].

Керівник гуртка має вміти:

- розробляти заняття з урахуванням різних факторів (склад аудиторії, рівня її підготовки, специфічних запитів, особливостей напряму творчої діяльності);

- проводити оцінювання учнів в різних формах відповідності до особливостей позашкільної освіти;

- чітко визначати мету та завдання діяльності, удосконалювати її, розширюючи коло власних функцій [1, 2].

Він повинен володіти:

- способами та технологіями духовно-морального виховання та соціалізації учнів, формування української громадянської ідентичності школярів;

- навичками організації проектної діяльності в системі позашкільної освіти, способами активного залучення учнів до пошукової та дослідницької діяльності, соціального проектування, участі в громадянських акціях, форумах;

- методикою планування результатів навчання та виховання створення естетичного середовища, наповнення його відповідними ресурсами та конструювання навчально-творчої діяльності в ньому;

- способами організації позаурочної діяльності для учнів, вихованців, слухачів різного віку;

- вміннями, необхідними для залучення гуртківців до виховної самодіяльності (організувати і згуртувати колектив на основі традицій, стимулювати ініціативу й самодіяльність вихованців, пов'язувати завдання колективу з можливостями його членів);

- основами експериментальної діяльності в галузі позашкільної освіти розробляти концепції, моделі та підходи до реалізації діалогічної взаємодії в сучасній освіті та бути здатним колективно розв'язувати завдання;

- формувати і підтримувати сприятливий соціально-педагогічний і психологічний клімат в колективі, прогнозувати і стимулювати його зростання, організувати творчі колективні та індивідуальні заняття, показати практичні прийоми і способи виконання завдань.

Для цього педагог повинен регулярно відстежувати зміни у нормативно-правовій базі позашкільної освіти, визначенні напрямів та термінів; підходів, необхідних для організації творчої діяльності за профілем об'єднання (знання закономірностей творчої, дослідницької роботи школярів загалом і за профілем конкретного об'єднання); мати вміння аналізувати творчий потенціал вихованців; знати ціннісну складову, виховну та соціалізуючу функції позашкільної освіти та галузь їх використання на різних освітніх рівнях; розширювати психолого-педагогічні знань і вміння, їх активне застосування на практиці; бути в курсі сучасних освітніх технологій в галузі позашкільної освіти [1].

Освітній процес сьогодення потребує якісної підготовки спеціалістів позашкільної освіти і несистемна робота у вигляді короткострокових семінарів чи епізодичних занять не забезпечує повною мірою готовність долати щоденні виклики, з якими зустрічається педагог позашкільного закладу, та існує необхідність у системній роботі з підвищення компетентності педагогічних працівників [2]. Саме тому існує система формування професійної компетентності. Вона складається з курсів підвищення кваліфікації, розробки навчальних програм, участі у методичній роботі, професійних конкурсах, майстер-класах, створення педагогічного портфоліо, атестаціях тощо. У розвитку професійної компетентності керівника гуртка позашкільного закладу слід робити

акцент на творчій індивідуальності, цікавості до педагогічних інновацій, здатності адаптуватися до мінливого середовища. Основні напрямки діяльності по підвищенню професійної компетентності педагогів позашкільної освіти є активна участь у різних конкурсах, фестивалях, робота в методичних об'єднаннях, творчих групах, освоєння нових педагогічних технологій, передача власного досвіду тощо. Важливим фактором формування педагогічної компетентності є середовище позашкільних закладів. Воно має бути сприятливим, підтримуючим та стимулювати педагога до саморозвитку. Має бути заохочення до новаторства, можливість експериментувати, залучення до роботи у творчих групах, система стимулювання працівника, моніторинг результативності його діяльності через анкетування, конкурси, презентації власних досягнень, тестування, співбесіди, виступи на засіданнях педрад, семінарах, конференціях, практикумів, публікації статей у науково-методичних збірниках, пресі, участь у педагогічних виставках та інші заходи для обміну досвідом [2, 3, 5].

Отже, компетентність педагога позашкільної освіти включає практичну реалізацію знань, умінь та навичок, досвіду та культури задля досягнення мети – забезпечення якості позашкільної освіти. Система формування професійної компетентності працівника складається з курсів підвищення кваліфікації, розробки навчальних програм, участі у методичній роботі, професійних конкурсах, майстер-класах, створення педагогічного портфоліо, атестаціях тощо. Важливим фактором формування педагогічної компетентності є власне середовище позашкільних закладів, що має бути сприятливим, підтримуючим та стимулювати педагога до саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Вороніна Г. Л. Розвиток професійної компетентності педагога-позашкільника в умовах підвищення кваліфікації. Харківська академія неперервної освіти. Журнал «Науковий огляд», 1 (22) 2016.
2. Корнієнко А. В. Зміст підготовки педагога закладу позашкільної освіти до етнокультурного виховання учнів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість у просторі виховних інновацій», 2018. URL: <http://surl.li/qgw1x> (дата звернення 06.02.2024 р.).
3. Семенишена В. С. Роль професійної компетентності педагога в умовах позашкільного навчального закладу, 2016. URL: <https://www.slideshare.net/NatashaKachkovskaya/ss-60819425> (дата звернення 06.02.2024 р.).
4. Тафінцева С. І., Крищук Б. С., Севастьянова О. М., Банашко Л. В. Концепція педагогічної майстерності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2022 URL: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (дата звернення 06.02.2024).
5. Цільмак О. М. Складова структура компетентностей, 2009. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/30.pdf.pdf (дата звернення 06.02.2024).

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Гаркавенко Олена Вікторівна,
директор Васильківського центру
дитячої та юнацької творчості
Васильківської міської ради
Київської області,
м. Васильків, Україна

Глобалізація системи освіти передбачає й оновлення змісту управлінської діяльності керівників закладів позашкільної освіти. Ефективність управління закладом освіти безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності його керівника, тих науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та спеціально-функціональних знань і вмінь, відповідних якостей, які й забезпечують ефективну професійну діяльність, а готовність керівника до саморозвитку, самовдосконалення стає вимогою часу.

Особливо актуальною є проблема підготовки педагогічних кадрів до управління закладами позашкільної освіти з огляду на інтегративні стратегії розвитку освіти в цілому, сучасні освітні реформи, оновлені функції закладів позашкільної освіти: освітня, соціокультурна, економічна [4, с. 5].

Важливе місце у формуванні професійної компетентності посідає проблема визначення обсягу спеціальних знань та вмінь, комплексу ставлень та цінностей, що характеризують професійну компетентність керівника закладу, та їх структуризація в єдину комплексну нормативну модель. У дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених і практиків висловлено думку проте, що побудова моделі компетентності пов'язана з мисленнєвим уявленням у свідомості людини ідеального образу спеціаліста, який забезпечує ідеальну діяльність. На думку науковців, проектування образу ідеального спеціаліста допоможе керівникам закладів позашкільної освіти виявити власне їх ставлення, професійні цінності, недоліки в знаннях, вміннях, пізнавальних і практичних навичках, активізує їх внутрішній потенціал та може стати основою для саморозвитку [1, с. 43].

Поняття «модель» походить від французького слова *modulus* – міра, мірило, взірць і є умовним зразком (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта або системи об'єктів, який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин при певній схематизації й умовності засобів зображення. Головна характеристика моделі – спрощення реальної життєвої ситуації, до якої вона застосовується. Спрощення ситуації знімає другорядні дані, які не мають вирішального значення. Визначенню поняття «модель» та використанню його в педагогіці присвячені роботи багатьох науковців, таких, як Л. Даниленко, Л. Капченко, В. Пікельна, Т. Сущенко, З. Рябова та ін. Як відмічає Л. Даниленко, під моделлю необхідно розуміти систему взаємопов'язаних параметрів, які виражають суть

управлінського рішення. Моделювання може бути застосованим як до суб'єктів, так і до об'єктів управління [2, с. 124].

В. Беспалько та ряд інших науковців вважають, що модель – це діагностичний опис із всією можливою повнотою всіх суттєвих для життєдіяльності у сучасному світі сторін, властивостей і якостей особистості. У контексті нашого дослідження найбільш доцільним є визначення науковців, які стверджують, що модель – це створюваний, з метою отримання й збереження інформації специфічний об'єкт у формі уявного образу, опису знаковими формами або матеріальної системи, що відображає властивості, характеристики й зв'язки об'єкта-оригіналу довільної природи, суттєві для завдань, що вирішуються суб'єктом.

Визначенням рівня кваліфікації керівника закладу освіти на основі моделі його функціональної компетентності займалася дослідник О. Мармаза. В роботах науковця структура системи знань і вмінь керівника закладу представлена двома підсистемами знань, які включені до моделі функціональної компетентності керівника: професійні знання, їх зміст; типи і види знань. Цікавою є думка автора проте, що управлінські вміння – це спосіб реалізації управлінських функцій [3, с. 19].

Ми ж будемо дотримуватися визначення, що дали науковці Г. Єльнікова, О. Зайченко. Вони під моделлю розуміють суб'єктивне відтворення у свідомості людини або групи людей та зовнішнє відображення різними способами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей властивих конкретному об'єкту, процесу, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні й дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі структурні складові. Зростання кількості і тематики наукових досліджень, присвячених вивченню сутності і структури професійної компетентності, умов її формування розвитку та функціонального наповнення свідчить про багатогранність і складність цього явища. Вивчення науково-методичної літератури, стану підвищення професійної компетентності керівників закладів позашкільної освіти, інноваційного досвіду управлінської діяльності керівних кадрів дозволили розробити модель формування професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти (Рис. 1).

Отже, модель професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти має складну структуру, що включає функціонально зв'язані між собою компоненти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні складових професійної компетентності та розробці критеріїв оцінювання професійної компетентності керівників закладів позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Р. П. Управлінська компетентність керівника школи. Харків : Основа, 2007. 112 с.

2. Даниленко Л. І. Підготовка керівника середнього закладу освіти : навч. посіб. / за ред. Л. І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2004. 272 с.

3. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті : секрети успішного управління. Харків : Основа, 2005. 176 с.

4. Управління закладом позашкільної освіти: сучасні тренди, співпраця, проекти: посібник / за наук. ред., упоряд. О. Просіної, Я. Швень. Біла Церква : Білоцерквдрук, 2020. 252 с.

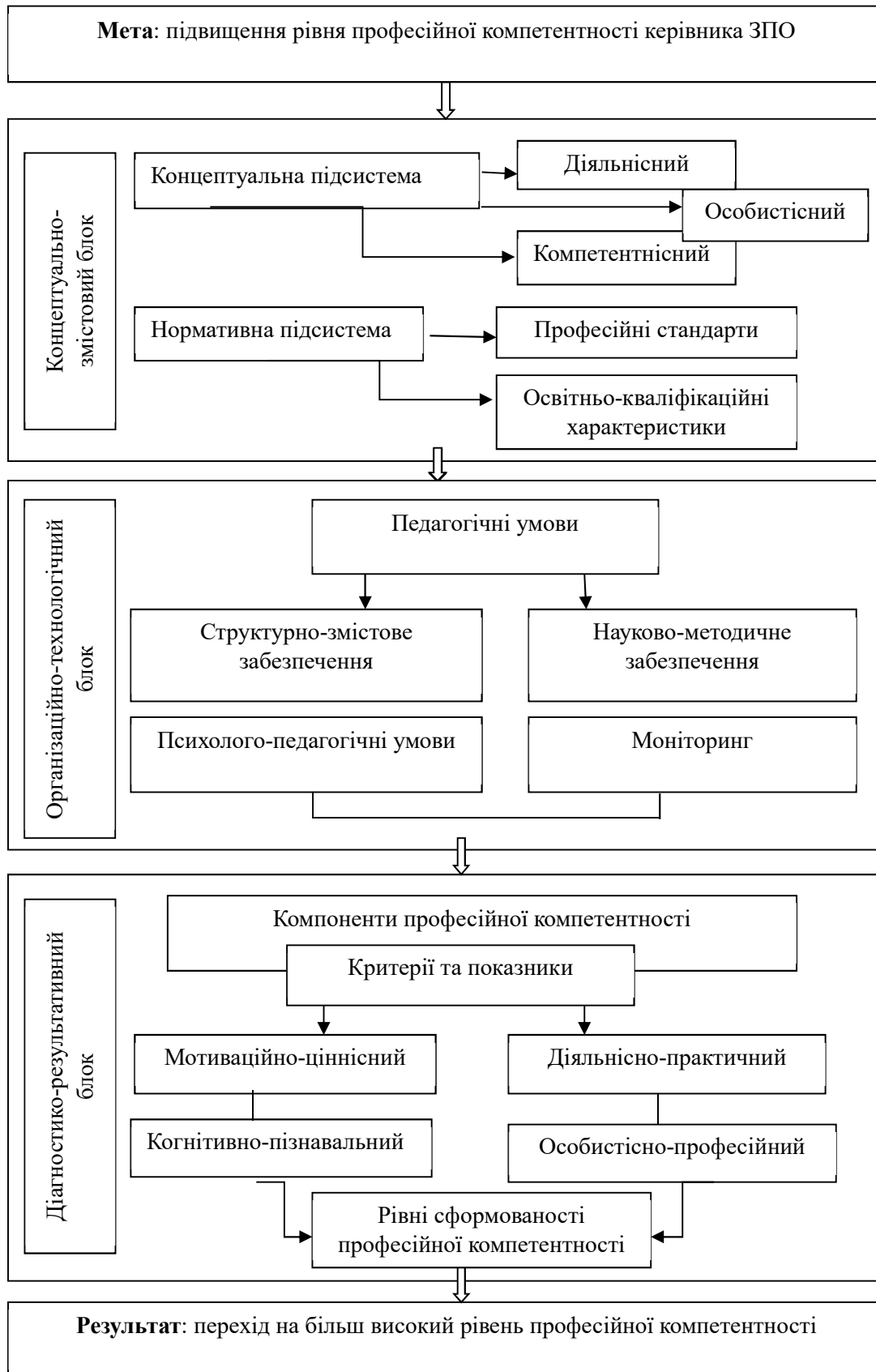

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти

КОНСТРУКТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГА НОВОЇ ФОРМАЦІЇ

Горбань Оксана Валентинівна,
методист Центру творчості дітей та юнацтва Прилуцької міської ради Чернігівської області,
м. Прилуки, Україна

Сучасні зміни та процеси, які відбуваються в нашій державі, мають великий вплив на кожну галузь, адже війна змусила переглянути світоглядні позиції кожного українця. Відтак є й новий погляд на освіту, який ми, освітяни, маємо реалізовувати вже сьогодні. Питання стосується не лише ціннісного виміру, але й багатьох практичних запитань, які щодня вирішують педагогічні працівники в межах освітнього процесу. Тому важливим є чітке розуміння як саме мають діяти освітяни-позашкільники для виконання соціально-професійних ролей, покладених на них в умовах сьогодення, та до чого готуватись далі.

Нині, в умовах воєнного стану перед нами – освітянами стоїть завдання стати педагогами нової формації – педагогами, що на високому рівні володіють ключовими фаховими компетентностями для успішного виконання соціально-професійних ролей, кількісний склад яких під час війни набагато розширився (Рис. 1).

Рис. 1 Соціально-професійні ролі педагога.

Сьогодні професійний портрет педагога набуває нової якості – це професіонал, який має високий показник методичної компетентності, досконало розбирається в інноваційних методиках викладання та втілює їх у практику своєї роботи, володіє сучасними ІТ-технологіями, має достатній рівень психологічної

спроможності, і, в той же час, є патріотом своєї країни, носієм культурної спадщини українського народу.

Задля успішного вирішення завдань сучасної позашкільної освіти, безпосередньо пов'язаних з удосконаленням підготовки та професійним розвитком педагогів, в Центрі творчості дітей та юнацтва діє *психолого-методичний проєкт «Я – педагог нової формації: формування ключових компетентностей педагога задля успішного виконання соціально-професійних ролей під час роботи в умовах війни»*. Мета проєкту - підтримати педагога, надати йому дієві інструменти для виконання своїх професійних обов'язків в умовах воєнного стану.

Завдання адміністративно-методичного апарату ЦТДЮ полягає в організації постійності та безперервності професійного розвитку педагогічного колективу, що є вимогою сучасності і передбачає не тільки збереження, а й поліпшення якості фахових навичок та вмінь педагогів, набуття ними комплексу компетентностей у ході організованої активної освітньої діяльності в рамках проєкту та організації системи власного безперервного професійного розвитку.

Саме тому комплекс заходів в рамках проєкту направлений на підвищення рівня професійної майстерності колективу, оволодіння сучасними освітніми технологіями і новітніми методиками організації освітньої діяльності, розуміння суті сучасних тенденцій в освіті в цілому та значення розвитку Soft skills (м'яких навичок) для зростання особистості зокрема.

Формат організації освітнього процесу сьогодні залежить від безпекової ситуації в регіоні та може проводитися в традиційному (очному) чи дистанційному режимі. Зрозуміло, що найбільш оптимальна та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану – *дистанційна*.

Вибір платформи, графік прямих трансляцій, формат освітніх ресурсів – усе це не просто елементи, а система, яка добре працює, якщо продумана наперед. Тому важливим для сучасного педагога є вміння практичного використання цифрових інструментів у роботі в синхронному режимі (режимі онлайн-конференцій) та створення якісного авторського контенту для організації освітнього процесу в асинхронному, при цьому дотримуючись вимог авторського права та порад щодо захисту від онлайн-ризиків і небезпек в Інтернет-мережі.

Організація освітнього процесу у воєнний час *в традиційному (очному) чи змішаному форматах в приміщенні закладу освіти* – це новий виклик для педагогічного колективу. Під час навчання в умовах воєнних дій та загрози ракетно-бомбових ударів пріоритетним завданням є гарантування безпечних умов для усіх учасників освітнього процесу, поряд з цим необхідно забезпечувати якість освіти, за можливості, повністю або частково продовжуючи освітній процес під час повітряної чи іншої тривоги в укритті.

В зв'язку з цим велика увага в рамках проєкту приділяється ознайомленню педагогів із методикою та практичними кейсами організації освітнього процесу в умовах воєнного стану в очному режимі. Важливим є ознайомлення педагогів із поняттям, особливостями та складовими *супроводу дітей в умовах перебування у бомбосховищах чи укриттях цивільного захисту*.

Надзвичайно важливим є опанування педагогами й технік емоційної стабілізації здобувачів освіти, які допоможуть полегшити процес їх входження у навчальний процес, ефективно долати тривожні стани, нав'язливі думки і страхи. Тому однією із ключових ліній проєкту є *оволодіння педагогами практичними методами і прийомами психологічної підтримки здобувачів позашкільної освіти під час освітнього процесу в умовах воєнного і післявоєнного стану*. Наше завдання – плекати майбутнє покоління українців психологічно стійким, з високими моральними та етичними якостями, цілісними особистостями.

В умовах війни надзвичайно важливо підтримати і зберегти психологічне здоров'я як дітей, так і дорослих. Тривожна та постійна стресова ситуація воєнного стану та невизначеності, в якій ми всі зараз перебуваємо, вимагає підвищеної уваги до власного ресурсного стану, а особливо до ресурсного стану педагога, який транслює його дітям під час освітнього процесу. Життя триває попри всі випробування - тому маємо мати дієві механізми, що дозволяють зробити стан педагога максимально ресурсним для його професійної й не лише діяльності. Саме тому в рамках проєкту заплановано проведення заходів з педагогічним колективом для *підтримки і збереження психологічного благополуччя та активізації внутрішніх ресурсів педагогів*, надання дієвих рекомендацій щодо розвитку емоційного інтелекту.

Збереження цілісності держави та її зміцнення, розвиток громадянських зв'язків, розбудова громадянського суспільства належать до фундаментальних інтересів України в умовах війни. Пошук і збереження власної автентичності є актуальними не лише для України, а й для всіх націй і країн, адже роль національної ідентичності є неодмінним фактором стабільного і стійкого існування держави. Важливим фактором формування у здобувачів освіти національно-культурної ідентичності є педагог, який, в свою чергу, сам має *володіти високим рівнем національної культури та свідомості*. Досягнення цього результату є завданням ще однієї з провідних ліній проєкту.

ПРОФЕСІЙНИЙ ПРОФІЛЬ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: АРТ-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД

Довга Тетяна Яківна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та
початкової освіти

Центральноукраїнського державного
університету ім. Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Сучасна позашкільна освіта взаємопов'язана із загальною середньою освітою в рамках концепції «Нової української школи» через: впровадження компетентнісного підходу до навчання в позашкільній освіті та формування наскрізних умінь та навичок, необхідних у XXI столітті; оптимізацію комунікації між закладами загальної середньої та позашкільної освіти, іншими суб'єктами освітньої діяльності в сфері позашкільної освіти; інтеграцію освітніх процесів та освітніх програм у закладах загальної середньої та позашкільної освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності в сфері позашкільної освіти незалежно від організаційно-правової форми та форми власності; наскрізний процес виховання, який формує ціннісні ставлення і судження, що слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії у суспільстві [4, с. 194].

Процес модернізації позашкільної освіти дає можливість сформувати таку систему, яка буде готова до реалій майбутнього і підготовки наступних поколінь до нових викликів часу. Те, як буде організовано реалізацію права на позашкільну освіту, визначатиме майбутній потенціал людських ресурсів, від якого буде залежати економічне зростання країни, конкурентоздатність на світовому ринку, якість життя громадян [3, с. 194].

Невідкладними завданнями модернізації позашкільної освіти залишаються комп'ютеризація, інформатизація, діджиталізація освіти, застосування сучасних інформаційних технологій в педагогічному процесі. Водночас не втрачають актуальності завдання щодо гуманізації освіти, створення єдиного освітнього простору. Гуманізація навчально-виховного процесу на сьогодні є необхідною, оскільки зосереджує в собі світоглядний і евристичний потенціали освіти, подолання розмежувань між природничо-науковими та гуманітарними компонентами культури.

У контексті модернізації позашкільної освіти відбувається переорієнтація позашкільного освітнього процесу на особистісно-орієнтований розвиток через такі форми організації діяльності вихованця, як самостійна діяльність та індивідуальна робота з ним педагога [5, с. 47].

Водночас, модернізація позашкільної освіти потребує підготовки висококваліфікованих педагогів з високим рівнем професійної компетентності, що певною мірою знайшло відображення в Професійному стандарті педагога позашкільного навчального закладу, розробленому Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді МОН України.

Професійний стандарт – це система вимог до якостей (компетентностей) суб'єкта діяльності, які в своїй цілісності визначають можливість займання конкретної посади та визначають успіх у діяльності, має передбачати як особистісні якості педагога позашкільного навчального закладу, так і постановку цілей і завдань педагогічної діяльності, мотивацію навчально-виховної діяльності у творчих учнівських об'єднаннях, програмно-методичне забезпечення тощо [6].

Нові вимоги до педагогів закладу позашкільної освіти обумовлюють зміну функцій професійній діяльності: із трансляторів знань вони перетворюються в організаторів і координаторів самостійної пізнавальної діяльності вихованців, стають їхніми партнерами. Освітній процес спрямовується на забезпечення пріоритетності їхньої індивідуальності, самоцінності, самобутності та розвиток природних обдарувань в індивідуальному темпі на основі добровільності та варіативності, що позитивно позначається на самореалізації в майбутньому [5, с. 136].

Вітчизняні дослідники позашкільної освіти конкретизують вимоги до особистості педагога закладу позашкільної освіти: «він має досконало володіти комунікативними та організаційними здібностями, методами науково-дослідної та експериментальної роботи; вміти розробляти пропозиції щодо підвищення ефективності навчально-виховної роботи, створювати і працювати з творчими групами із розроблення інноваційних соціально-педагогічних технологій, цільових комплексних та інших освітніх програм; запроваджувати ефективні форми навчально-виховної, суспільно-масової, просвітницької роботи; вивчати, узагальнювати та поширювати кращий педагогічний досвід з проблем планування та організації роботи клубів, секцій, інших творчих об'єднань учнів; розробляти власні методичні рекомендації, програми, посібники з проблем позашкільної освіти, підтримувати постійні зв'язки з методичними службами різних установ та педагогами-практиками інших типів навчальних закладів» [9, с. 246].

Потреба в оптимізації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти спонукала науковців до пошуку нових напрямів педагогічної науки і практики, здатних повною мірою врахувати специфіку позашкільної освітньо-виховної, художньо-творчої та культурно-дозвілєвої діяльності. До таких інноваційних напрямів педагогічної науки належить арт-педагогіка.

Арт-педагогіка – це новий науково-практичний напрям у педагогіці початку ХХІ ст., що вивчає закономірності, принципи і способи залучення мистецтва до вирішення багатьох педагогічних і методичних завдань. Залучення до освітньої діяльності артпедагогічних засобів сприяє розвитку психічних процесів, пізнавальної активності, творчих здібностей, рефлексії та креативності.

На думку дослідників даного напрямку (О. Деркач, Р. Павлюк, А. Ратушинська, Т. Руденька, О. Сорока, О. Шульженко та ін.), арт-педагогіка є інноваційною, особистісно орієнтованою технологією навчання та виховання дітей та молоді, метою якої є гармонізація їх особистісного розвитку у контексті системи «особистість – соціум – природа – культура» шляхом організації конструктивного союзу дитини та мистецтва у процесі сприймання вже існуючих або створення власних мистецьких творів; практико-орієнтованим напрямом педагогіки, який вивчає специфіку, закономірності, принципи, механізми застосування засобів мистецтва для вирішення професійно-педагогічних завдань.

Арт-педагогіка виконує культурологічну (забезпечує розвиток особистості через культуру); освітню (формування особистості у ході опанування мистецтва); виховну (формування морально-естетичних, комунікативно-рефлексивних основ особистості, сприяння соціокультурній адаптації особистості за допомогою мистецтва); корекційну (спрямована на профілактику, корекцію й компенсацію недоліків у розвитку дитини)

Арт-педагогіка створює умови для творчого розвитку дітей в процесі естетичної діяльності (музичної, театралізовано-ігрової, зображувальної, художньо-мовленнєвої), психологічно комфортний простір творчої діяльності учнів для усвідомлення і вираження ними свого креативного потенціалу, забезпечує конструктивну взаємодію педагога й учнів у культуротворчому мистецькому просторі [10, с. 139-141].

Арт-педагогічний підхід у позашкільній освіті передбачає спрямованість освітнього процесу на розвиток креативності та творчих умінь особистості, застосування теоретичних мистецьких знань на практиці, залучення до активної участі в різних видах мистецької діяльності (образотворчої, музичної, літературної, прикладної, ігрової, танцювально-рухової, театралізованої тощо), розвиток творчої індивідуальності та вміння працювати в команді. Водночас, реалізація арт-педагогічного підходу передбачає вирішення різноманітних педагогічних завдань засобами мистецтва, що є додатковим ресурсом збагачення та оптимізації освітнього процесу.

З нашого погляду, провідними ознаками професійний профілю педагога закладу позашкільної освіти є професійна компетентність, педагогічна творчість та педагогічне спілкування. Охарактеризуємо їх.

Професійна компетентність – це багатофакторне явище, що включає в себе систему теоретичних знань і способів їх застосування в конкретних педагогічних ситуаціях, ціннісні орієнтації педагога, а також інтеграційні показники його культури (мова, стиль спілкування, ставлення до себе і своєї діяльності, до суміжних областей знання і ін.). Розвиток професійної компетентності передбачає вдосконалення вміння формулювати актуальні проблеми свого професійного зростання, послідовне досягнення поставлених професійно-освітніх завдань.

Для педагогів закладу позашкільної освіти характерні чотири види професійної компетентності, свого часу запропоновані А. Марковою, як універсальні – спеціальна, соціальна, особистісна, індивідуальна.

1. Спеціальна, або діяльнісна професійна компетентність характеризує володіння діяльністю на високому професійному рівні і включає не тільки наявність спеціальних знань, а й умінь застосувати їх на практиці.

2. Соціальна професійна компетентність характеризується володінням способами спільної професійної діяльності і співпраці.

3. Особистісна професійна компетентність передбачає володіння способами самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійної деформації. Сюди ж відносять здатність фахівця планувати свою професійну діяльність, самостійно приймати рішення, бачити проблему.

4. Індивідуальна професійна компетентність означає володіння прийомами саморегуляції, готовність до професійного зростання, наявність стійкої професійної мотивації [1, с. 118-119].

У колективних монографіях [5; 9] наводяться базові і специфічні складники професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти. До базових відносяться психолого-педагогічний, загальнометодичний, професійно-творчий, валеологічний складники. З-поміж основних специфічних складників зазначені профільний освітньо-виховний, науково-методичний, інноваційний, інформаційно-комунікаційний. Важливими складниками професійної майстерності педагогів позашкільля названо також специфічні соціальні компетентності: соціально-реабілітаційна, соціально-просвітницька, соціально-професійна.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації).

Індивідуальна творчість є універсальною людською характеристикою (талантом), а тому притаманна кожній особі, всім суспільствам і культурам. Це процес створення ідей чи винаходів однією чи декількома людьми, що наділені певним змістом і є оригінальними. Причому сам процес є незапрограмованим, непередбачуваним і таким, що приносить задоволення і настрої змагання (рішучості у конкурентній боротьбі), а отже є важливим мотиваційним фактором особистісного розвитку [2, с. 111].

Педагогічна творчість відображає процес особистісної і професійної реалізації та самореалізації педагога у професійно-педагогічній діяльності. Сутність, специфіка, ознаки і риси педагогічної творчості, які обумовлюють її особливе і одиничне серед інших видів творчості, виявляються в особистісно орієнтованій розвивальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу (педагога і учня), яка зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямована на формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої професійної діяльності педагога [7, с. 113].

Спілкування – це взаємодія індивідів, у процесі якої здійснюється обмін інформацією, досягається взаєморозуміння, відбувається взаємовплив, виробляється певна позиція щодо один одного. Спілкування – один із компонентів професійної діяльності представників «комунікативних професій»,

Для педагогів закладів позашкільної освіти характерне педагогічне спілкування, яке характеризується певною специфікою. Л. Сущенко визначає таке спілкування як «духовне культуро-домінантне спілкування на засадах педагогіки партнерства». На думку дослідниці, у цьому контексті особливої значущості набуває інтеграційний фактор майстерності педагога у позашкільному освітньому процесі, який виявляється у: досягненні продуктивності виховної дії, що потребує гармонійного контакту педагога та дитини, і в результаті забезпечуватиме ту психологічну налаштованість, завдяки якій, особистість демонструє готовність прийняти вимоги, почуття, прагнення іншої людини; застосуванні комунікативно-перцептивних каталізаторів виховного процесу, які мають особистісно-перетворювальний потенціал; проєктуванні позитивної метафоричної системи; гуманно особистісній орієнтації

суб'єктів взаємодії через особистісне взаємозбагачення й взаємопроникнення у світ почуттів і переживань один одного; дотриманні етичних принципів між учасниками взаємодії (вияв поваги до особистості, його позиції, думок, міркувань) тощо [8, с. 71].

Висновок. У статті представлено професійний профіль педагога закладу позашкільної освіти з позиції арт-педагогіки. Модернізація змісту позашкільної освіти потребує не лише оновлення освітнього процесу, але й підготовки висококваліфікованих педагогів з високим рівнем професійної компетентності, педагогічної творчості та педагогічного спілкування. Саме такий педагог має працювати в сучасному в закладі позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Захарченко В. В. Розвиток професійної компетентності педагога позашкільної освіти. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*: зб. наук. статей / за заг. ред. Л. В. Сєрих. Суми: НІКО, 2021. С. 117-120.

2. Кузнецова Н. Б. Творчість та креативність: багатоаспектний контент. *Modern Economics*. 2019. № 14 (2019). С. 110-114.

3. Мачуський В. В. Модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: шляхи реалізації. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / [За ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. С. 194-198.

4. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: методичний посібник / [А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко; за ред. В. В. Мачуського]. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с.

5. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [Вербицький В. В., Литовченко О. В., Ковбасенко Л. І. та ін.]; за ред. О. В. Литовченко. К. : Педагогічна думка, 2012. 192 с.

6. Професійний стандарт педагога позашкільного навчального закладу. Лист НЕНЦ МОН України від 19 листопада 2015 р. № 230. URL: <https://nenc.gov.ua/wp->

7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.

8. Сущенко Л. О. Гуманно-розвивальне середовище закладу позашкільної освіти як концептуальне підґрунтя всебічного розвитку особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 87. С. 68-73.

9. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко та ін.; за ред. В. В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

10. Чайка А. Арт-педагогіка як засіб розвитку мотивації навчальної діяльності молодших школярів. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023 (149), 138–144. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2899>

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Келембет Людмила Іванівна,
старший викладач кафедри
менеджменту та освітніх інновацій
Івано-Франківського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Івано-Франківськ, Україна

Риндич Оксана Миколаївна,
методист Освітньо-мистецького центру
Івано-Франківської міської ради,
м. Івано-Франківськ, Україна

В умовах прогресивних змін у суспільстві, докорінного реформування системи освіти важливого значення набуває проблема розвитку професійної компетентності педагога закладу освіти як основа його професіоналізму.

На її реалізацію націлюють освітян Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа», Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», інші нормативні документи [1; 2; 3; 6].

У Професійному стандарті подано характеристику загальних та професійних компетентностей педагога, якими він має володіти згідно переліку трудових функцій.

Однією із загальних компетентностей є громадянська, що передбачає: «Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку» [6, с. 6].

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми свідчить, що сучасні тенденції формування професійних компетентностей педагога досліджуються вченими в різних напрямках.

Громадянська компетентність визначається як здатність громадян брати участь у житті суспільства, розуміти його норми, цінності, права та обов'язки, а також активно приймати участь у прийнятті рішень та вирішенні проблем, що виникають у суспільстві. Це включає в себе знання про правову, політичну систему, громадянські права і обов'язки, а також здатність до критичного мислення, розвинення комунікативних навичок, вміння працювати в групі та співпрацювати з іншими громадянами для досягнення спільних цілей. Громадянська компетентність є важливою для зміцнення демократії, розвитку громадянського суспільства та підтримки сталого соціального прогресу.

Проблеми формування громадянської компетентності у педагогів висвітлювали багато науковців, зокрема І. А. Зязюн дослідив теоретичні та

методичні засади формування громадянської компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. Л. В. Коваль розробив концепцію формування громадянської компетентності майбутніх педагогів початкової школи засобами інтерактивних методів навчання, О. В. Красовицький дослідив шляхи формування громадянської компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін, Н. М. Пентилюк розробив методичний комплекс з формування громадянської компетентності майбутніх педагогів у процесі педагогічної практики. Над особливостями формування громадянської компетентності майбутніх педагогів у контексті євроінтеграційних процесів працював О. М. Топузов, а вплив інноваційних педагогічних технологій на формування громадянської компетентності майбутніх учителів дослідив О. А. Ярошенко. Окрім вищезазначених науковців цю проблему також досліджували А. В. Авраменко, О. А. Білик, І. Ф. Бойко, Н. І. Волошина, О. В. Григор'єва, Л. П. Губерський, С. О. Дмитрук, Т. В. Євдокимова, О. М. Захарчук, І. О. Кононенко, Л. М. Коренева, О. М. Кузьмінко, Н. В. Малихіна, Т. М. Мельничук, О. В. Овчарук, Л. М. Паламарчук, С. М. Пахомов, О. В. Пометун, О. М. Руденко, Л. І. Савченко, Л. В. Сохань, О. М. Суценко, О. В. Ткаченко, Л. М. Фурман, О. М. Шарова. Важливо зазначити, що дослідження цієї проблеми є актуальним завданням сучасної педагогічної науки, адже воно сприяє підготовці педагогів, здатних формувати у своїх вихованців громадянську відповідальність, активну життєву позицію та готовність до участі в демократичному житті суспільства.

Громадянська компетентність включає в себе ряд ключових аспектів, які дозволяють як педагогу, так і вихованцям ефективно функціонувати в суспільстві та брати активну участь у громадському житті. Ось деякі з них:

1. *Знання про суспільство та його функціонування.* Розуміння основних інститутів суспільства, політичної системи, правової системи, економіки, та соціокультурних аспектів.

2. *Громадянські права та обов'язки.* Знання про власні права і обов'язки, а також уміння відстоювати свої права та дотримуватися своїх обов'язків.

3. *Уміння приймати рішення.* Здатність аналізувати інформацію, виявляти проблеми, оцінювати альтернативи та приймати обґрунтовані рішення.

4. *Толерантність та повага до різноманітності.* Уміння розуміти та поважати різноманітні погляди, культури, та життєві стилі.

5. *Активна громадянська участь.* Вміння брати участь у громадських ініціативах, обговореннях, виборах, та інших формах громадської діяльності.

6. *Критичне мислення.* Здатність критично оцінювати інформацію, виявляти маніпуляції та псевдоінформацію, та розрізняти факти від думок.

7. *Соціальна відповідальність.* Усвідомлення власного впливу на суспільство та навколишнє середовище та прийняття відповідальності за свої дії.

8. *Комунікаційні навички.* Здатність ефективно спілкуватися, слухати інших, виражати свої думки та ідеї зрозуміло та ввічливо.

9. *Співпраця та командна робота.* Здатність працювати разом з іншими людьми для досягнення спільних цілей та розв'язання проблем.

Основними змістовими напрямками громадянської компетентності є:

- права людини та громадянина;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у веденні державних справ;
- використання судової системи для захисту громадянських прав;
- використання інших механізмів захисту прав людини на національному та міжнародному рівні;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення, процесах прийняття рішень на різних рівнях;
- відповідальне ставлення до своїх обов'язків;
- національно-патріотичне виховання;
- критичне мислення;
- медіаосвіта;
- волонтерська діяльність.

Загалом, питання розвитку професійної компетентності педагога саме закладу позашкільної освіти потребує більш ґрунтовного дослідження науковцями. На нашу думку, громадянська компетентність керівника гуртка в позашкільній освіті включає в себе ряд ключових аспектів:

1. *Розуміння місії та цінностей освітнього закладу.* Педагог повинен розуміти значення своєї ролі у формуванні громадянських якостей учасників гуртка та спрямовувати свою діяльність на досягнення освітніх цілей закладу.

2. *Розвиток громадянських якостей учасників.* Керівник гуртка повинен створювати умови для розвитку громадянських якостей учасників гуртка, таких як взаємодія, співпраця, відповідальність, толерантність, повага до думки інших тощо.

3. *Стимулювання активної громадянської участі.* Педагог повинен сприяти активній участі учасників у громадських ініціативах, проектах з волонтерства, соціально корисних заходах тощо.

4. *Формування критичного мислення.* Керівник гуртка повинен стимулювати розвиток критичного мислення та аналітичних навичок учасників, щоб вони могли аналізувати суспільні проблеми, приймати обґрунтовані рішення та діяти на користь громадського блага.

5. *Сприяння розвитку етичних стандартів.* Педагог повинен виховувати учасників гуртка у дусі етичних норм та принципів, сприяючи формуванню правильних цінностей і моральних принципів.

6. *Самовдосконалення.* Керівник гуртка повинен постійно підвищувати свій рівень громадянської компетентності шляхом професійного розвитку, участі у тренінгах, семінарах та інших освітніх заходах.

Основні вимоги до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної й культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів.

2. Здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

3. Розуміння значення національної пам'яті, особливостей її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси.

4. Знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, уміння відстоювати свої права та права інших.

5. Розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, уміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

6. Знання й розуміння державного устрою, принципів і способів формування державної політики в усіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях.

7. Знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, уміння їх застосовувати разом з ухваленням рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті.

8. Здатність формувати й аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб.

9. Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обґрунтовані рішення.

10. Здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема завдяки волонтерській діяльності [4, с. 80–81].

Громадянські компетентності є інструментом для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності.

Виокремлено комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Систематична та системна аналітична діяльність педагога як адепта державної політики у сфері освіти й інформаційної безпеки.

2. Активна участь педагога в суспільному житті – громадянськість завдяки реалізації формули «СУГ» (соборність, українськість, гідність) (зокрема й завдяки соціальним мережам).

3. Конструктивна взаємодія педагога з іншими людьми в суспільних інтересах задля сталого розвитку суспільства.

4. Фахова підтримка соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей (суб'єктів освітнього процесу), відповідальність за навколишнє середовище [4, с. 81].

Отже, у процесі формування громадянської компетентності педагог повинен:

- опиратися на здобутки громадянської освіти у повсякденному житті застосовувати їх у педагогічній практиці;
- поважати верховенство права;
- настановленням та особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови, державних символів, суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.

Результатом діяльності педагога закладу позашкільної освіти мають бути сформовані громадянська та соціальна компетентності вихованців.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osvi-ti-v-ukrayini>
4. Кравчинська Т. Формування громадянської компетентності педагога нової української школи. Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти» Київ. Юстон. 2019. Вип. 8(37) С. 74–88.
5. Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЕФЕКТИВНОЇ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Козирод Ольга Геннадіївна,
доктор філософії, старший викладач
кафедри мистецтвознавства і
позашкільної освіти Полтавського
національного педагогічного
університету ім. В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Злидар Наталія Володимирівна,
магістрантка кафедри
мистецтвознавства і позашкільної
освіти Полтавського національного
педагогічного університету
ім. В. Г. Короленка, директор «Центру
культури, дозвілля, туризму та спорту»
Опішнянської селищної ради
м. Полтава, Україна

Під час реформування вищої педагогічної освіти в Україні особливу вагу набуває ідея організації навчання, яка обґрунтовується на власному бажанні та вільному виборі, а не на примусі. Успішність цього процесу повинна проглядатися не тільки на якості навчання студентів, але й на результативності професійної діяльності викладача. Впровадження нової парадигми освіти можливе лише за умовами, які сприяють реалізації ідей суб'єктності навчання, обґрунтованої на принципах діалогічної взаємодії яка передбачає можливості трансляції власної позиції кожною особистістю, побудови та реалізації особистісної освітньої моделі.

Питання вивчення теоретичних засад підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти до ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вивчалось аспектно. Т. Биковський у своїй науковій розвідці «Підготовка майбутніх педагогів до діяльності у закладах позашкільної освіти науково-технічного напрямку» акцентує увагу на формуванні необхідних профільних компетентностей здобувачів освіти відповідно до обраного напрямку позашкільної освіти, загально-педагогічну підготовку, безпекознавство, та особистісний розвиток здобувачів освіти [1].

О. Биковська у науковому дослідженні «Особливості професійної підготовки педагогів для системи позашкільної освіти» доводить необхідність фундаментальної професійної підготовки яка передбачає окрім вивчення традиційних навчальних дисциплін (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, загальна психологія, педагогічна і вікова психологія) та спеціальних дисциплін таких як педагогічна майстерність, педагогічні технології, порівняльна педагогіка [2].

Р. Науменко у науковій праці «Кадрове забезпечення позашкільної освіти в Україні : проблеми та шляхи удосконалення» розглядає сукупність різних показників готовності особистості майбутнього педагога сфери позашкільля серед найважливіших з яких є сприйняття вихованців з власним внутрішнім світом та високими ідеями, прояв цікавості до особливостей людини, виявлення та аналіз інтересів та потреб учнів[3].

Особливості суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в умовах шкільної освітньої діяльності розглянуті у працях І. Беха, А. Бойко, О. Бондаревської, І. Дичківської, О. Кіліченко, Я. Кодлюк, О. Матвієнко, І. Пальшкової, О. Савченко, Л. Петухової, С. Стрілець, А. Цимбалару, Н. Якиманської.

Спираючись на проведені дослідження, і власний досвід педагогічної діяльності у системі позашкільної освіти стверджуємо недостатню готовність молодих педагогів до організації ефективної освітньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцями.

Теоретико-методологічними засадами освітньої підготовки здобувачів освіти у сфері позашкільної освіти як професіоналів що відповідають викликам сьогодення та ефективно задовольняють запити суспільства є основні документи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», Національна доктрина розвитку освіти, «Концепція позашкільної освіти і виховання», «Стратегія розвитку позашкільної освіти», а також багато інших нормативних актів основний зміст яких направлений на гуманізацію, націоналізацію, індивідуалізацію процесу навчання виховання і розвитку конкурентоздатної особистості здатної творчо перетворювати навколишню дійсність відповідно до запитів соціуму.

Гуманна, жива, студентоцентрована взаємодія у ході організації освітнього процесу закладу вищої освіти передбачає активну діяльнісну комунікацію усіх учасників освітнього процесу спрямовану на взаємопізнання, досягнення взаєморозуміння, практичного засвоєння матеріалу. Важливе значення має зміна форм такої взаємодії через самоосвітню діяльність, взаємонавчання, здатність до конструктивного аналізу, бажання пізнання, самопізнання та саморозвитку, навчання упродовж життя.

Теоретичні основи формування майбутніх педагогів у сфері позашкільної освіти базуються на різноманітних концепціях і підходах, спрямованих на розвиток компетентностей, навиків, умінь для успішної професійної діяльності в цій галузі. Деякі з цих теоретичних основ включають:

- Андрагогіка – цей підхід стверджує, що навчання дорослих інше від навчання дітей і повинно базуватися на принципах самоорганізації, самостійності та врахування індивідуальних потреб і досвіду студентів.
- Конструктивізм – ця теорія відображає ідею, що студенти активно будують свої знання, розуміння і компетентність шляхом активного спілкування з оточуючим світом. Навчання обґрунтовується на створених учасниками навчального процесу власного розуміння предмету.
- Інтерактивне навчання – цей підхід викликає створення сприятливого для взаємодії середовища, де студенти активно залучаються до дискусій, співпраці та спільного навчання.

- Здобуття власного практичного досвіду – заснований на ідеї, що найбільш ефективно навчання відбувається через здобуття власного практичного досвіду і рефлексії. Студенти мають можливість використовувати теоретичні знання в реальних ситуаціях та вирішувати практичні завдання під час проходження виробничих педагогічних практик у тому числі на базі закладу позашкільної освіти який кожен студент обирає відповідно до власних освітніх потреб.

- Технології навчання: включаючи в себе використання сучасних інформаційних технологій для покращення навчального процесу, зростання мотивації до навчання, зорієнтованість на досягнення найкращого результату, відкривають доступ до різноманітних джерел інформації, інтерактивних засобів навчання та засобів комунікації.

Ці теоретичні засади служать основою для розробки програм і методик навчання майбутніх педагогів у сфері позашкільної освіти, сприяючи їхньому розвитку як професіоналів.

Варто відзначити, що взаємодія як процес має широкий функціональний діапазон у діяльності педагога і виражена у організаторській, психологічній, педагогічній, управлінській, консультативній та інших видах.

Важливим є і врахування характеру взаємодії між педагогом позашкільної освіти та вихованцем що вибудовуються на основі таких методологічних підходів як:

- Партнерство: взаємодія учасників освітнього процесу обґрунтовується на взаємній повазі та рівності. Педагог позашкільної освіти й вихованці спільно вибудовують освітню траєкторію, вирішують питання та залишають перед собою спільні цілі.

- Взаєморозуміння: педагог позашкільної освіти постійно має стежити за тим, щоб зрозуміти потреби, інтереси та унікальність кожного вихованця, створюючи атмосферу відкритості та довіри.

- Емпатія: педагог позашкільної освіти дбає про співчуття та розуміння емоційних станів та потреб вихованців, що сприяє розвитку і розбудові особистісних взаємин учасників освітнього процесу, виступає у ролі додаткової мотивації до навчання дітей які перебувають у середовищі взаєморозуміння, взаємоповаги, довіри.

- Диференціація навчання. Визначається педагогом позашкільної освіти відповідно до рівня підготовки учнів, їх освітніх запитів, знаходить відображення у підготовці завдань різного рівня складності.

Отже специфіка підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти на думку авторів полягає у багатофункціональності його діяльності спрямованої на виховання конкурентоздатної особистості на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії і передбачає оволодіння не лише предметними знаннями та методикою організації позашкільної навчально-виховної роботи а і практичними компетентностями з проєктування, планування, моделювання навчально-виховного процесу, побудови освітніх траєкторій розвитку як колективу вихованців так і кожної дитини, має базуватися на системі загальнолюдських, національних цінностей.

Такі теоретичні засади організації освітньої взаємодії у практиці навчання закладу вищої освіти дозволять майбутнім педагогам позашкільної освіти засвоїти методи та технології організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцями, та спрямувати їх освітню діяльність на успіх та максимальний результат породжений власним інтересом і мотивацією.

Список використаних джерел

1. Биковський Т.В. Підготовка майбутніх педагогів до діяльності у закладах позашкільної освіти науково-технічного напрямку URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34722/Bykovskyi.pdf?sequence=1> (дата звернення 19.02.2024).
2. Биковська О.В. Особливості професійної підготовки педагогів для системи позашкільної освіти. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/944/2.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 19.02.2024).
3. Науменко Р. А. Кадрове забезпечення позашкільної освіти в Україні проблеми та шляхи удосконалення. Державне управління: теорія і практика. 2010. № 1.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОБУДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ

Кокоза Вячеслав Михайлович,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Лебедик Леся Вікторівна,

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Професійна компетентність керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу є актуальною, адже дедалі більшого значення у сучасних умовах набуває його здатність до самовдосконалення, підвищення рівня фахової майстерності, побудови професійного іміджу, який створює і репрезентує імідж усього закладу позашкільної освіти.

Аналіз джерел [1–14 та ін.] показав, що деякі аспекти професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу вже досліджувалися у вітчизняній науці. Проблема створення чи конструювання іміджу (іміджування) почала цікавити наукову громадськість Європі й США, починаючи із другої половини ХХ століття (Б. Андерсон, П. Берд, Л. Браун, Д. Бурстін, С. Вільямс, М. Вудкок, Дж. Груніг, Ф. Девіс, Дж. Джеймс, Х. Мамзер, Л. Робертс, М. Спіллейн, Дж. Ягер та ін.), а з кінця ХХ століття і в Україні. Однак, проблема складників професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу залишається малодослідженою.

Визначимо сутність ключового поняття дослідження «професійний імідж керівника закладу позашкільної освіти» – якісна характеристика особистості керівника закладу позашкільної освіти, що сприяє прояві в нього особистісних якостей, внутрішніх установок, життєвих позицій, знань і професіоналізму, зважаючи на зовнішні виразники (зовнішній вигляд, поведінку, особливості вербального і невербального спілкування, специфіку оформлення створеного ним середовища), які суттєво впливають на організацію міжособистісних взаємин і реалізацію професійних функцій керівника закладу позашкільної освіти [1, с. 34–38; 10–12; 13, с. 42–51; 14, с. 128–157].

Структурними компонентами професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу є: а) візуальний –

зовнішній вигляд, невербальні засоби комунікації, предметне середовище керівника закладу позашкілля; б) аудіальний – володіння технікою та комунікативними якостями мовлення, ораторським мистецтвом; в) професійний – компетентність керівника закладу позашкілля, якість його праці, досвід, репутація, вміння удосконалюватися; г) внутрішній – педагогічна спрямованість, психічне, психологічне, соціальне, духовне здоров'я; особистісно-професійні якості керівника закладу позашкілля [1, с. 34–38].

Професійну компетентність керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу визначаємо як якість керівника закладу позашкілля, який передбачає опанування знаннями, уміннями і навичками із педагогічної іміджології, які ґрунтуються на знаннях педагогіки, психології, методики позашкілля, педагогічної майстерності, етики і психології педагогічного спілкування, фахових уміннях керівника закладу позашкілля, та можливість їх застосування в реальних умовах [1, с. 34–38; 10–12].

Професійна компетентність керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу є професійно-особистісним утворенням, який поєднує його спрямованість, особистісно-професійні якості, психолого-педагогічні, методичні знання, уміння й навички у сфері педагогічного іміджотворення, які необхідні для здійснення ним професійних функцій, успішної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, створенні і репрезентації особистого професійного іміджу.

На основі аналізу праць, пов'язаних із професійною підготовкою керівників закладів позашкілля, розкрито сутність професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу. Ця підготовка передбачає його ознайомлення з науковими основами, специфікою професії керівника закладу позашкілля, розвиток системи професійних знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, розвиток основ педагогічної майстерності, які є підґрунтям професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу.

У структурі професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу виокремлюємо компоненти: мотиваційний; когнітивний; операційний: а) мотиваційний компонент передбачає наявність у керівника закладу позашкілля педагогічної спрямованості та необхідних для цієї професії особистісно-професійних якостей; б) когнітивний компонент професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу характеризується сформованістю системи професійних знань (із психології, педагогіки, фахової методики, педагогічної іміджології); в) операційний компонент передбачає вміння керівника закладу позашкілля рекламувати себе, взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу, правильно добирати і використовувати необхідні засоби демонстрування власного професійного іміджу, здатність до рефлексії, адекватного оцінювання свого іміджу [1, с. 34–38; 10–12; 13, с. 42–51].

Із метою оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу розроблено й обґрунтовано відповідні компонентам показники: а) показниками мотиваційного

критерію є: сформованість професійних мотивів, потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, наявність ідеалу керівника закладу позашкілля та адекватних йому особистісно-професійних якостей, мотивація до створення професійного іміджу керівника закладу позашкілля, потреба у професійному саморозвитку, самовдосконаленні, підтриманні професійного іміджу керівника закладу позашкілля; б) показниками когнітивного критерію є: наявність знань педагогіки, психології, методики викладання, основ педагогічної майстерності, іміджології професіонала, технологій побудови, розвитку і коригування професійного іміджу керівника закладу позашкілля; в) показниками операційного критерію є: вміння аналізувати й оцінювати складники свого професійного іміджу як керівника, опрацьовувати інформацію, коригувати власний імідж як керівника закладу позашкілля, адаптувати інформацію згідно рівня професійної компетентності, створювати рекламу про себе і рекламувати себе як керівника і професіонала, добирати засоби демонстрування і підтримання професійного іміджу в ситуаціях взаємодії з різними учасниками освітнього процесу згідно сучасних вимог до керівника закладу позашкілля.

Педагогічними умовами, що забезпечують розвиток професійної компетентності керівника закладу позашкільної освіти у побудові власного іміджу, визначено: 1) забезпечення позитивної мотивації керівників закладів позашкілля до побудови професійного іміджу; 2) створення сприятливого освітнього середовища для вироблення в керівників закладів позашкілля умінь і навичок іміджотворчої діяльності; 3) реалізація керівниками закладів позашкілля знань і умінь у практиці іміджотворення.

Отже, комплексне використання спектру традиційних та інноваційних методів навчання (активних й інтерактивних) сприяє формуванню в керівників закладів позашкілля мотивації до побудови власного образу професіонала, знань про професійний імідж керівника закладу позашкілля, способи його проектування, конструювання, розвитку, удосконалення і коригування, вироблення належних умінь і навичок іміджотворчої діяльності, оновлення власного професійного іміджу в професійній діяльності.

Перспективними напрямками подальших наукових студіювань визначено: розвиток власного іміджу керівника закладу позашкілля, розвиток готовності керівників закладів позашкілля до використання в професійній діяльності знань із педагогічної іміджології в умовах неперервної освіти, підготовку керівників закладів позашкілля до створення іміджу закладу позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Кокоза В. М., Лебедик Л. В. Основні складники іміджу керівника закладу позашкільної освіти. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 34–38.

2. Лебедик Л. В. Оцінювання якості здоров'язберезувального середовища закладу позашкільної освіти. *Зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. «Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми*

потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти» / За заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. 629 с. С. 128–132. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10567>

3. Лебедик Л. В. Педагогічний менеджмент системи підготовки педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукраїнський науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 103–106.

4. Лебедик Л. В. Педагогічні погляди Григорія Сковороди як дороговказ для педагогів закладів позашкільної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 4 (205). С. 115–119.

5. Лебедик Л. В. Розвиток особистості педагогічного працівника закладу позашкільної освіти у безпечному освітньому середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення* (м. Тернопіль, Україна, 03 берез. 2023 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 416 с. С. 225–229.

6. Лебедик Л. В. Створення та розвиток безпечного освітнього середовища закладу позашкільної освіти в умовах воєнного стану. *Освітній менеджмент: успішні практики й виклики в контексті розбудови НУШ*. Матеріали Міжрегіон. наук.-практ інтернет-конф. Полтава, 19 квіт. 2023 р. : за заг. ред. С. В. Королюк, О. В. Касьянової. Полтава : ПАНУ, 2023. 94 с. С. 51–53.

7. Лебедик Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів для закладів позашкільної освіти. *Лише той Учитель, хто живе так, як навчає* : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. з міжнар. участю, присвяченої Всесвітньому дню філософії (Полтава, 17 листоп. 2022 р.) / уклад. : Л. Литвинюк, М. Чиркова. Полтава : ПАНУ, 2023. 298 с. С. 240–244.

8. Лебедик Л. В. STEAM-технології навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ інтернет-конф. (м. Кропивницький, 21 квіт. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с. С.143–145.

9. Стрельников В. Ю., Лебедик Л. В. Дев'ять кроків ефективного навчання лідерству. *Імідж сучасного педагога*. 2007. № 7–8 (76–77). С. 25–30.

10. Стрельников В. Ю. Педагогічна культура – основа іміджу сучасного педагога. *Імідж сучасного педагога*. 2000. № 4–5. С. 6–8.

11. Стрельников В. Ю. Проблеми готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 3 (180). С. 5–8.

12. Стрельников В. Ю. Сучасна іміджологія – вчителю. *Імідж сучасного педагога*. 1999. № 4. С. 2–5.

13. Lebedyk L. V. Possibilities of application of the a person-centered approach in the training of teachers of out-of-school education institutions. *Scientific World Journal Issue*. No19. Part 4 May 2023. P. 42–51.

14. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157.

ТЬЮТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кравцова Тетяна Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Центральноукраїнський державний
університету ім. Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

В умовах входження в Європейський освітній простір, зростають сучасні вимоги до виховання особистості, які спрямовані на виховання у прийдешнього покоління загальнолюдських цінностей, розвитку ключових компетентностей, вихованні унікальної особистості, яка здатна самореалізуватися, творчо мислити, бути креативною та ініціативною. Це актуалізує нові вимоги професійної компетентності педагога закладу позашкільної освіти, який буде здатен допомогти реалізувати кожному здобувачеві позашкільної освіти індивідуальну освітню траєкторію, надавати педагогічну підтримку кожному учневі/слухачеві. Відтак важливою складовою професійної компетентності майбутнього педагога закладу позашкільної освіти є тьюторська компетентність, яка є здатність педагога до організації та реалізації тьюторського супроводу індивідуальної освітньої траєкторії.

У тьюторстві реалізуються цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього, перспективам, віковому руху. Це безпосередньо пов'язано з завданнями гуманітаризації освіти: навчити людину використовувати себе в зв'язку зі своїми цілями і образом майбутнього, бачити себе як потенціал і ресурс [3, с. 48 – 49.] Цінною для нашого дослідження думка автора, що тьюторинг в контексті реалізації тьюторського супроводу, дозволить сформувати індивідуальні компетентності, які сприятимуть повноцінній самореалізації здобувачів позашкільної освіти, здійснить ефективний вибір власної професійної діяльності, досягти особистісного та професійного успіху.

Дослідник В. Кузьмін вказує, що тьюторинг реалізує цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього, кар'єрної перспективи. Це створює передумови здобувачам освіти сформувати індивідуальні (унікальні) компетенції, різноманіття яких є необхідною умовою розвитку підприємства, організації, громади, території [4, с. 25]

Р. Полешко обґрунтовує тьюторський супровід, як «супровід учнівської діяльності шляхом складання індивідуальної освітньої програми, у якій визначається тема, мета, завдання, розробляються освітня ситуація, навчальні дослідження, перспективи навчання, визначаються ресурси та плановані шляхи» [5, с. 43].

Особливості формування тьюторської компетентності висвітлено В. Адольфом, О. Калугіною, Т. Ковальновою, Н. Єрофєєвою, Д. Логіновим, С. Нижник, С. Подпльотою, Л. Семеновською, К. Осадчою та іншими.

У попередніх дослідженнях «тьюторську компетентність» розглядаємо як інтегративну якість особистості педагога, що передбачає сформованість професійних і особистісних якостей, умінь та знань, які дозволяють здійснювати тьюторську діяльність, включає наставництво, підтримку, фасилітацію, консультування, спрямована на супровід учасників освітнього процесу, готовністю до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в середовищі закладу вищої освіти, і реалізує на практиці здатність до формування індивідуальної освітньої траєкторії, спрямованої розвиток сутнісних сил і здібностей студента. включає проектування життєвих та професійних стратегій [1, с. 90].

Варто зазначити, що тьюторська компетентність майбутнього педагога характеризується як широка інтегративна характеристика особистості, що передбачає наявність та професійно-педагогічних, спеціальних (тьюторських) умінь та знань, особистісних якостей, здібностей до тьюторської діяльності, здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі тьюторського супроводу індивідуального освітнього маршруту здобувачів освіти у відкритому освітньому просторі, з врахуванням умов зовнішнього середовища та потреб самої особистості, спрямованої розвиток сутнісних сил і здібностей, цілей, включає такі компоненти аналітико-рефлексивний, комунікативний, організаційно-діяльнісний, ціннісно-мотиваційний, прогностично-проектувальний [2, с. 268].

Розвиток тьюторської компетентності педагога позашкільної освіти сприяє ефективній роботі зі здобувачами позашкільної освіти, що сприяє організації особистісно-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу, що дозволяє формувати особисті цінності та загальні компетенції, сприяє прояву обдарованості дитини, унікальності її таланту, самобутності надання дитині можливості самовираження, свободи вибору, формування власної освітньої траєкторії.

Зауважимо, що високий рівень тьюторської компетентності педагога закладу позашкільної освіти, як здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі тьюторського супроводу індивідуального освітнього маршруту здобувачів освіти дозволить ефективно надавати психолого-педагогічну допомогу вихованцям закладів позашкільної освіти у створенні власного соціально значущого продукту чи власної соціальної значущості, соціалізація учня. Педагог у процесі тьюторського супроводу індивідуальної освітньої траєкторії під час гурткової роботи формуватиме здатність ставити цілі, вміння планувати творчу діяльність, її реалізувати, контролювати та коригувати плани діяльності.

Варто зауважити, що у процесі реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачем позашкільної освіти формується здатність до самооцінки себе, своїх якостей, результатів своєї роботи, вміння правильно використовувати свої можливості, та наявні ресурси, бачити власний потенціал. Важливим аспектом у процесі тьюторського супроводу індивідуальної освітньої траєкторії вихованця є підвищення емоційного інтелекту, стійкості, розвиток

наполегливості і толерантності я особистісних якостей, що дозволяє успішно демонструвати свої здобутки під час конкурсів, фестивалів.

Тьюторська компетентність педагога позашкільної освіти, що супроводжує учня під час освітньої діяльності здатність до реалізації різноманіття та варіативності пропозицій, щодо різних видів діяльності відповідно до здібностей та особистих уподобань учнів, створення умов для їх реалізації у процесі побудови індивідуальної освітньої програми, здатність встановлювати позитивні відносини з учнями, створювати ситуації успіху, мотивувати учня, організовувати події та активізувати учнів до реалізації індивідуального освітнього маршруту дитини

Отже, педагог позашкільної освіти з високим рівнем тьюторської компетентності більш ефективно допоможе за умови надання учням та слухачам можливості вибору різних видів освітньої та творчої діяльності апробувати та розвинути власні інтереси, здібності та таланти.

Список використаних джерел

1. Кравцова Т.О Тьюторська компетентність як складова професійної компетентності майбутнього викладача закладів вищої освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип 182. С. 86-90.

2. Кравцова Т.О. Зміст та структура тьюторської компетентності майбутнього вчителя Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Вип.31. Т. 3 С. 264-270.

3. Кузьмін В. М. Використання тьюторинга для удосконалення системи управління якістю вищої освіти. *Інтелект XXI*. 2017. № 2. С. 247-252. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_2/2_2017.pdf

4. Кудін С., Геркало С. Тьюторство в навчальних закладах як застосування одного із способів новітньої педагогічної професії. *Scientific Collection «InterConf»*, 2022, 124. С. 45-51.

5. Полешко Р. А. Тьюторський супровід учнів як нова форма гуманістичного навчання. *Управління школою*. 2011. № 22/24. С. 42-44.

ВИХОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Краснощок Інна Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та спеціальної
освіти Центральноукраїнський
державний університету імені
Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

В сучасних умовах реформування освітньої сфери України відбувається внесення корективів у цілі, завдання, зміст та шляхи виховання учнів закладів позашкільної освіти. Виховання, що базується на загальнолюдських цінностях, постає важливою компонентою освітнього процесу закладів позашкільної освіти, спрямованого на всебічний розвиток особистості, яка «усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [3]. Реалізація чого передбачає формування на засадах педагогіки партнерства й принципу дитиноцентризму такого виховувального середовища закладу позашкільної освіти, де панує довіра, доброзичливість, взаємодопомога і взаємопідтримка, де діти навчаються критично мислити, де прислухаються до їхніх думок, що стимулює розкриття та розвиток здібностей, талантів і можливостей кожного учня, стає підґрунтям формування ключових компетентностей вихованців, навичок ХХІ століття, необхідних кожній людині для її успішної життєдіяльності в сучасному світі. Визначальна роль у створенні середовища закладу позашкільної освіти, що стимулює саморозвиток, соціалізацію, самореалізацію дітей та молоді, належить педагогам з високим рівнем виховної компетентності.

Уточнення змісту виховної компетентності педагога закладу позашкільної освіти потребує розкриття змістової характеристики виховання на засадах гуманістичного й особистісно-орієнтованого підходів з урахуванням принципів педагогіки-партнерства.

Відповідно означеного, виховання розглядаємо як цілеспрямовану, динамічну, суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагога й вихованців, спрямовану на взаємні перетворення їх свідомості, відносин, цінностей, спрямованості, діяльності відповідно до потреб, інтересів, здібностей учнів та соціально-освітніх вимог до рівня вихованості учнівської молоді. А це передбачає проектування й створення педагогом у партнерстві з учнями та їх батьками психолого-педагогічних умов, які сприяють формуванню у вихованців ціннісного ставлення до навколишнього світу та свого місця в ньому, мотивації

їхньої власної активності щодо самопізнання, саморозвитку особистісного потенціалу, самовизначення та самореалізації в різних сферах життєдіяльності. Універсальною такою умовою є створення виховного простору закладу позашкільної освіти, насиченого можливостями для самовираження, самоствердження та самоорганізації учнів, де реалізовується їхнє право на індивідуальну траєкторію розвитку (саморозвитку) завдяки вільному вибору цілей, змісту, форм виховної діяльності (взаємодії з навколишнім середовищем), відповідно до своїх потреб, інтересів, здібностей та бажаних способів презентації досягнень в обраній діяльності.

Для педагогів, які свою виховну діяльність реалізують на засадах гуманістичного й особистісно-орієнтованого підходів, «визначальними є «позиція «поруч і разом з дитиною», яка враховує її інтереси й права, забезпечує емоційний контакт з нею; тактика спілкування – співробітництво, що ґрунтується на розумінні й прийнятті особистості дитини, забезпеченні умов для прояву її активності, ініціативи, самостійності дій, вибору рішень; оцінна діяльність, спрямована на оцінку конкретних результатів діяльності, на надання переваги успішним діям, яка має в основному позитивний характер» [1, с. 105].

Такий підхід зумовлює нові ролі педагога закладу позашкільної освіти: фасилітатор (той, хто підтримує дитину в її починаннях через педагогічну взаємодію, допомагає їй бути продуктивною, надихає) та тьютор (той, хто виявляє інтереси, здібності, потреби дитини і в партнерстві з нею проектує індивідуальну траєкторію розвитку (саморозвитку), допомагає визначитися з цілями, змістом, формами розвивальної діяльності відповідно до потреб, інтересів, здібностей дитини, організовує рефлексію).

Зважаючи на те, що основна спрямованість виховної діяльності – це перетворення ціннісно-мотиваційної сфери вихованців, їх почуттів і ставлень, які визначають загальну спрямованість діяльності особистості, то безсумнівною є залежність її ефективності від цінностей та особистісних якостей педагога, що визначають його авторитет, референтність для учнів закладів позашкільної освіти. Специфічною особливістю ставлення до референтного педагога, на думку В. Галузяка, є те, «що висловлювані ним думки, погляди й оцінки безпосередньо сприймаються учнями з довірою, не потребуючи особливих доказів чи застосування спеціальних санкцій» Далі автор наголошує, що «особистість референтного вчителя завдяки сформованому між ним та учнями особливому емоційному зв'язку ніби «вростає», включається у внутрішній світ останніх, а його норми, цінності, уподобання приймаються ними як свої ... Вихователів, який користується в учнів авторитетом, немає потреби вдаватись до постійних вимог, заборон, зауважень, нотацій чи тим більше покарань» [2, с. 143].

Для формування якостей і властивостей, які сприятимуть референтності та авторитету у вихованців, педагоги мають усвідомлювати відмінності сучасних дітей від їхніх ровесників минулих часів. Це так зване цифрове покоління, яке часто називають «цифрові люди», на яких особливий вплив здійснює онлайн-

середовище. У сучасних дослідженнях, зокрема власних, відзначається цілий ряд особливостей дітей нової генерації: вони більше за своїх попередників свободолюбиві, дуже чутливі до будь-якого втручання в їхній особистісний простір, вони кожного сприймають як рівного (авторитет людини не залежить від віку, досвіду, соціальної ролі тощо), у них підвищена потреба у схваленні всього, що з ними відбувається (наслідок залежності від «лайків», «уподобайок»), допитливість, яку переважно задовольняють, користуючись джерелами онлайн-середовища, більш обізнані з умовами взаємодії у віртуальному світі, ніж у навколишній дійсності, основний мотив їхніх дій – інтерес, вони швидко відгороджуються від усього, що викликає дискомфорт тощо.

Педагогам закладів позашкільної освіти важливо не тільки знати особливості сучасних дітей, але й бути здатними здійснювати ефективну виховну взаємодію з ними. Тільки яскрава індивідуальність, яка ціннісно ставиться до внутрішнього світу й особистісного простору кожного вихованця, емоційно довірливо й з оптимістичним прогнозом оцінює їхню діяльність, яка здатна сприйняти й підтримати ідеї кожного, надихати та сама генерувати захопливі для вихованців ідеї, від реалізації яких вони будуть відчувати користь і визнання, зможе ефективно розв'язувати актуальні завдання виховання, «відірвавши» вихованців від гаджетів. Очевидним є те, що значна частина традиційних, поширених у сучасній педагогічній практиці методів, засобів, форм виховання, які переважно передбачають безпосередній (прямий) вплив на свідомість вихованців, будуть малоефективними у вихованні учнів нової генерації. Тому для педагога важлива здатність не просто доцільно обирати методи, засоби, форми виховної взаємодії, а, розуміючи природу їх формування, розробляти й конструювати нові з урахуванням онлайн-середовища як нового фактора формування особистості сучасних дітей та інтересів, потреб вихованців нового покоління, бажаних для них способів представлення результатів своєї діяльності тощо.

Резюмуючи означене, на нашу думку, виховна компетентність педагога закладу позашкільної освіти – це інтегративна особистісно-діяльнісна якість, яка забезпечує теоретичну й практичну готовність та здатність ефективно реалізовувати виховну функцію педагогічної діяльності в цілісному освітньому процесі, усвідомлювати та успішно розв'язувати стандартні чи проблемні ситуації, що виникають у виховній діяльності. Виховну компетентність педагога розглядаємо як динамічну характеристику його особистісно-професійного розвитку (саморозвитку), що відображає, з одного боку, рівень, дієвість, мобільність загальних, психолого-педагогічних та спеціальних знань, умінь, здібностей, які дозволяють продуктивно реалізовувати виховну діяльність, створюючи сприятливі для розвитку особистості вихованця умови, а з іншого боку – сукупність його особистісно- професійних якостей, властивостей, потреб, цінностей, мотивів, що необхідні для здійснення виховної діяльності на основі гуманно-ціннісного ставлення до особистості вихованця та сприяють особистісно-професійному саморозвитку.

Ми погоджуємося з твердженнями вчених, що професійна компетентність – системна характеристика суб'єкта діяльності із широким спектром складників. Серед найсуттєвіших компонентів виховної компетентності педагога закладу позашкільної освіти вважаємо такі: особистісний, аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-процесуальний.

Особистісний компонент визначається особистісно-професійними якостями, необхідними педагогу для продуктивної реалізації суб'єкт-суб'єктної виховної взаємодії із сучасними дітьми – надихати, захоплювати, підтримувати їх. Серед найсуттєвіших вважаємо такі: загальна культура, різнобічність інтересів, інтерес до світу дитинства, довіра й повага до вихованців, відкритість до нового, здатність генерувати ідеї, оптимізм, емоційна стабільність, харизматичність, динамізм, лідерські якості, толерантність, соціальна активність, особиста та соціально-професійна відповідальність.

Аксіологічний компонент визначається цінностями, мотивами, потребами педагога закладу позашкільної освіти, які визначають його ставлення до виховної діяльності та спрямованість, змістом її реалізації. До найсуттєвіших відносимо такі: ціннісне ставлення до виховання дітей та молоді, віра в перетворювальний потенціал виховної взаємодії; ціннісне ставлення до внутрішнього світу, особистого простору вихованців, їхніх інтересів, захоплень, цілей та способів досягнення; ставлення до вихованця як до суб'єкта виховної діяльності, здатного до самопізнання, саморозвитку, самовизначення; ціннісне ставлення до інновацій; потреба самореалізації у виховній діяльності; спрямованість на успіх у виховній взаємодії; загальнолюдські цінності, морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-громадянські (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність), на які зорієнтовано позашкільну освіту.

Когнітивний компонент характеризується особливим структуруванням загальних і спеціальних знань, що визначають теоретичну готовність педагога здійснювати виховну діяльність у закладі позашкільної освіти. Серед найсуттєвіших відзначимо такі: обізнаність у різних сферах життя, усвідомлення виховання як категорії гуманної педагогіки, розуміння особливостей, психологічних механізмів виховання та суттєвих відмінностей виховної діяльності й викладання, дієві знання з теорії та методики виховання, розуміння змістових характеристик особистісного розвитку сучасних дітей та умов його здійснення, знання сучасних вимог до особистості педагога-вихователя та змісту і шляхів реалізації оновлених його функцій.

Діяльнісно-процесуальний компонент охоплює вміння педагога закладу позашкільної освіти, необхідні для успішного виконання педагогічних дій на всіх етапах процесу виховання як цілеспрямованої суб'єкт - суб'єктної взаємодії вихователя і вихованців. Серед них варто відзначити такі: вміння діагностувати

індивідуальні особливості вихованців (здібності, інтереси, бажання, актуальні потреби, мотиви, спрямованість, цінності тощо); вміння діагностувати рівень вихованості учнів та виховний потенціал освітнього середовища закладу позашкільної освіти; вміння узгоджувати соціально-освітні вимоги до рівня вихованості учнівської молоді з індивідуальними потребами, інтересами, можливостями вихованців; уміння конкретизувати загальні виховні цілі в актуальні завдання виховання конкретного вихованця та розвитку виховного середовища; вміння проектувати індивідуальну траєкторію розвитку (саморозвитку) вихованця та програму розвитку учнівського колективу; вміння реалізовувати педагогічну підтримку та педагогічний супровід реалізації індивідуальної траєкторії саморозвитку вихованця та програми розвитку учнівського колективу; вміння мотивувати, захоплювати вихованців; вміння створювати та розвивати комфортне для особистісного розвитку вихованців виховне середовище; вміння реалізовувати принципи педагогіки партнерства у виховній взаємодії з учнями та їхніми батьками; вміння обирати, розробляти та відповідно до умов виховання використовувати педагогічний інструментарій виховної діяльності; вміння реалізовувати виховний потенціал учнівського самоврядування; вміння оцінювати діяльність учнів, особливості їх ціннісно-мотиваційної сфери з позицій оптимістичного прогнозу; вміння здійснювати саморефлексію виховної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: [навч.-метод. посібник]. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Галузяк В. М. Особистісна референтність вихователя: її сутність і типи. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2016. Вип. 46. С. 142–148.
3. Закон України про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. Сайт: Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 02.03.2024 р.).

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ ФОРМАХ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства
та позашкільної освіти
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти у сучасних формах організації навчання є актуальним, адже набуває великого значення в умовах повномасштабної війни росії проти України військова, духовна й інтелектуальна мобілізація українців, а, отже, й підготовка на основі сучасних форм організації навчання нової генерації педагогів для закладів позашкільної освіти, які були б здатні виконувати нове соціальне замовлення. Сучасний педагог закладу позашкілля має вміти повноцінно реалізувати власну професійну функцію, сприяючи підвищенню виховного, розвивального, навчального потенціалу своїх вихованців.

Як показує аналіз останніх публікацій із проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів, дослідження сучасних форм організації їхнього навчання може базуватися на теоретико-методологічних і методичних працях В. Андрущенка, І. Беха, Н. Білик, С. Гончаренка, М. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Л. Кравченко, В. Кременя, А. Кузьминського, Л. Лук'янової та ін.; працях з дидактики вищої професійної освіти А. Алексюка, Р. Гуревича, Н. Коваль, В. Лозової, Н. Ничкало, І. Осадченко, В. Стрельнікова, В. Струманського, І. Трубавіної, Л. Хомич та ін. Разом з тим, аналіз праць вітчизняних науковців, проведений у наших дослідженнях [2; 3, с. 71–74; 4, с. 149–157; 5, с. 46–50; 6, с. 49–53; 7: 8, с. 98–100; 18, с. 128–157 та ін.], публікаціях В. Ковальчук [1, с. 89–93], Н. Лосевої [9, с. 49–53], І. Осадченко [10], В. Стрельнікова [6–7; 11–18], показав, що поза увагою дослідників залишаються теоретичні й методичні питання основ запровадження сучасних форм і технологій підготовки майбутніх педагогів для закладів позашкільної освіти в умовах магістратури.

Під час вивчення навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проектні технології в позашкільній освіті» майбутні педагоги закладів позашкільної освіти під час навчання в магістратурі реалізують індивідуальне пізнання, спільний пошук відповідей на професійні питання, засвоюють зміст освітніх компонентів на основі сучасних форм організації навчання.

Для формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти доцільно застосовувати низку сучасних форм організації навчання (які є конструкціями відрізків процесу підготовки, навчання, яких характеризують особливі способи управління, організації, співробітництва магістрантів у навчально-пізнавальній діяльності): 1) фронтальні; 2) групові (організація навчально-пізнавальної діяльності у відносно постійних групах); 3) бригадні (організація навчально-пізнавальної діяльності для виконання фахових завдань у спеціально створених тимчасових групах); 4) кооперативно-групові (кожна контактна група виконує частину спільного завдання); 5) диференційовано-групові (організація роботи груп магістрантів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» з рівними навчально-пізнавальними можливостями); 6) парні (робота в парах постійного та змінного складу); 7) індивідуальні, які передбачають індивідуалізовану та індивідуалізовано-групову форми навчання.

Доцільним у навчальних дисциплінах «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проектні технології в позашкільній освіті» вважаємо використовувати в оптимальному поєднанні як індивідуальні (кожен магістрант, який навчається за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта», самостійно виконує якесь спільне завдання), так і індивідуалізованих (коли магістрант виконує окреме власне завдання) і групових (в різних варіантах) та фронтальних форм проблемного навчання в академічних групах.

Для прикладу, серед лекцій найбільше активізують вивчення навчальних модулів такі форми (різновиди) лекцій: 1) вступна лекція; 2) проблемна лекція; 3) лекція-диспут; 4) лекція із запланованими помилками:

1) на вступній лекції магістранти освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» знайомляться з метою, планом всього модулю, навчальних міні-модулів, проходять тестовий контроль початкових знань у блоці «вхід», вибирають індивідуальну освітню траєкторію вивчення модулю; до важливих елементів вступної лекції може бути застосований професійно орієнтований епізод, який допомагає створити емоційне налаштування на сприймання усього навчального курсу «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти» чи «Педагогіка і психологія вищої школи» (картина, фрагмент фільму, епіграф, вірш, уривок із книги тощо);

2) на проблемних лекціях з курсів «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти» чи «Педагогіка і психологія вищої школи» обов'язковим є створення проблемних професійних ситуацій – психічного стану здивування, протиріччя, неузгодженості у свідомості магістранта освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта»; воно викликає нерозуміння, почуття подиву, бажання вирішити парадоксальну проблему; такі проблемні ситуації породжують, захоплюють і зміцнюють пізнавальну мотивацію

магістрантів до вивчення фахових педагогічних дисциплін, адже мають реалізувати мету: а) навчити магістрантів мислити педагогічними категоріями; б) прищепити магістрантам уміння аналізувати наукові, теоретичні і практичні проблеми вищої і позашкільної освіти України; на лекції викладач може пояснити магістрантам матеріал теми, здійснивши як первинне, так і вторинне пояснення якогось теоретичного матеріалу, тобто, відповідно – за повною і за скороченою схемою орієнтовної основи дій; це забезпечує етап складання магістрантами схеми орієнтовної основи подальших дій уже на цій проблемній лекції; виходів із такої проблемної ситуації може бути принаймні два види: 1) сам викладач вказує на причини ілюстрованих протиріч, підводячи магістрантів до готових висновків; 2) або викладач залучає магістрантів до вирішення цих проблемних питань персонально;

3) під час лекції-диспуту викладач реалізує, здебільшого, фронтальну форму навчання магістрантів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта», за можливості включаючи групові форми; при цьому обов'язково завдання мають даватися магістрантам завчасно, самі ж результати вже потім будуть обов'язково обговорюватися на лекції-диспуті; застосовуються й індивідуалізовані форми, коли здійснюється попередня самостійна підготовка завдань якимось магістрантом для монологічного виступу (з презентацією) на лекції-диспуті;

4) лекцію із запланованими помилками, на наш погляд, доцільно проводити з тем, де є великий обсяг інформаційного матеріалу, наприклад, під час вивчення тем «Позашкільна освіта у провідних країнах Західної Європи. Європейська Асоціація позашкільної освіти (EAICY)» чи «Система вищої освіти України», при цьому розглядаючи відповідні приклади; у процесі читання лекції викладач може викликати у магістрантів певне замішання, адже свідомо допускає відверті помилки; тоді, користуючись схемою теоретичного блоку навчального модулю, наприклад, «Педагогіка вищої школи», курсу «Педагогіка і психологія вищої школи», магістранти знаходять помилки, перевіряють їх правильні варіанти у кінці лекції (спільно з викладачем).

На практичних заняттях сучасні форми роботи у групах полягають в тому, що досить малим групам магістрантів (2–5 осіб) пропонуються професійні запитання, тобто, навчально-пізнавальні проблеми, які є складниками загальної великої професійно орієнтованої проблеми; віднайдені малими групами рішення окремих завдань, індивідуально чи в парах, потім обговорюються у цих малих групах, після цього колективним рішенням малої групи: 1) виставляється оцінка за виконане завдання; 2) обґрунтовується відповідь на загальне для академічної групи запитання, вирішене цією малою групою для подальшого обговорення цієї загальної професійно орієнтованої проблеми у академічній навчальній групі магістрантів.

Оскільки на практичних заняттях є час на самостійну роботу, важливо майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти, організувати, зокрема, підготовку проєктів, як, наприклад, роботи гуртка у закладі позашкільної освіти, за таким планом: а) тема заняття гуртка; б) його мета – навчально-пізнавальна, виховна, розвивальна; в) тривалість заняття, контингент вихованців; г) зміст

навчального матеріалу для вивчення на гуртку; д) методи, засоби, технології навчання на занятті гуртка; е) форми організації заняття гуртка; є) завершальний етап – контроль, оцінювання і корекція вмінь дітей.

На заліковому занятті (з метою перевірки у магістрантів рівня знань, умінь і навичок з того ж модулю «Педагогіка вищої школи») доцільно запропонувати виконання стандартних тестових завдань різних рівнів складності; так, окрім оцінювання знань магістрантів, здійснюється формування в них уміння аналізувати власну професійну діяльність, її результати, звідси доцільне є застосування взаємоконтролю і самоконтролю.

Таким чином, пошук ефективних форм підготовки і навчання майбутніх педагогів для закладів позашкілля наочно вказує оптимальний шлях цієї підготовки, він вимагає чіткого, детально продуманого організаційно-методичного забезпечення; суб'єкти освітнього процесу на основі цих форм організації навчання розвивають власний пізнавальний інтерес, смислові мотиви пізнавальної діяльності, потребу в нових знаннях тощо.

Список використаних джерел

1. Ковальчук В. А. Педагогічне партнерство як основа розвитку сучасної системи освіти та інституту сім'ї. *Теоретико-практичні засади партнерської взаємодії соціономічної та освітньої сфер*: зб. наук. праць за матер. міжрегіонального науково-методичного онлайн-семінару (Хмельницький, 26 квіт. 2022 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький: 2022. 224 с. С. 89–93.

2. Лебедик Л. В. Інноваційні модульні технології формування й розвитку громадянської культури в умовах нової української школи. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*: зб. наук. ст. / За заг. ред. Г. Л. Єфремової, С. М. Луценко. Суми, 2022. URL: <https://cutt.ly/wJ9OZAJ>

3. Лебедик Л. В. Людиноцентризм сучасної освітньої парадигми підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта». *Людський потенціал у контексті сучасних соціокультурних перетворень*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 трав. 2023 р. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 93 с. С. 71–74.

4. Лебедик Л. В. Підготовка керівників гуртків до роботи з обдарованими дітьми в системі післядипломної педагогічної освіти. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 149–157.

5. Лебедик Л. В. Проектування форм організації навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 46–50.

6. Лебедик Л., Стрельніков В. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 49–53. URL: http://isp.poippo.pl.ua/article/view/212383/pdf_76

7. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: АСМІ, 2020. 303 с.

8. Лебедик Л. В. Технології підготовки майбутніх фахівців-педагогів системи професійної та технологічної освіти до роботи в закладах позашкільної освіти. *Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях*: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (21-22 верес. 2023 р.). Запоріжжя: БДПУ, 2023. 192 с. С. 98–100.

9. Лосева Наталія, Стрельніков Віктор. Розвиток готовності педагогічних працівників до самовдосконалення на основі короткотермінових курсів-тренінгів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1 (190). С. 49–53.

10. Осадченко І. І. Теорія і практика ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи: монографія. Умань: Жовтий О. О., 2011. 414 с.

11. Стрельніков В. Ю. Інноваційні технології навчання. Методичний посібник. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2004. 31 с.

12. Стрельніков В. Ю. Можливості кооперативного навчання для формування й розвитку громадянської культури молоді. *Формування громадянської культури в Новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*: збірник матеріалів конф. / За заг. ред. Г. Л. Єфремової, С. М. Луценко, Л. П. Івашини. РВВ СОІППО, Суми, 2020. С. 174–179.

13. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 1. 295 с. Кн. 2. 230 с.

14. Стрельніков В. Ю. Техніки нейролінгвістичного програмування для створення кооперативних взаємин зі студентами. *Превентивна безпека людини в сучасних умовах*: матеріали Міжвузівського круглого столу, присвяченого Всесвітньому дню охорони праці (м. Полтава, 28 квіт. 2017 р.). Полтава: ПУЕТ, 2017. С. 26–28.

15. Стрельніков В. Ю. Технології «діадної взаємодії» та ситуаційного навчання студентів. *Педагогічні науки*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 71. С. 34–38.

16. Стрельніков В. Ю. Удосконалення форм навчання у сучасній вищій школі: верифікація ідей Михайла Остроградського. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 6. С. 12–17.

17. Стрельніков В. Ю. Формування колективного суб'єкта у інтенсивному кооперативному навчанні майбутніх економістів. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія : Економічні науки*. 2012. № 6 (51). С. 200–205.

18. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157. DOI: <https://doi.org/10.54055/mbmj2917>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАТИВНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мисан Костянтин Леонтіївич,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності
011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Позашкільна освіта» Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства
та позашкільної освіти Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти є актуальною з точки зору уточнення її сутності, структури, найбільш суттєвих характеристик. Аналіз останніх публікацій показує, що ця проблема привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Сутність педагогічної взаємодії досліджували В. Андрущенко, А. Бойко, С. Гончаренко, В. Кремень, П. Лушин [12], М. Окса, В. Стрельніков [10; 14–17], Ю. Тодорцева [18], О. Федій, Л. Хомич, Т. Чукавіна, Н. Шиян та ін., педагога закладу позашкільної освіти (Л. Лебедик [1–11; 13], К. Мисан [13] та ін.). У той же час умови формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти не були предметом цілісного педагогічного дослідження.

Формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти потребує уточнення сутності, структури означеної діяльності, її найбільш суттєвих характеристик. За основу розуміння сутності формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти у дослідженні беремо її об'єктивну приналежність до соціально-педагогічної сфери як її різновиду. Формування професійної толерантності як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти як різновид соціально-педагогічної діяльності має структуру, в якій мета пов'язана з навчанням і вихованням майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти; способи

діяльності – з організацією означених процесів; результати – з навченістю й вихованістю майбутніх педагогів закладів позашкілля.

Толерантність педагога закладу позашкілля виявляє його ставлення, рівень відповідальності за побудову діалогічних відносин із суб'єктами освітнього процесу, є одним з ключових компонентів професійної діяльності педагога (В. Стрельников [10; 14–17]). Відсутність у нього толерантності негативно впливає на розвиток особистості вихованців, знижує ефективність його професійної діяльності в цілому (Ю. Тодорцева [18]).

Толерантність є інтегральною характеристикою індивіда, яка виявляє його здатність активно взаємодіяти з зовнішнім середовищем у проблемних і кризових ситуаціях (П. Лушин [12]). Метою цієї взаємодії є успішність адаптації, врівноваження свого стану для розвитку позитивних взаємин з людьми, довкіллям і власним «Я», неприпустимістю їхньої конфронтації.

Розуміння толерантності, як інтегральної характеристики майбутніх педагогів закладів позашкілля, пов'язане з виявленням їхньої особистісної позиції, ціннісного ставлення до взаємодії і співпраці з вихованцями. У професійній діяльності педагога закладу позашкілля способом реалізації толерантності є принципи побудови взаємодії з вихованцями і технології, необхідні для реалізації цих принципів.

Побудова освітнього процесу в напрямку персоналізації вимагає визнання того факту, що молода людина створює себе як особистість сама, обираючи й опановуючи в культурі саме те, що відповідає її власним потребам, прагненням і можливостям (Г. Костюк, С. Рубінштейн). Особистісний підхід є етичною основою освітніх процесів, які будуються на відносинах взаємоповаги, прийняття, особистісної довіри, співпраці.

Професійну толерантність майбутніх педагогів закладів позашкілля вважаємо особливою формою їхнього особистого ставлення до мети, завдань, змісту власної діяльності, способів її здійснення, що має прояв у демократизації взаємодії педагога і його вихованців як головних суб'єктів освітнього процесу у закладі позашкілля, використанні в організації освітнього процесу методик і технологій, які забезпечують діалог з вихованцями як рівноправними суб'єктами освіти, відкритості до сприйняття й конструктивного використання усього нового, що стосується мети, змісту та методів підготовки вихованців у закладі позашкілля.

При визначенні структури професійної толерантності як інтегративної риси педагога закладу позашкілля ми виходили з того, що феномен толерантності, описується когнітивним, емоційним і діяльнісним компонентами. Дослідники розглядають толерантність як: а) цінність соціокультурної системи; б) внутрішній стрижень соціально-психологічного буття; в) комплексний феномен, де виявляється ставлення до навколишнього світу, до себе, до власної діяльності (хоча поза ставленням до іншої людини толерантності як цінності не існує); г) цінність, що є поведінковим орієнтиром, який визначає мету соціальної активності як соціального суб'єкта.

Отже, професійна толерантність майбутнього педагога закладу позашкілля є інтегральною характеристикою, яка визначає спрямованість і принципи його взаємодії з вихованцями, зумовлює їхній розвиток як суб'єктів освітнього

процесу. У контексті взаємодії педагога закладу позашкілля і його вихованців професійна толерантність забезпечує можливість активного навчання, вільного і відкритого доступу до нової інформації та її обговорення.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Доцільність застосування технологій навчання в команді у закладах позашкільної освіти. *Педагогіка партнерства: реалії та перспективи* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 104-й річниці від дня народження В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О. Е. Жосан, В. В. Войтко. Кропивницький, 2022. 374 с. С. 169–174.

2. Лебедик Л. В. Ефективні здоров'язберігаючі технології позашкільної освіти в умовах війни. *Збірник тез Міжнародного науково-практичного симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія»*, 23-24 серпня 2022 р. за заг. ред. З. П. Ленів. Львів, 2022. 391 с. С. 150–155.

3. Лебедик Л. В. Загальнодидактичні принципи підготовки педагогів закладів позашкільної освіти на основі настанов Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2 – 4 груд. 2022 р.) / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава, 2022. 268 с. С. 96–99.

4. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах: монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 165 с.

5. Лебедик Л. В. Підготовка педагогів для закладів позашкільної освіти на засадах партнерства у контексті Української Хартії вільної людини. *Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини (м. Тернопіль, Україна, 20-21 жовтня 2022 року)*. Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, С. В. Костюк, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 491 с. С. 270–274.

6. Лебедик Леся. Погляди Григорія Сковороди на виховання. *Григорій Сковорода і Паїсій Величковський: постаті на тлі епохи* : зб. наук. пр. за результатами Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 29 листоп. 2012 р.) [до 290-річчя з дня народження] / ред. кол. : Т. В. Оніпко, І. М. Петренко, В. В. Сарاپин. Полтава : ПУЕТ, 2013. 196 с. С. 105–108.

7. Лебедик Л. В. Проєктивні технології в позашкільній освіті. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 29-30 верес. 2022 р.) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, В. С. Кавецький, О. Я. Жизномірська, Т. В. Магера, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль : СМП “Тайп”, 2022. 450 с. С. 203–206.

8. Лебедик Л. В. Розвиток особистості педагогічного працівника закладу позашкільної освіти у безпечному освітньому середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення*

(м. Тернопіль, Україна, 03 берез. 2023 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 416 с. С. 225–229.

9. Лебедик Л. В. Розвиток професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти на основі педагогічних поглядів Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди* : колективна монографія / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. 360 с. С. 89–97.

10. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.

11. Лебедик Л. В. STEAM-технології навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ інтернет-конф. (м. Кропивницький, 21 квіт. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с. С.143–145.

12. Лушин П. В. О психологии человека в переходной период (Как выжить, когда все рушится). Кировоград : КОД, 1999. 208 с.

13. Мисан К. Л., Лебедик Л. В. Професійна толерантність як інтегративна характеристика професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах магістратури. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 57–60.

14. Стрельніков В. Ю. Акмеологічна компетентність викладача вищої школи. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси : ЧНПУ імені Богдана Хмельницького, 2013. № 31 (244). С. 71–74.

15. Стрельніков В. Ю. Виховання духовних цінностей учнівської молоді як основи здоров'я особистості. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* : збірник статей за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ, Україна, 21–22 берез. 2019 р.) / гол. ред. В. М. Пристинський. Слов'янськ, 2019. С. 76–84. URL : https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2019/04_apr/10/10/2019.pdf

16. Стрельніков В. Ю. Концептуальні засади підвищення кваліфікації педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукраїнський науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 106–109. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19211>

17. Стрельніков В. Ю. Технології «діадної взаємодії» та ситуаційного навчання студентів. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 71. С. 34–38. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10120>

18. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. .. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2004. 20 с.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Місько Вадим Володимирович,

здобувач наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Полтава, Україна

Стрельников Віктор Юрійович,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Полтава, Україна;
професор кафедри філософії і економіки освіти Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського,
м. Полтава, Україна

Розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни зумовлюють сучасні потреби діяльності закладів позашкільля, адже вони мають діяти на принципах сучасної цивілізації, важливим серед яких є інформатизація – визначальна тенденція суспільного розвитку. Вона ж визначає провідні ідеї удосконалення підготовки педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни. Розвиток інформатизації освіти спричинив необхідність визначення освітніх завдань підготовки педагога закладу позашкільля не лише як користувача електронної техніки. Сучасним пріоритетом його професійної підготовки є розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільля в умовах війни.

Аналіз проблеми розвитку інформаційної компетентності педагогів показав пріоритетну увагу до інформатизації освіти вітчизняних науковців (В. Биков, Г. Балл, О. Безпалова, К. Беркита, В. Бут, В. Галаган, С. Жабін, М. Жалдак, Ю. Жук, Ю. Дорошенко, А. Загородній, В. Клочко, Г. Козлакова, Т. Коваль, В. Копанєва, Л. Лебедик [1–13], А. Литвин [11], Ю. Машбиць, Я. Мисюра [12–13], В. Місько [14], Н. Морзе, Р. Ріжняк, М. Пархоменко, І. Соколова, В. Солодовник [22], П. Стефаненко, В. Стрельников [14–22], Ю. Триус, Б. Шуневич, М. Шкіль, Є. Ющенко та ін.).

Незважаючи на значну кількість праць з проблеми формування інформаційної компетентності педагогів закладів позашкільля, вона досі є недостатньо вивченою, тому потребують додаткового обґрунтування педагогічні складники цього процесу, вимоги до підготовленості викладачів до формування

інформаційної компетентності педагогів закладів позашкілля, слід запропонувати форми підготовки викладачів через дистанційне навчання.

Педагогічними складниками розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкілля в умовах війни є: урахування якісного рівня початкової «вхідної» інформаційної компетентності особистості педагога закладу позашкілля; ефективне використання набутих знань, умінь і навичок; гармонійне поєднання форм навчання педагога закладу позашкілля (колективних та індивідуальних) на основі модульної організації змісту матеріалу, програмних засобів інформатики; профільна конкретизація інструментальних навичок, загальнотеоретичних знань, одержаних під час вивчення дисципліни «Інформатика»; організація міждисциплінарної взаємодії у розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкілля [14, с. 60–63].

Критеріями визначення підготовленості викладачів до розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкілля можуть бути: професійно важливі риси характеру, психофізіологічні якості знання, вміння, навички (Л. Лебедик [1, с. 132]). Підготовка викладачів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» до формування інформаційної компетентності особистості педагога закладу позашкілля із застосуванням навчання в мережі Інтернет суттєво відрізняється від традиційної, беручи до уваги організованість, інтерактивну взаємодію студентів з викладачами, незалежність від розміщення суб'єктів освіти у просторі і часі (Л. Лебедик [1, с. 133]).

За допомогою мережі Інтернет педагога закладу позашкілля можна ефективно в асинхронному режимі засвоїти електронні підручники, віртуальні семінари, лекції, практичні заняття, запитання для контролю, самоконтролю засвоєння знань, що розвиває його інформаційну компетентність.

Підготовка викладачів, задіяних в освітньо-професійній програмі «Позашкільна освіта», через навчання в мережі Інтернет забезпечує їм якісне виконання функцій, зокрема, щодо формування інформаційної компетентності педагога закладу позашкілля: 1) інформаційної; 2) управління фаховою підготовкою педагога закладу позашкілля; 3) стимулювання; 4) вправ і самоконтролю; 5) раціоналізації; 6) світоглядної функції, яка передбачає розвиток цілісного ставлення до наукових і фахових знань, творчого мислення, культури професійної діяльності, наукового світогляду, і на основі цього формування емоційно-мотиваційної сфери педагога закладу позашкілля й інформаційної компетентності особистості (Л. Лебедик [1, с. 133–134]).

Кожен з етапів розвитку інформаційних комп'ютерних програм і систем навчального призначення в освіті переважно визначається не дидактикою, а новими технічними можливостями нових комп'ютерів, які в освіті відіграють роль звичайних технічних засобів. В англійських країнах цей напрямок має назву Computer Assistant Learning. Із появою персональних комп'ютерів з'явився імпульс до створення навчальних систем, які покликані навчати без допомоги педагога. Це означає, що комп'ютерна система буде виконувати функцію управління навчальною діяльністю (Tutoring Systems) [8, с. 102–105].

Пропонуємо електронну форму підготовки викладачів на курсах-тренінгах (в асинхронному режимі), на яких вони зможуть засвоїти систему інформатизації

навчання за допомогою комп'ютера. Система зможе «поєднати» цифровий світ електронних мереж з мозком людини як найбільшим дивним «комп'ютером», створеним природою. Лише навчившись сам, викладач освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» може навчити педагога закладу позашкільля розвивати його інформаційну компетентність.

Таким чином, нами виявлені складники розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкільля, сформульовані вимоги до викладачів, які забезпечують розвиток інформаційної компетентності педагогів закладу позашкільля. Подальшу перспективу досліджень вбачаємо у виділенні етапів цілеспрямованого розвитку інформаційної компетентності педагогів закладів позашкільля, виявленні законів, механізмів, технологій цього процесу.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Використання інформаційних технологій для забезпечення якості системи підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури. *Інформаційні технології – 2017*: зб. тез IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, 18 трав. 2017 р., м. Київ / відповід. за вип.: М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, В. П. Вембер, О. М. Глушак, О. С. Литвин, Н. П. Мазур. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. С. 132–134.

2. Лебедик Л. В. Доцільність застосування технологій навчання в команді у закладах позашкільної освіти. *Педагогіка партнерства: реалії та перспективи* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 104-й річниці від дня народження В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О. Е. Жосан, В. В. Войтко. Кропивницький, 2022. 374 с. С. 169–174.

3. Лебедик Л. В. Інформаційні технології підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Інформаційні технології та цифрова економіка* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Видавничий центр ДУІТ, 2023. 272 с. С. 76–78.

4. Лебедик Л. В. Інформаційні технології у педагогічній підготовці магістрів. *Новітні інноваційні освітні технології: проблеми, розвиток та досвід впровадження* : матеріали XXXVII міжвузівської наук.-метод. конф. (Полтава, 28–29 берез. 2012 р.) : в 2 ч. Полтава: ПУЕТ, 2012. Ч. 1. С. 84–85.

5. Лебедик Л. В. Інформаційні технології у підготовці майбутніх фахівців сфери соціальної роботи. *Інформаційні технології – 2021* : зб. тез VIII Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, 20 трав. 2021 р., м. Київ / відповід. за вип.: М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, О. М. Глушак, Г. А. Кучаковська, О. С. Литвин, В. В. Прошкін, С. М. Шевченко. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. С. 45–48.

6. Лебедик Л. В. Професійний розвиток майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи засобами інформаційних технологій. *Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»* : зб. тез доповідей наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Краматорськ, 10 груд. 2020 р. / відп. ред. Д. В. Малєєв. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2020. С. 42–45.

URL : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/issue/view/10.12.2020>

7. Лебедик Л. В. Розвиток особистості педагогічного працівника закладу позашкільної освіти у безпечному освітньому середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення* (м. Тернопіль, Україна, 03 берез. 2023 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 416 с. С. 225–229.

8. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/15703>

9. Лебедик Л. В. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у підготовку майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / О. В. Марущак (голова) та ін. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 6. 240 с. С. 85–88.

10. Лебедик Л. В. STEAM-технології навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ інтернет-конф. (м. Кропивницький, 21 квіт. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с. С.143–145.

11. Литвин А. М., Лебедик Л. В. Педагогічні умови формування інформаційної культури особистості майбутнього фахівця зв'язку. *Зб. наук. статей магістрів. Факультет товарознавства, торгівлі та маркетингу. Факультет харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу*. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 372–378.

12. Мисюра Я., Лебедик Л. Формування інформаційної компетентності соціального педагога в умовах військової агресії. *Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 12–13 трав. 2022 р. / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 266 с. С. 158–163. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18909>

13. Мисюра Я. В., Лебедик Л. В. Формування інформаційної компетентності соціального педагога з питань соціальної підтримки сім'ї та дитини. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (9 черв. 2022 р., м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 326 с. С. 269–272. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19313>

14. Місько В. В., Стрельников В. Ю. Розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 60–63.

15. Стрельніков В. Ю. Використання інформаційних технологій на курсах підвищення кваліфікації учителів трудового навчання і технологій у закладах неперервної освіти. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / О. В. Марущак (голова) та ін. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 6. 240 с. С. 81–85.

16. Стрельніков В. Ю. Використання інформаційних технологій у закладах неперервної освіти. *Інформаційні технології – 2022*: зб. тез ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 19 трав. 2022 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; Відповід. за вип.: М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, О. М. Глушак, Г. А. Кучаковська, О. С. Литвин, В. В. Прошкін, С. М. Шевченко. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 193 с. С. 74–77.

17. Стрельніков В. Ю. Дидактичні вимоги до реалізації можливостей інформаційних технологій у підготовці майбутніх педагогів спеціальної освіти. *Інформаційні технології – 2021* : зб. тез VIII Всеукраїнської науково-практ. конференції молодих науковців, 20 трав. 2021р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; Відповід. за вип.: М.М. Астаф'єва, Д.М. Бодненко, О.М. Глушак, Г.А. Кучаковська, О.С. Литвин, В.В. Прошкін, С.М. Шевченко. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 233 с. ISSN: 2664-2638. С. 100–103.

URL : <https://zcit.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/9/18>

18. Стрельніков В. Ю. Інформаційні технології навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти. *Інформаційні технології та цифрова економіка* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Видавничий центр ДУІТ, 2023. 272 с. С. 115–117.

19. Стрельніков В. Ю. Організація неперервної освіти педагогічних працівників на засадах фасилітувального підходу в умовах воєнної агресії. *Постметодика*. 2022. №1–2. С. 64–81. URI: [https://tegridytech.site/images/FILES/nml/Postmetodyka/arc/%D0%9F%D0%9C%201-2%20\(137-138\)%202022%20-10-01-23.pdf](https://tegridytech.site/images/FILES/nml/Postmetodyka/arc/%D0%9F%D0%9C%201-2%20(137-138)%202022%20-10-01-23.pdf)

20. Стрельніков В. Ю. Підготовка викладачів на курсах підвищення кваліфікації до впровадження системи електронного навчання. *Інформаційні технології – 2017* : зб. тез IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, 18 трав. 2017 р., м. Київ / відповід. за вип. : М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, В. П. Вембер, О. М. Глушак, О. С. Литвин, Н. П. Мазур. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. С. 254–256. URL : https://fitu.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/kitmd/Informatsiini_tekhnolohii_2017.pdf

21. Стрельніков В. Ю. Підготовка майбутніх викладачів до виконання функцій тьютора засобами електронного навчання. *Інформаційні технології – 2020* : зб. тез VII Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, 21 трав. 2020 р., м. Київ / відповід. за вип.: М. М. Астаф'єва, Д. М. Бодненко, О. В. Бушиа, О. М. Глушак, Г. А. Кучаковська, О. С. Литвин, В. В. Прошкін, С. М. Шевченко. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. С. 78–80.

URL : <https://zcit.kubg.edu.ua/index.php/journal>

22. Стрельніков В. Ю., Солодовник В. М. Методологічні засади неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагога в умовах війни. *Постметодика*. 2023. № 2–3. С. 19–25.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ

Мостова Світлана Олексіївна,
заступник директора з навчальної
роботи Комунального позашкільного
навчального закладу «Центр дитячої
та юнацької творчості «Дружба»
Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Виклики сьогодення зумовлюють необхідність побудови в нашій країні освітньої системи ХХІ століття, основним призначенням якої є відтворення тісного взаємозв'язку між процесом розвитку особистості (сфера освіти) й оптимальним використанням людських ресурсів (сфера економіки). Освітня система повинна безперервно оновлюватися, пропонуючи здобувачам освіти нові освітні можливості. Освітній процес у такій системі зазвичай підтримується новими освітніми технологіями, орієнтованими на практику та мінливу соціокультурну ситуацію. Вагомим ресурсом, що забезпечує ефективне функціонування освітніх систем, є педагогічний працівник, рівень його професійної майстерності. Тому надзвичайно важливо, коли у сфері позашкільної освіти враховуються потреби професійного розвитку педагогічних працівників [2].

Сьогодні керівники гуртків закладів позашкільної освіти повинні володіти низкою важливих компетентностей. Закон України «Про освіту» визначає поняття «компетентність», як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1]. Важливе місце в структурі професійної майстерності керівників гуртків посідають здібності до роботи в сфері позашкільної освіти, які віддзеркалюють сукупність психічних особливостей педагога, необхідних для успішного оволодіння професійною діяльністю, її ефективного здійснення. Зокрема, йдеться про педагогічні й спеціальні фахові здібності, тобто такі, що дозволяють запроваджувати найсучасніші освітні й спеціальні за профілем роботи гуртка техніки, технології, методи й прийоми [3]. Також у системі сучасної освіти на перший план виходить проблема становлення та розвитку самоефективної особистості, здатної власними силами, без сторонньої допомоги досягати поставлених цілей з найменшими затратами часу і ресурсів, бути успішною у різних видах діяльності: навчальній, професійній, спортивній, здоров'язберігаючий, соціально значимій тощо [4].

Ураховуючи комплексний характер позашкільної освіти та особливості її функціонування в межах Концепції Нової української школи, усвідомлюємо необхідність дослідження змісту, сутності професійної самоефективності керівників гуртків та шляхів її розвитку.

Дистанційне навчання збагатило методичний інструментарій педагога та змусило навчатися управляти власним життям, знаходити нестандартні рішення поставлених завдань, критично мислити, оцінювати ситуацію та власні можливості й бути готовим до самовдосконалення та творчої самореалізації в професійній діяльності. Головним стає вміння знаходити потрібну інформацію, пристосовуватися до змін та навчання впродовж життя. Необхідність постійного професійного та особистісного розвитку нині стало основною характерною рисою педагога. Від успішного та постійного підвищення кваліфікації педагога залежить становлення та розвитку самоєфективної особистості здобувача освіти. Необхідність формувати професіонала, здатного до інноваційного типу мислення, може здійснюватись тільки педагогом, який сам опанував у цілому культуру самовдосконалення та самоосвіти. Адже коли педагог є висококваліфікованим та спрямовує свою роботу на втілення інновацій, діти можуть отримувати якісну освіту, яка дозволить їм реалізувати себе у житті.

У рамках роботи над обласним науково-методичним проєктом «Педагогічні стратегії розвитку самоєфективної особистості в освітньому просторі НУШ» було проведено діагностичне анкетування педагогів закладу з метою визначення їх професійного розвитку та готовності до самовдосконалення та самоосвіти. Завданнями даного дослідження були:

- отримання інформації щодо уявлень педагогів щодо суті професійної компетентності;
- відстеження стану сформованості професійних компетенцій педагогів;
- оцінки реального рівня обізнаності та професійної кваліфікації педагогів за різними напрямками;
- здійснення аналізу отриманих даних;
- стимулювання педагогів до самоосвіти та самовдосконалення.

Професійний педагогічний розвиток – це процес формування необхідної бази знань та вмінь, яка є необхідною для педагогів задля їх ефективної роботи. А викладання – це постійний процес особистісного розвитку. У процесі своєї професійної діяльності педагоги не тільки регулярно поповнюють власну скарбничку знань та методів навчання, але часто можуть багато чого дізнатися про себе. Для того, щоб на високому рівні вивчити питання професійного розвитку педагога, необхідно зазначити критерії, які використовувалися при складанні самої анкети з урахуванням педагогічного стажу, рівня підготовки та досвіду педагога: формальні характеристики (стаж роботи, категорія, розряд, педагогічне звання); сприйняття колегами та адміністрацією закладу; сприйняття здобувачами освіти та батьками; готовність до викликів сучасності (дистанційне навчання, широке упровадження ІКТ, мобільність тощо); готовність до саморозвитку та професійного зростання. Анкетування з метою визначення рівня професійного розвитку проводилося серед штатних працівників закладу та керівників гуртків, крім сумісників. Порівнюючи самооцінку педагогів з максимально можливою оцінкою (10 балів) ми побачили, що за більшістю критеріїв педагоги оцінили себе на високому або достатньому рівні, середній бал склав 7, 8. Самоосвітня діяльність педагога – запорука успішної роботи закладу

позашкільної освіти. На запитання, чи задоволені педагоги результатами власного професійного зростання, більшість відповіли, що задоволені та постійно займаються самоосвітою. Аналіз відповідей респондентів свідчить про те, що 90% займаються самоосвітою систематично, 5% – періодично, 5% – час від часу (через брак часу на якісну самоосвіту).

Для проведення анкетування з метою оцінки реального рівня обізнаності та професійної кваліфікації педагогів було розроблено питання, що стосувалися окремих аспектів професійного розвитку та самоосвіти педагога, також було запропоновано діагностування за наступними напрямками: використання ІКТ в освітньому процесі; знання та розуміння принципів та інструментів дистанційного навчання; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; теорія та практика інтегрованого навчання; обізнаність у сучасних тенденціях освіти та вміння використовувати їхні елементи на практиці; оволодіння методиками розвитку логічного, критичного та креативного мислення; здатність успішно формувати ключові компетентності вихованців; оволодіння методикою викладання за напрямками позашкільної освіти; залучення елементів проєктної діяльності в освітній процес.

З наданих відповідей на питання щодо оцінки (самооцінки) реального рівня обізнаності та професійної кваліфікації стало зрозуміло, що педагоги вважають своєю сильною стороною: оволодіння методикою викладання за напрямками позашкільної освіти; залучення елементів проєктної діяльності в освітній процес; обізнаність у сучасних тенденціях освіти та вміння використовувати їхні елементи на практиці; оволодіння методиками розвитку логічного, критичного та креативного мислення; здатність успішно формувати ключові компетентності здобувачів освіти. Педагоги активно займаються самоосвітньою діяльністю за такими напрямками професійної кваліфікації: створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; використання ІКТ в освітньому процесі; знання та розуміння принципів та інструментів дистанційного навчання.

Також було проведено самодіагностику педагогів з метою побудови рейтингу значимості способів підвищення кваліфікації та шляхів професійного розвитку педагога. Аналіз результатів анкетування виявив, що серед способів підвищення кваліфікації та джерел отримання інформації для підвищення професійної компетентності, самим ефективним педагоги вважають самоосвіту: опрацювання фахової літератури; відвідування семінарів, тренінгів майстер-класів за власним бажанням (75 % респондентів віддали їй 1 місце в рейтингу), 2 місце в рейтингу розділили 50% на 50% – відвідування міських методичних заходів та формування власного практичного досвіду; 3 місце – обмін досвідом з колегами, взаємовідвідування занять (65%) та методична робота в закладі (35%), на останній сходинці – курси підвищення кваліфікації. Це зумовлено тим, що у системі підвищення кваліфікації, як і раніше, широко поширений метод «трансляції» знань, хоча педагог, по-перше, може отримувати значний їх обсяг самостійно, а по-друге, розвиток професійної майстерності керівників гуртків має на увазі засвоєння нових спеціальних галузевих методів і технологій, що зазвичай важко забезпечити в традиційному форматі курсової перепідготовки.

Оновлення професійних компетентностей та зростання рівня підготовленості педагогічних працівників закладів позашкільної освіти потребують більшого ступеня мобільності та гнучкості системи підвищення кваліфікації, що має відповідати запитам педагогів. Необхідним є модернізація методичної роботи, її переорієнтація на специфіку цих запитів. До того ж сьогодні широко обговорюється тенденція до створення альтернативних шляхів підвищення професійної майстерності з використанням потенціалу неформальної та інформальної освіти, а також широкого залучення педагогів до науково-методичних заходів (конференцій, семінарів, публікацій, конкурсів). Важливою тенденцією сьогодення є диверсифікованість інституцій, що пропонують підвищення кваліфікації для педагогів, а також розмаїття маршрутів та напрямів підвищення професійної майстерності. Значну роль у цьому процесі відіграють професійні спільноти, що об'єднують творчих керівників гуртків за певними напрямами їх професійної діяльності. Тим часом практика створення та функціонування професійних спільнот також потребує державної та громадської підтримки й до того ж – сучасного підходу, що враховує зміни професійного портрета керівника гуртка задля становлення педагога майбутнього [2].

Сучасному закладу позашкільної освіти потрібен педагог, готовий до професійної діяльності в умовах змін і постійного вдосконалення фахової майстерності. Здатність до самоосвіти незрівнянно важливіша за свої результати та вплив на людину, ніж сама освіта в закладі позашкільної освіти. Особистісно орієнтована самоосвіта педагога забезпечує підвищення педагогічної майстерності, а в результаті – безперервний саморозвиток педагога та його вплив на розвиток здобувача освіти. Самоосвіта або інформальна освіта передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, що пов'язана з професійною, громадською або іншою діяльністю [1].

Кожен педагог закладу у своїй професійній діяльності працює над власною методичною проблемою. Різноманітність обраних тем, сучасність проблем, над якими працюють педагоги підтверджує високу мотивацію до самоосвіти, самовдосконалення, до творчості. Саме тому педагогам було запропоновано розробити траєкторію власного професійного розвитку шляхом створення дорожньої карти, що викликало жвавий інтерес серед педагогів.

Проаналізувавши створені педагогами закладу дорожні карти, можна виділити деякі важливі питання власного професійного зростання педагогів. Серед пропозицій щодо напрямів професійного розвитку педагога віддали перевагу: збагаченню методичного інструментарію з цифрової компетентності (зокрема навички роботи з інтерактивною дошкою) та оволодінню методиками тайм-менеджменту (ефективне використання робочого часу, вміння правильно організувати свою роботу тощо).

Із зазначеного вище можна зробити висновок, що незалежно від віку, педагогічного стажу, розряду, категорії всі педагоги прагнуть до творчого саморозвитку, самореалізації та професійного самовдосконалення. Професійне самовдосконалення – свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей

відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку. Професійне самовдосконалення відбувається у двох взаємопов'язаних формах – самоосвіта і самовиховання [5, с. 41].

Отже, необхідною умовою досягнення високого рівня самоефективності педагога є наявність в нього сталої позитивної мотивації до професійного саморозвитку та професійного самовдосконалення. Організація самоосвітньої діяльності керівників гуртків потребує запровадження системності методичної роботи в закладі позашкільної освіти. Важливо забезпечити в цьому процесі рух кожного керівника гуртка своєю індивідуальною траєкторією, створювати можливості, які мають адресну спрямованість на особистість педагога.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
(дата звернення: 18.01.2024).
2. Перепелюк Т. Д. Підвищення професійної майстерності педагогічних працівників навчальних закладів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2016. Вип. 1. С. 30–34.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
4. Програма обласного науково-методичного проекту «Педагогічні стратегії розвитку самоефективної особистості в освітньому просторі Нової української школи (2020–2023 роки). URL: <https://www.dano.dp.ua/uk/> (дата звернення: 18.01.2024).
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. Київ, 2006. 351 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Опошнян Олександр Іванович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності
011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Позашкільна освіта» Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства
та позашкільної освіти Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Перегляду змісту, технологій, принципів, структури фахової підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти об'єктивно вимагає входження України до світового і загальноєвропейського освітнього простору. Вирішити це завдання має забезпечити формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки, яке гарантує досягнення високих результатів професійного становлення їхньої особистості. Формуванню проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки належить ключова роль у адаптації вищої школи України до світових і європейських освітніх стандартів.

Зважаючи на проведені у наших попередніх дослідженнях [5–8; 15–17] аналіз наявних напрацювань з проблеми формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки, метою дослідження є пошук вимог до методологічних засад, на яких будується концепція формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки. Для цього, на основі аналізу теоретичних досліджень, акцентуємо увагу на усвідомленні майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти сутності, мети, суб'єктів, об'єктів, предмета, продукту проєктування.

Під формуванням проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в процесі фахової підготовки, на основі класичних уявлень про сутність та ключові особливості проєктування, розуміємо цілеспрямовану діяльність суб'єктів освіти над формуванням готовності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до створення проєктів у позашкільній освіті, яка ґрунтується на їхньому усвідомленні складників проєктування.

Оскільки важливим є усвідомлення майбутніми педагогами закладів позашкільної освіти мети, результату, змісту, суб'єкта, об'єкта, методів, засобів, предмета і продукту, функцій проектування, розглянемо докладніше ці компоненти його підготовки до проектувальної діяльності. Майбутній педагог закладу позашкільної освіти має навчитися так створювати проект, щоб: можна було відтворити його на практиці; забезпечити структурну і змістову цілісність; надати оптимальні технології і засоби навчання; створити творче навчальне середовище; забезпечити зворотний зв'язок і корекцію розвитку вихованця.

Щодо мети проектування, майбутній педагог закладу позашкільної освіти в процесі фахової підготовки має розуміти, що мета, як основна передумова проектувальної діяльності, ідеальне уявлення результату, задається соціумом (Законами України «Про вищу освіту», «Про освіту» [1; 2] тощо).

В уявленні майбутнього педагога закладу позашкільної освіти результат проектування має ствердитися як певний педагогічний проект, функціональна специфіка якого залежить від: стану освітнього середовища; особливостей суб'єктів, зайнятих підготовкою цього проекту; функціональних зв'язків елементів проекту; можливостей його ефективного використання; д) очікуваних результатів. Він має зважати на нову філософію освітньої діяльності, нові принципи організації навчання, новий тип відносин з вихованцями, нові технології навчання, унеможливлення репродуктивних технологій навчання, повну прозорість системи підготовки вихованця (А. Колот [4, с. 60]).

Майбутній педагог закладу позашкільної освіти суб'єктом проектування має вважати себе (або групу колег), володіти для цього: здатністю до винахідництва, творчим мисленням; високою працездатністю, захопленістю, професіоналізмом; суспільно значимими ціннісними орієнтаціями; здатністю передбачати наслідки реалізації свого проекту [5, с. 316–320].

В уявленні майбутнього педагога закладу позашкільної освіти об'єкт і предмет проектування мають співвідноситися так: об'єкт є сукупністю властивостей і відношень, що існують незалежно від суб'єкта; предмет – елементи, зв'язки, відношення об'єкта (В. Загвязінський); в об'єкті виділяється предмет, який позначає аспект розгляду (В. Краєвський).

Таким чином, об'єкт проектування майбутній педагог закладу позашкільної освіти може визначити, поставивши запитання «Що проектується?»: зміст навчальної дисципліни, методи, технології навчання, навчальні програми, освітнє середовище тощо [5, с. 316–320].

Стосовно предмета проектувальної діяльності, майбутній педагог закладу позашкільної освіти має розуміти його як те, що підлягає трансформації в процесі діяльності в продукт – результат діяльності. У діяльності майбутнього педагога закладу позашкільної освіти предмет і продукт праці (інформація) співпадають, на відміну від виробничої сфери, де, наприклад, заготовка – предмет праці токаря, перетворюється у деталь, виточену з цієї заготовки – результат (продукт). Оцінити результат проектувальної діяльності педагога закладу позашкільної освіти у вимірюваних величинах дуже складно, адже некоректно характеризувати її кількістю опрацьованої й навіть виданої інформації. Отже, продуктом проектування майбутнім педагогом є проект як ідеальний образ, прогнозована модель реального процесу його взаємодії з вихованцями у просторі і часі [5, с. 316–320].

Розробкою проблеми оцінки результату інтелектуальної (і проєктувальної) праці займаються окремі дослідники, лабораторії, інститути. Педагогічні аспекти цієї проблеми розглянуто в працях С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Коберника [3], А. Колода [4], Л. Кравченко, В. Краєвського, В. Кременя, Н. Ничкало, Г. Романової [9], С. Сисоєвої, В. Стрельнікова [8; 10–14; 16–17] та ін. Аналіз цих праць дозволяє майбутньому педагогу закладу позашкілля розуміти предмет свого проєктування як інформаційну модель, у якій у вигляді текстів, схем, ілюстрацій тощо відображена інформація про умови і чинники, які впливають на результат проєктування та про зміст структурних елементів конкретної навчальної дисципліни чи модуля.

Майбутній педагог закладу позашкілля в процесі фахової підготовки має навчитися виявляти вихідні умови і чинники, від яких залежить проєктування, зокрема: мети; змісту проєкту, який визначається на основі загальної мети; цілісну характеристику вихованця як кінцевого результату; матеріальні, часові, організаційні та інші зовнішні чинники [5, с. 316–320].

Результатом проєктування слід вважати розроблений проєкт, який ґрунтується на винаході, новому способі вирішення проблем підготовки вихованців і можливому її використанні. Проєктуванням як процесом попередньої розробки програми спільної діяльності суб'єктів створюється технологічний механізм, який забезпечує підготовку вихованця. Аналізуючи свої проєктувальні дії, майбутній педагог закладу позашкілля має враховувати: а) якої якості і який проєкт ним створений, наскільки детально розроблений (кількість матеріалів); б) чи враховані у проєкті всі його складники; в) які загальноприйняті показники і критерії використовуються, які з них є продуктом власного наукового пошуку. Створений майбутнім педагогом в процесі фахової підготовки проєкт має бути корисним для головних її суб'єктів – колег, які її застосовуватимуть, і вихованцям, які у ній одержують кращі можливості для свого особистісного розвитку. Функціональна специфіка проєкту майбутнього педагога залежить від: його особливостей як суб'єкта, зайнятого підготовкою проєкту; стану середовища; функціональних зв'язків між елементами проєкту; можливостей для їх використання; очікуваних результатів [5, с. 316–320].

У змістові, як складнику проєкту, майбутньому педагогу слід навчитися проєктувати «різномасштабні» організаційно-змістові одиниці – окремі заняття, систему занять з теми, розділу, модуля, навчального предмета тощо.

В уявленнях майбутніх педагогів має ствердитися усвідомлення об'єкта проєктування, предмета проєктування, результату (продукту) проєктування, глобальної мети проєкту, основних характеристик проєкту (новизни, оптимальності, користі для масового використання, гнучкості, цілісності), засобів проєктування (матеріальних – технічних засобів, документації, схем, рисунків, таблиць тощо; і духовних, які мають більше значення, – загальних засобів наукових досліджень, теоретичних положень суміжних наук тощо), методів проєктування (способів проєктування, які підтримуються відповідними засобами: методів наукових досліджень – аналізу, синтезу, формалізації, декомпозиції, моделювання; організаційних методів – дотримання плану створення проєкту, підбір команди проєктантів і організація її роботи,

документування проєкту, контроль за проєктуванням, інформування зацікавлених осіб про стан проєкту; методу постійного розвитку – внесення змін у систему із появою нових ситуацій і завдань) [5, с. 316–320].

Практичне застосування майбутнім педагогом закладу позашкілля в процесі фахової підготовки знань про об'єкт, предмет, результат (продукт), глобальну мету, основні характеристики, засоби, методи проєктування сприяє появі у нього задоволення від виконаного проєкту, підвищує якість створюваного ним проєкту, скорочує час і витрати на виконання проєкту, спрощує реалізацію і модифікацію його проєкту. Майбутній педагог закладу позашкілля в процесі фахової підготовки засвоює схему проєктування як складну організаційно-технічну систему з комплексом технічних засобів (зокрема, комп'ютерних мереж), алгоритмів, методичних матеріалів, програм, які регламентують організацію створення проєкту в процесі фахової підготовки на всіх стадіях і етапах [5, с. 316–320].

Загалом проєкт майбутнього педагога повинен мати ґрунтовну наукову основу, виконувати соціальне замовлення, бути ментально зорієнтованим, узгоджуватися із загальноприйнятими цінностями і моральними нормами.

Отже, нами розкрито суть науково-методичної системи формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкілля в процесі фахової підготовки як цілеспрямованого процесу управління творчою проєктивною діяльністю майбутніх педагогів закладів позашкілля щодо забезпечення гарантованого досягнення результатів навчання на основі усвідомлення ними сутності, мети, об'єктів, суб'єктів, предмета, продукту проєктування, структури проєкту. Перспективою подальших досліджень є розгляд структурних компонентів і функцій означеної системи.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Київ, 2014. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Київ, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru>
3. Коберник О. Управління виховним процесом на засадах психолого-педагогічного проєктування. *Рідна школа*. 2004. №5. С. 22–25.
4. Колот А. М. Реалізація засад Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю. *Маркетинг в Україні*. 2004. №3. С. 59–65.
5. Лебедик Л. В. Підготовка педагогів закладів позашкільної освіти до проєктування дидактичних систем в умовах магістратури. *Дидаскал* : часопис : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства», 15–16 лист. 2022 р.. Полтава, 2022. № 23. 431 с. С. 316–320.
6. Лебедик Л. В. Проєктивні технології в позашкільній освіті. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 29-30 верес. 2022 р.) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк,

В. Є. Кавецький, О. Я. Жизномірська, Т. В. Магера, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль : СМП “Тайп”, 2022. 450 с. С. 203–206.

7. Лебедик Л. В. Синергетичний підхід у проектуванні освітньо-професійної життєдіяльності особистості у закладі позашкільної освіти. Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості : зб. наук. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квіт. 2023 р., м. Полтава). Полтава, 2023. 359 с. С. 144–147.

URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21246>

8. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю. Концептуальні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. *Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору* : монографія / за редакцією С. П. Архипової, О. П. Лещинського. Черкаси : ЧНУ, 2020. 335 с. С. 43–64. URL : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/8842>

9. Романова Г. М. Підготовка викладачів вищих економічних навчальних закладів до проектування навчальних технологій : монографія. К. : КНЕУ, 2009. 252 с.

10. Стрельніков В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія. Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. 375 с.

11. Стрельніков В. Ю. Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 теорія і методика професійної освіти / Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. Київ, 2007. 461 с.

12. Стрельніков В. Ю. Теоретичні засади проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи (підготовка бакалаврів економіки) : монографія. Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2005. 375 с.

13. Стрельніков В. Ю. Концептуальні засади підвищення кваліфікації педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукраїнський науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 106–109. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19211>

14. Стрельніков В. Ю. Технології «діадної взаємодії» та ситуаційного навчання студентів. *Педагогічні науки*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 71. С. 34–38. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10120>

15. Lebedyk L. V. Possibilities of application of the a person-centered approach in the training of teachers of out-of-school education institutions. *Scientific World Journal Issue*. No19. Part 4 May 2023. P. 42–51.

16. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157.

17. Nataliya Chendey, Lesya Lebedyk, Ihor Androshchuk, Krystina Chorna, Viktor Strelnikov. Theoretical foundations of designing the pedagogical process as a special type of group activity. *Métodos e técnicas de pesquisas científicas. Conhecimento & Diversidade*, Niterói, 2023. v. 15, n. 38 Jul./Set. P. 496–507. URL : https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11097

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГА – НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Пахолівецька Марцеліна Володимирівна,
заслужений вчитель України,
методист Комунального закладу «Станція
юних техніків» Кропивницької міської ради,
м. Кропивницький, Україна

Комунальним закладом «Станція юних техніків» Кропивницької міської ради (далі КЗ СЮТ) докладається багато зусиль щодо популяризації науки серед молоді. Зокрема, проводиться підготовча робота до залучення здобувачів освіти до участі в I етапі Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

Важливою складовою розвитку конкурентоспроможної особистості є створення таких умов, де відбувається формування її лідерських якостей, необхідність яких продиктована реаліями сучасного світу. Адже особа повинна, крім вагомого багажу знань, умінь і навичок, володіти конкурентоспроможністю. Вона ж, на нашу думку, органічно пов'язана з лідерством. Його розвиток серед вихованців закладів позашкільної освіти відбувається шляхом особистісної орієнтації, компетентнісного підходу, інноваційності технологій навчання [2]. Подібне, в свою чергу, вимагає відповідного рівня підготованості педагога. Провідною ланкою в системі підвищення компетентності вчителів є науково-методична робота.

Значний внесок у її теорію і практику здійснили відомі українські науковці, зокрема такі, як: І. П. Жерносек, Т. Д. Дем'янюк, С. В. Кириленко, А. В. Сердюк, Н. І. Протасова, Т. І. Беседа та ін.

Так, Т. Д. Дем'янюк вважав, що робота з педагогічними кадрами повинна спрямовуватися на формування педагога третього тисячоліття, конкурентоспроможного, який володіє високим педагогічним професіоналізмом, професійною компетентністю, педагогічною технікою, педагогічними здібностями та властивостями гуманістично-спрямованої особистості [9].

Всесвітньо відомий вчений-педагог Василь Сухомлинський дбав про розвиток і збагачення педагогічної культури вчителя. «Треба будувати, – підкреслював він, – міцну інтелектуальну основу для педагогічної майстерності» [8]. Такою основою він вважав систему внутрішкільної методичної роботи.

Оскільки із закриттям методичних служб, методична робота здійснюється лише в закладах освіти, а для проведення комплексної підготовки педагогів до позашкільної роботи необхідний координаційний центр [4], то ним у структурі КЗ СЮТ стала методично-практична лабораторія «Джерело творчості». Моделюванню структури, визначенню змісту, форм і методів організації методичної роботи передують діагностичне анкетування, вивчення інтересів, запитів і практичних потреб педагогів, їхніх результатів атестації, аналіз стану освітньо-виховної роботи. Як відповідь на суспільні потреби, адміністрацією

закладу КЗ СЮТ було прийнято рішення про підготовку педагогів таким чином, щоб вони могли успішно формувати лідерські якості серед вихованців.

На нашу думку, формування цих якостей у здобувачів освіти, зокрема учнів-членів МАН, неможливе без їх наявності у педагога, який здійснює наукове керівництво.

Таким чином, найперше має бути підготований вчитель. Проте, постає питання організації та регламентації взаємодії цього педагога та учня. Її формою є шкільне наукове товариство. Створюючи його, керівництво закладу освіти, як правило ставить перед собою завдання: навчити дітей планувати свою роботу; використовувати багато джерел інформації; самостійно відбирати і накопичувати матеріал; аналізувати факти; аргументувати думки; приймати рішення; встановлювати соціальні контакти, розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним; презентувати створене перед аудиторією; оцінювати себе й інших [10]. Однак, ці завдання безпосередньо пов'язані з розвитком лідерського потенціалу здобувачів освіти. Йому характерно:

- особистісно-рефлексивний компонент: знання самого себе, рефлексія своїх якостей і лідерських здібностей, самооцінка; здатність до самовдосконалення, самоефективності;

- пізнавально-професійний компонент: когнітивні, професійні здібності, а також соціально-психологічні характеристики, необхідні для ефективного лідерства;

- ціннісно-мотиваційний компонент: усвідомлення своїх цінностей, мотивів, переконань, знання цінностей групи і орієнтація на них;

- поведінковий або організаційно-управлінський компонент, що відображає цілеспрямовану поведінку лідера, пов'язану зі специфікою діяльності групи, спрямовану на її успішне виконання, зокрема постановку цілей, знання стратегії і тактики їх досягнення, міжособистісна і рольова взаємодія членів групи;

- емоційний компонент: емоційно-вольова сфера, емоційна зрілість, емпатія і толерантність при спілкуванні, стресостійкість;

- комунікативний компонент: навички міжособистісного спілкування, ефективної взаємодії, вплив лідера на своїх послідовників і відповідно їх на нього [7].

Для формування окресленого лідерського потенціалу серед педагогів, а через них і у вихованців, сучасний етап розвитку освіти вимагає перегляду змісту методичної роботи позашкільних закладів, обґрунтувань нових завдань науково-методичного супроводу професійного розвитку педагога. Відповідно основними завданнями методичної роботи позашкільного закладу є створення умов для використання педагогами альтернативних моделей професійного розвитку, які найбільш продуктивно сприятимуть формуванню лідерських якостей.

Саме для цього при комунальному закладі «Станція юних техніків» Кропивницької міської ради, відповідно до наказу «Про затвердження структури методичної роботи» було створено нову форму методичної роботи під назвою «Школа лідерства», яка ставить перед собою завдання формування лідерських якостей вихованців і їх наставників. Дана форма є новою і була втілена лише у 2023/2024 навчальному році.

Аналізуючи наказ, варто звернути увагу на те, що існування підрозділу мотивується самими передумовами наукової діяльності здобувачів освіти. Тобто визначено, що для реалізації своїх напрацювань, вмінню захищати роботу, пошуку спонсорів для втілення проєктів, виступу на конференціях, співпраці з людьми, в учня-члена МАН обов'язково мають формуватися лідерські якості, які стануть у нагоді, бо за їх допомогою, здобувач освіти здатен побудувати таку соціальну комунікацію, яка буде найбільш продуктивною для реалізації наукових відкриттів [6].

Для втілення поставлених завдань, було виокремлено два види діяльності: 1) з педагогічними працівниками; 2) зі здобувачами освіти.

Робота з педагогами ґрунтується на проведенні семінарів, семінарів-практикумів, конференцій, обговорень. Умовно, діяльність можна поділити на три основних блоки:

Перший – засвоєння педагогом теоретичних понять щодо того, що таке лідерство, які фактори впливають на його формування, які існують методи та методика для його розвитку серед здобувачів освіти, як вирізнити осіб, що володіють лідерським потенціалом.

Другий – виконання практичних завдань, спрямованих на формування лідерських якостей. Внаслідок цього педагог практично володіє теоретично засвоєними методиками, розуміє їх з позиції не лише особи, яка виховує лідерство, а й з протилежної сторони: як той, в кого вони формуються. Таким чином у нього буде наявне глибоке усвідомлення процесу й способів виховання лідера.

Третій – відвідання майстер-класів педагогічних працівників, які їх проводитимуть за участю дітей. Після яких відбуватиметься конференція, з відкритим обговоренням та обміном досвідом.

Працівниками закладу, з метою ефективного формування лідерських якостей у дітей, здійснюється безпосередня взаємодія з членами шкільних учнівських товариств. Вона відбувається у формі тренінгів, майстер-класів на різних локаціях.

Тренінги мають різну тривалість. Від однієї академічної години (45 хвилин) до кількох днів (заплановані на час літнього табору).

Попередньо на заклади освіти міста розсилаються листи із запрошенням для учнів. В них вказано тему заходу, його форму і місце проведення. Створюються групи, до яких можуть входити учні однієї чи кількох шкіл, залежно від поставленої мети. Багато закладів міста Кропивницького оснащені тренінговими кабінетами. Враховуючи цей факт, організатори тренінгу зберігають мобільність, проводячи заняття у школі.

Коли заняття відбувається у приміщенні КЗ СЮТ, для підвищення мотивації юних науковців часто запрошуються успішні гості, а саме: відомі в місті бізнесмени, актори, письменники... Вони діляться досвідом щодо ролі лідерських якостей для досягнення вагомих результатів. Зустріч може мати різні форми: круглий стіл, інтерв'ю, «зустріч за чашкою кави» тощо. Учасники мають змогу гостям поставити питання.

На час літніх канікул заплановано триденний «лідерський табір». Попередньо заплановано спільну участь дітей з різних закладів міста на базі КЗ

СЮТ. Передбачено розробка проєктів, проведення інтерактивних вправ, зокрема активних ігор на свіжому повітрі. Для відвідування учасниками табору також передбачено декілька локацій, з метою наочної демонстрації практичного втілення лідерських якостей.

Останній день в «лідерському таборі» присвячується набуттю практичних навичок, корисних здобувачам освіти під час написанні та захисті науково-дослідницьких робіт. Це сприяє умінню презентувати себе, критично мислити, працювати в команді.

Для успішного проведення запланованих заходів, раз на місяць відбувається зустріч педагогів на базі методично-практичної лабораторії «Джерело творчості». Тут обговорюються методичні новинки, здійснюється обмін думками, вивчення досвіду з метою підвищення продуктивності роботи. Діяльність педагогів, плани заходів і сценарії тримаються на контролі адміністрацією КЗ СЮТ.

Отже, оскільки сучасне суспільство зазнало значних змін, у відповідь на його нові запити постала необхідність формування особистості лідера у закладах позашкільної освіти. Успішною дана діяльність може бути лише за умови відповідної компетентності педагога, що знайомий з особливостями, теорією і практикою виховання лідерських якостей серед здобувачів освіти. Тож, з цією метою у КЗ СЮТ діє «Школа лідерства» - це не лише об'єднання для виховання дітей, а й майданчик для підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: монографія. Київ: ІВЦ АЛКОН, 2006.
2. Закон України «Про освіту». К.: Вид. ГЕНЕЗА, 2017.
3. Мороз О. Г. Навчальний процес у вищій педагогичній школі: навч. посіб.– К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001, 337с.
4. Пахолівецька М. В. Ідеї В. О. Сухомлинського та процеси створення інноваційного науково-методичного середовища. Педагогічний вісник КІППО ім. В. Сухомлинського. 2013. № 2-3, С. 80-85.
5. Пахолівецька М. В. Інноваційне науково-методичне освітнє середовище міста як системне утворення. Методист, 2019. №6, С. 6 – 15.
6. Про затвердження структури методичної роботи. Наказ по закладу № 59 від 31 серпня 2023 року. Комунальний заклад Станція юних техніків Кропивницької міської ради.
7. Романовський О., Михайличенко В., Гура Т. Поняття «лідерський потенціал» і «лідерські якості»: зміст та використання у науковій думці. Лідер. Еліта. Суспільство 1, 2019, С. 111-112.
8. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю // Вибр.твори у 5т. Т2. К.: Просвіта, 1976. 348 с.
9. Теоретико-методичні основи підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу: монографія за ред. Г. В. Єльнікової. К.: УМО, 2012, 240 с.
10. Чиркова С. І. Шкільне наукове товариство як форма розвитку обдарованих учнів. URL: <http://oipoppp.ed-sp.net/?q=node/12854> (дата звернення 06.02.2024 р.).

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА ДУАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ НАВЧАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Плачинда Тетяна Степанівна

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з навчально-методичної роботи Комунального закладу «Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості»,
м. Кропивницький, Україна

Одним із пріоритетів державної політики є якісна професійна підготовка фахівців різних галузей господарства. У контексті воєнного стану в Україні та національно-патріотичних трансформацій суспільства, особливої актуальності набуває підготовка педагогічних кадрів з активною громадянською позицією.

Заклади вищої освіти потребують оптимізації освітнього процесу з метою ефективної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. Аналіз і систематизація провідного зарубіжного досвіду дозволив виокремити позитивні аспекти дуальної системи навчання та запровадити у вітчизняних закладах освіти Всеукраїнський експеримент за темою «Дуальне навчання в професійній підготовці педагогічних працівників позашкільної освіти» на період від жовтня 2022 року до травня 2027 року [2].

Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості став однією з баз проведення зазначеного експерименту й активно співпрацює з закладами вищої освіти щодо ефективної підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти [1].

Дуальна форма здобуття освіти майбутніми педагогами передбачає поєднання навчання студентів у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) та навчання (практична складова) безпосередньо на робочому місці у закладі позашкільної освіти (далі – ЗПО). Зазначений вище експеримент надає таку можливість і через договори про співпрацю між ЗВО та ЗПО студенти мають можливість здобути необхідні практичні фахові навички роботи з дітьми.

Основним завданням упровадження дуального навчання у контексті експерименту є:

- ✓ виокремлення й усунення недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх педагогів позашкільної освіти;
- ✓ подолання розриву між теоретичною та практичною складовими професійної підготовки майбутніх педагогів;
- ✓ підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти з урахуванням трансформаційних процесів освітньої галузі;
- ✓ активізація ролі стейкхолдерів, зокрема роботодавців, в системі професійної підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти, у тому числі обговорення змісту освітніх програм, практична підготовка студентів безпосередньо у ЗПО, оцінювання результатів навчання тощо;

- ✓ зовнішня позитивна мотивація майбутніх педагогів позашкільної освіти до здобуття необхідних професійних компетентностей;
- ✓ значне скорочення адаптаційного періоду педагогів-початківців на початку професійної діяльності;
- ✓ підвищення рівня конкурентоздатності випускників в умовах глобалізації та сприяння росту рівня зайнятості молоді.

Позитивними аспектами дуальної освіти є:

- ✓ організація співпраці закладів вищої освіти та закладів позашкільної освіти;
- ✓ розробка законодавчого підґрунтя для визнання національних стандартів якості професійної освіти;
- ✓ залучення досвідчених педагогів ЗПО до професійної підготовки майбутніх педагогів позашкілля (менторство);
- ✓ виконання досліджень і консультування (моніторинг якості надання освітніх послуг у галузі професійної освіти, оновлення освітніх стандартів тощо);
- ✓ врахування конкретних запитів позашкілля щодо змісту й якості професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти.

Перший етап експерименту (організаційно-підготовчий) за темою «Дуальне навчання в професійній підготовці педагогічних працівників позашкільної освіти» дозволив виокремити основні питання, що наразі постали перед системою позашкільної освіти та потребують вирішення:

- ✓ втрата освітньої інфраструктури ЗПО у зв'язку з широкомасштабною військовою агресією росії проти України;
- ✓ недооцінка потенціалу позашкільної освіти;
- ✓ закриття, злиття та репрофілювання закладів позашкільної освіти;
- ✓ недостатнє охоплення здобувачів позашкільної освіти закладами позашкільної освіти;
- ✓ недостатнє забезпечення педагогічними працівниками закладів позашкільної освіти [1].

Водночас учасниками експерименту визначено наступні позитивні аспекти та можливості:

- ✓ висока якість і доступність позашкільної освіти, підтримка кожної української дитини в умовах воєнного стану;
- ✓ відновлення освітнього процесу у ЗПО;
- ✓ висока економічна ефективність позашкільної освіти у формуванні людського капіталу при низьких затратах;
- ✓ розгалужена мережа закладів позашкільної освіти, їх гуртків, груп та інших творчих об'єднань;
- ✓ високий професіоналізм педагогічних працівників ЗПО;
- ✓ високі досягнення вихованців, учнів, слухачів ЗПО в Україні та на міжнародному рівні;
- ✓ мобільність, гнучкість, різноманітність позашкільної освіти, діяльності ЗПО;
- ✓ швидке реагування на соціальне замовлення, широкі можливості для розвитку та реалізації особистості, різноманітність і профільність [1].

Учасниками експерименту окреслені завдання II (концептуально-діагностичного) етапу, де зокрема передбачається виявлення потреб стейкхолдерів щодо професійної підготовки педагогічних працівників ЗПО; вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів ЗПО; розроблення програми практики професійної підготовки майбутніх педагогів ЗПО з урахуванням дуального навчання тощо.

Аналізуючи стан і перспективи застосування дуального навчання під час професійної підготовки педагогічних працівників ЗПО висновлюємо:

1) дуальне навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців в Україні не набуло широкого застосування та потребує окремого вивчення, систематизації, узагальнення та широке впровадження у вітчизняні ЗВО;

2) впровадження дуальної системи професійної освіти надасть змогу майбутнім педагогічним працівникам позашкільля поєднувати навчання у закладі вищої освіти та працювати (проходити практику) безпосередньо у закладі позашкільної освіти;

3) здобуваючи практичний досвід організації та роботи з дітьми на практиці у ЗПО майбутні педагогічні працівники позашкільля суттєво засвоюють отримані теоретичні знання у ЗВО;

4) II (концептуально-діагностичний) етап експерименту за темою «Дуальне навчання в професійній підготовці педагогічних працівників позашкільної освіти» передбачає активне залучення стейкхолдерів до професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників ЗПО та практичне застосування дуального навчання.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнський експеримент з позашкільної освіти: Засідання робочої групи. URL: <http://surl.li/lgwxn>

2. Про проведення експерименту за темою «Дуальне навчання в професійній підготовці педагогічних працівників позашкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.10.2022 р. №944

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗДІЙСНЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Пустяк Руслан Анатолійович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності 011
«Освітні, педагогічні науки» освітньо-
професійної програми «Позашкільна освіта»
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна
Лебедик Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри мистецтвознавства та позашкільної
освіти Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Формування професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти, аналіз його складників і літературних джерел [1–13 та ін.] показав актуальність і складність означеного завдання для вищої школи України. Важливо підготувати педагога закладу позашкільної освіти, готового ефективно взаємодіяти з вихованцями з особливими освітніми потребами. Особливо актуальним є вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення інклюзивної освіти з вихованцями, які мають особливості розвитку, що є необхідним для роботи в інклюзивному середовищі.

Проблеми інклюзивного навчання вже досліджувалися у сучасній педагогіці (О. Биковська, В. Бондар, Н. Брижак, Т. Євтухова, І. Зязюн, А. Колупаєва, Л. Лебедик [1–7; 13], В. Ляшенко, Т. Мулеса [12], Р. Пустяк [7], О. Раті [12], О. Столяренко, В. Стрельников [8–13], А. Шевчук та ін.).

В основі формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення інклюзивної освіти є психологічна підготовка, яка передбачає формування у нього високого рівня мотивації, моральних принципів, емоційного сприймання дітей з особливими освітніми потребами.

Концепція реформування української школи закладає нові підходи до освітнього процесу, що відобразилося на процесі формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення інклюзивної освіти. Виникає необхідність переглянути форми, методи, технології педагогічної діяльності, організацію, зміст освітнього процесу в закладах вищої освіти, адже підготовка майбутнього педагога закладу

позашкілля до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є одним з найважливіших завдань педагогічної освіти [7, с. 71–74].

Процес трансформації позашкілля орієнтований на формування умов доступності освіти для усіх, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами. В основі інклюзивного навчання лежить ідеологія, що виключає будь-яку дискримінацію відносно дітей та забезпечує ставлення до них як до повноцінних та рівноправних учасників освітнього процесу. Інклюзія забезпечує рівне ставлення до всіх дітей, проте створює особливі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби.

Формування інклюзивної культури відбувається через розширення можливостей максимальної участі кожної дитини у житті закладу позашкілля, співпраці і толерантності до проявів різноманітності. Важливим є залучення вихованців до суспільно-важливих проєктів для життя закладу позашкілля, організацію позаурочної діяльності спільно з учнями, батьками та педагогами закладу позашкілля, адже формування інклюзивних цінностей неможливе без повного включення усіх учасників освітнього процесу і громади [7, с. 71–74].

Інклюзія дозволяє кожній дитині, не дивлячись на певні інтелектуальні, фізичні, емоційні, соціальні труднощі, бути залученою до процесу навчання і соціалізації. Це дозволяє задовільнити потреби усіх членів суспільства, підготувати осіб з особливими потребами до самостійного життя, забезпечити рівність їхніх прав тощо. Тобто дитина не мусить бути «такою, як всі», оскільки вона отримує беззаперечне право бути «сама собою» [3, с. 128–132; 7, с. 71–74].

Нині педагоги закладів позашкілля все ще мають стереотипи, психологічні бар'єри, які заважають їм у професійній діяльності. Тому проблема розвитку інклюзивної компетенції у педагога закладу позашкілля має особливе значення. Ще є педагоги закладів позашкілля з негативним ставленням, які вважають, що інклюзія є тягарем, і вихованці з особливими освітніми потребами мають отримувати спеціальні послуги у спеціальних закладах освіти, щоб уникнути негативного впливу на їхніх «нормальних» вихованців. Для усунення цієї проблеми, слід дослідити вітчизняний і зарубіжний досвід, що допоможе уникнути помилок, обрати найбільш правильну стратегію професійного розвитку майбутнього педагога.

Професійна компетентність педагога закладу позашкілля містить в собі ґрунтовний запас знань, що забезпечують вільне вирішення педагогічних проблем, умінь, які допоможуть знайти рішення у нестандартних ситуаціях, єдність теоретичної підготовки та уміння застосувати знання у практичній діяльності, а також наявність важливих для педагога особистісних якостей.

Виникла необхідність переглянути методику підготовки майбутніх педагогів закладів позашкілля до роботи у сфері інклюзії. Це є необхідною умовою становлення у них стійкої професійної позиції, яка ґрунтується на глибокій повазі до вихованців з особливими освітніми потребами, вірі в них, їхні сильні сторони і можливості, потребі відстоювати інтереси цих вихованців в різних сферах життєдіяльності [3, с. 128–132; 7, с. 71–74; 8, с. 255–260].

Ефективному впровадженню інклюзивної освіти закладів позашкілля заважає ряд проблем, що включає в себе: 1) нестачу фахівців у інклюзивних групах;

2) велике навантаження на практичних психологів; 3) не має належного рівня підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі; 4) педагогічні працівники не мають належної психологічної готовності до взаємодії з вихованцями, які мають особливі освітні потреби; 5) педагоги закладів позашкільля не відчують достатньої мотивації у навчанні учнів з обмеженими освітніми потребами через перевантаження, яке не має грошової компенсації [7, с. 71–74; 8, с. 255–260]. Працюючи в інклюзивних гуртках, педагоги закладу позашкільля вивчають стан уваги, стомлюваності, темп роботи дитини, спостерігають за дитиною та оцінюють їх розвиток під час занять, створюють оптимальні умови для спілкування, формують у дітей досвід стосунків у соціумі, працюють над адаптацією навчальних планів гуртків, методик, матеріалів і середовища.

Підготовка педагогів закладів позашкільля до роботи в умовах інклюзії передбачає введення спеціального курсу, що дозволяє майбутнім педагогам ознайомитися з сучасним станом розвитку інклюзивної освіти, особливостям навчання і розвитку вихованців, взаємодії з їхніми батьками. Це допоможе педагогам закладів позашкільля не лише засвоїти теоретичні знання, а й застосувати їх у практичній діяльності [3, с. 128–132; 7, с. 71–74; 8, с. 255–260].

Слід зробити висновок, що розвиток інклюзивної компетентності педагога позашкільля є важливою проблемою педагогіки і практики освіти.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Ефективні здоров'язберігаючі технології позашкільної освіти в умовах війни. *Збірник тез Міжнар. наук.-практ. симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія», 23-24 серпня 2022 р. за заг. ред. З. П. Ленів. Львів, 2022. 391 с. С. 150–155.*

2. Лебедик Л. В. Інтерактивні технології підготовки педагогів позашкільних закладів до інклюзивної освіти. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу* : збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф., 8-9 груд. 2022 р. / Полт. ін-т економіки і права Відкритого міжнар. ун-ту розвитку людини «Україна»; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ППЕП, 2023. 368 с. С. 325–328.

3. Лебедик Л. В. Оцінювання якості здоров'язбережувального середовища закладу позашкільної освіти. *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. «Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти»* / За заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. 629 с. С. 128–132. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10567>

4. Лебедик Л. В. Підготовка педагогів для закладів позашкільної освіти на засадах партнерства у контексті Української Хартії вільної людини. *Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини* (м. Тернопіль, Україна, 20-21 жовтня 2022 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, С. В. Костюк, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 491 с. С. 270–274.

5. Лебедик Л. В. Розвиток особистості педагогічного працівника закладу позашкільної освіти у безпечному освітньому середовищі. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення* (м. Тернопіль, Україна, 03 берез. 2023 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 416 с. С. 225–229.

6. Лебедик Л. В. Розвиток професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти на основі педагогічних поглядів Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди* : колективна монографія / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава : НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. 360 с. С. 89–97.

7. Пустяк Р. А., Лебедик Л. В. Досвід підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 71–74.

8. Стрельніков В. Ю. Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: збірник наукових статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремова. Суми, 2023. 404 с. С. 255–260.

9. Стрельніков В. Ю. Концептуальні засади підвищення кваліфікації педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукр. науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 106–109.

10. Стрельніков В. Ю. Принципи побудови змісту індивідуальних планів учнів у інклюзивному навчанні. *Вісник Наук.-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю : Інклюзивна освіта : теорія, методика, практика*. (Умань, 28 берез. 2019 р.) / гол. ред. Демченко І. І. Умань : ВПЦ Візаві, 2019 р. Вип. V. С. 157–160.

11. Стрельніков В. Ю. Програма авторських курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти «Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору». Полтава : ПАНУ ім. М. В. Остроградського, 2023. 31 с.

12. Стрельніков Віктор, Раті Оксана, Мулеса Тамара. Розвиток у викладачів закладів фахової передвищої освіти навичок застосування сучасних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3 (210). С. 60–68.

13. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157.

ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Рибалко Ілля Васильович,
аспірант кафедри позашкільної
освіти Українського державного
університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Соціокультурна діяльність – одна з основ громадянського суспільства, яке ми маємо будувати для успішного розвитку країни. Позашкільна активність дітей є необхідною частиною їхнього добробуту, причому діти старшого віку та діти з північних та східних областей України зараз мають менше такої активності [4, с. 146]. Фахівці позашкільної освіти працюють у різних напрямках, в тому числі – у соціокультурному, забезпечуючи саморозвиток вихованців, підтримуючи соціалізацію та допомагаючи з профорієнтацією. Для цього необхідні фахівці, які володіють цілим комплексом взаємопов'язаних компонентів: навичок, умінь та знань, які формують справжнього професіонала.

Актуальність дослідження: зростання ролі соціокультурної діяльності в умовах сьогодення, потреба в кваліфікованих фахівцях позашкільної освіти.

Мета дослідження: вивчити рівень готовності фахівців позашкільної освіти до організації соціокультурної діяльності.

Як зазначає Н. Кочубей, соціокультурна діяльність поєднує в собі культурну діяльність, соціальну роботу та соціальну педагогіку, і це процес, який залучає людину до культури та реалізує державну політику у сфері культури та дозвілля [2, с. 17]. При цьому людина має вільний вибір у виборі напрямку культурної та дозвілєвої діяльності. Цілі соціокультурної діяльності у змістовному дозвіллі, яке дає можливість активного відпочинку і соціалізації особистості, вихованні здорового способу життя, самореалізації особистості, розвитку, здобутті нових знань та навичок, комунікації, профілактиці правопорушень, патріотичному, екологічному вихованні та культурному розвитку. Завдяки соціокультурній діяльності з'являються колективи та групування людей у клубах за інтересами, гуртках та секціях.

На основі теоретичного аналізу визначено такі завдання соціокультурної діяльності: виховні, освітні, розважальні, соціальні, культурно-просвітницькі, економічні, інформаційні та міжнародні. Принципами соціокультурної діяльності є гуманізм, культурна різноманітність, демократизм, єдність загальнолюдських цінностей, науковість, актуальність, ефективність, інноваційність та співпраця на різних рівнях: від сімейних свят до міжнародних проєктів.

Для організації соціокультурної діяльності в закладі позашкільній освіті треба враховувати різноманітність форм і методів роботи, оцінювати вікові та індивідуальні особливості дітей та молоді.

Як зазначає В. Любива, особливого значення наразі набуває творчий професійний розвиток та саморозвиток особистості фахівця позашкільної освіти. Тобто, спеціаліста, готового до педагогічної творчості, який зможе нестандартно вирішувати складні завдання [3, с. 167]. Така діяльність можлива лише за тієї умови, що людина тяжіє до самовиховання, маючи відповідні знання про себе (про свій характер, темперамент, свої творчі можливості), та уміння, самоаналіз та саморегуляцію. Під готовністю можна розуміти не лише знання, а і риси особистості майбутнього фахівця.

Виходячи з цього, готовність спеціалістів позашкільної освіти до соціокультурної діяльності можна визначити за такими компонентами:

а) теоретична готовність: знання основ соціокультурної діяльності, методики організації соціокультурних заходів;

б) практична готовність: навички планування, організації та проведення соціокультурних заходів, володіння різними методами роботи;

в) особистісна готовність: комунікабельність, креативність, відповідальність.

Опитування з визначення рівня готовності фахівців позашкільної освіти до соціокультурної діяльності містило питання, розкриваючи сутність цих компонентів. В опитуванні взяли участь 20 респондентів: викладачі та випускники спеціалізації “Менеджмент соціокультурної діяльності”, які працюють за фахом, працівники закладів позашкільної освіти та викладачі сфери позашкільної освіти. Опитування проводилось анонімно. Ще з двома фахівцями позашкільної освіти проводилось інтерв’ю.

На питання про найважливіші якості фахівця позашкільної освіти було отримано такі відповіді (у порядку спадання): креативність, комунікабельність, відповідальність, організаторські здібності та доброзичливість, енергійність, терпимість, врівноваженість, людяність та чуйність.

Відповіді на питання про сутність соціокультурної діяльності були як докладні, так і спрощені. В цілому, визначено, що респонденти розбираються в сутності та змісті соціокультурної діяльності.

Питання про розуміння своєї ролі в організації соціокультурної діяльності показало різноманітний зріз думок: від сухих тверджень (“організатор”), висловлення ентузіазму (“змінити те, що не змінювалося роками”, “виховання та освіта здобувачів освіти, формування в них професійних вмінь та навичок... творення особистостей, що поважають загальнолюдські цінності”) до чітких установок: «навчити молодь реалізовувати цікаві проєкти та відкрити їх креативність». Також свою роль зазначали у розробці нових форм та методів роботи з дітьми та дорослими; популяризації інструментів соціокультурної діяльності серед працівників культури, освіти та соціальної сфери; навчанні майбутніх фахівців соціокультурної діяльності.

У питанні про найскладніші елементи в організації соціокультурної діяльності вказувались робота з людьми, задоволення всіх учасників, придумування чогось якісно нового, важкість пошуку працьовитих колег, важливість знаходження свого стилю роботи, правильність роботи з аудиторією, складність роботи у воєнний стан, пошук нових ідей та проєктів, думка інших

людей, залучення грошового ресурсу, важкість залучення цільової аудиторії, об'єднання різних людей для роботи над проектом, складнощі у роботі з фінансами та стресостійкість, важкість у розумінні потреб різних груп населення, складність у доступності культурних ресурсів, просвітницьких заходів та мистецьких подій, пошук спонсорів, заповнення документації, розв'язання конфліктів з клієнтами, важкість подолання застарілих норм в організації соціокультурної діяльності, складність у відстежуванні нових трендів явищ у професії, організація команди, обмеження, пов'язані з пандеміями та війною та важкість у навчанні основ організації соціокультурної діяльності молодого покоління. Також були думки про відсутність складнощів у роботі через наявність великого досвіду.

Питання про те, як організація соціокультурної діяльності фахівцями позашкільної освіти може допомогти в сучасних умовах надало можливість отримати такі відповіді: це розвантаження від негативних думок, це розширення світогляду громадян, популяризація української культури та традицій, взаємна комунікація, підтримка нового покоління, моральна підтримка, вплив на процеси соціалізації особистості, патріотичне, національне, естетичне виховання, допомога від постійних думок про війну. Були відповіді про виховання зацікавленої у культурному розвитку молоді, про те, що соціокультурна діяльність допомагає покращити емоційно-психологічний стан людини, відновитися, забезпечити творчий розвиток, формування креативного мислення, повноцінне дозвілля, адже це — збереження ментального здоров'я дітей, молоді та суспільства. Також зазначалося про психосоціальну підтримку та розраду у соціокультурній діяльності та проведення різноманітних благодійних заходів, психологічній підтримці та реабілітації постраждалих під час воєнного стану. Такі фахівці можуть організовувати різноманітні заходи та програми для дітей та дорослих, створювати культурні центри, клуби, гуртки, театральні колективи, майстеркласи, екскурсії та інші форми дозвілля та саморозвитку. Також була думка, що педагогічні заклади та сучасні заклади культури формують у сучасних бенефіціарів негативні стереотипи про соціокультурні заходи. Тому фахівці позашкільної освіти чи сторонні приватні організації мають шанс змінити ситуацію, пропонуючи для учасників нові цікаві проекти та заходи, що будуть задовольняти потреби конкретних вікових груп.

На думку респондентів, найважливішими з професійних умінь є організація та проведення заходів, налагодження контактів з людьми, знання та використання сучасних технологій, розробка та реалізація програм, уміння писати проекти та здобувати гранти, робота з різними віковими групами, здатність вирішувати конфлікти та володіння знаннями в галузі психології та педагогіки. При цьому, найважливішими зазначались навички комунікації та роботи з людьми, володіння методиками роботи з різними віковими групами та знання основ позашкільної освіти та соціокультурної діяльності.

Відзначалось, що потрібно вдосконалювати креативність та комунікабельність, кмітливість, обізнаність щодо культури етнічних меншин, інклюзивного дозвілля, вивчати інтерактивні та дистанційні форми надання культурних послуг, необхідно вивчати іноземні мови, психологію та педагогіку,

створення та втілення проєктів, виховувати в собі цікавість до нового, доброзичливість, терпимість, стресостійкість, опанувати основи реклами та продажів, навички просування культури у широкі маси, лідерські якості, працювати з медіа, займатись громадськими відносинами, володіти навичками емпатії, аналітичного мислення, творчості, вмінням працювати в команді та вміти писати проєкти під грантові кошти.

Більше половини опитаних відповіли, що врахування вікових особливостей вихованців є дуже важливим.

Творчий підхід вважають найважливішою особливістю роботи більшості учасників опитування.

На питання про планування своєї роботи майже половина опитаних відповіли, що планують роботу на тиждень, ще майже половина — що планують кожне заняття, і зовсім небагато відповідей — що планують на півроку чи на рік. При цьому, в коментарях зазначалось, що планувати щось дуже важко, оскільки постійно доводиться робити 70-80% незапланованої роботи.

Більшість вказали, що обізнаність із основними положеннями сучасних освітніх реформ є важливою.

У питанні про те, як можна зробити роботу в цій сфері більш престижною та привабливою, зазначалось, що потрібно застосовувати нові форми роботи, залучати міжнародних партнерів для фінансування проєктів, створювати більше можливостей для молоді (в роботі та кар'єрному зростанні), підвищити заробітну плату, вказувалось, що влада має бути зацікавлена у професійному зростанні працівників сфери, змінивши законодавчу базу та фінансування, також важливою є любов до своєї роботи.

На питання про досвід роботи з вихованцями з особливими потребами були отримані відповіді, що такий досвід має бути у всіх випускників спеціальності “Менеджмент соціокультурної діяльності” та що до нього потрібна психологічна підготовка та знання діагнозу, особливостей у спілкуванні саме з цією людиною. Також зазначають, що є здобувачі освіти з особливими потребами, і проблем з ними не було. Ті, хто постійно працюють з дітьми, що мають особливі освітні потреби, вважають, що саме уважність до такої категорії населення робить їх самих та їхні проєкти більш конкурентними на ринку.

На питання про рівень заробітної плати для працівників позашкільної освіти переважна більшість респондентів відповіли, що не вважають цей рівень достатнім. Працівники позашкільної освіти мають найнижчий (9-10 тарифний розряд), що є недостатнім для фінансового забезпечення [1, с. 2].

У багатьох вихованців є складнощі з тим, щоб доїхати до місця проведення занять. Також є проблеми з відвідуванням заходів, які не вкладаються у звичний графік відвідування гуртків, тому що тоді немає кому привезти вихованця на захід.

Працівникам позашкільної освіти здебільшого вдається порозумітися з батьками вихованців, — таку думку висловили більше половини опитуваних.

У питанні про дотримання зазначених термінів виконання роботи думки розділились: половина вказали, що виходить дотримуватись, а інші — ні.

На питання про важливість вміння педагога позашкільної освіти працювати з учнями різних культур, віросповідань та соціальних груп ствердно відповіли більшість респондентів.

На питання щодо стресостійкості більша частина працівників позашкільної освіти відповіли ствердно. Іноді доводиться морально допомагати вихованцям чи учням, чиї батьки служать в ЗСУ. Також більшість погодила з тим, що потрібно розвивати свої навички, знання та вміння, здобувати новий досвід. На думку респондентів, плідним для роботи в позашкільній освіті є канікулярний період: у цей час можна провести багато заходів.

Слід зазначити, що зараз є працівники позашкільної освіти, які не мають спеціалізованої освіти.

Отже, фахівці позашкільної освіти потребують удосконалення рівня готовності до організації соціокультурної діяльності, для чого потрібно опанувати сучасні психолого-педагогічні підходи, вдосконалювати комунікативні навички, щоб виявляти справжні потреби вихованців, учнів та здобувачів освіти, мати індивідуальний підхід до кожного. Також треба бути досить гнучкими, щоб вміти працювати з колегами, керівництвом, вихованцями та батьками учнів. Слід звернути увагу на проблеми з організацією цього виду діяльності. Виходячи з цього, необхідними завданнями для підвищення готовності фахівців позашкільної освіти до організації соціокультурної діяльності є вдосконалення системи підготовки та перепідготовки фахівців, надання методичної допомоги та підтримки. Для обміну досвідом необхідне заохочення участі в семінарах, тренінгах та конференціях, активізація потенціалу фахівців для удосконалення організаційних функцій соціокультурної діяльності.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. Позашкільна освіта: сучасний стан і візія 2030. *Освітня політика*. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1351-pozashkilna-osvita-suchasnij-stan-i-viziya-2030> (дата звернення: 29.02.2024).
2. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність. Суми: ТОВ ВТД «Унів. кн.», 2001. 122 с.
3. Любива В. В. Критерії та показники рівня готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до творчої самореалізації. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: Зб. наук. доп. II міжнар. науково-практ. конф.*, м. Варшава.
4. Фондація Олени Зеленської. Індекс майбутнього. Київ, 2024. 179 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Z0OBAOgWc4XiWNPZa1ooSITEkc3vy7DN/view> (дата звернення: 29.02.2024).

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Святенко Людмила Володимирівна,
завідувач еколого-натуралістичного
відділу Комунальний позашкільний
навчальний заклад «Центр дитячої та
юнацької творчості «Гармонія»
Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Ефективність праці – це соціально-економічна категорія, яка визначає рівень досягнення певної цілі, співвіднесений з рівнем раціональності витрачання використаних при цьому ресурсів. Співвідношення між результативністю праці та величиною витрат (у тому числі ступенем раціонального використання ресурсів), що виражається у досягненні максимального ефекту за мінімальних витрат. Між витратами праці на створення одиниці продукції та ефективністю праці існує обернено пропорційна залежність [9].

Як працівник позашкілля ми чітко повинні розуміти, що ми відіграємо велику роль у створенні ефективного педагога, який повинен розвиватися різносторонньо. Педагог зараз – це особистість, яка поєднує в собі багато професій. Зараз педагог не тільки повинен в собі розвивати навички ораторського мистецтва, але і вивчати на високому рівні психологічні аспекти розвитку особистості.

Необхідні характеристики, якими повинен володіти педагог:

Педагогічна ерудиція – загальний запас сучасних знань і способів, якими ці знання можна ефективно передати.

Сучасний педагог сучасності, пробачте за тавтологію завжди повинен оновлювати свої знання. Здобувати нові знання 24/7 – головна мета сучасного педагога.

Педагогічне цілепокладання – потреба у плануванні своєї праці й уміння виробити сплав із цілей суспільства и та своїх особистих цілей. Головна ціль педагога ефективність розвитку позашкільної освіти. Ми – позашкільники, повинні розвивати собі професійні навички гемолога.

Гемолог – це фахівець з вивчення діамантів та кольорових каменів, такі як рубіни, сапфіри та смарагди. Як експерт, гемолог оцінює якість цього дорогоцінного каміння. Фахівці цієї професії перевіряють їх на справжність, чистоту, колір, вагу й огранювання [1; 3]. Вихованець – це діамант, а педагог позашкільної освіти повинен бути фахівцем з дорогоцінних каменів. Педагогічне мислення – виявлення серед зовнішніх, незаданих, прихованих властивостей педагогічної дійсності в ході порівняння та класифікації ситуацій причинно-наслідкових зв'язків. Педагогічне мислення треба розвивати шляхом саморозвитку, відкриття в собі нових методів вивчення педагогічного впливу на особистість вихованця [2; 4; 7].

Практичне педагогічне мислення – аналіз конкретних ситуацій з використанням теоретичних закономірностей і прийняття на їх основі педагогічних рішень. Прийняття педагогічних рішень накладає велику відповідальність на педагога. У позашкільній освіті вихованець має діяти вільно, у творчої особистості не має границі.

Педагогічна інтуїція – швидке, одномоментне ухвалення педагогічного рішення з урахуванням передбачення подальшого розвитку ситуації без розгорнутого усвідомленого аналізу. На цю тему можна говорити годинами, роками, але відповіді на головне питання ви не знайдете. Педагогічна інтуїція – це талант, який присутній у всіх педагогів. Інстинкт розуміти свого вихованця [5; 6; 7].

Педагогічна імпровізація – знаходження несподіваного педагогічного рішення. Педагоги – головні актори у своєму імпровізованому театрі. Імпровізація – рушійна сила нашого педагогічного життя.

Педагогічний такт – почуття розумної міри на основі співвіднесення задач, умов, можливостей учасників спілкування. Такт – це вибір і здійснення такого заходу педагогічного впливу, що заснований на ставленні до особистості дитини як головної цінності. Педагогічний такт – це одна з форм реалізації педагогічної етики.

Слова – велика сила. Педагог повинен чітко розуміти, що він має великий вплив на свого вихованця. Педагог має мати професійні навички флориста.

Діти-квіти наші. Педагоги – чиста вода. Педагог зростає особистістю.

Педагогічна емпатія – розуміння учня, що спирається на аналіз його особистості, емоційне співпереживання й відгук на його почуття [6]. Співпереживання – це повинно бути у педагога на високому рівні. Педагог повинен вміти це правильно робити, насамперед вчитися цьому.

Педагогічна творчість – пошук і знаходження нового в педагогічній діяльності. Творчий пошук все життя педагога триває і навіть, коли він вже відходить від педагогічної діяльності. Творчість головний рушій розвитку гармонійної особистості.

Гармонійний розвиток особистості (ГРО) – це процес її становлення і розвитку на послідовних вікових етапах та сукупність відповідних результатів на кожному етапі за умови, що вказаний процес і його результати узгоджуються із принципами гармонії. ГРО є одним із визначальних орієнтирів гуманістично зорієнтованої психології, педагогіки, освіти та молодіжної політики. У гармонізації особистісного розвитку виділяють два аспекти: екстенсивний (поєднання належних здобутків у фізичному, розумовому, соціальному, моральному, естетичному розвитку; достатнє оволодіння різними сферами діяльності, сторонами взаємодії з навколишнім світом); інтенсивний (тісний, органічний зв'язок властивих даній людині здібностей, об'єднаних навколо спільного центру, зокрема життєвого, професія. покликання; дотримання міри у співвідношенні якостей, що суперечать одна одній, наприклад, налаштованість на спілкування з іншими людьми і на усамітнення; доброякісний, перебіг кризових періодів у функціонуванні особистості, відкритість до конструктив. їх розв'язання). Педагог або практичний психолог задля гармонізації особистості.

розвитку, подолання дисгармонії вивчає індивід. своєрідність підопічного, стимулює його активність у вказаному напрямі [2].

Список використаних джерел

1. Бакка М. Т., Олексійчук С. Б. Гемологія (практичні аспекти): навч. посібник. Житомир: ЖДТУ, 2005. 287 с.
2. Балл Г. О. Гармонійний розвиток особистості. Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL : <https://esu.com.ua/article-28782>
3. Геммология: диагностика, дизайн, обработка, оценка самоцветов: учебник для студ. вузов / П. Н. Баранов. Д.: Метал, 2002. 208 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.:С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
5. Мала гірнича енциклопедія: у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. Д.: Донбас, 2004. Т. 1 : А - К. 640 с.
6. Матвієнко В. М. Емпатія. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України, 2004 Т.1 760с.
7. Маценко Ж. М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання. К., Освіта України. 2010. 100 с.
8. Розенова М. Психологія педагогічної діяльності та психологія вчителя. 2008.
9. Турчина В. М. Дослідження факторів впливу на ефективність праці. Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. С. І. Дем'яненко. Київ: КНЕУ, 2008. Вип. 20. С. 220-229.
10. Чєпа М. Л. А. Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. Тези доп. Та матеріали Міжнародн. н.-практ. Конференції. Луцьк, 1994. І част., ІІІ розд. 171 с.

ОЗНАКИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ, ЯКА СТИМУЛЮЄ ІНДИВІДУАЛЬНУ ОСВІТНЮ ТРАЄКТОРІЮ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Стрельников Віктор Юрійович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка,
м. Полтава, Україна;
професор кафедри філософії і
економіки освіти Полтавської
академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського,
м. Полтава, Україна

Потреба дослідження ознак неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагогів закладів позашкільної освіти в умовах війни, є актуальною, адже, згідно реформи Нової української школи передбачено, що розвиток здобувача освіти має відбуватися за його індивідуальною освітньою траєкторією. Досвід Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського наочно переконує, що ціннісні орієнтири закладу неперервної освіти є чинником стимулювання розвитку індивідуальної освітньої траєкторії педагогів закладів позашкільної освіти.

Аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми, проведений у попередніх розвідках [10–18 та ін.], працях Л. Лебедик [1–7 та ін.] і спільних з дослідницею [8–9; 19 та ін.], вказує на важливість, під час курсів підвищення кваліфікації, розвитку здатності педагога закладу позашкільної освіти до проектування й розвитку індивідуальної освітньої траєкторії.

Ціннісними орієнтирами підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти, яке стимулює їхню індивідуальну освітню траєкторію, є: цільовий; мотиваційний; когнітивний; діяльнісний; креативний, ; результативний. Цільовий орієнтир охоплює мету: оволодіння педагогами закладів позашкільної освіти знаннями і вміннями аналізу, оцінки, узагальнення, відтворення, інтерпретації; формування в них умінь і навичок; конструювання; розвитку творчого мислення.

Мотиваційний орієнтир передбачає появу усвідомленого ставлення педагога закладу позашкільної освіти до використання знань, важливих для проектування індивідуальної освітньої траєкторії та її ролі в освіті вихованця.

Когнітивний орієнтир вимагає системних знань, умінь і навичок педагога закладу позашкільної освіти: про сутність, технології, специфіку проектування індивідуальної освітньої траєкторії; комплекс умінь і навичок для цього; філософських, методологічних, теоретичних, фахових, методичних; власного досвіду; проєктувальних, конструктивних; комунікативних; організаційних.

Діяльнісний орієнтир складають професійні вміння: проєктувальні – здатність проєктувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до мети освіти; гностичні – уміння набувати, поповнювати і розширювати знання з проєктування індивідуальної освітньої траєкторії, вивчати особистість вихованця за допомогою сучасних діагностичних методів; конструктивні – уміння обирати оптимальні технології навчання й виховання учнів, здійснювати оптимальне керівництво пізнавальними процесами здобувачів освіти; організаційні – здатність організовувати проєктування індивідуальної освітньої траєкторії суб'єктами освітнього процесу і навчальну активність згідно окресленої мети освітнього процесу; комунікативні – уміння формувати взаємини педагогів позашкілля і вихованців як учасників освітнього процесу.

Креативний орієнтир: реалізується для оригінального вирішення завдань проєктування індивідуальної освітньої траєкторії педагогами і їх вихованцями – суб'єктами освітнього процесу; є здатністю до створення нового, інноваційного і нетрадиційного підходу до організації проєктування педагогами і їх учнями означеної траєкторії; є вмінням творчо вирішувати професійні проблеми.

Результативний орієнтир передбачає зміни в особистості вихованців і професійній сфері педагогів закладів позашкільної освіти, що також сприяє створенню проєкту індивідуальної освітньої траєкторії у: збагаченні ціннісних орієнтацій; розвитку відповідальності, моральних якостей; педагогічному такті.

На основі теоретичного узагальнення досвіду проведення понад 150 курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти за останні понад 20 років (2003–2024 рр.) [9–15 та ін.], обґрунтуємо принципи підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкілля, яке стимулює їхній розвиток за індивідуальною освітньою траєкторією.

Стимулюють розвиток педагогів закладів позашкільної освіти за індивідуальною освітньою траєкторією «велика шістка» важливих традиційних принципів дидактики: наступності; усвідомлення; науковості; наочності; предметності; розвивального навчання. Ці принципи є методологічною основою курсів підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкілля, адже відповідають сучасній освітній парадигмі особистісно-центрованої освіти.

Окрім традиційної «великої шістки» принципів дидактики, нами виділена також «трійка» сучасних принципів, які гарантовано стимулюють успішне проєктування і реалізацію розвитку педагогів закладів позашкілля за індивідуальною освітньою траєкторією: демократизації курсів підвищення кваліфікації; саморозвитку особистості педагога закладу позашкілля; психологічної підтримки розвитку особистості педагога закладу позашкільної освіти за його проєктом індивідуальної освітньої траєкторії.

Дотримання цих дев'яти дидактичних принципів дає змогу успішно проєктувати й реалізувати педагогом закладу позашкілля своєї індивідуальної освітньої траєкторії. Такою є і мета цих курсів підвищення кваліфікації, і всієї системи неперервної освіти педагога закладу позашкілля. Ця індивідуальна освітня траєкторія не є стихійною і не суперечить традиційній системі неперервної освіти.

У цілому, на якість проєктування індивідуальної освітньої траєкторії педагога закладу позашкілля позитивно впливають: сучасне інформаційне суспільство, що створює додаткові можливості для проєктування індивідуальної освітньої траєкторії педагога закладу позашкілля в умовах підвищення кваліфікації; гуманізація системи неперервної освіти, яка впливає на вибір педагогів закладу позашкілля життєво важливих цінностей, на розвиток за індивідуальною освітньою траєкторією; освітнє законодавство, яке надає можливості вибору педагогом закладу позашкілля індивідуальної освітньої траєкторії; високий рівень професіоналізму організаторів підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти у світлі сучасної парадигми особистісно-центрованої освіти.

На курсах підвищення кваліфікації Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського педагог закладу позашкілля бачить свою працю в цілому, демонструє здатність вийти за межі буденної практики, робить педагогічну працю власним предметом індивідуальної освітньої траєкторії та подальшого практичного перетворення. Це дає змогу педагогу закладу позашкільної освіти: конструювати у подальшій діяльності своє майбутнє в індивідуальній освітній траєкторії; правильно розуміти та оцінювати труднощі і протиріччя власної професійної діяльності; самостійно вирішувати власні професійні проблеми через індивідуальну освітню траєкторію, складену на основі власних ціннісних орієнтацій; розглядати власні професійні труднощі як стимул для швидкої і якісної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Педагоги закладів позашкілля мають активно конструювати майбутнє, вирішувати освітні проблеми на основі ціннісних орієнтацій, розглядати труднощі в умовах війни як стимул для удосконалення освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Григорій Сковорода – джерело розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти. Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора : колект. наук. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія : В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ: ПАНУ ім. М. В. Остроградського, 2023. 542 с. С. 162–175.

2. Лебедик Л. В. Ефективні здоров'язберігаючі технології позашкільної освіти в умовах війни. *Збірник тез Міжнародного науково-практичного симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія»*, 23-24 серпня 2022 р. за заг. ред. З. П. Ленів. Львів, 2022. 391с. С. 150–155.

3. Лебедик Л. В. Забезпечення якості підготовки і підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти. *Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення*: матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (26 трав. 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Харків: ФОП Петров В. В., 2022. 349 с. С. 168–171. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18864>

4. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід до визначення вимірників професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: збірник наукових статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремова. Суми, 2023. 404 с. С. 131–135.

5. Лебедик Л. В. Людиноцентризм сучасної освітньої парадигми підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта». *Людський потенціал у контексті сучасних соціокультурних перетворень*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 трав. 2023 р. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 93 с. С. 71–74.

6. Лебедик Л. В. Підготовка керівників гуртків до роботи з обдарованими дітьми в системі післядипломної педагогічної освіти. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 149–157.

7. Лебедик Л. В. Підготовка соціальних працівників у системі неперервної освіти до впровадження соціально-педагогічних технологій. *Неперервна освіта як засіб професійного зростання педагога (м. Тернопіль, Україна, 25 лют. 2022 р.)*. Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 298 с. С. 154–158.

8. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю. Концептуальні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. *Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору*: монографія / за редакцією С. П. Архипової, О. П. Лещинського. Черкаси: ЧНУ, 2020. 335 с. С. 43–64.

9. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: АСМІ, 2020. 303 с.

10. Солодовник Валерій, Стрельников Віктор. Нова українська школа: проектування і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії педагога. *Мережа шкіл новаторства України: розвиток професійної компетентності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у контексті реалізації неперервної освіти*: електрон. збірник тез доповідей III Всеукр. наук. онлайн-конфер. з міжнар. участю / за наук. ред. Н. І. Білик. Полтава; Київ: ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. 144 с. С. 56–59. URL: <https://pano.pl.ua/wp-content/uploads/2023/12/Merezha-shkil-novatorstva-Ukrainy.pdf>

11. Стрельников В. Ю. Можливості кооперативного навчання для формування й розвитку громадянської культури молоді. *Формування громадянської культури в Новій українській школі: традиційні та інноваційні*

практики: збірник матеріалів конф. / За заг. ред. Г. Л. Єфремової, С. М. Луценко, Л. П. Івашини. РВВ СОІППО, Суми, 2020. С. 174–179.

12. Стрельніков В. Ю. Ознаки неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагога в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 75–78.

13. Стрельніков В. Ю. Партнерство суб'єктів освітнього процесу в технології ситуаційного навчання на засадах Української Хартії вільної людини. *Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини* (м. Тернопіль, Україна, 20-21 жовтня 2022 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, С. В. Костюк, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 491 с. С. 413–418.

14. Стрельніков Віктор, Сметана Ірина, Солодовник Валерій. Курси підвищення кваліфікації як ресурс для проектування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії педагога в умовах війни. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 6 (213). С. 37–47. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/290133/284852>

15. Стрельніков В. Ю., Солодовник В. М. Методологічні засади неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагога в умовах війни. *Постметодика*. 2023. № 2–3. С. 19–25.

16. Стрельніков В. Ю. Техніки нейролінгвістичного програмування для створення кооперативних взаємин зі студентами. *Превентивна безпека людини в сучасних умовах*: матеріали Міжвузівського круглого столу, присвяченого Всесвітньому дню охорони праці (м. Полтава, 28 квіт. 2017 р.). Полтава: ПУЕТ, 2017. С. 26–28.

17. Стрельніков В. Ю. Філософія компетентнісного підходу у неперервній освіті вчителя. *Лише той Учитель, хто живе так, як навчає*: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. з міжнар. участю, присвяченої Всесвітньому дню філософії (Полтава, 17 листоп. 2022 р.) / уклад. : Л. Литвинюк, М. Чиркова. Полтава : ПАНУ, 2023. 298 с. С. 229–234. URL: <http://pano.pl.ua/nml/elektronni-vudannia-poippo>

18. Стрельніков В. Ю. Філософія проектування випереджувальної післядипломної педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. статей у 3-х ч. / За заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 160–167. URL : <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16837>

19. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157. DOI: <https://doi.org/10.54055/mbmj2917>

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Циба Ірина Анатоліївна,

методист комунального позашкільного
навчального закладу «Центр туризму,
краєзнавства та екскурсій учнівської
молоді «Меридіан» Криворізької
міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

У сучасних умовах повномасштабного вторгнення РФ заклади освіти зазнали принципових змін, де в організації освітнього процесу стало дистанційне навчання. Особливістю такого навчання є набуття компетентностей дітьми, яке відбувається зазвичай за опосередкованої взаємодії віддалених одне від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Створення контексту ефективного розвитку позашкільної освіти сьогодні це не що інше, як створення потужної системи кадрів та забезпечення належних умов професійного розвитку педагогічних працівників. Підготовка та підвищення кваліфікації фахівців системи позашкільної освіти зорієнтована на задоволення потреб закладів позашкільної освіти у високопрофесійних і висококультурних працівниках, здатних компетентно й відповідально виконувати педагогічні функції, упроваджувати інноваційні освітні технології [4, с. 66]. Інновацією в позашкільній освіті можна вважати діяльність з модернізації чи осучаснення освітньої практики шляхом розширення та освоєння нових напрямів позашкільної освіти, створення програм з позашкільної освіти нового покоління, запровадження ефективних способів і засобів досягнення цілей позашкільної освіти.

Як писала С. Русова, *«на педагогові позашкільної освіти лежить не тільки відповідальність за добре становище всіх справ, він мусить створити таку атмосферу, щоб усім було приємно там, щоб усі вважали сей будинок найдорожчий на селі (у місті), не просто будинок, а інституція, яка надає суцільності, гармонії, дає змогу нормально і широко розвиватися й ширити культурний вплив на людність»* [3, с. 78].

Проблема забезпечення кваліфікованими кадрами закладів позашкільної освіти була завжди актуальною. Упродовж останніх років позашкільна освіта посіла вагоме місце в системі безперервної освіти й стала її невід'ємною ланкою. Відтак усе частіше науковці та практики звертаються до поняття «професійна компетентність керівника гуртка закладу позашкільної освіти» адже професійний розвиток педагогів позашкільля – важлива умова розвитку позашкільної освіти в цілому.

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика роботи, *«інтегроване утворення, яке поєднує в собі систему знань, умінь, професійних та індивідуальних властивостей щодо здійснення завдань позашкільної освіти, що набули особистісного змісту в педагогічній свідомості керівника гуртка та стали спонукальними мотивами його професійної діяльності»* (із виступу Вороніної Галини Леонідівни, старшої викладачки кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидатка педагогічних наук).

Найбільш поширеним способом професійного розвитку керівника гуртка є підвищення кваліфікації в закладах післядипломної освіти, метою яких є оновлення теоретичних і практичних знань. Під час курсів педагог оволодіває новими методами вирішення професійних завдань, підвищує свій професійний рівень, що є необхідною вимогою сучасного мінливого суспільства до особистості педагога.

Тримаючи виклики та зберігаючи найкращі практики, в закладах післядипломної освіти реалізуються інноваційні моделі професійного зростання педагога-позашкільника, створюються умови для якнайповнішого задоволення потреб педагогічних працівників у підвищенні рівня професійної компетентності; поглибленні знань із теорії та методики позашкільної освіти і виховання, в усвідомленні випереджальної функції закладів позашкільної освіти; у проєктуванні життєтворчості особистості, усуненні стереотипів педагогічного мислення, розвитку творчої активності, включення в інноваційну педагогічну діяльність.

Віднедавна педагоги можуть самостійно вирішувати «де» та «як» підвищувати кваліфікацію, самостійно обираючи конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації. Наразі курси підвищення кваліфікації педагогів позашкільних навчальних закладів проводяться очно-дистанційно за комплексною програмою, що надає можливість кожному педагогічному працівникові в межах його педагогічної автономії спланувати підвищення кваліфікації протягом п'яти років та обрати освітні програми, вид, форми навчання із переліку освітніх послуг, що пропонує заклад післядипломної педагогічної освіти. Очно-дистанційна форма дозволяє запровадження синхронного та асинхронного режимів навчання. Зміст навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації спрямований на підтримку педагогів закладів позашкільної освіти щодо удосконалення вмінь та навичок вільно користуватися сучасними освітніми електронними ресурсами, організувати роботу та мотивувати дітей до навчання, налагодити зворотній зв'язок і відслідковувати результати дистанційного навчання [1].

Ключовими напрямами вдосконалення професійної компетентності педагога стало оновлення змісту науково-методичної підготовки, орієнтація на особистість, суб'єктивний розвиток і саморозвиток педагога, здатність до професійної самоосвіти.

В умовах глобальних викликів та загроз, сьогодення змусило систему освіти частково чи повністю перейти на дистанційне навчання. Проте для організації дистанційного навчання недостатньо перенести заняття он-лайн без зміни методів і підходів. Перед педагогами стоїть нове завдання – навчитися вільно

користуватись сучасними освітніми електронними ресурсами, організувати роботу та мотивувати дітей, налагодити зворотний зв'язок і відстежувати результати дистанційного навчання.

На сьогоднішній день ресурси для навчання педагогів представлені:

✓ Національною он-лайн платформою з цифрової грамотності «Дія», де представлено освітні серіали «Базові цифрові навички» та «Цифрові навички для вчителів». Ці серіали навчать вільно користуватись комп'ютером, смартфоном та планшетом і планувати більш інтерактивне он-лайн навчання.

✓ Освітнім серіалом «Карантин: он-лайн сервіси для вчителів», у якому можна дізнатись про процес організації дистанційного навчання та особливості комунікації з дітьми. Серіал навчить користуватись он-лайн сервісами, створювати відео конференції, збирати файли з роботами, оцінювати результати роботи он-лайн, контролювати виконання завдань, надавати консультації та створювати віртуальний простір для спілкування між педагогами.

✓ Ресурсом для допомоги педагогам та дітям «Навчайся з дому» від Google. Це центр інформації, підказок, тренінгів та інструментів з ресурсу Google for Education, який допоможе педагогам навчати за допомогою відео конференцій та без них зробити заняття доступними та долучити батьків. Онлайн EdCamp, зокрема: «Як організувати дистанційне навчання і залишитися в здоровому глузді»; «Дистанційне навчання – «101» виклик сучасності»; «Як зробити дистанційне навчання більш ефективним, ніж аудиторне»; «Дистанційна освіта. Розвивати не можна відпускати. Де кома?»; «Суперп'ятірка он-лайн інструментів для дистанційного навчання»; «ІТрішення MICROSOFT для українських освітян у світі, який змінився»; «Дистанційна освіта з MOZABOOK – це цікаво та легко» [3, с. 8-9].

Дистанційне навчання дає можливість керівнику гуртка спробувати свої сили в новому амплуа, «перезавантажити» власну систему поглядів на освітній процес, залишатись «конкурентоспроможним» педагогом. Керівник гуртка повинен володіти знаннями медіа грамотності, навичками роботи з відповідними технологіями, бути креативним, мати бажання продуктивно працювати з дітьми на відстані, вміти розподіляти баланс часу та завдання, ефективно впроваджувати нові ідеї. Для виконання навчальної програми будь-якого гуртка в закладі позашкільної освіти в дистанційному режимі, педагог повинен здійснювати пошук і розроблення власного інструментарію. Для реалізації концепції дистанційного/он-лайн та змішаного навчання в гуртку педагог має оптимально розвантажити дітей, зацікавити новим форматом вивчення матеріалу, дати можливість пофантазувати й творчо попрацювати, мотивувати до самоосвіти» [3, с. 96].

Відомо, що багато педагогічних колективів закладів позашкільної освіти опинилися в нових для себе умовах професійної діяльності - необхідності працювати віддалено і далеко не всім педагогам вдається швидко опанувати дистанційний формат роботи. Тому методистам потрібно допомогти керівникам гуртків оптимізувати їхню діяльність. Сьогоднішні реалії дали змогу педагогам продуктивно організувати освітню діяльність в on-line режимі. Самоосвіта

здійснюється через: перегляд вебінарів на порталах vseosvita.ua, prometheus.org.ua., pedrada.com.ua, naurok., naseminar.com.ua., опрацювання статей фахових видань, участь в інтернет-конференціях та он-лайн марафонах, тощо. Завдяки вебінарам отримують багато нових знань. Методисти закладу через мережу Internet знайомлять педагогів із нормативною базою, надсилають опрацьовані статті з фахових видань, надають консультації для педагогів з метою допомогти організувати та скоординувати дистанційну роботу з вихованцями.

Підвищення професійної компетентності педагога у контексті ефективного розвитку позашкільної освіти неможливе без здійснення інноваційної діяльності та запровадження педагогічної інноватики. В результаті продуктами інноваційної діяльності стануть новації, які спроможні будуть позитивно впливати на результати діяльності позашкільної освіти, визначатимуть її подальший розвиток і характеризуватимуться новим чи вдосконаленим змістом позашкільної освіти, засобами освіти, освітніми моделями та відповідними системами управління, зафіксованими у формах, придатних для апробації, розповсюдження та освоєння.

Сучасний заклад освіти, як соціально-педагогічна система, зважаючи на професійну компетентність педагога, покликаний забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства.

Список використаних джерел

1. Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. Практичні поради для педагогів. URL: <https://mon.gov.ua>
2. Організація дистанційного навчання у сучасному закладі позашкільної освіти науково-технічного напрямку// Збірник «Грані науково-технічної творчості Запорізької області» №1 (2021). URL: http://grani.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_1_2021.pdf
3. Русова С. Позашкільна освіта: засоби її переведення. К.: Дзвін, 1918. 88 с.
4. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. О.В. Биковської. К.: ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с

Наукове видання

**Вдосконалення позашкільної освіти в умовах
сучасних трансформацій**

матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

Відповідальна за випуск:

Плачинда Т. С. – доктор педагогічних наук, професор

Комп'ютерна верстка:

Плачинда Т. С, Ткаченко О.С.

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою:

<http://ocdut.kr.ua/nmd/conf/>

Підписано до друку 08.03.2024 р.

Формат 60x84/8

Ум. друк. арк 33,71

Зам. № 84066

ПП «Поліум»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавничої справи ДК № 3054 від 12.12.2007 р.

25006, м. Кропивницький, а/с-1/42,

polium@ukr.net Тел.: (0522) 32-09-82

Реквізити оргкомітету конференції

25000, вул. Шулгіних 36, м. Кропивницький, Україна

Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості

E-mail: ocdut@ukr.net